

Edice Slovenských dotyků

Zdenka Sojková

**NA ROZHRANÍ
DVOU VĚKŮ**

**K politické publicistice
Ľudovíta Štúra z let 1847–55**

PRAHA 2007

© Zdenka Sojková, 2007
ISBN 978-80-87016-02-2

K PROBLEMATICE PŘELOMU A VRCHOLU V POLITICKÉ PUBLICISTICE ĽUDOVÍTA ŠTÚRA

V tomto pojednání půjde o analýzu a hodnocení. Týž záměr sledovala monografie Fraňa Ruttkaye, shrnující dosavadní poznatky marxistické historiografie, vydaná Maticí slovenskou roku 1982 (*Ľudovít Štúr jako publicista a tvorca slovenskej politickej žurnalistiky*).¹⁾

Spolehlivou analýzu a kritické zhodnocení Štúrovy publicistiky považujeme za cíl dosud velmi vzdálený, který bude možno realizovat až po souborném vydání celého jeho díla.²⁾ Jaroslav Vlček naznačil už roku 1912, že dobře připravený výzkum díla Štúra musí se stát záležitostí celého týmu slovenských a českých vědců. Asi netušil, že tak obtížný úkol přesahuje možnosti 20. století. Vždyť dodnes pouze shromažďujeme a třídíme poznatky, zápasíme s problémem autorství: bude ještě třeba bezpečně prokázat Štúrovo autorství některých anonymních prací a identifikovat další jeho neznámé příspěvky. Přitom nejméně probádanou část literárního odkazu Štúra tvoří právě politická publicistika.³⁾

Kromě postupného zaplňování mezer ve znalosti literárního díla vystupuje do popředí jako cíl méně vzdálený snaha „odlegendarizovat Štúra“: to znamená především rozpoznat na základě všech dosud dostupných pramenů, co skutečně znamenal ve své generaci. Andrej Mráz v zahajovacím svazku akademického vydání Štúrova díla mluví o snahách této generace, že v nich bylo „mnoho nehotového, mnoho hľadania a rozpakov, nejasných perspektív a ideologickej rozkolísanosti, vecí podmienených aj osobitosťami našej spoločenskej skladby, jej začlenenosti do uhorského a rakúskeho celku a do iných, najmä slovanských súvislostí, no pri všetkých výkyvoch a omyloch... neodvratne smerovala za novou, vyššou fázou spoločenského vývinu, upevňovala základy nových triednych vzťahov a ich ideologickú náplň.“⁴⁾

Uvědomujeme si též, že přes neúplnou znalost díla Štúra se s ním vyrovnávali velmi intenzívně už jeho vrstevníci a po nich všechny následující generace, tedy i naše. Z toho důvodu nepovažujeme za předčasnou Ruttkayovu monografii o novináři Štúrovi a předkládáme pojednání, které chce být doplňkem této monografie.

Fraňo Ruttkay označuje *Slovenské národné noviny* za vyvrcholení dosavadní slovenské žurnalistiky (s. 194). Nemluví o přelomové a vrcholné etapě těchto novin, pouze pozorňuje na postupnou proměnu jejich politické linie. Zabývá se konkrétními námitkami, jež se objevily k obsahu a zaměření novin (s. 242–247, 258–259). Ale podstatu těchto námitek a pramen rozporů blíže neobjasňuje.

Studiem rozporů uvnitř štúrovské generace sledujeme dvojí cíl: především zkoumat krystalizaci politického myšlení redaktora *Slovenských národných novin*, a kromě toho také předběžně se zaměřit už také k problematice hlavního politického spisu Štúra *Slavjanstvo i mir budúčago*. – Znamená to zabývat se příčinami, kte-

ré spolupůsobily zejména v průběhu roku 1847 na novináře a politika Štúra, hledat vlivy a vzory, kterými se dal vést, a blíže se seznámit s námitkami oponentů v polemikách a konfliktech, které pozitivně působily na rychlejší vyjasnění Štúrova postoje k dané politické situaci, zejména k celému komplexu problematiky slovenského národního hnutí včetně slovanské otázky. S určitými obměnami zopakoval Štúr znovu tento svůj postoj i v letech padesátých. Genezí jeho hlavního spisu budeme se zabývat jen vzdáleně, nepřímo: v zájmu pozdějšího zkoumání kontinuity Štúrových názorů z doby předbřeznové a porevoluční.

Problematiku přelomu a vrcholu v politické publicistice Ľudovíta Štúra nastolil jeho životopisec Jozef Miloslav Hurban. Vytýčil přelom v politické linii *Slovenských národných novin* a časově jej určil: v únoru 1847. Určil jej tím, že si v životopise Štúrově téměř nevšímá prvních tří semestrů novin, ale podrobně sleduje pozdější jeho novinářské a řečnické projevy, počínaje úvodníkem z 19. února 1847 *Nárady ku zlepšeniu stavu našej krajiny*. Přitom jásá nad Štúrovým obrátem k celouherské tematice: „... a nemohli mu vyčítat panslavismus... Štúr zaujal stanovisko rozhodne demokratické.“⁵⁾

Shodně s Hurbanem a zcela závisle na něm také Jaroslav Vlček v *Dejinách literatúry slovenskej* mluví o Štúrových úvodnicích až od 19. února 1847. Na rozdíl od Vlčka těžil Svetozár Hurban Vajanský už přímo z pramene a při obhajobě politických názorů Štúrových cituje také ze staršího úvodníku z roku 1846; i on však argumentuje převážně citáty z let 1847–1848.⁶⁾ Tím způsobem vstoupil do povědomí generací únor 1847 jako předěl v novinářské práci Štúrově. A třebaže Hurban, po něm Vlček, Vajanský a jiní nedocenili starší etapu *Slovenských národných novin*, onen jimi vytyčený předěl má své oprávnění. Sám redaktor Štúr mluvil ke svým čtenářům o dočasné linii počáteční etapy novin a zdůvodňoval, proč bylo nejdříve nutno „stavat odspodku“.⁷⁾

V počáteční etapě noviny plně sloužily rozvoji tatranského hnutí, jak to výstižně líčí Štúrův životopisec Hurban. Organizovaná postupná demokratizace politického života probouzejícího se národa měla od počátku bojovný protifeudální ráz, proto narážela na těžké překážky a varovné hlasy z nepřátelského tábora.⁸⁾ Ostatně již před Tatrinem vyvolávalo slovenské národní hnutí stejnou odezvu.⁹⁾

Marxistická historiografie korigovala Hurbanovo nedocnění počáteční etapy *Slovenských národných novin* a také upřesnila Hurbanův názor o Štúrově přechodu k celouherské tematice, který nebyl roku 1847 tak náhlý, ani nový. Už první čísla *Orla tatranského* přinesla Štúrovo pojednání *Najstarsie príhody na zemi Uhorskej a jej základy*, počátkem roku 1846 začal Peter Kellner-Hostinský uveřejňovat své národohospodářské články, v červenci 1846 vychází Štúrův úvodník *Slovo na čase* (na jehož obsah ihned pochvalně reagoval Pestu Hirlap)... To však nemohlo postačovat maďarským a slovenským radikálům, a tak počátkem roku 1847 vytýkali Štúrovým novinám, že nesdílejí politický boj maďarské žurnalistiky. Výčitku izolovanosti někdy dokonce doprovázela nářážka na otrockého ducha – rab lélek!¹⁰⁾

Štúr citlivě reagoval na postoj radikální mládeže. V nedatovaném listě Ctibohu Zochovi – koncem února či počátkem března 1847 – zmiňuje se o této demokratické opozici, a současně si stěžuje na nesnesitelnou cenzuru: „A dajedni naši mladí ľudia hromžia, že čo vraj naše noviny nie sú celkom duchom de-

mokratickým písanie! Ja už veru skoro budem mať dosť všetkíeho!“¹¹⁾ – Až dosud úzkostlivě dbal, aby své noviny uchránil před zánikem, a nyní jako by už byl odhodlán riskovat vše! To je skutečný obrat a podstatná změna, když po ukončení třetího semestru novin pod palbou organizované kritiky radikálně demokratické opozice oznamuje Zochovi, že už má všeho dost... Svě stanovisko redaktora a vydavatele novin znovu vysvětluje v listě Hurbanovi 2. dubna 1847. Vlastně tu pokračuje v polemice s radikální mládeží, když namítá: „Svet je, brat môj, taký teraz, že čo Vy aj s najvznešenejšími ideami vystúpíte, a nebudete vedieť navliekať nite do osnovy terajšieho sveta, nič nevykonáte!“ Současně naznačuje, jak obtížné a nepopulární je, navlékat do osnovy rakouské. Ujišťuje Hroboně, že neopomene žádnou možnost vymáhat jako předtím povolení pro Tatrín – „naši ale nechcejú ďalej takieto spôsoby vydobývania, a tak mi robíť v tomto ohľade nemožno...“¹²⁾

Je patrné, že pod tlakem opozičního veřejného mínění na jaře 1847 změnil nejen linii novin, ale i taktiku: převahu získala „osnova“ uherská. Tato pozvolná změna se uskutečňuje v průběhu důležitého čtvrtého semestru *Slovenských národných novin*, který považujeme za přelomový. Tvoří přechod k vrcholné etapě, kterou zahajuje v červenci 1847 třetí ročník novin. – S touto malou změnou přijímáme původní Hurbanovo pojetí dvou etap *Slovenských národných novin*.

Podrobnějším studiem základních problémů a hlavních rozporů, jimiž se zabývá Štúrova politická publicistika roku 1847, pokusíme se osvětlit význam přelomového semestru *Slovenských národných novin* (první část naší studie) a začátek jejich vrcholné etapy (druhá část).¹³⁾

Celé pojednání obsahuje šest kapitol:

I.

1. Princip slovanský v pojetí radikálních demokratů. – Rusofilská orientace Štúrova.
2. Vliv polský a ruský. – Karol Libelt a Nikolaj Turgenev
3. Předběznová diskuse o Heglovi a o tzv. hypochondrickém názoru folkloristy Štúra. – Literární kritika. *Něco o filozoffii* a polemika s redakcí *Květů*

II.

4. Zahájení vrcholné etapy. – Uherská vlast, ústava, sněm
5. Úvodník *Panslavismus a naša krajina*. – Moravské novinářství a třetí konflikt s Havlíčkem
6. Evropské parlamenty na rozhraní věků. – Dva novoroční články

I.

1. Princip slovanský v pojetí radikálních demokratů. – Rusofilská orientace Štúrova

V diskusi mladé štúrovské inteligence o politické linii *Slovenských národných novin* kladli velký důraz na princip slovanský. Termín a heslo razili v polovině let čtyřicátých zejména Janko Král a Ján Francisci Rimavský.

Kráľ kritizoval již po niekoľika prvých číslech novin jejich politické zaměření. Vytykal, že se v nich mělo vystoupit „s princípom slovanským“.¹⁴⁾ Francisci rovněž kritizoval počátkem roku 1847 apolitičnost novin a nabádal jejich redaktora a vydavatele, aby už neváhal použít je „k vydobytiu práva ľudskosti... Vy, ktorý ste aj kmenovým položením, aj princípom slovanským svate zaviazaný ľudstva právo a slobodu rovnoprávnu hájiť a vydobývať“. Francisci výslovně žádá, aby to byl princip „demokraticko-liberálny“. Upřesňuje své pojetí a zdůrazňuje protifeudální podstatu principu slovanského: „Cíti to dobre aristokracia, že jej je náš pronicp – smrť.“¹⁵⁾

Oba Štúrovi oponenti převzali od Kollára termín, jehož obsahovou náplň však vytvářeli nově, v mnohém odlišně. Kollárova formulace z roku 1837 podtrhuje etické hodnocení slavných činů: hanba padá na utlačovatele a lupiče svobody, ne na otroka a utlačovaného (*Wechselseitigkeit*, § 12). Toto etické pojetí převzali štúrovští demokraté v plném dosahu. Důsledně promýšleli Kollárův humanitní program, vytyčený v nesmrtelných závěrečných verších *Předzpěvu*. Proto vše, co se s ním nesrovnávalo, muselo být vyloučeno – z ideologie i z životní praxe. Příčilo se jim kollárovské zbožňování modly Slávie spojené s velikášstvím a nesnášenlivostí, přepjatý nacionalismus. Bojovali proti reakčnímu pojetí panslavismu, stavěli se proti carskému despotismu: proti všemu, co bylo na překážku nebo mohlo se stát překážkou pokrokovému evropanství, všelidskému sbratření, internacionálnímu revolučnímu smýšlení. (Zejména básník Janko Kráľ.)

Souhlasně s pražským Šafaříkem odmítali „somnia Mickiewiczzi“. Začali milovnému polskému básníkovi a mysliteli vytykat jeho mesianismus. Avšak současně se museli vyrovnávat i s vážnými námitkami Adama Mickiewicze básníku Kollárovi. Text oné Mickiewiczovy pařížské přednášky, proslovené 27. prosince 1842, byl u nás známý už na jaře 1843. Tištěné přednášky kolovaly po slovenském venkově. (Sam Chalupka oznamuje Augustu Horislavovi Škultétymu 27. 3. 1846: „V krátkém čase dostaneš poslední ročník přednášení Mickiewiczových a ten je nejlepší.“) Přísňěji než Mickiewicz soudili o Kollárovi jiní polští publicisté.¹⁶⁾

Rozdílná hodnocení Kollárova pojetí slovanské otázky vedla ke sporům ovšem už mnohem dříve, např. v českém tisku při druhém vydání *Slávy dcery*. Diferencované postoje při apercpci Kollárovy poezie vytvářely se také v carském Rusku. První z ruských interpretů *Slávy dcery*, vynikající pokrokový publicista Piotr Ivanovič Köppen, vyzvedl humanitní ideje v *Předzpěvu* (ve svých *Bibliografických listech* roku 1824). Naopak později neznámý interpret v Nadeždinově časopise *Teleskop* roku 1831 uplatnil tendenční pojetí ve smyslu reakčního panrusismu.¹⁷⁾ Právě takováto reakční tendence se ovšem stala terčem demokratických publicistů, hlavně polských.

V poznaňském tisku polemizoval r. 1843 s Kollárovou rozpravou o vzájemnosti a s českými stoupenci ideje panslavismu Wojciech Cybulski.¹⁸⁾ Tehdy ještě doznívala ve varšavském tisku polemika mezi polským kritikem Alexandrem Tyszyńským a redaktorem *Dannice-Jutrzenky*, ruským publicistou Petrem Pavlovičem Dubrovským, který Kollára hájil. Současně zaútočil v Paříži proti kollárovskému panslavismu polský demokrat Teofil Wiśniowski.

Druhé vydání Kollárovy rozpravy o vzájemnosti (v Lipsku 1844) vyvolalo další vlnu negativní odezvy zejména v německé a maďarské žurnalistice. To vše

podnítilo štúrovskou inteligenci k novému hlubokému ponoru do díla Kollárova, do ideologie Mickiewiczovy... Ze vzrušené diskuse vzešel nový program, heslovitě označovaný termínem „princip slovanský“. Již z roku 1844 je známa básnická odezva Kráľova. Jeho provokativně polemická politická poezie zůstávala dlouho nepublikována. (Jedna z těchto jeho politických básní vyšla až r. 1862 v *Sokole: Rodina slovenská.*)

Také mezi Čechy a Slováky probíhala časopisecká diskuse o sporné otázce: zprvu v zahraničí, později v domácím tisku. Stížnost na „nízce“ chápanou slovenskou myšlenku vyslovil v bělehradských *Srbských novinách* 3. července 1843 Juraj Záborský. Kritizoval Čechy za to, že se oddělují, že sní o jakémisi západním Slovanstvu, a v tom je následují také jižní bratři. Srb se Slovákem by měli nejlépe pochopit slovenskou myšlenku.¹⁹⁾ Mladý právník Juraj Záborský vystupoval v časopise *Tatranka* roku 1842 jako nadšený přívrženec knížete Alexandra Karađorděviče. Tuto politickou orientaci však nesdílel Štúr; v redakční poznámce projevil odlišný názor a své sympatie k Obrenovičům.²⁰⁾

První z českých novinářů, který napadl Kollárovo a Štúrovo pojetí slovanské otázky, byl redaktor *Pražských novin* Karel Havlíček Borovský v článku *Slovan a Čech (Pražské noviny* 15. 2. 1846). Odmítl panslavismus, který panuje na Slovensku a pro který agitovali v Praze Štúr a jiní Slováci. Havlíček také poukázal na velký vliv mladých ruských slavistů Bodjanského a Sreznevského na slovenskou mládež. – (Tento svůj názor opakoval ještě 16. 6. 1846. Ale Pavel Josef Šafařík považoval takovou domněnku za směšnou a nespravedlivou.²¹⁾

O prázdninách toho roku se vydal pražský medik, Havlíčkův přítel Vilém Dušan Lambl, na studijní cestu Slovenskem, kde se důkladně seznámil se smýšlením štúrovské inteligence i starších národovců. Ale setkání se Štúrem se vyhnul. Havlíček mezitím často útočil na novou spisovnou slovenštinu i na Štúra. Názory mladšího českého kolegy Štúr ostře kritizoval ve svých spisech i v soukromé korespondenci. V dopise, který napsal ve Vídni 31. 10. 1846 Michalu Petroviči Pogodinovi, velmi rozhodně zavrhoval srbský i český separatismus a varoval před ruskou izolovaností od Slovanstva. Nepřál si však, aby Pogodin něco z těchto jeho myšlenek zveřejnil – „lebo by nám to len zaškodilo“. (*Listy* II, s. 149).

Nedlouho předtím vyslovil český demokrat František Zach v emigraci velmi příkrý soud o Štúrově „rusismu“, odmítaném částí slovenské a české inteligence.

Zach se poznal se Štúrem na podzim 1840 v Brně. Rakouská policie prováděla tehdy zatýkání a výslechy, sám Zach byl už podruhé na útěku do ciziny... Štúr v něm zanechal velmi příznivý dojem. (Zach o tom psal z Paříže 27. 5. 1842 Janu Ohéralovi: „Vzpomínám si na něho velmi dobře..., jsem mu z cela srdce oddán a bezvýhradně mu důvěřuji. Polibte ho co nejvřeleji... Slováci musejí přestat se jen hájit,... především však musejí se pokusit dostat jednoho řečníka do sněmu, jehož zničující argumenty ukáží Maďarům nebezpečnou hru, již nyní hrají.“²²⁾ Od roku 1843 pracoval Zach v Bělehradu jako politický agent knížete Adama Czartoryského. Bělehrad byl také působištěm dr. Jána Šafaříka, s jehož pomocí uskutečnil Zach v době vzniku *Slovenských národných novin* velké úsilí o získání Štúra pro Czartoryského. Požádal Šafaříka, aby mluvil v Bratislavě se Štúrem o Polsku, o ruské politice v Turecku a Srbsku, aby mu radil

ke sblížení s maďarskými liberály a aby mu nabídl finanční podporu od Czartoryského pro *Slovenské národné noviny*. Štúrovo odmítnutí Zacha velmi mrzelo. Šafárik opakoval návštěvu v Bratislavě ještě při návratu z Prahy, doprovázen Václavem Staňkem; Štúra však nezískal. Po tomto neúspěšném pokusu se Zachův názor na Štúra zcela změnil. Ještě koncem roku 1844 mluvil v superlativech o muži na Slovensku nejvíce milovaném, velmi vzdělaném a nesmírně obětavém, z něhož se určitě stane politik, jakým je Gaj. Takto informoval svého služebně nadřízeného Michala Czajkowského 7. prosince 1844. Avšak pozdější agentská zpráva Zachova z 1. července 1846 postavila Štúra do velmi nepříznivého světla:

„Štúr má protivníky i mezi vlasteneckou mládeží, která se nehlásí k Rusku a vyslovuje se proti duchovnímu a jezuitskému monopolu Štúrovi. Budou pro sebe reklamovat časopis a ukáže se, že Štúr není muž praxe. Nechtěl jít s námi, tím hůře pro něj... I Češi napadají jeho úsilí poskrvněné rusismem. Slovensko rozhodně potřebuje čas, neboť tam máme co činit s nezkušenými lidmi s hlavou přeplněnou hegelianskými principy; u většiny z nich je naprostý nedostatek zdravého rozumu. Posledně jsem příklad toho viděl na mladém Kráfovi, který cestuje za své peníze, aby mohl poznat svět. Mluvil jsem s ním celé hodiny, něco chápe, avšak uvést pořádek do chaosu není možné za několik dní.“²³⁾ – Zachova zmínka o postoji Čechů k rusismu Štúrovi vztahuje se patrně na Havlíčkův článek *Slovan a Čech*.

Jan Ohéřal, přítel Kampelíkův i Klácelův, navázal v polovině třicátých let styky s Mladým Slovenskem. Se Štúrem se sblížil asi až při svých opakovaných návštěvách Bratislavy roku 1846 a 1847, o nichž se ještě zmíníme. František Zach opustil na jaře 1848 služby Czartoryského – a obětavě pracoval pro demokratické zájmy Srbů a Slováků.

Abychom studovali začátky rusofilské orientace Štúrovy, bylo by zapotřebí vrátit se daleko do třicátých let, kdy zůstávalo Mladé Slovensko v trvalém spojení s pokrokovou vysokoškolskou mládeží ve Vídni. Od roku 1834 proudily na Slovensko z Vídně především zásluhou Sama Chalupky, Vrchovského, Kampelíka a jejich polských přátel ideje „všeslovanského volného ducha“. Těmito slovy charakterizoval Štúr v dopise Godrovi 4. dubna 1846 dar od vídeňské všeslovanské společnosti, zásilku osmnácti knih s vepsanými veršovanými motty: většinou v polském originálu, a jedno bylo také v ruštině – od Viktora Parošina, čtyřiačtyřicetiletého demokratického nadšence z Petrohradu. Stejně vřele přijal Štúr koncem roku 1837 podobnou zásilku z Vídně, dopis od polských demokratů, který určoval základní linii pro literární snahy slovenské mládeže, s několika polskými revolučními brožurami s vepsanými motty; byla mezi nimi také připomínka ideového odkazu ruských děkabristů a polských revolucionářů.²⁴⁾

Na podzim 1838 odjížděl Štúr do Čech a na německou univerzitu do Halle – přes Vídeň. Ve Vídni zahajoval následujícího roku Hurban svou studijní a propagační cestu na Moravu a do Slezska. Nemířil původně vůbec do Čech, ale dal se k tomu přemluvit vídeňskými a potom i moravskými přáteli: aby mohl

v Čechách agitovat pro slovenskou koncepci Slovanstva.²⁵⁾ – Počátkem května 1839 došlo v Bratislavě za Štúrový a Hurbanovy nepřítomnosti ke schůzce s českými vysokoškoly z Vídně. Schůzka měla mimo jiné řešit rozpory v názorech na Slovanstvo. Dva z českých účastníků, František Cyril Kampelík a František Ladislav Rieger nepřijeli na Slovensko poprvé. Třetí z nich, málo známý Karel Schneider, byl už stíhán – pro revoluční činnost z roku 1830 – rakouskou policií...²⁶⁾ Hurban se už ve Vídni setkal s Kampelíkem, Riegrem a jeho přítelem Zachem.

V létě 1840 rakouská policie rozbila vídeňské revoluční centrum. Perzekuce těžce postihla i maďarské demokraty, což na delší dobu ochromilo reálné naděje v maďarsko-slovenské sblížení na pokrokových demokratických základech. Nedlouho předtím došlo ke slibným projevům pochopení slovenského hnutí z maďarské strany (Kazinczy, Sárosi).²⁷⁾ – Proud revolučních myšlenek z Vídně byl násilně zastaven. Dosavadní způsob spolkové práce nebyl už nadále možný. Koncem roku 1840 zanikl také tajný bratislavský spolek Vzájemnost a jeho ilegální psaný časopis, tzv. vzájemnostní listy.

Kampelík se pokoušel na jaře 1841 obnovit přerušené spojení Vídně s Bratislavou; prostřednictvím Podlipského a Rajske dal konkrétní návrh pokračovat v politické aktivitě. Ale Štúr byl opatrný, nechtěl budit pozornost rakouské policie. A skutečně byli znovu v létě 1841 vyšetřováni Kampelík, Schneider i Podlipský, na Slovensku Hurban. Perzekuce nejvíc postihla polské studenty, několik z nich zůstalo ve vězení.

Tento neblahý vývojový zvrat se obvykle dává v souvislost s domněnkou o Štúrově obratu k rusofilství. Přitom někteří mluví o postupném přechodu od polonofilství k orientaci na carské Rusko, někteří o náhlém obratu. Václav Žáček např. soudí, že slovenský politický život se v první polovině čtyřicátých let vyvíjel bez větších polských politických vlivů nebo zásahů a hledal nové cesty; dokladem toho že je „postupný Štúrov prechod na rusofilské pozície“.²⁸⁾ Náhlý obrat ve Štúrově smýšlení, k němuž došlo během pobytu v Halle, líčí současník Ľudovíta Štúra Jonáš Záborský ve svém životopise.²⁹⁾ Je to tvrzení ex post, s delším časovým odstupem. Proto dáme přednost průkaznějšímu svědectví dobového dokumentu. – Ještě z doby pobytu v Halle máme k dispozici Štúrovo publicistickou činnost. Výraznou dominantu tvoří vztah k poznaňskému *Tygodniku literackému*: Štúr jej v Halle odebíral, sám do něho přispíval, čerpal z něho pro pražské *Květy*. Blíže si tam povšimněme informativního článku o ruském básníkovi Podolinském. Překlad článku obsahoval i překlad veršů tohoto ruského byronisty.³⁰⁾ Nešlo přitom o překlad z ruského originálu, ale z polštiny. K interpretaci ruského autora dal Štúrovi podnět ruský časopis.

V poznaňských literárních kruzích načerpal Štúr informace o dvou připravovaných publikacích. Tak vznikl krátký článek *Literatura polsá*, podepsaný iniciálami „L. Š.“. (Tento dosud neznámý příspěvek Ľudovíta Štúra vyšel v příloze ke *Květům*, č. 19 z 9. 9. 1839, s. 76. – Štúrovo autorství je víc než pravděpodobné.) V době intenzivních styků s okruhem „velectěných literátorů polských (tamže, s. 76) zajímal se Štúr současně o Michala Czajkowského a jeho *Powiesci kozackie*, současně také navázal přátelství s mladými ruskými slavisty Prei-

sem a Sreznevským, ukrajinofilem z Charkova. Dříve než s nimi setkal se na podzim 1838 v Praze s Ukrajincem Bodjanským, přítelem Tarase Ševčenka... Polské, ruské a ukrajinské podněty se takto v letech třicátých stále prolínaly, spojené v jediný demokratický proud.

Nás však bude více zajímat další vývoj na počátku let čtyřicátých. Pátráme po změnách Štúrova postoje k nejdiskutovanějším aspektům slovanské otázky. Ze Štúrovy korespondence je známo, že se zabýval ještě v Halle tematikou „panslavismu jedynovládného“ (což je výraz Jonáše Záborského). Aby odrazil jakýsi útok v augsburských novinách, napsal odpověď s názvem *Einige Bemerkungen zu dem Aufsätze über die Universalmonarchie*. Byla to asi jeho první německá obrana. O něco později článek přepracoval a změnil i název: *Die Verdienste der Slaven um die Europäische Civilisation*. Obsahovou náplň článku asi konzultoval v Praze s Pavlem Josefem Šafaříkem, který doporučoval urychlené uveřejnění v časopise *Ost und West*, případně v Květech. Známe pouze konečnou verzi – s úpravami českého překladatele! (*Zásluhy Slovanů o evropejskou civilizaci*. Příloha ke Květům 1840, s. 89 n.)

Tato přepracovaná verze už se problémem universální monarchie nezabývá. Štúr se mu vyhnul také v rozpravě *Azia a Evropa, čili určení Ruska v ohledu na Azii* (*Tatranka* 1841–1844; první verze ve *Vlastimilu* 1841–1842). Navzdor této opatrnosti byl nucen čelit neodůvodněnému obviňování z rusismu: nejdříve tak učinil maďarským článkem, otištěným 28. dubna 1841 v pešťském časopise *Társalkodó*.³¹⁾

Právě v té době však povážlivým způsobem zavadil o tuto choulostivou tematiku, jakou byla hrozba ruského „kolosu“, anonymní článek Jana Erazima Vocela v augsburských *Allgemeine Zeitung*. Vocelova obrana uplatňovala některé z materiálů Štúrových, které předtím neprošly cenzurou.. Štúr byl tedy spoluautorem článku.³²⁾ Úvahu o Rusku přisuzujeme Vocelovi, ale předpokládáme, že Štúrovi nebyla proti mysli, protože dodatečně vyslovil Vocelovi v dopise 30. 12. 1841 bezvýhradný souhlas s obsahem obrany.

Docela odlišně než Vocel stavěl se k choulostivé tematice Štúr v augsburských *Allgemeine Zeitung* r. 1843: výslovně odmítl podezírání z rusismu a z politického panslavismu. 55) Týž postoj zaujal také v anonymní brožuře *Die Beschwerden und Klagen der Slaven in Ungarn* (Lipsko 1843).

Kromě publicistických projevů počátkem let čtyřicátých považujeme za jiný věrohodný pramen poznání Štúrovy rusofilské orientace jeho soukromé listy blízkým přátelům a spolupracovníkům. Bratřím Hroboňům sděloval 2. 11. 1841 svůj nanejvýš skeptický názor na slíbenou polskou konstituci i na samého cara Mikuláše.³⁴⁾

Neodůvodněně bývá za Štúrovo „zásadní motto“ považována věta, kterou si vepsal do výtisku *Tatranky* z roku 1841: „Nihil erit de nostro panslavismo, nisi Rosii mutemur.“³⁵⁾ – Nepodařilo se dosud vysvětlit, čím výrok si zde Štúr ocitoval. Podle latiny dá se předpokládat, že to byl asi někdo ze starší generace.

Skutečné motto Štúrovo najdeme v čele druhého ročníku *Orla tatranského*: ruský citát, verš s básně *Orel* od oblíbeného básníka mladé štúrovské inteligence Alexeje Stepanoviče Chomjakova.

Báseň *Orel* poprvé uveřejnil v ruském znění Jan Kollár ve svém *Cestopise* roku 1843. Sládkovič přeložil jinou báseň do slovenštiny. (*Nadchnutie*. Umístil ji

v čele druhého svazku svých básní, které se nepodařilo roku 1846 vydat...) A literární kritik Mikuláš Dohnány v recenzi Sládkovičovy *Maríny* postavil výše než Kollárovo pojetí Slovanstva – básníka Chomjakova! (OT 9. 3. 1847, s. 453): „Kollár sa teší v rozšírenosti Slovanstva a v hmotnej jeho veľkosti... Chomjakov naproti tomu napomína Russiu, aby sa vo veľkosti a vo víťazstvách svojich ne-tešila, ani vo veciach týchto nádeju nezakladala“, to vše pomine; má spoléhat jen „v silu národa mravnú“, neboť jen ta vede masy k vítězství!

Krátce předtím uveřejnil reakční publicista Nikolaj Rigelman v moskevském časopise obsah své debaty se Štúrem v dubnu 1845. Slavjanofil Rigelman tendenčně reprodukoval Štúrovy názory na budoucí slovanské politické zřízení.³⁶⁾ – Významnější byla jistě pro Štúra návštěva Fedora Vasilieviče Čižova v srpnu 1845. Dvouhodinový rozhovor probíhal v názorové shodě. Týkal se např. Štúrova hodnocení básníka Puškina, ale asi hlavně Čižovova záměru vydávat v Rusku časopis všeslovanského zaměření. Čižov slíbil, že bude informovat Chomjakova a jiné své spolupracovníky... Toužebně očekávaná Chomjakovova návštěva Slovenska se neuskutečnila. Na podzim 1846 přijel z Prahy do Bratislavy pouze Pogodin, koncem roku 1847 dlel v Bratislavě pouze Nadeždin. Chomjakov sice roku 1847 navštívil Prahu, ale Slovensku se vyhnul – možná úmyslně, z opatrnosti. Jeho přítel Čižov byl téhož roku vyslýchán jako podezřelý z účasti na činnosti ukrajinského Kirillo-methodějského bratrstva. A oběžník carského ministerstva kultury dával na vědomí policejním úřadům, že v Rusku nesmějí být dovoleny sympatie ke hnutí západních Slovanů, že ruské zájmy jsou odlišné.

Báseň, kterou napsal Chomjakov roku 1847 v Praze, znali brzo i na Slovensku. (Dochoval se také ruský opis Ľudovíta Štúra.³⁷⁾ – K ruské poezii měl Štúr od mládí vřelý vztah, počínaje zpěvem ruských písní v bratislavském studentském spevokolu a prvním seznamováním s poezií Puškinovou. Tento iniciátorský zájem byl důležitou konstantou Štúrova rusofilství.)

K velmi otevřené soukromé výměně názorů mezi Štúrem a Riegreem o českém austroslavismu a slovanském panslavismu došlo v Bratislavě 12. listopadu 1847. Štúr ostře kritizoval Havlíčkův článek *Slovan a Čech*. Rieger opakoval známé námitky proti splynutí všech slovanských větví. Po těchto výhradách a vyjasnění stanovisek se oba shodovali v náhledech o budoucnosti Slovanstva... K této zajímavé debatě se vrátíme v závěrečné části našeho pojednání.

2. Vliv polský a ruský. – Karol Libelt a Nikolaj Turgenev

Už v letech 1835–1837 se Štúr seznamoval se spisy Adama Mickiewicze, Wacława Akexandra Micieiovského a Joachima Lelewela, o nichž se nadšeně zmiňoval v dopisech přátelům.³⁸⁾ Knižní zásilky z Vídně daly základ k jeho poměrně dobré znalosti polské dějepisné a politické literatury, kterou doplňovalo usilovné studium soudobých polských časopisů. Koncem roku 1837 chválil všeslovanské zaměření krakovského časopisu *Pamiętnik naukowy*. Trvalý zájem věnoval poznaňskému *Tygodniku literackému*, do něhož sám od r. 1839 přispíval. Počátkem roku 1842 se nadšeně zmiňoval o varšavské *Dennici- Jutrzence*.³⁹⁾

Ruskou naukovou a vědeckou literaturu znali štúrovci poměrně velmi málo. Štúr sice citoval v soukromé korespondenci už roku 1835 Karamzina, ale sotva ho znal blíže. Ani jeho znalost soudobých ruských žurnálů dlouho nebyla uspokojivá. Z ruské odborné literatury, jež se dostala koncem třicátých let bratislavské mládeži do rukou, měly snad největší důležitost některé ročníky dávno zaniklých *Bibliografických listů*, dar od Kóppea.⁴⁰⁾ Počátkem let čtyřicátých byli štúrovci odkázáni pouze na oficiální Pogodinův *Moskvitanin*.⁴¹⁾

Havlíčková domněnka o velkém vlivu Bodjanského a Sreznevského na mladou slovenskou inteligenci byla odůvodněná; jen jeho výklad o podstatě a účincích tohoto vlivu byl jednostranný a tendenční. Havlíček mluvil roku 1846 o spisovném jazyku. Avšak dobové dokumenty svědčí o tom, že nejdůležitější byly Sreznevskému během jeho pobytu na Slovensku otázky politické a světonázorové. Takto vyznělo jeho posláni k mladému Slovensku roku 1842, tak vyzněla zejména také stať otištěná počátkem roku 1843 ve varšavském časopise, která měla ve štúrovské generaci velký ohlas (*Publičnyje čtenia o slavianach. Dennica-Jutrzenka* 1843).⁴²⁾ Sreznevskij kritizoval mesianismus části slovenské inteligence, bezuzdnou rojčivost a samochválu. Doporučoval reálný postup, trpělivou práci a pomalý, nenásilný postup vpřed: ne protizákonně, ani ne s otrockou lstivostí a úslužností donašeče, bez snahy vnucovat jiným své myšlenky a víru...⁴³⁾ – Tuto direktivu dával slovenské mládeži Sreznevskij v době, kdy mladičkový dopisovatel České včely z Moskvy Karel Havlíček ještě obdivoval „tak ouplně organické spojení státu, národnosti a víry“. (*Svátek pravoslavnosti. Česká včela* 1845.)

Téhož roku 1843 zasahuje Štúr do zahraničního polemického boje. Ve svém druhém apologetickém článku v augsburských novinách oponuje uherským liberálům, kteří vyčítali slovenským stolicím a hlavně Chorvatům politickou neschopnost a sklon ke konzervativním zásadám. Štúrovy argumenty se značně shodují s direktivou, kterou dával Sreznevskij. Ovšem Štúr se nedovolává Sreznevského, ale pražského učence Šafaříka – který není „fanatický Slovan, ale klidný, rozvážný muž“ – a názorů maďarského konzervativce hraběte Majlátha na „pádící“ stranu radikálních reformistů. Štúr tendenčně vysvětluje, že tento směr mezi uherskými Slovany nevznikl: jelikož Slované jsou rozvážnější na cestě reformem, jsou ze srdce nepřátelští bořivému a fanatickému nihilismu...⁴⁴⁾

V době vzniku *Slovenských národných novin* podnikl poznaňský Polák Wojciech Cybulski, docent slavistiky na berlínské univerzitě, jednu ze svých studijních cest. Poprvé navštívil Slovensko roku 1839 za nepřítomnosti Štúrovy. (Tehdejší jeho návštěva měla čelit vlivu mladých ruských slavistů na slovenskou studující mládež. – Cybulski porozuměl společenské problematice soudobého Slovenska. Anonymním článkem v *Tygodniku literackém* 4. 2. 1839 přímo navázal na příspěvek anonymního dopisovatele Štúra; shodně s ním charakterizoval sociální základ slovenského hnutí.) Osobně se oba seznámili asi až v létě 1845. Pražský tisk přinesl zmínku o Cybulského cestovních dojmech, jak je líčil před odjezdem z Prahy: „Až milo bylo nám slyšeti úsudky tohoto vzdělaného a vlídlného Slovana o rozmanitých předmětech, které se na cestách myslí jeho důrazněji dotkly; zvláště došlo nás, co o slovenských záležitostech vypravoval, o nichž u p. Štúra zpráv nabyli.“ (*Květy* 11. 9. 1845, s. 435.) Cybulski byl asi jediným stálým odběratelem *Slovenských národných novin* v Berlíně.

Poznaňský *Tygodnik literacki*, kde Štúr přispíval ještě r. 1842, přestal vycházet přibližně v době vzniku *Slovenských národných novin*. Redakce poznaňského časopisu viděla ve Štúrovi záruku, že jeho tiskový orgán bude velkým přínosem pro „věc pokroku, věc opravdového Slovanstva“. *Tygodnik literacki* 1845, č. 41.)

Je jisto, že ani po rozbití vídeňského revolučního centra nepřestávali polští demokraté uplatňovat svůj podnětný zájem o Mladé Slovensko. – Naopak vliv ruské inteligence nebyl natolik intenzivní a plynulý. Sreznevskij upřesnil r. 1846 své názory na slovanskou vzájemnost (v moskevském *Sovremenniku* ve stati *Literaturnoje oživenija u zapadnych Slavjan*). Žádal, aby se tato idea uplatňovala nerevolučním způsobem v rámci zákona. Kategoricky odmítl jakékoli politické aspekty všeslovanského sblížení... Nevíme, zda Štúr znal tuto stať. Můžeme však předpokládat, že si přečetl v Praze na jaře 1848 podobné Sreznevského naléhání s varováním před slavjanofily v dopise Václavu Hankovi z 1. února 1848.

Hojné zprávy s polskou tematikou, které přinášel první ročník *Slovenských národných novin* o událostech v Haliči a Poznani, vyznačovaly se jednoznačným hodnotícím hlediskem.⁴⁵⁾ Ve srovnání s tímto zřetelně demokratickým rázem polonofilství jeví se rusofilská linie Štúrových novin jako názorově nevyhraněná. V prvním ročníku byl redaktor až úzkostlivě opatrný. Musel čelit nařčení, „že my Slovákov uhorskej vlasti odsudzujeme a ich túžbam ku Kozákovi cestu ukazujeme“ (*SNN*, s. 250). Odvážil se uvést některá statistická čísla ze zdravotnictví, když chtěl ukázat na zaostalost Uher – dokonce i za Ruskem (*Dielo I*, s. 196). První ročník *Orla tatranského* byl bohatší hlavně kulturním zpravodajstvím,⁴⁶⁾

Ideologický vliv Sreznevského spatřujeme v požadavku mírného postupu při pokrokovém vývoji Ruska v nekrologu *Alexander Ivanovič Turgenjev*, otištěném na počátku druhého ročníku *Orla tatranského* 10. 7. 1846. Štúrovo autorství nepodepsaného článku je nanejvýš pravděpodobné.⁴⁷⁾ – Informace a úvahy o Rusku čerpal *Orla tatranský* zpočátku většinou asi ze západního tisku.⁴⁸⁾ Ale v přelomovém čtvrtém semestru sděloval už cenné kulturní zprávy převážně z ruských pramenů.⁴⁹⁾

Slovenské národní noviny překvapují ve čtvrtém semestru hojnějším zpravodajstvím s ruskou tematikou. Byla různorodá. Převládaly málo významné zmínky ze západního tisku o členech carské rodiny. Objevily se však i závažné politické aktuality s komentářem (o pronikání pravoslaví do Livonska – s. 597; o chystaném připojení polského království k Rusku s odstraněním celní hranice – s. 602 a 650; poté od dubna 1847 plynulé zpravodajství o novém řecko-tureckém konfliktu, o postoji velmocí, o vystoupení ruské diplomacie jako ochránce řeckých poddaných – s. 748, 772 aj.). Nejen ruská zahraniční politika, současně také vnitřní vývoj se dostává do centra pozornosti Štúrových novin, které zaznamenávají každou zmínku o náznaku zlepšení v ruské společnosti. (Očekávaná reforma, případně úplné zrušení čínovnictva – s. 688; příkaz pokutovat dlužníky bez rozdílu stavu a hodnosti – s. 736; carovo energické potrestání dvou generálů, protože ve své službě na Kavkaze přestoupili zákony, přísné tresty mno-

hým vysoko postaveným osobám, zmírnění cenzury a svobodnější kritika úředníků, „ba i knížku o stave Petrohradu, opisujúcu tamojšie neriady a prevrátenosti, smejú teraz petrohradskí knihkupci ohlasovať a predávať.“ – *SNN* 28. 5. 1847, s. 752.) Zvláštní lahůdkou bylo vtipné vylíčení aféry ruského časopisu *Severní včela*, jež se dotýkala rusko-polského vztahu a bezradné cenzury (s. 736).

Polská tematika se na jaře 1847 soustředila do nového okruhu – berlínského. V dubnu totiž začal zasedat pruský sněm. Štúrovny noviny se zajímaly o požadavky poznaňských Poláků (s. 697, 771) a o politický boj polských demokratů. (Mezi řečníky na sněmu si povšimly Zakrzewského a Lichnowského. První z nich vymáhal přes králův zákaz zveřejnění sněmovních rokování. „Tak hovoriu Slovan na sneme nemeckom, a pochvala zo všetkých strán sa mu ozývala...“ – *SNN*, s. 720.)

Polských emigrantů se týkala zmínka o politickém protestu londýnského demokratického spolku (s. 646) a láskyplná glosa věnovaná slavnému spisovateli Lelewelovi (s. 776).

Na jaře 1847 se Štúr poprvé seznámil s významným politickým spisem ruského autora. Bylo to třísvazkové dílo někdejšího ruského diplomata žijícího v Paříži Nikolaje Ivanoviče Turgeneva. Vyšlo v Paříži r. 1847 s názvem *La Russie et les Russes*. (Nikolaj Turgenev žil v letech 1789–1871. Byl bratrem Alexandra Ivanoviče Turgeneva, který zemřel koncem roku 1845 a jemuž věnoval *Orol tatranský* v létě 1846 procítěný nekrolog.)

Slovenské národní noviny se v zahraničním zpravodajství poprvé zmiňují o díle i o autorovi 16. dubna 1847. Informace převzaté z francouzského tisku byly zaměřeny na první svazek, v němž převažuje autobiografická tematika (autorova diplomatická činnost r. 1812, jeho přátelství a spojenectví se Steinem na vídeňském kongresu, poté vedoucí postavení ve svobodomyšlné straně Ruska i ve „společnosti du bien publique, čo bola i príčina, že vlast zanehať museu“ – s. 708).

O dva měsíce později 18. června 1847 přinesly *Slovenské národní noviny* referát o tomto spisu. Nenápadně jej opět zařadily na závěr zpravodajství z Francie, avšak styl a obsah prozrazují recenzenta – Štúra. Naléhavě doporučoval dílo ke čtení těmito důraznými slovy: „Zriedka nájdeš dobrú knihu o Ruskej; cudzozemci obyčajne nepoznajú toto cárstvo dostatočne, a Rusi píšú zo známých príčin o svojej vlasti veľmi málo, a keď i píšú, teda najviac v horkosti a biede vyhnanstva, alebo aby sa vláde svojej porúčali – ale v oboch prípadoch ich diela nezasluhujú veľkej dúvery. Turgenev je síce tiež vyhnanec a na smrť odsúdenec, ale ten tichý a ľudský tón v jeho knihe...“ – Recenzenta zajímá osud autora, obžalovaného z účasti „vo zbure Pestelovej“, a i jeho obrana. Největší pozornost však věnuje třetímu svazku, který obsahoval Turgenevovy názory na budoucí vývoj Ruska.

„Tretí svazok vykladá jeho náhľady o budúcnosti ruského cárstva! – Turgenev nasleduje hlavne anglickú školu, ale veľká námera jeho podujatí zdá sa byť predo všetkým zrušenia otroctva, a hlavný úmysel jeho pri vydávaní tohoto diela tiež sa byť zdá, potrebu zrušenia otroctva tak dôkladne, ako len možno bolo,

predstaví a prostriedky k tomu ukázať. – Púvodca veľkú má dôveru k národu Ruskiemu a myslí, že je to nie tak veľmi ťažká vec, tie najhlavnejšie obnovy v Ruskej uviesť, kadenáhle jesto dobrá vôľa širšie pole popustiť civilizácii, a nie len čiastočne... – ako napr. v priemysle, remeslách atď., ale všeobecne, čo i po-mali, lež ustavične.“ (S. 776.)

Na téže stránce, jak už jsme se zmínili, následovala vroucně napsaná glosa o Lelewelovi, jenž žije v Bruselu ve velké bídě a v pilné práci na svých spisech, dobrovolně se rozhodl jako muž krásného charakteru snášet bídu... „Me-no jeho slávne je celiemu učeniemu svetu; na mieste jeho bývania ale v Bruseli, zdá sa, jako by ho nepoznali...“ (s. 776).

Turgenevův spis *La Russie et le Russes* obdobným názvem připomíná jiná práce vydaná téhož roku: kniha polského revolučního demokrata Edmonda Chojeckého *Czechie i Czechowie...*(Berlín 1847). V knize Chojeckého zazněl krajně ne-vraživý útok na Kollára, neobjektivní a v mnohém nespravedlivý.⁵⁰⁾ Hlavními Chojeckého informátory byli mladí Češi, s nimiž se spřátelil za pobytu v Praze r. 1844, zejména Rieger a Havlíček.

Spis Nikolaje Turgeneva byl Štúrovi na jaře 1847 objeven. Daleko více však mu znamenal až na počátku let padesátých, při celkovém zaměření spisu *Slovanstvo a svět budoucnosti*. – V druhé polovině let čtyřicátých mu zastíňoval ruského historika Turgeneva polský filozof Libelt.

Karol Libelt (1807–1875), významný filozof a demokratický publicista, po několikalet redaktor *Tygodniku literackého* a jiných časopisů, byl jedním z vedoucích činitelů za revolučních událostí v Poznani roku 1846 a poté politickým vězněm pruské vlády. R. 1848 se stal přítelem a spolubojovníkem Štúrovým. Jako myslitel však na něho zapůsobil mnohem dříve.

Víme zatím bezpečně pouze o jediné Libeltově práci, kterou Štúr důkladně znal, čerpal z ní a citoval ji. Byla to rozprava *O milości ojczyzny*, uveřejněná roku 1844 v Libeltově časopise *Rok*. Štúr se s ní asi velmi záhy seznámil a Libeltovy teorie si postupně osvojoval. Zúrodnily poněkud i jeho jazykovědné práce, a ještě více jeho politickou publicistiku. S Libeltem se ztotožňoval v nenávisti ke každému despotismu. – Na rozdíl od Libelta byl kritičtější k stinným stránkám evropského parlamentarismu. – O těchto ryze politických otázkách podrobněji pojednáme v poslední kapitole. Na tomto místě se zmíníme o jiném okruhu společných zájmů.

Shodoval se s Libeltem v romantickém postoji k lidu. Byla mu blízká Libeltova idealizace slovanských předků – i jeho rada nestranit se cizozemské osvěty. Ztotožnil se s Libeltovým horováním o nezlomné a vytrvalé práci mládeže, o boji proti barbarství, despotismu a nevoli – za osvětu, právo a svobodu.⁵¹⁾ Oba měli shodné názory na náboženský cit lidu – i na boj s pověrou a předsudky. Oba věřili v historické poslání, které má národ vyplnit. Štúr sdílel i Libeltův předpoklad, že v budoucnosti se lidstvo promění na jednu otčinu, i Libeltovu touhu po světle a svobodě, jeho volání do boje za pravdu, svobodu a pokrok.⁵²⁾

Je pravděpodobné, že znal ještě jiné Libeltovy práce. Časopis *Rok* uveřejnil téhož roku 1844 ještě další jeho příspěvky (např. stať *Charakterystyka filozofii slowiańskiej*). Roku 1845 vyšeel v Poznani filozofický spis namířený proti racionalistickému idealismu (*Samowladstwo rozumu i objawy filozofii slowiańskiej*). Víme, že i Štúr ostře odmítal už v polovině let čtyřicátých novodobý racionalismus. Filozof Libelt měl jistě velkou důležitost pro jazykovědce a estetika Štúra, a ještě větší pro novináře a politického řečníka.

Přitom se zdá, že ještě roku 1843 o Libeltově filozofii nevěděl, protože mezi soudobými polskými spisovateli jmenoval na prvním místě Trentowského a Mickiewiczze: v souvislosti s literárním panslavismem vyzvedl „Trentowského, Mickiewiczza, Puškina, Žukovského, Palackého, Hanku, Presla, ktorých diela majú k nám volný príchod“ (*Dieło* II, s. 114). Všimněme si však, že se tu nezmiňuje ani o milovaném Lelewelovi! Je fakt, že tehdy Lelewelovy ani Libeltovy spisy na Slovensko volný príchod neměly.

Podobně jako Štúr zařadil také Hurban roku 1846 Trentowského na čelné místo mezi slovanskými filozofy a s malou obměnou Hostinský na jaře 1847. (Peter Zábaj Kellner-Hostinský vyjmenoval tyto přední slovanské myslitele: Koperník, Komenský, Czeszkowski, Mickiewicz, Trentowski, Zaleski, Garczyński, Kollár. Nejvýše hodnotil filozofické myšlení v kmeni polském a slovenském. – *OT* 20. 4. 1847, s. 485.) Nikdo z nich se nezmínil o emigrantovi Lelewelovi, ani o politickém vězni Libeltovi.

3. Předběřznová diskuse o Heglovi a o tzv. hypochondrickém názoru folkloristy Štúra. – Literární kritiky, Něco o filozofii a polemika s redakcí *Kvěťů*

Zvláštní pozornost zasluhuje 66. číslo *Orla tatranského* z 11. června 1847: jednak zajímavou problematikou, do níž vyústil filozofický spor Ctiboha Zocha s Petrem Kellnerem-Hostinským, jednak diskusí Ondreje Hodži s Ondrejem Lanšťákem o Heglovi, jednak notickou *Něco o filozofii*, která zaujímá postoj k filozofickému sporu v pražských časopisech.

Do dialogu mezi Zochem a Hostinským redaktor Štúr nezasahoval. Ale komentoval článek Ondreje Hodži. V redakční poznámce ocitoval názor dopisovatele novin Jána Trokana, že „naša budúcnosť je nie v Heglovi, ale v nás“ (s. 526). Totéž vlastně už vyslovil Hurban v *Kvěťech* roku 1845, když objasňoval svůj a Štúrův postoj k Heglovi. Bylo to v polemice s vídeňskými Čechy. Vzájemná výměna názorů byla jakousi předehrou k filozofickým sporům, které pak probíhaly odděleně jednak v *Orlu tatranském*, jednak v pražských časopisech a brožurách.

Skupina pokrokové české inteligence ve Vídni neztrácela ani v letech čtyřicátých ze zřetele vývoj na Slovensku. V pražských časopisech se uplatňovali dva korespondenti z Vídně – medik Václav Bolemír Nebeský a právník dr. Vendelín Grünwald. Na rozdíl od svých předchůdců Kampelíka, Riegra a Podlipského, kteří poznali bezprostředně Slovensko při opakovaných návštěvách, sami tam asi

nikdy nepřijeli. Získávali však čerstvé informace od slovenských vysokoškoláků i od významných slovenských mužů za jejich krátkých pobytů v hlavním městě monarchie.

Václav Bolemír Nebeský přišel na podzim 1843 studovat medicínu na vídeňské univerzitě. Od té doby věnoval zvýšenou pozornost vývoji věcí slovenských, především problematice spisovné slovenštiny.⁵³⁾ Hned v prvních dnech ve Vídni navázal čilé styky s mladými Slováky. Zejména využil možnost debatovat s Jánem Kalinčiakem, kterého znal jako básníka z Hurbanovy *Nitry*. Hned sděloval v soukromém zpravodajství do Čech, co slyšel od mladých Slováků o důvodech pro spisovnou slovenštinu. Připojoval k tomu své domněnky a podezírání, hledal také vysvětlení ve slovenské mentalitě, které přisuzoval nedostatek reálnosti a činů.⁵⁴⁾

Vzápětí po Kalinčiakovi přijel do Vídne Andrej Braxatoris Sládkovič, v rozhovorech se pokračovalo; Sládkovičovi se podařilo některé z českých předsudků vyvrátit.⁵⁵⁾ Na počátku roku 1844 už Nebeský jako dopisovatel *Květů* s pochopením komentoval dramatické události v Bratislavě, upozorňoval na dosud nevídané činy a hýbání na Slovensku.⁵⁶⁾

Obviňování Slováků z nenávisť k Čechům vyvolávalo pobouření v štúrovské inteligenci. Sám Štúr se velmi důrazně ohradil v dopise do Prahy příteli Staňkovi 19. června 1844 proti takovým pomluvám (*Listy II*, s. 42). Téhož roku došlo k veřejnému střetnutí s Nebeským – v diskusi o nově vydané poezii Vincence Furcha, jehož defetistická báseň *Žel Slováka* nevystihovala slovenskou skutečnost, jak se Nebeský mylně domníval...

Také dr. Grünwald diskutoval o spisovné slovenštině ve spojitosti s otázkami filozofickými. Byl orientován v slovenské politické publicistice. Konkrétně upozorňoval na dvě práce, v nichž našel Heglovu filozofii: Hurbanovu předmluvu k Červenákovu spisu *Zrcadlo Slovenska* a Štúrovy polemické články v augsburských novinách roku 1843. Argumentoval proti slovenštině námitkou, že „Hegel tedy rozhodnul v slovanské záležitosti“. (*Květy* 1845, s. 433.)

Hurbanova odpověď vyšla v příloze ke *Květům* 21. 11. 1845. Vyvracela kromě oně námitky především Grünwaldovo tvrzení, „že Hegel od Slovanů žádného vplyvu na pokroky vzdělanosti neočekává“. Hurban hrdě prohlásil, že nový život na Slovensku nepotřebuje Heglovu pomoc a obranu. – Odsoudil však Mickiewiczovy „karikatury Heglova systému“ a pozoruhodně proti nim argumentoval: že „filozofii nelze ani za mák laciněji dostati nežli přísným, hlubokým, logickým myšlením. Tu platí jen: Brachu, myslí a myslí! a ne: Suď a suď! Tomáš kladl pravici do ran Kristových, a teprve uvěřil; a toto se děje i ve vědě, ale této tajnosti se neobnažují jinému, leč duchu myslícímu.“ (S. 559.) – Na tomto místě Hurban zanechal polemiky s Grünwaldem a připojil úvahu, kterou považujeme za nepřímou odpověď Nebeskému: interpretoval Heglovy ideje, k nimž připojil vlastní názory o pokroku a novotách, o „velikých novotářích světa“, o hrdinech a jejich činech. – V závěru svého článku řešil Hurban s optimismem slovenskou i slovanskou otázku, dovolává se českého hegeliana Klácela.

Diskuse s Grünwaldem pokračovala ještě následujícího roku. Hurban však začal své teorie proklamovat ve vlastní nově založené revue *Slovenské pohľady*. Zde vyhotovil své názory na slovanskou vědu, i své filozofické vyznání: Ani Kant, ani Hegel!⁵⁷⁾

První svazek *Pohľadů* vyšel o velikonočních 1846. Vzápětí v květnu otiskl Havlíček v *České včele* výňatek z Kollárový polemiky ve sborníku *Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*. – „To je infamná slovenčiny pohana“, konstatoval Štúr v dopise Sládkovičovi 20. 5. 1846. (*Listy II*, s. 130.)

Téhož dne 20. května přijel do Bratislavy František Palacký. „Rozprávali sme dlhší čas s mužom týmto, medzi inším i o najnovšom našom počínaní literárnom“, oznamovala nepodepsaná zpráva v *Orlu tatranském*. Zmiňovala se také o slibu Palackého, že bude dál vydávat své historické dílo, že se zanedlouho bude tisknout doplněné nové vydání v české řeči. (*OT* č. 86 z 26. 5. 1846, s. 342.) – Tyto konkrétní podrobnosti z obsahu rozhovoru dávají tušit, že došlo k výměně názorů nejen o *Hlasech*, ale i o širších politických a filozofických otázkách. Slíbené české vydání *Dějin* ovšem vyvolalo radostný ohlas: vždyť sám Štúr vyslovil už před lety takovou touhu...⁵⁸⁾

Palacký sdělil svůj dojem z bratislavského setkání v dopise Kollárovi 26. 8. 1846: „Škoda Štúra, že kdy do Hály mezi heglowce se dostal. Odtud všecka ta neřest. Neboť já nepochybuju, že on opravdu a upřímně myslí...“⁵⁹⁾

Štúr se nepouštěl do polemik o filozofické problematice. Vyrovnával se s ní úvahami v novinářských článcích. Krátce po rozhovoru s Palackým uveřejnil v červnu 1846 úvodník *Dôležitost volenia rozličného stavu pre nás*. Je to chvalozpěv života, jeho mnohostranného rozvoje, i radosti ze života. Štúr se tu nepřímou vyrovnává také s Hurbanovými teoriemi o slovanské vědě a filozofii. V závěru článku se značně přibližuje k Hurbanovým postulátům – ne však sněním o budoucí slovanské vědě, ale určitěji vytyčeným ideálem slovanského vzdělance současnosti, který se odlišuje od pedantického, nepraktického, k činnému životu neschopného typu německého. (*Dieło I*, s. 201.) Zareagoval i nesouhlasně: namítal, že bohosloví je „len jedna strana života...“ (s. 200). Možná, že mu vadilo církevně dogmatické zaměření v Hurbanově filozofickém prologu k *Slovenským pohľadům*, což byl nápadný krok zpět proti jeho dřívější polemice v *Květech*. Církevně dogmatické zaměření snižovalo také úroveň filozofického dialogu Zocha s Hostinským.

Tomuto nepatrnému a utajenému rozporu mezi redaktorem *Slovenských národných novin* a redaktorem *Slovenských pohľadů* předcházela otevřená novinářská polemika o jiné otázce, jež se týkala folklóru. Hurban v životopisu Štúrově říká, že dlouholetý spor mezi nimi trval do konce roku 1846. Podstatu sporu vysvětluje velice povrchně a neobjektivně. Vytýká neprávem Štúrovi zúžený přístup k problematice. Námitku nejmenovanému „hypochondrickému“ oponentovi převzal totiž z *Pohľadů* i do 7. kapitoly Štúrova životopisu, aniž by ji dodatečně komentoval; jen se spokojil vysvětlením, že se týkala Štúra (s. 195). Proti němu tedy hájil tehdy „zlaté pamiatky čistotného života národa“!

Onen kritizovaný úvodník uveřejnil Štúr v říjnu 1845 s názvem *Život domáci a pospolitý*. Průbojným způsobem spojoval hledisko folkloristy, sociologa, lidovýchovného pracovníka i pedagoga. Nebál se ukázat na stinné stránky folklóru („psota duchovná, ... paráda“) a vyslovit kritická slova o práci národopisců, sběratelů národních písní, postěžovat si na jednotvárnost a nudu. („O činoch a skutkoch hlboké mlčanie!“ – *Dieło I*, s. 120–122.) Úvodník nám nejlépe ukazuje mladého folkloristu Štúra v jasném světle, a nikoli Hurbanova zkrslující inter-

pretace, kterou tak bezvýhradně akceptoval Jaroslav Vlček a jiní! – Štúr si podržel i nadále svůj přísný criticismus k lidovým zvykům, jestliže v nich našel zakořeněné společenské zlozvyky, a nekompromisně je jako novotář káral.⁶⁰⁾

Roku 1847 zavládl mezi oběma redaktory smír. Nedbaje předchozího názorového rozporu, beletrista Hurban projevil plné pochopení pro mnohostrannou životní koncepci Štúrova. V novelce *Od Silvestra do Troch kráľov* (Nitra 4, 1847) Hurbanova literární postava reprodukuje nespokojenost současného intelektuála s „teologickou národností“, jeho očekávání „genia sociálneho“, ba i kritiku jednostrannosti a nereálnosti slovenských teologů – „oni nám knih a ideálov všeslovanských nastavali...“ V těchto slovech Milenský, opozičník z Hurbanovy novely, spojil kritické připomínky novináře Štúra i protesty básníka Krále...

Hurbanovi se v novelce podařilo vystihnout žhavé problémy štúrovské mládeže lépe než Kalinčiakovi, jehož novela *Mládenec slovenský* byla otištěna téměř současně. Přinášela bolestínský obraz ideálního jinocha, naplněného krajním sebezapřením a odhodláním obětovat osobní štěstí, podřídit se tvrdým zákonům. (OT 30. 7. 1847, s. 556.) Novelista Kalinčiak tu domýšlel tzv. rigoristický princip Ludovíta Štúra odlišným způsobem než jiní slovenští beletristé. Chmurný, neživotný, deformovaný Kalinčiakovův ideál mladého člověka už roku 1846 skvěle překonal básník Sládkovič. Svou *Marínou* vyřešil nejlépe jednu z nejbolestnějších otázek své generace, vnitřní konflikt nejsoukromějšího individuálního zájmu s nadosobním. – (Vzápětí po vydání *Maríny* pomýšlel Štúr na to, aby sám vydal další básně Andreje Sládkoviče. „Len ich prichystajte,“ pobízela ho 19. června 1846.)

Recenzi prvního svazku *Slovenských pohľadů* přinesla brzy Palkovičova *Tatranka*. V Praze referoval trochu podrážděně o prvních dvou svazcích Vilém Dušan Lambl. Jen zlehka se dotkl Hurbanova filozofování: „Pěkná fantazie o vědě vůbec, o vědě slovanské a životě slovanském...“ (*Poutník* 1847, s. 32.) Nejzávažnější námitky vyslovil recenzent Ctiboh Zoch na počátku roku 1847 v Orlu tatranském. – Současně vyšel druhý svazek *Slovenských pohľadů* s dalšími závažnými příspěvky k diskutovaným otázkám, např. pojednání Eugena Gerometry *Slovanov náklonnosť ku slobode*. Zabýval se i Heglem, i princepek slovenským – se zvláštním zřetelem na Poláky, na jejich skvělé hrdinství a lásku ke svobodě, i na jejich odcizení všemu slovanskému... Redaktor Hurban v polemické poznámce pod čarou znovu objasňoval svůj vztah k Heglovi, kterého je třeba znát... (*SP* 1847, s. 32.)

Recenzent Zoch se zaměřil na Hurbanův zahajovací článek *Veda a Slovenské pohľady*. Varoval před izolovaností: slovanská věda se nesmí odloučit od věd ostatních národů (OT, s. 411). Toto stanovisko prosazoval i později, ještě s větším důrazem (a právě tehdy dosáhl filozofický dialog v *Orlu tatranském* kulminačního bodu – 11. června 1847, s. 523): „Ja to držím za čínsku filozofiu, tak limitovať, izolovať svet slovanský od všetkíeho druhíeho sveta.“ Přitom odsoudil Mickiewiczův mesianismus: je to „najsľabšia stránka jeho prednášok, bo to už upadá do hrobu mysticismu“. Dovoľával se podobného Hurbanova soudu z druhého svazku *Pohľadů*. – Škoda, že nevyužil příležitosti vrátit se k Hurbanovým argumentům proti Mickiewiczově ideologii, jak ji předtím formuloval v *Květech!*

Zochovy námitky mířily na Hurbana a Hostinského. Avšak nepřímo zasahovaly také nejslabší místo estetických teorií Ludovíta Štúra, jak je hlásal nejen v před-

náškách k mládeži, v jazykovědných spisech a literárních kritikách, ale také v politické publicistice. Např. v pojednání *Život národov* (11. 9. 1846 v *Orlu tatranském*) mluví o duchovním životě u Slovanů, který se vzmůže přijímáním všeho dobrého, co evropské národy vytvořily. K tomuto předsevzetí však připojuje iluzorní subjektivistickou teorii, že do života Slovanů nevsákne nic nedobrého ze západního života. (*Dielo II*, s. 190.)

Tutéž teorii uplatnil také ve spise, který vyšel v Bratislavě počátkem roku 1846, *Nárečia slovenskô alebo potreba písania v tomto nárečí*, když analyzoval „neslovanský“ ráz soudobé české literatury (*Dielo V*, s. 98–100). K vyhranění názorů štúrovské inteligence na českou literaturu přispěli náročnějšími literárněhistoricky pojatými analýzami Hurban a Hodža r. 1847. (Štúr předem ve svém spise upozorňoval: „Onedlho rozoberie sa u nás pekná literatúra česká“, s. 100.) Z toho důvodu se Štúr sám dále touto tematikou až do roku 1848 nezabýval. Svě estetické postuláty, v podstatě nezměněné, znovu prosazoval v literárních kritikách let padesátých a ve svém hlavním estetickém spise. Tehdy vyvolaly větší nesouhlasnou odezvu (v relacích slovenských, československých i slovanských – u Kalinčiaka, Friče, Radičeviče...) Podobná názorová střetnutí z let čtyřicátých neznáme. Přesto se tu nemůžeme vyhnout pátrání po původu estetických teorií Štúrových a po jejich počátečním uplatňování v literární kritice.

Romantické pseudovědecké teorie o ryze národním umění převzal Štúr jednak od domácích učenců a publicistů starší generace, jednak od soudobých polských básníků-teoretiků. Svou estetickou nauku si vytvářel také podle Hegla, základní orientaci však našel asi už předtím – u Kollára, Šafaříka, Kuzmányho a nejvíc u Goszczyňského. Ve svých přednáškách o poezii slovanské ukazuje, jak ho zaujala „najnovější nauka“ o slovanské poezii, jak sledoval „boje medzi klasikmi a romantikmi... menovite v Poľsku, kde sa s veľkým ohňom viedla hádka... Asi za deväť rokov trval boj tento.“⁶¹⁾

Anonymní rozpravu *Nowa epoka poezji polskiej* od Seweryna Goszczyňského uveřejnil roku 1835 krakovský *Powszechny pamiętnik nauki i umiejętności*. (Tento časopis Štúr s velkým zaujetím studoval už koncem roku 1837. Pravděpodobně ho na něj upozornil Antonín Jaroslav Vrfátko, který ho navštívil v Romhání o prázdninách téhož roku. Vrfátko uveřejnil nadšený referát o krakovském *Pamiętniku narodowym* v příloze ke *Květům* 16. 11. 1837, s. 89–90.)

Goszczyński byl na Slovensku známým autorem a měl tam z dob svého ilegálního pobytu osobní přátele.⁶²⁾ Hurban mu věnoval vícekrát pozornost ve svých *Slovenských pohľadech*. Štúr se o něm zmiňuje v soukromé korespondenci: chválí ho za *Cestu na Tatry* – totiž český překlad cestopisu v *Časopise Českého muzea* r. 1838. (*Listy II*, s. 204.)

Ve své rozpravě Goszczyński roku 1835 kritizoval Mickiewiczze a Slowackého jako napodobitele anglického a německého romantismu. Vytýčil ideál ryze národní poezie polské a slovanské, za jehož průkopníky považoval Brodziňského a Zaleského. Vychvaloval také Lvovskou „školu červenoruskou“ – poezii Bielowského, Siemieňského a Magnuszewského.⁶³⁾ Lvovská skupina literátů v čele s Augustem Bielowským vydávala almanach s názvem *Ziewonia*. Publikoval v něm také Goszczyński. Estelickou nauku tzv. ziewoncziků pěstovaly ještě v letech čtyřicátých *Tygodnik literacki* a jiné polské časopisy.⁶⁴⁾ První ročník *Zie-*

wonie vydal Bielowski roku 1834 ve Lvově, tam připravil do tisku také druhý ročník, ale vydal ho teprve roku 1838 s pomocí Václava Hanky poloanonymně v Praze u Spurného. Tato druhá *Ziewonia* je dokumentem rozsáhlé ilegální česko-polské součinnosti, do níž byli zasvěceni patrně také Karol Štúr a jiní mladí Slováci ještě za života Karla Hynka Máchy, předního organizátora tajných polo-nofiských akcí české mládeže.

Je proto pochopitelné, že se na své cestě do Čech roku 1839 Hurban velmi zajímal o nepublikované básně Máchovy. Jednu z nich sám poprvé uveřejnil ve své *Nitře* roku 1842: *Balládu!* Mladá šturowská inteligence milovala *Máj*, ale hledala v Máchovi také druhý pól jeho básnické tvorby, politickou poezii s buřičskou výzvou. *Balláda* jim mohla připomínat neuveřejněné básně mladého Kolára, či politickou poezii Klácelovu, zvláště *Hlas z Blaníka!* (Na tajné děvinské slavnosti roku 1836 recitovali „nejvíce z Klácela“, jak referoval Štúr v dopise Godrovi 26. 6. 1836. – *Listy I*, s. 67.)

Nejsilnější ozvěna z Máchovy poezie na Slovensku zazněla v básnické sbírce Karola Štúra *Ozvěna Tatry* roku 1844. Krátce před vydáním této knihy svého milovaného bratra upřesňoval si Ľudovít Štúr vztah k Máchově poezii. Veden jednak buditelskými zřeteli, jednak vysněným ideálem budoucí slovenské poezie, zmiňuje se s určitou rezervou o Máchově *Máji* – v listě pražskému příteli Staňkovi 7. května 1843: „Máchův *Máj* má mnoho romanticky pěkného, ale nás zůstávají chladnými...“ (*Listy I*, s. 351.) Tato formulace poněkud připomíná slova Karola Kuzmányho z roku 1836 o krásném, mramorovém zpěvu Máchově (v básni *Pláč nad smrtí K. H. Máchy*). Štúrova úvaha se ovšem nevztahuje na celou Máchovu tvorbu. K ohnivě *Balládě* by se jistě Kuzmány ani Štúr takto nevyšlovali!

V té době nebyl Štúr již pouhým pozorovatelem boje o moderní pojetí národní literatury, ale stával se jeho přímým účastníkem. Názorově se vyhraňoval také polemikou s Nebeským. S jeho názory na moderní poezii mohli slovenští literární kritikové souhlasit, také s jeho vysokým hodnocením básníka Máchy, ale zaslívali mu interpretaci Furchovy básničky *Žel Slováka*.⁶⁵⁾

Nebeský někdy vkládal do svých literárních kritik úvahy o domnělém nebo skutečném hegelianství českých a slovenských autorů. Koncem roku 1844 hájil básníka Máchu proti českým recenzentům: „Předhazoval se mu hegelianismus co nějaký hřích...“ (*Květy* 1844, s. 351). Počátkem roku 1846 velmi příznivě hodnotil úroveň *Slovenských národních novin*, nebyl však spokojen s „obraty hegelovskými“ novináře Štúra. – S touto kritikou se musíme seznámit blíže, neboť byla v českém tisku ojedinelá.⁶⁶⁾

V nepodepsaném *Dopise z Vídně* (otištěném v *Květech* 10. 1. 1846, s. 16) si Nebeský stěžoval na nedostatek informací o nové spisovné slovenštině v českých časopisech i ve Štúrových novinách. „P. Štúr hodlá prý vydati zvláštní spis o té věci, tam se snad dovíme něčeho podstatnějšího. Jeho noviny o tom mlčí. Ostatně jsou nám tyto dokonce srozumitelné; jen když čtenář poněkud koncovkám uvynul, může je čísti jako české,... látka jazyka, fráze a konstrukce jsou české, jen že nesou leckde ráz jisté německé školy filozofické, což se nám zdá nepotřebné v časopise pro lid. Tím nezíská řeč v čistotě a původnosti. Líp by bylo, kdyby p. Štúr bezprostředně z lidu bral, a tak to ryzí a pravé, co na Slovensku posud nektnuté spočívá, vyčerpá... Ostatně jsou tyto noviny dobré a s duchem psány, je-

nom bychom si přáli, aby některé články se nepohybovaly tak příliš obraty heglovskými a v kruzích té školy, což se nám zdá podivné ve spise pro lid.“ – Nebeský byl také udiven příliš rychlým Hurbanovým obratem k Heglově filozofii. („Ve svém cestopise plesá nad tím, že p. Klácel není hegelianem“ – a v polemice s Grünwaldem jsou Hurbanovy názory z dějin filozofie zcela od Hegla.) Hurban přijal tuto kritiku velmi nevlídně (SP 1846, s. 71). Štúr na ni nereagoval.

Prešel mlčením také závažné pojednání *Několik slov o filozofii*, které jistě neuniklo jeho pozornosti. Vyšlo v *Časopise Českého muzea* 1846, sv. 2. (Orol tatarský referoval jen o prvním svazku tohoto ročníku 3. 2. 1846, s. 160.) Nebeský pojednával hlavně o filozofii Heglově („...hnula časem svým a zůstane bohatým pokladem člověčenstva. Její vliv byl velký...“ – s. 235). Mluvil o genialitě Heglova myšlení, ale nebyl spokojen se způsobem jeho vyjadřování („jeho sloh a zvláště terminologie jej ještě více esoterickým činí“ – s. 238). Zvlášť cenné bylo tu Nebeského upozornění na příčiny rozpadu Heglovy školy: „... on sám a stoupenci jeho se ztotožňovali s *prušáctvím*. Pak se stal šiboletem strany četné mladých, bujných a rázných sil, což k rychlému pokroku, ale i k rozpadnutí soustavy jeho přispělo.“ (S. 235. Podtrženo autorem.)

Napjatá situace ve vztazích česko-slovenských nevytvářela pro literární kritiku příznivé předpoklady. Štúrův spis *Nárečie slovenské*, na který předem upozorňoval Nebeský, nenašel v Čechách téměř žádnou odezvu – ani od Nebeského, který patrně chtěl zůstat zdrženlivý. *Orol tatarský* uvítal 19. 5. 1846 (s. 240) dva nové „znamenité“ české časopisy: Zapův *Poutník* a Tylův *Pražský posel*. Ale zanedlouho vyvolal právě Zapův časopis velké rozhořčení v slovenské veřejnosti, protože zařadil oba nové jazykovědné spisy Štúrovy mezi cizojazyčné knihy. („...to je hrůza!“ volal Dobšovič, dopisovatel *Orla tatarského*, a redaktor Štúr mu přizvukoval. – OT 10. 7. 1846, s. 280.)

V listopadu 1846 byl Štúr nucen vystoupit s veřejnou obranou proti pomluvám, jež se týkaly jeho vztahu k Čechům. Tyto pomluvy napsal pro *Pražské noviny* slovenský dopisovatel Hattala – a nikoli Havlíček, jak se mylně domníval Štúr. Že se tyto výmysly Štúra citelně dotkly, je vidět z toho, jak energicky se proti nim v jediném článku dvakrát ohradil.⁶⁷⁾ V této sebeobraně doznal, že vytýkal Čechům poněmčení, a to veřejně. Nyní však už nevidí germanizaci v přejímání německých slov a frází, v prosáknutosti českého života duchem německým, ale v teoriích Havlíčkových. Plným právem Štúr argumentoval, že jeho noviny podaly svým zpravodajstvím dostatek důkazů o skutečném postoji k českému životu. Toto tvrzení se mohlo ještě více týkat *Orla tatarského*, který v rubrice *Slovanskie zprávy* věnoval aktualitám z české kultury soustavnou pozornost. Jejich úroveň se stále zvyšovala, zvláště po nemilém druhém konfliktu s redaktorem *České včely*. Protože měl Štúr zvláštní zájem na těchto „důkazech“ svého zájmu o rozvoj českého života, většinu z nich psal nejspíš sám. Čerpaly z českého tisku i ze soukromých informací. Někdy obsahovaly vlastní redaktorův komentář. (Jiné zprávy z české kultury sděloval redaktor Nosák; označoval je podpisem „B. N.“)

Současně s polemickým článkem, v němž se Štúr hájil proti „zlostným klebetám“, uveřejnil *Orol tatarský* nepodepsanou glosu *Českô národnie divadlo* (24. 11. 1846, s. 382). Nejlepší seriál článků o českém kulturním a veřejném životě vznikl v první polovině roku 1847. Má nadčasovou hodnotu, stejně jako skrom-

nější seriál jihoslovanský nebo lužickosrbický. Výmluvné komentáře, které doplňují aktuální zprávy, vyznačuje stále naléhavější buditelská optimistická tendence a uvědomělá snaha o nové česko-slovenské sblížení.⁶⁸⁾

Celková atmosféra ve vztazích se znovu zhoršila v květnu 1847: v *Orlu tatranském* proběhla jakási menší recidiva kampaně proti *Hlasům* – v souvislosti s brožurou Ondreje Lanštjaka (*Štúrovčina a posouzení knihy Nárečia slovenskô.*) Tehdy propukl ostrý boj s pražskými *Květy*. Redaktor Štúr se neprokřtě vyslovil o zhoršené úrovni časopisu, který je nyní už „bez vsetkej sily a významnosti.“ (*OT*, s. 511.) Tendenci neúplně informace vytykal *Orol tatranský Květům* 11. 6. 1847 (s. 527: „Či už i to si chcete tajiť, že k vám bratskú mysel máme?“)

Právě v tomto čísle na těžce stránce uveřejnil noticku *Něco o filozofii* (*OT*, s. 527). Do té doby probíhal filozofický spor v českých časopisech a na Slovensku sice souběžně, ale odděleně. Teprve 11. června 1847 věnoval *Orol tatranský* pozornost pražskému filozofickému sporu a zaujal k němu jednoznačné stanovisko: straní Vilému Gablerovi a posmívá se hegelianu Augustinu Smetanovi. Mimořádný čtenářský úspěch Gablerovy německé polemické brožury považuje za „istý znak, že slovanský živel skutečně v Českéj prevahu dostáva, jako sa i svedčí.“

Autorství noticky přisuzujeme Štúrovi. Český nadpis *Něco o filozofii* je citátem Gablera.⁶⁹⁾

66 číslo *Orla tatranského* a zejména výpad proti Augustinu Smetanovi kometoval v *Květech* 24. 6. 1847 nepodepsaný autor článku *Slovácká kritika*, pravděpodobně redaktor *Květů* Jakub Malý. Slovenským kritikům vytykal nedůslednost a předstírání lásky k Čechům. („k tomuto vysilenému, přežilému národu, jak nás v soukromých jednáních svých rádi nazýváte...“ – s. 300). Vyřizoval si se Štúrem také účet za jeho poznámku o zhoršené úrovni *Květů*. Hlavně však ohříval nedávno uveřejněné Hattalovy pomluvy, které se staly podnětem druhého Štúrova konfliktu s Havlíčkem. Štúr se mohl z této polemiky s redakcí *Květů* přesvědčit, že jeho veřejná sebeobrana v listopadu 1846 nebyla mnoho platna.

Noticka *Něco o filozofii* je i jiným způsobem zajímavá: Augustin Smetana i Vilém Gabler měli po revoluci jako redaktoři *Unionu* velký význam pro závěrečnou etapu novinářské činnosti Štúrovy.

O předběřznovém redaktorovi *Květů* Jakubu Malém třeba dodat, že byl jedním z prvních českých publicistů, kdo útočil na spisovnou slovenštinu argumenty národohospodářskými: v anonymní brožuře *Slovo včas o vlastenectví, o češtině a národu českoslovanském s ohledem na spolek německý, zvláště celní* (Lipsko 1845).

II.

4. Zahájení vrcholné etapy. – Uherská vlast, ústava, sněm

Třetí ročník *Slovenských národných novin* zahajoval 2. července 1847 Sládkovičův úvodník *Verejná mienka o nás*. Hned za ním následoval referát Petra Kellnera Hostinského o bratislavském církevním konventu, kde projednávali obžalobu proti Hurbanovi za spis *Unia*, Na jeho obranu vystoupil také Štúr – „vyсланec seniorátu Oravskieho,... brániac slobodu reči a tisku.“ (S. 790.)

Tímto řečnickým vystoupením se Štúr v praxi připravoval k dávno vytčené dráze politického řečníka na uherském sněmu. Širší veřejnosti se představil jako uchazeč o mandát poslance třemi úvodníky zaměřenými k příštímu sněmu. Těžištěm jeho novinářské práce zůstávaly tedy nadále domácí záležitosti.

Povšimněme si však nejdříve zpráv ze zahraničí. Kvalitativní změna v politické linii nového třetího ročníku novin je patrna také v oblasti slovanské tematiky, kde dochází k dalšímu prohloubení diferenciacie, nejen v polonofilské orientaci, ale zejména také v orientaci rusofilské. Podněty k tomu přišly zvenčí a obrážejí se přímo na stránkách Štúrových novin.

V pruské Poznani se znovu zatýkalo a 1. července zahájili soudní přelíčení s více než dvěma sty obžalovaných... Současně se oznamovalo z Petrohradu, že car osobně zakročil proti přílišné drahotě mouky (*SNN* 2. 7. 1847, s. 792). Následovala závažnější zpráva z Petrohradu: o nařízení ministerstva osvěty všem profesorům na ruských univerzitách – „aby sa všetkých panslavistických námer striehli... Istieho Kulešu a viacej profesorov z Maloruskej, z panslavistických námer obvinených, medzi ktorými sa i učitelia kijevskej univerzity nachodia, lapili a do Petrohradu dovedli, kde v pevnosti Petro-pavlovskej sedia a prisno sa vyšetrujú. – Vec táto je ešte hlbokou temnosťou pokrytá, ale je vec istá, že chytenci títo trpia za panslavismus.“ (9. 7. 1847, s. 800.) Při této informaci třeba si povšimnout i komentáře, i data uveřejnění. Toho dne začalo v *Orlu tatranském* vycházet pojednání *Láska otčiny*. Jméno autora není uvedeno. Podtitul „*Z polského*“ pouze doprovází redakční poznámka, proč musel být sdělen slovenskému obecnstvu tento znamenitý a pozoruhodný článek „od jednej vznešenej hlavy poľskej“. (S. 538. – Jiný souhlasný komentář k názorům „vznešeního původcu“ je na s. 564.)

Podpis překladatelův najdeme až za ukončením celého pojednání 3. září: „Záboj.“ (Peter Záboj Kellner Hostinský.) To už se mezitím slovenští čtenáři dověděli podrobnosti ze soudního procesu s polskými politickými vězni, o Libeltově postavení v revoluční vládě, o konfrontaci Mieroslavského s Libeltem (*SNN*, s. 812, 820, 844).

Slovenský překlad poněkud zkracuje původní text. To pro nás jen zvyšuje jeho zajímavost: šlo o výběr podle aktuální potřeby! – Na základě slovenského znění vzápětí vznikl chorvatský překlad pro záhřebský časopis *Kolo*. Ze zmínky o tomto uveřejnění rozpravy v záhřebském časopise dověděli se teprve slovenští čtenáři, že autorem je Libelt. (OT, s. 742.) Štúrovy noviny přinášely další vzrušující zpravodajství o přelíčení, zejména o Libeltovi, kterého považuje berlínský tisk za nejznamenitějšího z polských obžalovaných, o skvělých řečnických výkonech jeho obhájce, i samotného obžalovaného (*SNN* 17. 9. 1847, s. 876). Přelíčení skončilo přísným rozsudkem: Mieroslavski a jiní mají být popraveni, dr. Libelt je odsouzen na dvacet roků do vězení na nějakou pevnost (7. 12. 1847, s. 968).

Krátce po zahájení rozpravy *Láska otčiny* předložil Štúr svůj politický program v úvodníku *Kde leží naša bieda?* (Vycházel od 13. 7. do 6. 8. 1847.) V něm záutočil přímo na základy státního zřízení, na platnou uherskou ústavu.

V obou předchozích ročnících novin ještě nic podobného sám nenapsal. Uveřejnil však Sládkovičův článek, který už 10. dubna 1846 vyhrožoval, že Slováci se teprve začnou ptát, na čem jsou založeny ty dávno uznané zásady, a že Slováci budou „do života vlasti spoločenského poriadok uvádzať“! – Sládkovičův radikální postoj byl zřejmě odrazem revolučních událostí v Poznani a Haliči, který vnesl do slovenské žurnalistiky nebývale silný dynamický prvek. To se nutně promítlo také do Štúrova smýšlení o uherské vlasti.

K prvotním utopickým představám, jimž dominovaly etické humanitní postuláty s optimistickou vírou v budoucí harmonické vztahy rovnoprávných národů ve šťastném kulturním státě, velmi záhy připojoval novinář Štúr kritickou analýzu současné situace s konkrétními připomínkami k nepostačujícím zákonům. (Úvodník *Slovo na čase* – v červenci 1846 – hledí na uherské zákonodárství očima slovenských poddaných; a úvodník *Nezemanía v úradoch krajinských*, který bojuje za demokratizaci politické správy, varuje: Zemi hrozí zkáza a viníkem je uherský feudál – „rodený zákonodarca“! (SNN 31. 11. 1846, s. 527; *Dielo I*, s. 237.)

Přelomový čtvrtý semestr vystupňoval kritiku zaostalosti a sociální nespravedlnosti uherského státu. Energicky bojoval za pokrokovější politické zřízení, právní jistotu, rovnost před zákonem. (*Dielo I*, s. 266.) Koncem března 1847 se Štúr zabýval ekonomickou problematikou uhersko-rakouských vztahů a žádal odbourat výsadní postavení šlechty. (Nezdaněnost šlechtické půdy, zlořády v soudnictví a právní nerovnost, finanční nejistota a vysoké úroky, málo vzdělanosti a odloučenost od světa považuje za příčiny „stojatosti“, které musí zákonodárci odstranit průmyslem a zdaněním velkostatků ulevit „klasám ľudu“. – *Dielo I*, s. 276 a 281.) Zde se Štúr pokusil uplatnit etický ideál principu slovanského na půdě politického života v Uhrách. („Chválabohu, už... to viac za česť a prednosť nepovažujeme, z druhých mozoľov a práce sa živiť.“) Navrhoval, aby zakladatelé spolků mírnosti předložili uherskému sněmu požadavek o zavedení daně pro výrobce pálenky, aby tak uplatnili právo prosby k sněmu „v krajine ústavnej“ (s. 292 a 285).

Ještě dál šel Francisci v úvodníku *Hlas opozdený, ale na čase* (SNN 7. 8. 1847, s. 729). Radil spoléhat pouze na hospodářské a politické přeměny uherské vlasti. Shrnul je do čtyř bodů, v nichž bude třeba změnit ústavu země Uherské.

V srpnu 1847 vznikl na Slovensku Uherský centrální spolek mírnosti. Boj proti pálence se tím přenesl ze sociální oblasti do politické. To byl podstatný rozdíl. Na počátku prvního ročníku *Slovenských národných novin* se tato palčivá problematika vyhrtila směrem, který bychom stručně vyjádřili heslem: školáci a pálenka. O něco poději převažoval nový zřetel: hladomor a pálenka. V létě 1847: stavovský sněm a pálenka.

Toto nové zaměření zdůrazňuje úvodník *Kde leží naša bieda?* Vrací se k problematice prvního ročníku. Znovu obrací pozornost k mizerii a bídě slovenského lidu, opět – počínaje pijanstvem. Snad právě z toho důvodu tomuto vynikajícímu novinářskému článku nevěnoval Hurban pozornost, že se v něm Štúr zdánlivě opakuje. – Nyní však žádá, aby demokratická organizace předložila určité požadavky panskému sněmu; a předem upozorňuje na odpor, který vyvolá (neboť pálenice vynášejí majitelům stokrát víc než poddanské dávky a těžká roba! – (*Dielo I*, s. 301).

Také další dříve probíraná tematika dostává nový aktivizující ráz. Štúr v tomto úvodníku poprvé žádá odstranit všeobecnou bídu změnou ústavy a společenského řádu (s. 306). – Také o nevzdělanosti a špatném vyučování mluví jinak než dříve: už by nedůvěřoval ani zákonu o všeobecné školní docházce, kdyby nebylo dříve zrušeno poddanství! (S. 310.) Tvrdí, že národům pomůže jen „vyučovanie v slobode“ (s. 312). Štúr zde dokonce až příliš velebí západní Evropu („tam každý slobodnejšie si oddychuje, svoje právo má, zná a bráni...“ – s. 308). Národnostní útlak s odnárodnováním dětí ve školách nově osvětluje na pozadí citátů z novin irských a polskoněmeckých. Navrhuje obrátit se o pomoc k vládě i ke sněmu. A hned předem upozorňuje, že to vyvolá další bezdůvodné podezírání a nadávky. Chce jim čelit příštím úvodníkem o panslavismu. Nyní jen ujišťuje, že si žádný Slovák nepřeje despotismus ani absolutismus, a dovolává se tisíciletých svazků s maďarskými spoluobčany, společné cesty „k osvete a ku slobode“ (s. 319–320). Pesimisticky naznačuje pravděpodobný neúspěch slovenských požadavků. V tom případě chce spoléhat na veřejné mínění lidstva, a proto nezoufat.

Nikdy předtím nevyslovil Štúr tak jednoznačně a otevřeně nesmiřitelný postoj k meternichovskému Rakousku i k carskému Rusku, jako v úvodníku *Kde leží naša bieda*, když ujišťuje o nechuti všech Slováků k despotismu a absolutismu. Ale současně také ukazuje, jak se zákonitě prohluboval rozpor s uherskou liberální stranou.

Ještě předtím, než se Štúr seznámil s Libeltovými názory, kritizoval stinné stránky evropského parlamentarismu: nejvíc ty, které mu vadily také na domácích sněmech a církevních konventech v Uhrách. Vyzvedal naopak právě ty přednosti západních demokracií, které v zaostalé uherské vlasti a v celé rakouské monarchii nejvíc postrádal. Tuto orientaci převzal od Kuzmányho, Vrchovského a dalších pokrokově smyšlejících současníků. Uplatnil ji ve spise, který nesměl být roku 1841 publikován: *Starý i nový věk Slováků*. Víc než o polské vzory opíral se tehdy o francouzskou publicistiku. Roku 1842 uveřejnil v domácím tisku referát, který kupodivu cenzura propustila: *Soud učeného Francouze o zemi uherské*. (*Tatranka* II, sv. 3, 1842, s. 12–21.)

Několikaletá obrana proti neustálému podezírání, námitkám i výčtkám od liberálů a radikálních demokratů přinesla pozitivní výsledek: novinář Štúr si vyjasnil zvláště během roku 1847 svou demokratickou koncepci uherské vlasti a své názory o státním zřízení, jež se vyhranily jako nápadně blízké ke koncepci Libeltově. Otištění rozpravy *O milošci ojczyzny* v slovenském překladu bylo vskutku nanejvýš časové.

Odroz Libeltových myšlenek můžeme pozorovat ve Štúrově politické publicistice už na podzim 1845 ve dvojici úvodníků s filozofickým zaměřením (*Pospolitost a jednotlivosť, Život domáci a pospolitý*) a v prvním ročníku *Orla tatranského* v rozpravě *Obozrenia sa na život národov v Europe a v Amerike*. Rozprava uplatňuje Libeltovu teorii o trojí vládní formě: samovláda, konstituční zřízení, republika. – Cenzura asi nedovolila uveřejnit závěrečnou část, týkající se republikánského zřízení „v Amerike“. Vůbec je kupodivu, že mohla vyjít rozprava s tímto obsahem...⁷⁰⁾

Roku 1843, kdy ještě neznal názory Libeltovy, uplatňoval Štúr ve svých apologetických statích teoretické postupy Heglovy. („Videli sme Štúra s Heglovou

dialektikou proti Lukaczovi bojovati,“ upozorňoval vídeňský dopisovatel Grünwald roku 1845 v *Květech*). Avšak na podzim 1845 je už filozofická báze Štúrova daleko pevnější: ve statích *Život domáci a pospolitý* (v říjnu 1845) a *Pospolitost' a jednotlivost'*. V obou bylo oceněno „Štúrovo dialektické úsilie po vyššom, spoločenskom princípe, kde by sa však nelikvidovali ani momenty jednotlivé, subjektívne“. ⁷¹⁾ Štúr v nich řešil otázku vztahu jedince a společnosti. (Původně měl na mysli skromnější námět: domácí život slovenský; požádal o takovýto příspěvek Hroboně 9. května 1845. – Ideová náplň Štúrova úvodníku tedy dozrála krátce před otištěním. Národopisná látka se mu stala druhořadou, dokonce si zapolemizoval s běžným nazíráním na folklór, kritizoval pracovní metody sběratelů lidových písní...) Prvním úvodníkem agituje pro veřejnou činnost. Varuje před atomizací společnosti, jak bychom to asi vyjádřili dnešním termínem. – Druhý úvodník ukazuje problém z druhé strany, varuje před opačnou krajností. (Ani Hobbes, ani Rousseau!, ani polský, ani opačný extrém ruský! Slovanské státy nikde neuskutečnily rovnováhu mezi pospolitostí a jednotlivostí, proto buď zanikly, nebo se rozvíjejí jednostranně. – *Dielo I*, s. 139–145.)

Kuzmány a Štúr stejně jako Libelt hlásali nenávisť k despotcii, a přitom připouštěli možnost dobré vlády absolutistického panovníka. ⁷²⁾ Podle Libelta není při samovládě vyloučeno působení osvěty a veřejného mínění, a tedy rozvoj svobody a práva. Libelt dokonce mluví o možnosti nejšťastnějšího státu při výjimečné osobnosti králově; ale také o možnosti opačné za despotického vládce. V ústavní zemi si národ sám uděluje svobody a práva; vládne král, takže obyvatelé jsou ještě poddaní. V republice má celou vládu lid, celá masa svobodného obyvatelstva. (*Láska otčiny. OT*, s. 548.)

Cenné a směrodatné bylo Štúrovi Libeltovo pojetí státu. Libelt poukazuje na Platonovu teorii státu, na Aristotela, Montesquieua a na dva německé filozofy – na teorii Hallerovu a Heglovu, které obě zavrhuje. Poté předkládá vlastní koncepci, zakončenou definicí státu: „Wszędzie ruch, pelność zycia. Eto państwo.“ (Hostinský zde nic nevynechává, překládá doslovně: „... spojenia sa materiálnej a duchovnej otčiny k životu otčiny, stopenia a vytvorenia sa všetkých čiastok tela i ducha na jeden živý a činný národ. Život národa je teda naúplnejšie určenia obce... Všade hýbanie, plnosť života: to je obec.“ – *OT* 26. 8. 1847, s. 569 a 570.)

Libelt silně zapůsobil také na Štúrovu orientaci v ekonomické problematice. Vyhraněné stanovisko k novým politicko-ekonomickým teoriím zaujal Štúr v úvodníku *Neopúšťajme sa!* V souladu s etickou normou principu slovanského objasňoval, proč odmítá zásady merkantilistů i sobecké vztahy mezi lidmi a národy. (*SNN* 6. 2. 1846, s. 217; *Dielo I*, s. 164–165.) Štúr touto koncepcí nepřímou čelil těm, kdo začínali spojovat ideu austroslavismu s ekonomickými zájmy velké buržoazie v západní části rakouské monarchie. Z toho důvodu se v dubnu 1847 dovolával názorů anglických, francouzských a německých ekonomů – zejména Friedricha Lista – v úvodníku *Hraničné mýta* (*Dielo I*, s. 272). O něco dříve citoval z myšlenek Youngových a Listových Kellner-Hostinský, když objasňoval rozdíl mezi prací svobodnou a nucenou (*SNN*, s. 245). – Slovy Art-hura Younga propagoval Štúr jako sněmovní řečník 21. prosince rozvoj průmys-

lu v Uhrách (*Dielo I*, s. 348). V témže projevu, když předkládal návrhy k řešení agrární otázky, vydatně čerpal z Karola Libelta, kterého nemohl ovšem jmenovat. V této fázi protifeudálního boje mu byla v celé sociální problematice prvořadou otázkou agrární, stejně jako Libeltovi. Prvořadou byla ještě na jaře 1848 osnovatelům *Žiadostí slovenského národa*.

Předpokládáme, že Štúr studoval rozpravu *O milošci ojczyzny* nejdříve v originále a znovu se jí důkladně zabýval během překládání do slovenštiny – pravděpodobně asi už v létě 1846, za delšího společného pobytu s Hostinským v Uhrovcí. Velmi zřetelnou ideovou závislost na Libeltovi ukazuje úvodník *Naše položenie vo vlasti*, otištěný v září 1846. I pojem vlasti objasňuje Štúr slovy Libeltovými, také pojem despotie objasňuje shodně (*Dielo I*, s. 210 a 214).

Na Štúrovu orientaci v ekonomických otázkách působilo více vlivů a podnětů. Živě se o ně zajímal už roku 1839, když se s nimi setkal v Lipsku na své cestě „do Lužic“... Na podzim 1847 se Štúrovny noviny opětovně zabývaly otázkou nesvobodné práce. Většinou šlo o poddané rolníky, jindy o námezdní dělníky, hledající pracovní příležitost při regulaci Tisy. (Nepodepsanou zprávu v *SNN* ze 7. 9. 1847, s. 863 přisuzujeme Kellnerovi-Hostinskému: „...Mohli by naši beďári teda ta ísť na zárobok, povie tu dakto. Veď ano, keby prácu dostali, a keby to vždy trvalo a pre všetkých bolo. Lenže čo nám z tých nárad, ktoré len okolnosti vynútili, keď zase dnes zajtrá budeme tam, kde sme boli.“) Jindy se Štúrovny noviny zastávaly „slovenskej žobrače“ v Pešti, obviňované z nechuti pracovat.⁷³⁾

V těchto názorech se projevuje ideová závislost na západních a středoevropských novinářích, s převažujícím vlivem francouzské a německé pokrokové předmarxistické žurnalistiky. Také moravský redaktor Jan Ohéral přinášel asi do Bratislavy v letech 1846–1847 ideje francouzských utopických socialistů.⁷⁴⁾ Nopak ve svých spisech tyto ideje odmítali jak Lorenz von Stein, tak i Nikolaj Ivanovič Turgenev...⁷⁵⁾

Štúrovský předbřeznový tisk ještě nezná termín socialismus. I z cenzurních důvodů to sotva bylo možno. – Na jaře 1846 se dostal do *Slovenských národných novin* termín komunismus. V komentáři o vývoji v Haliči, převzatém patrně z německého liberálního tisku, je komunismus blíže neobjasňovanou ideologií některých účastníků nedávného povstání.⁷⁶⁾ Závažný polský pramen obviňoval rakouské úřady, že zneužívají nauku komunismu, aby štvaly haličské sdláky proti šlechtě.⁷⁷⁾

V létě 1846 oznamoval *Orol tatranský* zprávu z Vídně, že byl do Haliče vyslán hrabě Stadion, aby uspořádal tamní politické záležitosti, a s ním jeho tajemník hrabě Thun – „veľactený priateľ ľudu a šľachetný zastavateľ Slovákov“.⁷⁸⁾ Zpravodajství ve Štúrových novinách se i nadále zaměřovalo na vzájemný vztah šlechty a poddaných v Haliči (*SNN*, s. 597 aj.). Stadionovo a Thunovo úřadování však rychle zbavilo Štúra iluzí. Nepochybně spolupůsobilo i na jeho novou orientaci k uherské „osnově“, protože otrásl jeho důvěrou v Thunovu koncepci austroslavismu a vystupňovalo jeho nenávisť k metternichovskému Rakousku.⁷⁹⁾ Dřívější sympatie pro českého šlechtice Lva Thuna přenesl Štúr na chorvatského konzervativního politika, vysokého úředníka při uherské dvorské kanceláři v Bratislavě Metella Ožegoviče.

5. Úvodník *Panslavismus a naša krajina*. – Moravské novinářství a třetí konflikt s Havlíčkem

Hurban ve Štúrově životopisu nadšeně interpretoval úvodník otištěný v září 1847 s názvem *Panslavismus a naša krajina*. Věnoval mu několik stránek, a nejraději by ho tam ocitoval celý.

Úvodník objasňuje ideovou náplň pojmu princip slovanský, třebaže samého termínu nepoužívá. Ideologie, vytvářená v polovině čtyřicátých let mimo veřejné fórum v nepublikované poezii a v soukromé korespondenci, dostává se tímto úvodníkem do popředí slovenské žurnalistiky.

Štúr se tu zřetelněji než kdy předtím distancuje od kollárovského pojetí panslavismu. Vyvrací obvyklé obavy co škodlivé podezírání, popírá hrozbu panslavismu „pod náčelníctvom ruským“. (*Dielo* II, s. 239.) Chválou národních vlastností slovanských i maďarských odporuje přepjatému nacionalismu, chyby kárá na obou stranách. Bije se za rovnoprávnost. Snaží se uvést princip slovanský v soulad s uherskou vlastí; ale naději na úspěch této transplantace má jen slabou, jak to naznačuje závěr článku. Hlavní síla úvodníku je ve filozofickém zdůvodnění principu slovanského: Štúr výslovně spojuje slovanské hnutí se západoevropským demokratickým vývojem. (Ideje, které zrodil a vypěstoval „francúzský prevrat“, mocně zapůsobily také na slovanské kmeny a stále silněji je strhovaly „do zákruty života západoeurópskeho...“ – S. 244–245.)

Když krátce potom polemizoval s Tkáčevičem v Gajově *Danici*, dával za vzor Poláky v přijímání pokrokových ideí z Francie.⁸⁰⁾ Přibližně v stejnou dobu dlel v Bratislavě ruský publicista Nikolaj Ivanovič Nadeždin, v té době už zastánce konzervativních názorů. Byl asi – po návštěvě Pogodinově roku 1846 – jediným prostředníkem přímého spojení Slovenska s ruským světem na prahu revolučního roku! Právě tehdy roku 1847 vydalo ruské ministerstvo národní osvěty směrnice *O výuce slovanských disciplín na moskevské univerzitě*, požadující „bezpodmínečnou oddanost k pravoslaví a samoděržví“; vše ostatní je „směsicí cizích představ a fantazírování nebo blouzněním, kterými se zločinci snaží využít nezkušenosti a získat snílky.“⁸¹⁾

Úvodník *Panslavismus a naša krajina* je výrazem snahy najít v uherské vlasti spojence, kteří by pochopili slovenský boj za občanskou i národní rovnoprávnost. Skeptický závěr úvodníku vyplynul z velké nedůvěry k maďarským liberálními politikům.

Podobné kritické výhrady měl Štúr ve třicátých letech ke konzervativci Széchényimu (*Listy* I, s. 135). Změnu přinesl rok 1840, kdy Zay s Kossuthem vyostřili maďarizační kurz, zatím co maďarští konzervativci tuto jejich praxi kritizovali, a štúrovci proto veřejně projevovali jednotlivým konzervativním činitelům vděčnost. S jejich účinnou podporou však slovenské hnutí nemohlo počítat. Přesto se Štúr ještě nevzdával snů o slovensko-maďarské solidaritě, i když o jejich reálnosti značně pochyboval. Najdeme jen málo náznaků v jeho publicistice, že překonával tuto skepsi. Jeho noviny sice nejednou projevily sympatie k reformním snahám vedoucích maďarských politiků, věnovaly sice pozornost strádající maďarské chudini, ale nepodařilo se až do března 1848 navázat kontakt s ma-

ďarským radikálně demokratických hnutím. Jakýmsi pokusem o sblížení slovenského hnutí s maďarskými demokraty byly snahy směřující k celouherskému protialkoholickému spolku. I tento skromný cíl však narážel na těžké překážky: rozhodující činitelé v něm asi předem vytušili zárodek maďarsko-slovenského dorozumění v lidových vrstvách vedených venkovskou inteligencí.

V Bratislavě se vytvářelo důležité ohnisko slovanské i česko-slovenské vzájemnosti. Štúr o to usiloval od počátku svého učitelského působení a ještě také v redakci novin, přes neblahé rozbroje pro jazykovou otázku. Za jeho poslancecké činnosti význam bratislavského ohniska ještě vzrostl. Na jaře 1848 zaniklo. Největší význam ve vývoji slovenské publicistiky mělo na konci roku 1847, nedlouho před zánikem.

Ve vztazích česko-slovenských ještě trvalo dřívější nedorozumění a napětí. Hlavním oponentem zůstával redaktor *Pražských novin* a *České včely* Havlíček. Nepřestával zpochybňovat spisovnou slovenštinu a Štúrovy důvody, občas ještě ironickou glosou zapolemizoval se slovenským pojetím panslavismu, ale nejmíc mu začala vadit roku 1847 zvýšená Štúrova aktivita v česko-slovenské vzájemnosti, jeho vliv na moravskou inteligenci, na vznikající moravskou žurnalistiku.

Chceme-li nahlédnout do pozadí třetího Štúrova konfliktu s Havlíčkem, pokusme se o krátkou rekapitulaci vývoje na Moravě. Klácel se Šemberou pomýšleli roku 1841 na časopis s názvem *Svatopluk* a k tomuto záměru se i v následujících letech státe vraceli. Štúr se s Františkem Matoušem Klácelem seznámil roku 1840 v Brně. (Toto setkání mu připomněl v dopise r. 1843. – *Listy* III, s. 35.) Aloise Vojtěcha Šemberu požádal písemně 27. června 1845 o propagování *Slovenských národných novin*, třebaže ho považoval za odpůrce spisovné slovenštiny; a současně mu přál, aby měla brzy svůj časopis „i sousední Morava“.“ (*Listy* II, s. 84.) Na jaře příštího roku skutečně Šembera znovu oživil snahy o časopis. Za spoluredaktora se snažil získat – v březnu 1846 – vídeňského medika Nebeského.⁸²⁾

Štúrovcí zřejmě počítali se Šemberou jako s budoucím novinářem, proto se snažili ještě před vznikem *Slovenských národných novin* seznámit jej co nejdůkladněji se svými snahami. Srovnajme skrovnou informaci a chatrné objasňování pohnutek štúrovské mládeže k rozhodujícímu kroku, které uveřejnil dopisovatel z Pešti Jan Kadavý v *Květech* 16. března 1844, a nesrovnatelně hodnotnější analýzu smýšlení štúrovské inteligence, kterou poslal týž Kadavý v dopise Šemberovi 15. července 1844. Pravda, redaktor *Květů* Pospíšil nejednou zamítl příspevek slovenského dopisovatele, zastánce spisovné slovenštiny, nebo zas ho uveřejnil s vlastními nesouhlasnými připomínkami, některé polemické články štúrovských autorů proškrtal. Štúr a jeho spolubojovníci tedy uveřejňovali důležité informace v srbských a chorvatských žurnálech. Současně si předcházeli budoucí moravské novináře – včetně Nebeského!

Václav Bolemír Nebeský propagoval v *České včele* 20. ledna 1846 ideu moravského časopisu. Právě tuto jeho úvahu doplnil redaktor Havlíček ironickou poznámkou s nanejvýš netaktním a urážlivým výpadem proti štúrovskému Slo-

vensku. Redaktor Štúr odmítl Havlíčkovy dodatečné výmluvy na chyby tisku a vyslovil politování, že si takovou poznámku redaktorovu „šlechetná žiadosť p. Nesbeskíeho nezaslúžila“. (OT 13. 2. 1846, s. 167.)

Úzké styky slovenské inteligencie s obrozeneckou Moravou obráží kulturní zpravodajství v *Orlu tatranském*.⁸³⁾ V létě 1846 přišla zajímavá informace z Vídně o Klácelově studijní cestě do Itálie...⁸⁴⁾ Brzy po návratu z cesty obnovil Klácel společně s Ohéralem a Mikšíčkem v Brně snahy o časopis. V listopadu podali žádost o povolení. Krátce předtím navštívili budoucí moravští novináři své bratislavské kolegy. Ujišťovali je, že snad už od příštího roku budou mít v Brně časopis, redaktorem bude Ohéral.⁸⁵⁾

Nemáme bližší údaje o tom, kteří Moravané tehdy přijeli do Bratislavy. Pravděpodobně mezi nimi nechyběli Ohéral s Mikšíčkem. – Matěj Mikšíček se důkladně seznámil jako student koncem let třicátých se snahami slovenské mládeže. Jan Ohéral se zúčastnil už roku 1834 po boku Kampelíkově tajné porady české, slovenské a polské mládeže v Brně a pravděpodobně také některé z dalších plánovaných schůzek na Slovensku. Za pomoci přítele Františka Zacha, který mu posílal z Paříže počátkem let čtyřicátých podnětné dopisy a zapovězenou literaturu, začal se věnovat studiu francouzských utopických socialistů. Zájem o ně probudil i u Klácela a za svých návštěv v Bratislavě roku 1846 a 1847 asi také u Štúra.

V přelomovém čtvrtém semestru se Štúr až nápadně vyhýbal další polemice s Havlíčkem. Jeho útoky v *České včele* v lednu i v červnu 1847 zůstaly bez odezvy. Štúr nereagoval ani na odlišný postoj Havlíčkova přítele Viléma Dušana Lambla v časopise *Poutník* na jaře 1847. (Lambl konstatoval vítězství nového spisového jazyka na Slovensku a zavrhoval „ona až neslušná osočování a z obou stran se dopalování v minulých polemikách“. Radil zanechat „všelikých neplatných úvah... Přestaň již konečně všechno kvašení a jitření...“ – s. 32.) *Orl tatranský* už tehdy s jistotou předpokládal postupné zlepšení v postojích českého tisku.⁸⁶⁾ Přesto rozjitřenost neustávala, připravoval se nový konflikt.

Bez odpovědi zůstal také v srpnu 1847 Havlíčkův článek *Podivná slavistika* (v *České včele* 17. 8.1847, s. 264). Polemizoval s vídeňským tiskem o česko-slovenské otázce a o Dobrovském, údajně narozeném a pochovaném mezi Slováků. Havlíček opravil tento omyl a posmíval se, že „jest to psáno od člověka, jenž by si přál, aby i Morava se připojila k p. Štúrovi, jakož i skutečně vyzvána jest k tomu“.

Redaktor Štúr ani tentokrát neragoval, ale 3. září vřele uvítal ohlášení prvního moravského časopisu, brněnského *Týdeníku* Jana Ohérala (OT, s. 583). O měsíc později, 5. října seznamoval s budoucím obsahem *Týdeníku* a sám pro něj vytýčil v připojeném komentáři úlohu prostředkovačky a smířitelky v rodinném sporu (OT, s. 607). Toto přání Štúrovo pak ocitoval Havlíček v *Pražských novinách*, neodpustil si však přitom další výpad proti Štúrovi (se zlomyslnou charakteristikou jazyka a pravopisu v jeho novinách – PN 14. 10. 1847, s. 339 a 340). Týmž podrážděným způsobem Havlíček ještě komentoval zprávu z Vídně

ně, jež se týkala připravovaného časopisu *Tygodnik cieszynski*, uveřejněnou v *Orlu tatranském* 15. října. Havlíček ironicky poznamenal: „Tedy se má i Slezsko podle p. Štúra řídit.“ (*Bratrstvo*. PN 21. 10. 1847.)

Mezitím se rozpoutal v září nový časopisecký konflikt mezi oběma redaktory. Havlíček se uštěpačně dotkl tatrinské schůzky článkem v *České včele* 3. září 1847.⁸⁷⁾ To už nezůstalo bez odpovědi. Nepodepsaný článek v *Orlu tatranském* z 24. 9. 1847 (s. 598) asi Štúr sám nenapsal, jak je zřejmé podle neobratné dikce; dá se však předpokládat, že jej inspiroval. Obdobné výčitky na Havlíčkovu adresu totiž znovu opakovala nepodepsaná replika 15. 10. 1847 (s. 615). Tu napsal patrně Štúr sám. Odmítl další Havlíčkem nabízenou výměnu názorů o vzájemném nedorozumění, rozhodl se ignorovat pražského kolegu – „na buduce nech že si píše čo chce, vtípkuje ako chce; budeme to brať tak, ako by ho nebolo“.

Jen jednou během celého roku 1847 se Štúr ozval Havlíčkovi na jeho útoky – a slíbil, že je to naposled! Soukromě si pohovořil v listopadu s Františkem Ladislavem Riegrem o Havlíčkových novinářských článcích, vytykal jim přílišné zdůrazňování loajality k Rakousku... Více sympatií než pro Havlíčka měl jistě pro redaktora Ohérala. Noticka *Slovania* v *Prešporku*, otištěná v *Orlu tatranském* 16. listopadu 1847 (s. 638), jmenuje na prvním místě Michala Obrenoviče a redaktora Gaje, pak moravského redaktora Ohérala, dr. Riegra s pražským měšťanem Slavíkem, ruského spisovatele Nadeždina a ještě sedm méně známých mužů – „s ktorými sme príjemnie chvíle v rozjímaní o vecach národa nášho sa týkajúcich strávili a s tou túžbou s nimi sa rozlúčili: bodaj by takieto schôdzky horlivcov slovanských neboli nabudúce tak riedke jako dosiaľ. Lebo je to ve ru istá pravda: „Hasne uhel odervany ode druha svého!“

Ve znamení tohoto Kollárova výroku potom pokračovalo ještě v listopadu rokování Ohérala a Helceleta s českými vlastenci v Praze. A současně uveřejnil *Orol tatranský* podrobné referáty o „besedách“ v Kroměříži a ve Vídni (s. 630 a 637)...

Jen vzájemné napětí mezi Štúrem a Havlíčkem ještě trvalo, třebaže se projevíly také náznaky možného smíru, i názorové shody. – Havlíček už dávno hojně čerpal z *Orla tatranského* aktuality ze slovanského světa; i Štúr měl v Havlíčkově tisku jeden z pramenů svého zpravodajství – z Čech, i ze zahraničí.⁸⁸⁾ Zcela výjimečně Havlíček dovedl i pochválit Štúrovu novinářskou kvalitu...⁸⁹⁾

Ale na Štědrý den znovu vystoupil v *České včele* na obranu „literární svornosti... Ó Štúre, Štúre!“ (*Dalmatsko a Čechy*. ČV 24. 12. 1847, s. 410.) Byla to už jen slabá ozvěna nového útoku chorvatského Štúrova oponenta Tkalčeviče, který znovu 18. prosince v Danici obvinil Štúra ze separatismu a polemizoval s jeho definicí svornosti. – A 31. prosince 1847 zakončil Havlíček velmi dramaticky v *Pražských novinách* svůj třetí konflikt se Štúrem: i on se s ním už „navždy“ rozloučil. S bolestnými výčitkami poprvé výslovně slíbil, že nadále už nebude odporovat jeho rozhodnutí o dvou národech, o dvou literaturách. Přitom však znovu co nejrozhodněji protestoval proti jeho pojetí česko-slovenské vzájemnosti.⁹⁰⁾ V té věci zůstal stejně nedůvěřivý jako roku 1845, když polemizoval se Šulekem.⁹¹⁾

Zcela jinak smýšlel Vilém Dušan Lambl, který si přivezl ze svých cest na Slovenskou a k jižním Slovanům porozumění pro štúrovské pojetí vzájemnosti; jako první z českých publicistů si osvojil i některé teorie z *Nárečia slovenského*.

Právě tímto spisem získal Štúr nadšené přívržence na slovanském jihu – zejména mladého srbského právníka Maximiliana Pricu a vynikajícího chorvatského politika, známého spisovatele Ivana Kukuljeviće Sakcinského.⁹²⁾

Názorový konflikt vedl k novému československo-jihoslovenskému sblížení. Zdůrazňovaly se etické a demokratické prvky, reálný a praktický ráz nové koncepce, která se vytvářela jako protíváha k illyrismu a austroslavismu.⁹³⁾ Novinář Štúr pro ni předem získával spojence proti českým novinářům v moravské žurnalistice.⁹⁴⁾

Počátkem roku 1848 vystoupil na ohajobu této koncepce proti Tkalčevičovi v *Danici* Maximilian Prica obšírným článkem o Štúrově svornosti.⁹⁵⁾ Současně se Štúr v přátelské korespondenci sblížil s brněnským filozofem a redaktorem Klácelem.

První politický list na Moravě začal vycházet 6. ledna 1848. Jako redaktor *Týdeníku* vystupoval před veřejností Ohéral, ake ve skutečnosti ho redigoval Klácel... Neský se moravským novinářem nestal. Po těžkém vnitřním boji opustil medicínu, v říjnu 1846 se vrátil a přijal místo vychovatele ve vlastenecké rodině barona Neuberka. Podobným způsobem se pokusil vyřešit svou existenční otázku i Klácel: ukončil by nedobrovolný pobyt v brněnském klášteře a žil by střídavě v Bratislavě, Budíně a Vídni jako vychovatel synů chorvatského politika Metella Ožegoviće. Energickým prostředkovatelem a rádcem byl mu bratislavský přítel Štúr. Ještě v březnu 1848 povzbuzoval Klácela k dalšímu boji s brněnským biskupem, třeba i za pomoci chorvatského biskupa, nebo i římského papeže.⁹⁶⁾

V únoru 1848 se začal projevoval zásadní obrat v českém tisku, avizovaný Štúrem na jaře 1847. Uskutečnil se v časopise *Květy*, jejichž redakci převzal Karel Boleslav Štorch, významným článkem Jaroslava Pospíšila *Illyrská národnost a maďaromanie* (19. 2. 1848). Upozorňoval na vynikající politické řečníky Kukuljeviće, Ožegoviće a Štúra...

V dubnu 1848 se znovu setkal Klácel se Štúrem v Praze. Tam se také osobně poznali a poprvé sblížili Štúr s Havlíčkem.

6. Evropské parlamenty na rozhraní věků. – Dva novoroční články

21. září 1847 se Štúr písemně ucházel o poslanecký mandát. Zvolenská městská rada 31. října rozhodla v jeho prospěch.

Mezitím začal 8. října vycházet úvodník *Naše nádeje a žiadosti k nastávajúcemu snemu* – s hlavním požadavkem zrušit poddanské povinnosti, „a to způsobom najľahším, obecnému ľudu na najmenšiu ťarchu byť majúcim“. (*Dieľo* I, s. 323.) Hlavním tématem úvodníku byl příští sněm, od něhož může očekávat „i pospolitý ľud a mešťianstvo nadobudnutie práv, akých ešte nemali, a rozšírenie doterajších.“ To znamená, aby se na všechny obyvatele země Uherské přeneslo právo bezpečnosti osoby (habeas corpus), právo shromažďovací a rovnost před soudem. Proto žádá zrušení výlučných výsad a úplnou rovnoprávnost „všetkých obyvateľov krajinských“ (s. 327–329). Definitivní závěry vyslovuje i k otázce národnostní.

Radikální štúrovská mládež si nedělala velké iluze o uherském sněmu a o parlamentech vůbec. Francisci namítal v dopise Hroboňovi 3. ledna 1847, že by sice kroky v parlamentě mohly pomoci, ale sám je považuje za slabé a zdlouhavé. „Bojím sa, že nám sám ľud ukáže cestu ešte skôr, jako by sme boli pripravení.“ – Na jaře 1847 se ve Štúrových novinách psalo o jedné bouři proti zdražování obilí. (V Novém Městě nad Váhom „ľudia nelenili, chytli sa dakde čoho, ktorí sekery, ktorí kyjanice, ktorí kriváka – a veru prosím vás pekne, cena zbožia padla... Rozumie sa, že takto pár sto meríc sa rozletelo do susedných dedín a domov – len tak za päť prstov... Tak sa vraj aj v Trnave stalo.“ – *SNN* 21. 5. 1847, s. 747.)

Slovenští studenti (juristé) v Prešově se sbližovali s maďarskými liberály a navázali spojení s polskou demokratickou emigrací v Paříži. Už roku 1846 věděl o těchto snahách rakouský policejní ministr Sedlniczky, kterému se v červnu 1847 dostalo do rukou Francisciho ilegální *Zrkadlo pre ľud slovenský*.⁹⁷⁾ Začátkem nového školního roku nebyl už Francisci v čele Jednoty mládeže, ale Kellner-Hostinský.

Srpnové shromáždění Tatrína v Čachticích rozhodlo o tom, že bude předloženo uherskému sněmu i rakouské vládě celonárodní slovenský rekurz. Zvláštní konference, kterou potom svolal předseda Tatrína Hodža až po mnohém Štúrově naléhání, projednávala text rekurzu, vypracovaný radikálními demokraty Franciscim a Daxnerem. Na rozdíl od opatrného Hodži prosazoval Štúr co nejširší agitaci nezi lidem. „Musíme teda, ak len chceme dačo vykonať, národu dať žiadať a tisíce podpisov osbierať... Musíme tak hovoriť ako Irčania, keď chceme, aby sa náš hlas počuv, a to musí byť hlas národa, hlas mocný.“ (Takto naléhal na Hodžu koncem roku 1847. – *Listy II*, s. 182–183.)

Obdivoval a miloval mluvčího irského lidu Daniela O'Connela, svůj velký vzor. Jistě obdivoval a napodoboval i Lájose Kossutha, chápal jeho velkou popularitu, ale musel v něm vidět nebezpečného protivníka slovenskému demokratickému hnutí. V zahraničním zpravodajství Slovenských národných novin čteme na jaře 1847 jména polských řečníků na pruském sněmu, na podzim jména oblíbených „tribunů“ římského lidu (*SNN*, s. 899 aj.).

Štúr se několik let připravoval, teoreticky i prakticky, na své sněmovní působení. Za prvořadou teoretickou přípravu považujeme poznatky, které nashromáždil důkladným studiem problematiky evropských parlamentů. Zde hledejme odpověď na otázku, do jaké míry důvěřoval budoucí poslanec Štúr v akceschopnost uherského sněmu a co sám soudil o politické úloze parlamentů vůbec.

Tyto poznatky jsou obsaženy jednak v jeho politických brožurách a novinářských článcích, jednak v zahraničním zpravodajství *Slovenských národných novin*. Rubrika *Denník zahraničný* obsahovala převážně informace převzaté ze zahraničního tisku. Ovšem výběr i zaměření těchto zpráv mnoho prozrazuje o celkové orientaci a sympatiích redaktorů *Slovenských národných novin*; jen výjimečně mohli uplatnit i něco z vlastních názorů... Analýza těchto zpráv, i kdybychom se omezili pouze na tematiku evropských parlamentů, vyžádala by si samostatnou studii. Spokojíme se tu pouze několika charakteristickými ukázkami, a to z těch oblastí, kterým věnoval Štúr velkou pozornost i později, v le-

tech 1848–1855: abychom pak mohli lépe sledovat vývoj těchto jeho názorů se zřetelem ke genezi spisu *Slovanstvo a svět budoucnosti*.

Anglický parlament posuzoval Štúr především z hlediska irského (r. 1843).⁹⁸⁾ V září 1845 obracela rubrika *Denník zahraničný* hlavní pozornost k palčivé otázce sociální. (Anglický parlament projednával mimo jiné návrh zákona „za uspořádání robót dětí v tlačiárnách kartónových“ – s. 48). Tou dobou velmi Štúra zajímal rozvoj občanské svobody v Anglii, její průmysl, „znamenitá“ ústava, neodvislé soudnictví. Tyto názory uplatil v pojednání *Obozrenie sa na stav terajší národov v Europe a v Amerike* (OT, s. 100–101). Zavrhuje státy se samovládou, více sympatií má pro státy reprezentativní, ještě více pro státy svobodné.⁹⁹⁾ – Srovnává anglickou ústavu s francouzskou. Namítá, že i ve Francii mají volební právo jen majetní; zvoleni bývají většinou bohatí měšťané. Levice požaduje rozšíření volebního práva. (S. 108–115.)

S obdivem se tu zmiňuje o některých malých státech, např. o nizozemském zákonodárství, o skandinávských zemích.¹⁰⁰⁾ S nadšením líčí situaci v Řecku.¹⁰¹⁾ Velmi ho zajímá také vývoj a nová ústava ve Švýcarsku, zejména v kantonech s demokratickou ústavou.¹⁰²⁾

Přelomový čtvrtý semestr *Slovenských národných novin* vynikal zahraničním zpravodajstvím značně vysoké úrovně. Množství pramenů i jejich obsah má vztupnou tendenci, výběr i hodnocení událostí nabývá stále výraznější demokratický, až radikálně demokratický ráz. Objevují se i samostatné komentáře, které k těmto zprávám redaktoři připojovali: vlastní soudy, polemické poznámky, ironické narážky apod. Tyto samostatné komentáře, byť sebestručnější, jsou obzvlášť cenné. Nepochybně se Štúr přesvědčil o větší benevolenci cenzora v oblasti zahraničního zpravodajství. Naopak i nadále musel postupovat s největší opatrností, zmiňoval-li se o politické problematice uvnitř rakouské monarchie.

Zpravodajství převzaté ze zahraničních žurnálů citovaly Štúrovy noviny obvykle ve stručném výtahu; někdy podaly doslovný citát vyznačený uvozovkami. Často uváděly název citovaného žurnálu.¹⁰³⁾

Vlastní hodnotící soudy redakce uplatňovaly se s velkou rozhodností a určitostí. Důsledně, nekompromisně se prosazoval vyhraněný etický postoj principu slovanského. To nejednou znamenalo – vědomě překonávat Heglovo pojetí státu, práva, síly.

Zásadní nesouhlas k teorii o tzv. právu silnějšího (jus fortioris) obsahuje komentář ke zprávám z Anglie, jež se týkaly stížnosti řeckého obyvatelstva na Jonských ostrovech pod britským protektorátem.¹⁰⁴⁾ Z francouzského pramene je převzata úvaha o Alžíru, který býval úrodnou, utěšenou zemí před vpádem Francouzů.¹⁰⁵⁾ Pobouřené veřejné mínění západní Evropy vzrušovalo i slovenského novináře. Připojil i vlastní komentář, což dokazuje citát slovenského pořekadla.¹⁰⁶⁾

Při zkoumání Štúrova hegelianství bude třeba dobře si všimnout jeho postoje k vývoji v Prusku, zejména za jarních měsíců roku 1847.¹⁰⁷⁾ Za nejdůležitější považujeme zprávu otištěnou v *Slovenských národných novinách* 23. dubna 1847. Obsahovala pozoruhodné glosy k doslovným úryvkům z projevu pruského krále při zahájení sněmu v Berlíně 11. dubna.¹⁰⁸⁾ Postoj *Slovenských národných novin* se tu v podstatě shoduje s postojem Nebeského k „prušáctví“ (v Ča-

sopise *Českého muzea* r. 1846). – I další zpravodajství z pruského sněmu přinášelo důkazy o tom, že tento „snem panský je pokroku odporný... V Sliezsku medzitým v moc mestách biedny ľud zbury robí...“ (s. 748). Pruské stavy zamítly v květnu návrh, aby každý mohl předložit sněmu žádost – „vraj vzdelania politicko v Pruskej tak ďaleko ešte neprišlo, aby sa myslieť mohlo na schôdzky a verejnie poriady ľudu, ako napr. v Englickej...“ (s. 780).

Vývoji ve Francii věnoval *Denník zahraničný* nepřetržitě velkou pozornost. Uvedme si tu jediný příklad, úvahu o zdlouhavém a nicotném rokování ve francouzském parlamentu.¹⁰⁹⁾

Také v Čechách zasedal v Praze na jaře 1847 stavovský sněm. Štúrovy noviny v rubrice *Denník domáci* podrobně referovaly o činnosti výboru pověřeného zkoumat historické a právní nároky českých stavů „k reprezentatívnej ústave“.¹¹⁰⁾ V této jediné věci daly Štúrovy noviny najevo sympatie s politickým bojem české šlechty, jejíž představy o přeměně absolutistického Rakouska byly ovšem Štúrovi nepřijatelné. Více než od české šlechty očekával od uherského stavovského sněmu v Uhrách. S neskrývanou hrdostí napsal ve svém úvodníku 26. října 1847, že „snem veždy výrazom je ducha v krajine panujúceho“. (*Dielo* I, s. 337).

V rozporu s takto projeveným optimismem vyhrotil se právě na konci roku 1847 – „na hraničnej čiare dvoch vekov“ – ostrý politický boj mezi slovenskými demokraty a maďarskými liberály, se všemi tragickými důsledky v revoluční době i v následujících desetiletích. Časově spadá tento konflikt do prvních Štúrových projevů na uherském sněmu, jimiž zahájil skvělou etapu svého politického řečnictví.

Tematiku dvou věků obsahoval už první Štúrův obranný spis z r. 1841 *Starý i nový věk Slováků*, cenzurou zamítnutý, a tedy neúspěšný. – Vychvaloval starý věk a žaloval na novodobý pseudoliberalismus uherské šlechty. Ostře karikoval politickou praxi uherského sněmu i církevních konventů... Zaujal v podstatě stejné stanovisko k uherským liberálům, jaké šířili koncem let třicátých mezi štúrovcí Vrchovský a Kuzmány.

Vysloveně politický projev pronesl Štúr v tzv. loučivém zasednutí 19. června 1842. Vytyčil nový program slovenského národního hnutí s promyšlenou koncepcí účinných pracovních metod. Hovořil také o minulosti, ale jen aby lépe vytyčil cestu vpřed...¹¹¹⁾ Nejnápadnější změnu v pojetí tematiky dvou věků pozorujeme na začátku třetího ročníku novin, v úvodníku *Kde leží naša bieda*. Dosavadní vývoj už hodnotí ze stanoviska zbídačeného slovenského lidu („v akom bol položený do terajších čias,... ktoré tak ťažko na ňom ležali“). (*Dielo* I, s. 298 a 299).

Uherský sněm byl zahájen 7. listopadu. A již 17. listopadu 1847 pronesl vyslanec svobodného královského města Zvolena svůj první projev. Úryvek z něho přinesly *Slovenské národní noviny* 23. listopadu, jediný odstavec. Útočil na stavovské pojetí svobody v Uhrách, na nedostatek svobody opravdové, lidské... (*Dielo* I, s. 344).

Po této první sněmovní řeči Štúrově komentoval poněkud opožděně český novinář Havlíček volební vítězství Štúrovo i jeho boj na sněmu, odezvu v nepřátelském táboře a velmi těžké podmínky, s nimiž musí Štúr zápasit.¹¹²⁾

Jako poslanec královského města neměl na stavovském sněmu právo hlasovat, spolurozhodovat. Chtěl však využít práva promluvit jménem svých voličů a svého národa.

Uvolněn z pout cenzury, útočil otevřeněji než jako novinář. Avšak ani na sněmu nemohl mluvit zcela volně, svazován předběžnými instrukcemi svého volebního města. Hlavní útok proti uherskému liberalismu vedl proto anonymně v zahraničním tisku. V polovině prosince uveřejnily augsburské *Allgemeine Zeitung* (v č. 363) původní dopis, datovaný 10. prosince v Pešti. Mířil přímo na vyslance Pešťské stolice Kossutha. Polemizoval s jeho názory, líčil politickou praxí opoziční liberální strany na současném uherském sněmu, charakterizoval její politický program jako pouze zdánlivou svobodomyšlnost. Znameníť ukázal na podstatu stoličního zřízení. – Tento anonymní článek uveřejnil Štúr později také ve svých novinách, s podpisem „Jeden nezemän“. Jeho autorství se asi podařilo utajit. Odhalil ho až Hurban, když citoval v životopisu Štúrově podstatnou část z tohoto článku, a sice přímo z německého pramene, ve vlastním překladu. Závěr článku bohužel Hurban vynechal: snad že se neodvážil ani v letech osmdesátých opakovat Štúrova slova, kterými vyčetl uherské liberální šlechtě, že nesmyslí svobodomyšlně, ale „ochlokraticky“! (*SNN* 11. ledna 1848, s. 1004.)

Brzy po této ofenzívě v zahraničí proslovil Štúr 21. prosince 1847 svůj nejdůležitější projev na uherském stavovském sněmu. Polemizoval s nejmenovaným vyslancem Pešťské stolice na téma „osud“. (Kossuthovo stanovisko mu připomíná „sebevoľu a samopanstvo rímsko“. Avšak „v tomto veku“ není už potlačení národů normální. Přiblížily se časy, „v ktorých následky slobody aj utlačený ľud pocítí...“ – *Dielo* I, s. 345–346.) Po tomto úvodě se zamyslel nad postavením poddaného člověka v Uhrách, který tu vlastně nemá vlast. Vroucně hovořil o lásce k vlasti, používá některé ideje Karola Libelta, včetně latinského citátu, který Libelt vsunul do úvodní části rozpravy *O milošci ojczyzny*. Štúr však přetváří jeho myšlenku o vztahu vlasti a lidu (jemuž dle Libelta „otčina bola macochou“ – *OT*, s. 538). Sám ji vyhrocuje k radikálnímu závěru, poukazuje na revoluční východisko pro zoufalý boj lidu proti hladu a násilí. Štúr dokonce pochybuje o možnosti úspěšně řešit vzdělanost v zemi, kde trvá poddanství a robota. Připomíná haličské události z r. 1846. Argumentuje, že nejlepším lékem proti revolucím je svoboda a rovnoprávnost. Lid měl u nás až dosud mnoho povinností, ale žádná práva. („V západných štátoch nie sú tieto vzťahy feudálske viac v obyčaji... Podľa môjho náhľadu stojíme na hraničnej čiare dvoch vekov, a sice jedného zapadajúceho, v ktorom sa práva len jednotlivým osobám a kastám dávali, a druhého svitajúceho, v ktorom sa ony každému zaslúženému, v opravdivom zmysle vzatému človekovi povolia a nasúdia“. – „...je z dejepisu známo, že u druhých európskych národov tí najväčší mužovia ľudu tohoto synovia boli“. – S. 351.) Za nevyhnutelný považuje Štúr i zásah do majetkových práv šlechty, i reformu soudnictví a zastaralých zákonů, i účast lidu na příštích sněmech. V závěru svého projevu se vyslovil k navrhovaným způsobům výkupu z roboty. (Podpořil návrh vyslance Pešťské stolice – tedy Kossutha.)

Traduje se, že Kossuth byl první, kdo Štúrovi k této sněmovní řeči blahopřál. Mnohé spojovalo oba vynikající novináře a řečníky, ale naopak mnohé zas je

nesmířitelně vzdalovalo. Kossuthovi oddaná sněmovní mládež dávala Štúrovi na jevo svou nevoli ve sněmovně i v bratislavských ulicích velmi nevybíravým způsobem. Chování rozvášněných jurátů kritizoval dopisovatel augsburských *Allgemeine Zeitung* (č. 363 z 29. prosince 1847).

Nový rok 1848 uvítaly Slovenské národní noviny okázale: zvětšeným formátem a novou rubrikou *Malý chýrník*. Předem ohlašovaly převratný rok. Bezprostředně za sebou na téže stránce otiskl Štúr dva novoroční články (v č. 249 z 4. 1. 1848, s. 995). První věnoval slovenskému mikrosvětú, druhý Evropě.

První je prologem k nové rubrice: obsahuje vřelé novoroční blahopřání slovenskému lidu. Druhý otevírá v novém roce rubriku *Denník zahraničný*: je stručnou rekapitulací evropských událostí v uplynulém roce a přípravou k zpravodajství v převratné době. – Oba vyšly bez nadpisu, ale v obou případech incipit článku vhodně nahradí název článku. První (*Nuž malý chýrník!*) tvoří jediný odstavec. Obsáhl hlavní směr a cíl několikaletého úporného boje, který už vstoupil do rozhodujícího závěru. Také druhý článek (*Menia sa časy*) je velmi zhuštěný, o něco delší, a proto ukončený až v následujícím čísle 7. ledna (s. 999).

Štúrovo autorství je nesporné. Stačí porovnat první článek a dřívější energické nabádavé promluvy redaktora Štúra v krátkých poznámkách pod čarou, jimiž se obracel přímo ke svému milovanému lidu. Ale nikdy předtím ho ještě neoslovil s takovou vroucností jako v tomto novoročním přání – „ľudu tomu, čo tak dlho bedári a psotuje, čo od hladu umiera... Nech udrie hodina tým, ktorí sú pod urbárom, aby... už raz dožili dni volnosti a slobody... Nech všetkým tým, čo boli utlačení, potupení, vysmievaní, ukrivdení, zasvitne deň pravdy a spravodlivosti...!“ Také druhý článek nemohl napsat nikdo jiný než Štúr. Nově zpracovává starší pojednání v *Orlu tatranském* *Obozrenie sa na stav terajší národov v Európe a v Amerike*. Další variantu bude tvořit v srpnu 1848 první část referátu v *Slavenském Jugu* (*Pogled na evropske dogadjaje god. 1848*). Je to stále týž jediný tematický celek. – Novoroční článek shrnuje a hodnotí události, o nichž se většinou už psalo v rubrice *Denník zahraničný* během uplynulého roku 1847. Někde připojuje nová fakta. Stručně informuje o situaci v Portugalsku, Španělsku, Velké Británii, Francii (4. ledna); v Belgii, Německu, Dánsku, Rusku, Turecku, Bulharsku, Srbsku, Itálii, Švýcarsku (7. ledna). S nadšením referuje o změnách v Itálii, zdrženlivě a věcně o vývoji v Rusku. (Nejdříve si zařilozovoval o tom, čím je „Rusia“ velká: Snad rozlohou, nerostným bohatstvím, armádou, rychlým růstem obyvatelstva? K čemu by jí to vše bylo, – „keby s duchom času nepokračovala? Jesto ale nádeja, že sa na osov človečenstva... i duchom vzmôže, čoho neodvratné svedectvá prinášali časopisy aj lanského roku.“) Znovu připomenul některá veřejně prospěšná opatření ruské vlády, každé nepatrné zlepšení, o němž předtím informovaly *Slovenské národní noviny*. Jednoznačně optimistickou zmínku věnoval ruské zahraniční politice – týkající se Řecka, Turecka, balkánských Slovanů. Obezřetně však pomlčel o přísných opatřeních ruské vlády na univerzitách proti rozšiřování panslavismu, o nichž rovněž nedávno informoval *Denník zahraničný*; ne-

zmínil se také o carské samovládě a o rusko-polském poměru (jako předtím Orol tatranský v říjnu 1845, s. 90).

Svůj někdejší nadšený obdiv pro řecký národ přenesl Štúr v poslední době na Italy. Na jaře 1847 *Slovenské národní noviny* znovu bedlivě sledovaly politický boj řeckých vlastenců s Portou i postoj ruské vlády a cara. Prvořadou pozornost však již soustavně obracely k „pohybům“ v Itálii. Hojně a podrobně zpravodajství v druhém a třetím ročníku Štúrových novin čerpal ze západního tisku i přímo z Říma. Převažovaly optimistické referáty o reformách nového papeže Pia IX., o nadšených demonstracích obyvatelstva pro papeže a pro hesla Mladé Itálie. – Ve svém novoročním článku líčí Štúr poněkud jednostranně zázračnou přeměnu Itálie v zemský ráj a vyzvedá státnické snahy Pia IX.; na rozdíl od zpravodajství v *Denníku zahraničním* zamlčuje některé vážné rozpory a varovné signály (odpor a překážky, které kladla zamýšleným reformám reakční strana, nebo protipokrokový papežův oběžník ke katolickým biskupům, některé pozdější vyhýbavé papežovy projevy k nadšenému lidu). Mlčí také o zlověstném shromáždění rakouského vojska v Itálii. Tendenčně vychvaluje umírněnou pokrokovost Pia IX.; předtím naopak vyzvedaly Slovenské národní noviny jeho zásluhy o radikálně demokratický tisk v Itálii (s. 618 aj.)... Štúrovo neobjektivní líčení italského „ráje“ bylo výrazem solidarity a nadšené vděčnosti k této zemi v hodině dvanácté, tendenčním projevem, za nímž se skrývala úzkost o další osud Risorgimenta.

Stejná úzkost o švýcarskou demokracii přiměla Štúra komentovat nanejvýš zdrženlivě ukončení občanské války ve Švýcarsku a poukázat chápavému čtenáři na dřívější zpravodajství.

O soudobém Rakousku se Štúr tentokrát vůbec nezmínil. Článek *Menia sa časy uzavírá* komentář o Itálii a Švýcarsku, dvou zemích, k nimž tou dobou zaujalo metternichovské Rakousko vysloveně nepřátelský postoj. – Nikdy předtím nenapsal Štúr na počátku roku vstupní úvahu k rubrice *Denník zahraničný*. Počátkem roku 1848 tak učinil poprvé. Přitom obratně použil pro první část svého článku nezavadnou tematiku, obdobnou dřívějšímu pojednání z prvního ročníku *Ora tatranského*, takže nedával cenzorovi důvod k zásahu. Zato druhá část článku, otištěná 7. ledna, přinesla převážně novou tematiku. Cenzuře kupodivu nevadila smělá politická tendence, ani Štúrovo podmíněné rusofilství, ani nepřímá protirakouská demonstrace... Oceníme odvalu slovenského novináře, když uvážíme, že jen o několik dní později musely jeho noviny uveřejnit prohlášení císaře Ferdinanda o vojenském zákroku v Lombardsko-Benátsku, datované ve Vídni 9. ledna 1848 (*SNN*, s. 1022), za nímž následovalo prohlášení polního maršála Radeckého k vojsku (v Miláně 15. ledna: „...Na vašej vernosti a udatnosti rozbrizgne sa osnova fanatizmu a verolomnieho baženia po novotách...“ – s. 1027).

Za této nové situace, která nastala revolučnímu hnutí v Itálii, pozorujeme náhlý útlum bojovnosti v rubrice *Denník zahraničný*, a pochopíme neopakovatelnost Štúrových úvah v rozboru politického hnutí v Evropě za rok 1847.

Také Štúrovo novoroční blahopřání slovenskému lidu dostalo silný revoluční akcent. Pozorovali jsme předtím revoluční jiskření ve Štúrově anonymním článku pro augsburské noviny, vzápětí nato i v jeho hlavním projevu na uherském sněmu. Překlad německého článku i maďarského projevu na sněmu přinesly *Slo-*

venské národní noviny až se značným zpožděním v lednu 1848. Ještě předtím vyšly oba novoroční články, napsané přímo pro *Slovenské národní noviny* a ihned uveřejněné. To zvyšuje jejich vynikající význam v předrevoluční etapě slovenské žurnalistiky.

Ve svém protifeudálním boji Štúr opětovně upozorňoval na revoluční situaci v Evropě. Argumentoval hrozbou revoluce, které by se ještě dalo předejít dalekosáhlými reformami. Revoluci si představoval jako živelnou krátkodobou lidovou bouří; nikdy neuvažoval o možnosti organizovaného politického boje proletariátu. Ve své publicistice před březnem 1848 se ani nejmenší zmínkou nezabývá takovou alternativou, a to nejen v středoevropských podmínkách, ale ani v západní Evropě.

Čtenáři *Slovenských národných novin* dostali podrobné informace o revolučních vězněných pruskou a rakouskou vládou, popravovaných Rakouskem, vypovídáných Francií.¹¹³⁾ Dočetli se o tom, že Mieroslawski zpracoval v berlínském vězení spis *La révolution et la contrarévolution* (*SNN*, s. 876). Ale nedověděli se o politické činnosti Marxové a Engelsově.

Do štúrovského tisku neproniklo nic z obsahu rokování v listopadu 1847 se slovanskými návštěvníky Bratislavy. František Ladislav Rieger, který cestoval přes Bratislavu a Pešť do Itálie, zaznamenal si do deníku ihned vše důležité ze svých třídních bratislavských rozhovorů. Tyto jeho podrobné záznamy na rozdíl od Lamblových *Zápisků* nebyly určeny pro veřejnost; o to víc jsou informativní.

Vynořil se nový rozpor, pro tu chvíli asi hlavní: týkal se problémů ekonomických a světonázorových. Vyhroutil se odlišný názor na právo sinějšího – v průmyslovém podnikání a ve vztazích mezi národy. Rieger očekával Štúra v jeho bytě 11. listopadu 1847. Debatoval s Jureckým a několika přítomnými jihoslovanskými a slovenskými studenty. Redaktor Jurecký dlouho se zanícením oponoval jeho názoru o bohatnutí národů: že silnější a vzdělanější národ utlačuje vždy slabší a surovější. Namítal, že Slované se musí snažit o něco jiného, mají jiný cit a jinou budoucnost, že po největším bohatství a luxusu vždy následoval úpadek... Po odchodu Jihoslovanů Rieger podrobně Štúra informoval o politickém boji české šlechty a měšťanstva, o literárních a školských záležitostech. Nevyhnuli se ani českým „výčitkám a námitkám“ proti spisovné slovenštině; předem však věděli, že jeden druhého nepřesvědčí. Večer pokračovala debata v hostinci, kde se Rieger seznámil s Kalinčiakem a Hostinským; s ním se patrně dostal do ještě prudšího sporu než předtím s Jureckým.

Nedovíme se z Riegrova deníku, jak reagoval Štúr na představy českého politika o kapitalistickém světě budoucnosti... Večer 12. listopadu věnovali společným úvahám o budoucnosti Slovanstva. Následujícího dne se optimisticky rozloučili.¹¹⁴⁾

Jiná, mnohem radostnější česko-slovenská výměna názorů probíhala počátkem února 1848 ve Vídni, kde se k Štúrovi a Hostinskému k jejich nemalému překvapení srdečně přihlásilo „mnoho z mladých horlivých Čechov...“ (*SNN*, s. 716.)

Štúr se o tom zmiňoval až teprve 14. března, ve víru revolučních událostí, kdy už Bratislava přestávala být ohniskem vzájemnosti. Štúrova politická a kulturní činnost aktivizovala totiž koncem roku 1847 nejen jeho přívržence, ale i protivníky.

Neznámý úřední činitel z Bratislavy upozorňoval přípisem do Vídně 30. prosince na bratislavský čtenářský spolek, kde se schází slovenská a slovanská mládež, Štúr šíří revoluční myšlenky, rozdává členům spolku ilegální tisky od polských emigrantů, schůzky navštěvuje také Miloš Obrenović... Toto udání se snažil vládní rada Ožegović úředním přípisem 16. ledna 1848 zneškodnit.¹¹⁵⁾

23. prosince se shromáždila slovenská mládež a Slované v Bratislavě na tryzně za „otca české literatury“ Josefa Jungmanna.¹¹⁶⁾

Pod dojmem jeho smrti oživily diskuse o potřebě jednoty spisovného jazyka, jejíž zastánci se dovolávali velké autority Josefa Jungmanna. V Brně se zúčastnili „ohnivých debat“ Hurban se Slobodou. Referoval o nich 3. prosince v *Květech* moravský dopisovatel Karel Šmídek, až dosud jeden z nejhouževnatějších odpůrců spisovné slovenštiny.¹¹⁷⁾ Mile ho překvapila Hurbanova ochota psát i česky, jakmile to bude potřebné. Přesto i Šmídek začal chápat, že „celé to odtrhnouti už jako fait accompli považovati musíme“ (s. 622).

Současně také redaktor *Pražských novin* Havlíček poprvé ustoupil před tímto faktem. Oba tak učinili jen velmi neradi. – Rozhodně optimistický názor na slovenštinu projevil až o několik měsíců později její nadšený znalec Vilém Dušan Lambl, předkládaje veřejnosti své jazykovědné dílko, „které ještě nebožtík Jungmann, za posledních dnů života svého prohlédnuv a některými poznámkami vlastnoručně zaopatřiv, nejdříve ve zvláštním svazku vytisknouti radil.“ (*Slovníček slovenský*. ČČM, 1848, s. 200.)

Třetí projev na sněmu měl Štúr 15. ledna 1848. Slovenské národní noviny jej brzy uveřejnily (25. ledna, s. 1018 – i s posměšným komentářem následujícího sněmovního řečníka: Štúr mluvil jen proto, aby dal svou řeč vytisknout v slovenských novinách). Byl to umírněný, ale důrazný protest proti maďarizaci v elementárních školách. Současně se Štúrovi podařilo uveřejnit v celém rozsahu svou prosincovou řeč. (*Snemovná řeč Ludevíta Štúra, vyslanca mesta Zvolena, v záležitosti urbárskeho odkúpenia*. SNN 14., 18. a 21. 1. 1848, s. 1008, 1112 a 1116.) Vyšla s plným podpisem, proto vzbudila daleko větší pozornost než jeho současné stejně bojovné anonymní články.

Český tisk o těchto Štúrových anonymních i neanonymních vrcholných politických projevech mlčel. Přesto zapůsobily také v Čechách a nejmíc asi na redaktora Havlíčka. V *České včele* 28. ledna citoval delší výňatek z *Orla tatranského* – bez obvyklého ironického komentáře: srdečnou prosbu z Moravy, obnovit „svazky ty zlaté, které nás tak dlouho k sobě vázaly...“¹¹⁸⁾ Ještě větší důkaz dobré vůle podal Havlíček 4. února. Uveřejnil v českém překladu výňatky z článku v Slovenských národních novinách, který se zabýval časopisy a novinami, až dosud publikovanými v Bratislavě v různých jazycích. Havlíčka zajímaly podrobnosti o novinách v češtině, nevynechal však ani radostnou vzpomínku na „památné proměny“ začátkem srpna 1845, kdy vyšla první čísla *Slovenských národních novin* a *Orla tatranského*...¹¹⁹⁾

Havlíček dodržel daný slib, přestal útočit. Bylo to již určité zlepšení v dosavadním postoji českého tisku, ne ještě začátek obratu. Ten učinil jiný český novinář, někdejší redaktor *Květů* Jaroslav Pospíšil, když ve svém článku přeložil do češtiny kratičký úryvek z třetího sněmovního projevu Štúrova (*Květy* 19. 2. 1848, s. 90). Česká veřejnost se sice stále ještě nedověděla téměř nic o Štúrově pro-

tífeudálním boji, dosavadní hluboký rozpor trval dál; ale na obou stranách už v době předbřeznové projevily se snahy překonat jej.

Nikdo tehdy nemohl tušit, že Štúrova novinářská činnost v Bratislavě bude trvat už jen krátce.

Poznámky

- 1) RUTTKAY, F.: *Ľudovít Štúr ako publicista a tvorca slovenskej politickej žurnalistiky*. Martin 1982, s. 8 (záverečná slova Úvodu).
- 2) AMBRUŠ, J.: *Dielo Ľudovíta Štúra*. (K problematike akademického vydania.) Slovenská literatúra, I, 1954, s. 288: „... aby sme dielo Ľudovíta Štúra vydali naozaj súborne, počítajúc do neho nielen časť publikovaných, ale aj rukopisnú“.
- 3) VLČEK, J.: *Jubileum Ľudovíta Štúra*. Slovenské pohľady 1912, s. 749; *Medzi Váhom a Vltavou*. Bratislava 1957, s. 251: „Dočkáme sa vecného, historicky objektívneho rozboru slavianských teórií Štúrových?“
- 4) *Listy Ľudovíta Štúra*, I. Bratislava 1954, s. 10 a 11. (Úvod.)
- 5) HURBAN, J. M.: *Ľudovít Štúr. Rozpomienky*. Bratislava 1959, s. 480. – Námitky proti Štúrovým novinám zverejnil Hurbanův článok *Naším Novinám a Orlovi tatranskému k noviemu roku*. SP 1847, s. 87.
- 6) HURBAN VAJANSKÝ, S.: *Pamflet*. NN 25. a 26. 5. 1896.
- 7) ŠTÚR, Ľ.: *Ohlas o ďalšom vychádzaní Slovenských národných novín a Orla tatranského*. SNN 28. 11. 1845; *Dielo I*, s. 147. – O pripravované zmene se zmiňuje Štúr v polemice s Lódim (*Prehľad časopisov*. SNN č. 85 z 22. 5. 1846, s. 337).
- 8) Ľ. Štúr S. B. Hroboňovi 17. 10. 1845. *Listy Ľudovíta Štúra*, II. Bratislava 1956, s. 105.
- 9) [CHALUPKA, J.:] *Ungarische Wirren und Verwürfnisse*. Lipsko 1842. Slovenský preklad In: ORMIS, J. V.: *O reč a národ*. Bratislava 1973, s. 435: „Obžalovali ju z rusizmu, z revolučno-politického panslavizmu, z nacionálneho fanatizmu...“
- 10) J. Francisci Ľ. Štúrovi /asi v únoru 1847/: „Nám na Slovensku treba slobodnej myšlienky a myslí, a všetkým možným spôsobom pripravovať ho k veľkej katastrofe, ktorá nás niako minút nemôže, a ktorej chvályhodný alebo hanebný oslobodzujúci alebo zotročujúci výpadok od toho závisieť bude, ako sme užili alebo premeškali príležitosti a prostriedky k prípraveniu cesty Slobody. – Veríte či neveríte, že kade-náhle ukážeme novinami, že sme nie rab lélek, ale že za občiansku slobodu žiť a mrieť, a tým viacej ešte pracovať chceme, aj proti maďarským nápadom budeme poistení, lebo uvidia, že sa v princípe zrovnávame.“ – *Listy Ľudovíta Štúra*, III. Bratislava 1960, s. 100.
- 11) Ľ. Štúr C. Zochovi asi v únoru 1847. *Literárny archív 1965*. Martin 1965, s. 71.
- 12) Ľ. Štúr S. B. Hroboňovi 2. 4. 1847. *Listy II*, s. 161 a 162.
- 13) Bude asi mnohem obtížnejší nájsť uspokojivou odpoveď na otázku, čím a kedy skončila vrcholná etapa Štúrovy publicistiky. Týmto problémom se chceme zabývať v ďalšej rozprave, pojednávajúcej o revolučnej a porevolučnej dobe.
- 14) Ľ. Štúr S. B. Hroboňovi 17. 10. 1845. *Listy I*, s. 101.
- 15) J. Francisci Ľ. Štúrovi asi v únoru 1847. *Listy III*, s. 99, 103 a 97.
- 16) BATOWSKI, H.: *Kollár v Polsku*. Slovenská literatúra, I, 1954, s. 437 n; BÁNSKY, J.: *Adam Mickiewicz a slovenská literatúra*. Slovenská literatúra, 2, 1955, s. 324.
- 17) FRANCEV, V. A.: *Ohlasy Kollárovy rozpravy „O literárnej vzájemnosti“ v ruskej literatúre let tridsiatych a čtyřicatyh*. In: *Slovanská vzájemnost 1836–1936*. Praha 1938, s. 180 a 186.
- 18) SZYJKOWSKI, M.: *Polská účast v českém národním obrození*, I. Praha 1931, s. 384–385.

- 19) ORMIS, J. V.: *Neznáme srbské články štúrovca Ďurka Záborského*. Otázky novinárstva 1960, s. 162.
- 20) Tatranka, 2, sv. 4, 1842, s. 64–65. (Citát: *Listy I*, s. 607–608.)
- 21) P. J. Šafařík O. M. Bodjanskému 19. 6. 1846 – . FRANCEV, V. A.: *Štúrovo „schizma“ a jeho ohlasy*. Praha 1914, s. 4.
- 22) JORDÁN, F.: *Mladá česká obrozenecká generace na Moravě a štúrovci před březnem 1848*. In: *Ludovít Štúr. Život a dielo*. Bratislava 1956, s. 414–417.
- 23) ŽÁČEK, V.: *František Zach*. Praha 1977, s. 297 a 83.
- 24) MATULA, V.: *Štúr a Slovanstvo*. In: *Ludovít Štúr...1956*, s. 372; ŽÁČEK, V.: *Z revolučných a politických poľsko-slovenských stykov v době predmarcovej*. Bratislava 1966, s. 72.
- 25) Hurban v kolektivu bratislavskej mládeže 9. 2. 1839 formuloval pojetí Slovanstva jako snahu, „aby národnost všeslovanská vládla v srdcích všech“, a jako „všeobecnou kmenů toužbu po spojení se a ztroskotání pout cizonárrodních, zlámání okovů, tyranstva a aristokracie! Toužbu spojení se 80 milionů.“ – RAPANT, D.: *Slovenské postavenie roku 1848–1849*, I. 1. Martin 1937, s. 353–354.
- 26) BASS, E.: *Čtení o roce osmačtyřicátém*. Praha 1940, s. 445–446.
- 27) Gábor Kazinci uveřejnil na podzim 1839 v časopise Pesther Atheneum nepředpojatou úvahu o slovenských snahách. V téže době přeložil mladý básník Gyula Sárosi do maďarštiny Kollárův *Předzpěv*; překlad nebyl publikován. – KEMÉNY, G.: *Ungarische liberale Politiker und die Slovaken*. In: *Ludovít Štúr und die slavische Wechselseitigkeit*. Bratislava 1969, s. 246.
- 28) ŽÁČEK, V.: *Z revolučných a politických poľsko-slovenských stykov v době predmarcovej*. Bratislava 1966, s. 106.
- 29) ZÁBORSKÝ, J.: *Výber z diela*, II. Bratislava 1953, s. 255: „Súc panslavistom federatívnym, podľa myšlienok Mickiewiczových, uznal jeho nezmyselnosť a uchopil sa so zápalom panslavizmu jedinovádného, pri ktorom by sa museli podrobiť všetky slovenské kmene jednému.“
- 30) Jde o Andreje Ivanoviče Podolinského, nikoli Alexandra! Tento omyl Tygodnika literackého (z 5. 11. 1838, s. 247) převzal Štúr v příloze ke Květům (16. 5. 1839, s. 38).
- 31) Český překlad své obrany z Tarsalkodó, přílohy Jelenkoru, uveřejnil Štúr koncem roku 1841 v Tatrance. – *Dielo II*, s. 97–103.
- 32) Vocel se zmiňuje o ruském kolosu na hranicích Rakouska, který vrhá hrozivý stín do Německa. Je to jen stín, ale mocně stupňuje tlak Západu na Východ, a tím by zákonitě mohl vzniknout opačný proud, moskevská povodeň. – Celý text pojednání uveřejnil RAPANT, D.: *Slovenský prestolný prosbopis z roku 1842*, II. Lipt. Sv. Mikuláš 1943, s. 266–276.
- 33) ŠTÚR, L.: *Der Sprachenkampf in Ungarn*. Augsburgger Allgemeine Zeitung 15. a 16. 6. 1843; *Dielo II*, s. 114.
- 34) „Na takové otázky nejlépe sám odpověděl Cár, zrušiv nejnověji poslední, co Polsko municipalního a vlastního mělo... Mikolaj není Alexander, okolnosti r. 1841 není jsou onoho 1815...“ – *Listy I*, s. 269.
- 35) PRAŽÁK, A.: *Slovenská svojskost*. Bratislava 1926, s. 18.
- 36) MATULA, V.: *Štúrovci a Rusko*. Historické štúdie, 23, 1979, s. 75–76.
- 37) Štúr opsal báseň pro Hurbana v únoru 1851. – *Listy II*, s. 241 a 495.
- 38) Mickiewiczovy *Księgi narodu polskiego i pilgrzymstwa polskiego* (Paříž 1832), Micieiovského *Historia prawodawstw Słowiańskich* (Varšava a Lipsko 1832), a zejména no-

- vý Lelewelův spis *Polska odradzająca się czyli Dzieje polskie od roku 1795* (Brusel 1836). – *Listy I*, s. 38, 83 a 100, 132.
- 39) *Listy I*, s. 133, 175, 289
- 40) Köppen je slíbil v dopise P. J. Šafaříkovi 21. 10. 1838 pro bratislavské lyceum. Odeslal deset svých děl 17. 12. 1839 na adresu dr. Jána Šafárika. – MATULA, V.: *Štúrovci a Rusko*. Historické štúdie, 23, 1979, s. 65.
- 41) Moskvíťanin posílal do Bratislavy redaktor Pogodin. Štúr mu písomně dėkoval 31. 10. 1846. – *Listy II*, s. 149.
- 42) Štúr sám projevil vřelý souhlas v dopise Sreznevskému 18. 4. 1844. – *Listy II*, s. 33.
- 43) MATULA, V.: u. d., s. 73–74.
- 44) ŠTÚR, L.: *Der Sprachenkampf in Ungarn*. Augsburger Allgemeine Zeitung 17. a 18. 8. 1843. – Rapant, D.: u. d. , II, s. 516 n. – Štúr vyslovil podobný názor už r. 1840, že šťastná budoucnost Slovanů je podmíněna „mírným a jadným pokrokem“. (*Cesta do Lužic*. Časopis Českého muzea 1840; *K přátelům, k bratrům*. Praha 1956, s. 59.)
- 45) První zprávy z Poznaně se týkaly Mieroslawského; plán vzbouření byl prý vypracován v Paříži. Mezi zatčenými povstalci je i „znamenitý spisovatel polský“ dr. Libelt (*SNN* 13. 3. 1846, s. 260). Zpráva z Francie informovala o postoji Czartoryského k povstání (s. 276); další zprávy z Krakova o útěku Dembowského a o hromadném zatýkání (s. 295); zpráva z Francie s podrobnou informací o polské emigraci v Paříži: odmítavě o stoupencích Czartoryského a jejich cílech, jen krátce o nábožensko-politické straně Mickiewiczově a Towianského, ale s nadšením o demokratické straně, jejíž hlavou je nejznamenitější politický spisovatel polský Lelewel, který byl před r. 1830 duší republikánských spolků (*SNN* 14. 4. 1846, s. 295 a 296).
- 46) Informace o ruském novinářství a o Sreznevského zásluhách na zakoupení Kopitarovy knihovny (*OT*, s. 96); zpráva o Krylovovi převzatá z časopisu Severní včela (s. 142); zmínka o černoorském vladykovi, obdivovateli geniálního Puškina (s. 144). Nepřímou kritiku carského režimu obsahovala noticka *Polskô divadlo* (s. 64).
- 47) Nekrolog vyzvedá Turgenevovy zásluhy o školskou reformu roku 1814, snahy o zlepšení trestního práva a o zničení „rabstva“, jeho pobyt v západní Evropě a lásku ke vzdálené vlasti, jeho dějepisné dílo, jeho radost nad pokrokovým zákonem roku 1842, návrat do Moskvy, soucit k odsouzceným odcházejícím do sibiřského vyhnanství, slavný pohřeb v Moskvě. (*OT*, s. 276–277.) – Podobný nekrolog obsahovala zpráva z Poznaně koncem roku 1846 o slavném pohřbu obětavého polského lidumila lékaře Marcinkowského, účastníka revoluce roku 1831 a dlouholetého vězně v pruské pevnosti (*SNN*, s. 566).
- 48) Ze západního tisku je asi článek *Ruský vojak* (*OT*, s. 352).
- 49) Obsažný referát *Ruská literatura* (*OT* 5. 2. 1847, s. 431); zpráva o úmrtí ruského knihkupce (s. 495).
- 50) V Kollárových snech a nadějích vidí Chojecki jen „smrt ducha... Marně bychom tu hledali smělou myšlenku, snívající o důstojné budoucnosti.“ Nalézá jen nářky nad minulostí, plačtivý směr. Kollár jako pěvec zaživa umřel na starozitnictví a filologii. Zešílel: jako vynálezce panslavismu prokázal nepřekonatelnou zaslepenost. – Blíže BATOWSKI, H.: *Kollár v Polsku*. Slovenská literatúra, 1, 1954, s. 447.
- 51) *Láska otčiny*. Orol tatranský 1847, s. 554–555 a 263–564.
- 52) Tamže, s. 578 a 579. – O hlubokém vlivu Libeltovy rozpravy na štúrovce se zmiňuje RAPANT, D.: u. d. *Slovenské povstanie...*, I. 1, s. 142.

- 53) Zájem o slovenské aktuality měl Nebeský i předtím v Praze. Roku 1842 oznamoval v dopise příteli Krouskému: „Na budoucím sněmu má být Kollár, Štúr etc. ze země vypovězen, dovážení českých knih zapovězeno...“ – HANUŠ, J.: *Život a spisy Václava Bolemíra Nebeského*. Praha 1896, s. 67.
- 54) Nebeský informoval Krouského počátkem října 1843 o dosud marném úsilí Štúrova získat povolení na noviny, o perzekuci bratislavského Ústavu (maďarští politikové hledali „knihy nebezpečné pro stát a maďarštinu. Také se povídá, že chtějí zapovědít stolici československou...“) a o nové spisovné slovenštině: „Chtějí se odtrhnout, již to jisté. Říkají arci, že to jen z potřeby národu a pro uchránění své národnosti proti Maďarům, pro získání katolického duchovenstva a lidu, který by prý rád četl, ale neví, co; česky prý nerozumí; mně se ale zdá, že také trochu z uražené ctižádosti, z nenávisť. Mluvil jsem s některými. Jsou nadšeni, rázni, ale málo politického řádného smyšlení, kloní se k Rusu; co nám odporné. Velký idealismus – málo reálnosti, horování – žádný čin. Jsou stínění. – Mně se české smyšlení líp líbí. Tam je již jasnost, vyčláknovanost, skutečnost.“ – ŠIMÁK, J. V.: *Dopisování Jana Krouského a jeho přátel*. Praha 1932, s. 78–81.
- 55) O. Dianiška informoval A. H. Škultétyho 17. 10. 1843: „Čechové zdejší túto našu žiadost strany reči jako z nepriateľstva proti Čechom pochádzajúcu považujú. Nebeský, teraz vo Viedni lekárstvo študujúci, s Braxatorisom horlivo o tomto mluviu, a presvedčiu ho, že motív k tomu nebola u nás nejaká zášť nebo hnev proti Čechom...“ – *Sborník Matice slovenskej*, 1925, s. 73.
- 56) Zpráva od „W. N.“ *Z Vídně*. Květy č. 1 z 3. 1. 1844, s. 3 a 4: „Roznesla se zpráva, že Ludevít Štúr nesmí přednášet na ústavě břeťislavském. Byli by to někteří rádi zapověděli, on však přednáší jako jindy dál... Co se týče novin na Slovensku, ještě žádná jistota. Zdá se ale, že se to tam teď znamenitě hýbá, jako nikdy jindy.“
- 57) HURBAN, J. M.: *Veda a Slovenskie pohľady*. SP, I, 1846, s. 12: „...Ktože zo Slovanov by sa mohou dobrým svedomím či Kanta, či Hegla, či Havla, či Pavla nemec-kieho prichytiť?“
- 58) L. Štúr v dopise J. Pospíšilovi 7. 6. 1839. *Listy* I, s. 167. – Palacký sám v mladých letech požadoval nezávislost na německém myšlení (v dopise J. Jungmannovi 3. 12. 1818).
- 59) *Dopisy Františka Palackého k Janu Kollárovi*. Časopis Českého muzea 1879, s. 480. – Palackého kritika mířila možná také na českého hegeliana Klácela; jeho závažná pojednání filozofického a vlasteneckého obsahu publikovali v letech čtyřicátých na čelných místech *Časopisu Českého muzea* redaktori Palacký, Šafařík a Vocel. Obsahem Klácelova pojednání o kosmopolitismu z roku 1842 se zabýval v souvislosti se Štúrovým „odtržením“ neznámý dopisovatel Jordanova lipského časopisu. Jméno autora pojednání při tom vynechal, jmenoval však redaktora Muzejníku Šafaříka. (*Die Ankündigung der Slowakischen Nationalzeitung und des Orel Tatrasky*. Jahrbücher für Slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft, 3, 1845, s. 300).
- 60) Nejvíce Štúra v době panujícího hladu pobuřovalo „to ustavičné hostinkárstvo a ožranstvo“. (Úvodník *Priemyselná škola*. – Dielo I, s. 242.) Když dopisovatel Homola chválil báčské Slováky, že už místo obvyklého celého týdne se veselí při svatbách pouze dva dny, redaktor namítl: „I dva dni je veľmi mnoho!“ (SNN, s. 561.) Naopak vřele doporučoval ochotnická divadelní představení a besedy, protože „pustota v spoločenskom živote po našich mestách je už do neznesenia“ (s. 570).

- 61) VONGREJ, P.: *Neznámy text Štúrových prednášok*. Slovenské pohľady 1981, s. 98.
- 62) BÉDER, J.: *Nástup generácie Mladé Slovensko*. Slovenská literatúra, 7, 1960, s. 37.
- 63) HORÁK, J.: *Problém národního rázu u Slovanů v době Štúrově*. Slovenská literatúra, 3, 1956, s. 134.
- 64) LIBELT, K.: *Samowladstwo rozumu i objawy filozofii slowiańskiej*. Varšava 1967, s. XIX (úvodní studie Andrzeje WALICKÉHO). – Pražským vydáním Ziewonie se zabývá Marjan SZYJKOWSKI v monografii *Polská účast v českém národním obrození*, I. Praha 1931, s. 260–267.
- 65) NEBESKÝ, V. B.: *Básně Vincencia Furcha*. Květy 1844, s. 40 n. Recenzent Nebeský se rozmyšlel nad moderní poezií německou i nad budoucí slovanskou. Srovnával milostnou poezii Goethovu s erotikou mladších německých básníků: „Novější němečtí básníci zpívají o jiné lásce, o ženě černoooké se sladkobolným rysem ve tváři. Bývá to často lež,... móda.“ Vlivem Schelingovy filozofie vane z nich „jakási chorobnost, nevolnost a zatopenost ducha“...(s. 52 a 56). Furchovi kromě nedostatků formálních vytýkal „sommambulismus myšlenky, jakýsi orientalismus“. Kupodivu však pochválil *Žel Slováka*. („Doznívát do duše veškerá strast těchto jemných bratrů slovanských... Celá báseň je velmi dojemná.“ – S. 40 a 52.) S Nebeským polemizoval o Furchovi zejména Štúr v Tatrance r. 1844 a Hurban v Květech 5. 7. 1845.
- 66) Referát o Štúrových novinách a zejména také o beletristech v Orlu tatranském přinesl pražský časopis Ost und West 11. listopadu 1845; byla to zpráva zkráceně převzatá z Pesther Zeitung. – Po dopisovateli Nebeském zmínil se příznivě o Štúrových novinách neznámý autor v Květech 19. 2. 1846, s. 84: „Slovenskie národnie noviny s Orlem tatranským chvalitebně sobě počínají, pohlídajíce k potřebám národu, ku kterému mluví. Příležitostě podáme o nich bližší zprávu.“ (Slíbená zpráva už se neobjevila.) – Havlíčkův soud v Pražských novinách 19. 7. 1846 o jazyku a pravopisu Štúrových novin byl příliš předpojatý a zlomyslný, postrádal věcnost Nebeského kritiky.
- 67) *K odohnaniu ovádov*. SNN 24. 11. 1846, s. 380; *Dielo V*, s. 147 a 147–148: „...zlostná klebeta je, že by som kmeňu českému budúcnosť odopieral, im do vyzíablych, do strašidiel, jako v Pražských novinách stojí, nadával; to sú samopašné, rúhavé, podlé luhárstva a utrňania. Nad takýmto potváraním sa mi hlboko srdce búri, bo ono ma z toho podchytáva, oproti čomu ja najväčšmi pracujem... Kedykoľvek vidím dáke hýbanie sa k životu, dáke povstávanie z terajšej ničoty u kmeňov slovanských, hlbokú a najrúrcnejšiu cítim k tomu úctu, a že sa z českého preberania sa k životu tešíme, o tom sme už i v našich novinách dostatočné dôkazy dali, zprávu podávajúc o všetkých krokoch a hýbaní sa českého života.“
- 68) Pestrý obsah a zaměření tohoto zpravodajství v třetím semestru Orla tatranského dá se vyčíst z nadpisů: *Meštianska beseda v Prahe*; *Silvestrova noc v Prahe* (OT 26. 1. 1847, s. 423); *Českô divadlo* (5. 2. 1847, s. 430–431); *Český priemyselný časopis pre ľud* (9. 4. 1847, s. 438); *Slovník nemecko-český Frant. Šumavského* (9. 4. 1847, s. 478); *Vypískanie paškvilu* (30. 4. 1847, s. 493); „*Blahověst*“, *nový časopis* (11. 5. 1847, s. 502); *Něco o filozofii* (11. 6. 1847, s. 526–527).
- 69) Polemiku vyvolal článek Františka ČUPRA *Počátkové filozofování řeckého* (ČČM 1847). Herbartovsky orientovaného Čupra podpořil hegelján Augustin Smetana (Ost und West). Proti Čuprovi se postavil Vilém Gabler (ČČM), podporovaný Karlem Havlíčkem Borovským (Česká včela) a Karlem Boleslavem ŠTORCHEM, jehož stať *Hlas o německé literatuře* vyšla v Květech počátkem června 1847. Štorch útočil na německé spokula-

tivní myšlení a doporučil shodně s Gablerem i Havlíčkem orientaci západoevropskou proti německé. Bezprostředně po Štorchovi zasáhl do polemiky anonymně Štúr v Orlu tatranském. – Rekonstrukci polemiky v pražských i zahraničních časopisech obsahovala brožura Františka ČUPRA *Sein oder Nichtsein der deutschen Philosophie in Böhmen 1847* (Praha 1847). O glose v Orlu tatranském se nezmiňuje.

- 70) Podle cenzorských instrukcí měl se Orol tatranský zabývat jen událostmi Slovanů v Uhrách a stranit se všeho, co se dotýká národů cizích mocností. – *Listy* II, s. 105.
- 71) KOCHOL, V.: *Ludovít Štúr a národní kultura*. In: *Ludovít Štúr...* 1956, s. 239.
- 72) KUZMÁNY, K.: Ladislav Hronka 1838, s. 245: Titulní hrdina novely Ladislav poznává Řecko, nedávno osvobozené z tureckého jařma, a chválí soudobé „samoděržitelství,... že všeliké způsoby svobodnictví dřevné Grécie nepodaly ty výhody národu celému, jakové nynějšímu Řecku tato vláda podati může.“ – Štúr soudí o Řecku zcela odlišně v pojednání *Obozrenie sa na stav terajší narodov v Európe a v Amerike* (OT 2. 1. 1846, s. 131): „Pred zákonom a právom sú si všecci Gréci rovní a kráľovi je zákonom výslovne zakázanó dajaký titul lebo hodnosť zemiansku alebo výsadu niekomu dávať...“
- 73) Nepodepsaný polemik, asi Kellner-Hostinský, namítá: „Tá slovenská žobrač z väčšej čiastky nešla robiť, ale tým samým, že je žobrač, žobrať; a jako že má mať chuť mizerák od troch rokov hladom umorený robiť, a to robiť při palici hajdúckej. Mali ste sa jich prú spýtať, či vládu!? Najmite jich prú, jako sa svedčí, a uvidíte, či sa roboty boja.“ (SNN 21. 9. 1847, s. 876.) Podobnou problematikou se zabýval Halena, dopisovatel ze Zvolenské stolice, jehož informativní příspěvek vyvolal polemickou připomínku redaktora Štúra: „Tí, ktorí pracovať nemôžu, nijak sa ku práci silíť nesmejú.“ (SNN 24. 9. 1847, s. 877.)
- 74) Ojedinelá zmínka o Louisu Blancovi upozorňuje pouze na obdiv tohoto francouzského spisovatele pro Husa jako prvního představitele rovnosti a bratrství, kdežto v kalvinismu vidí potlačování, vojenský feudalismus, panování aristokracie. (Glosa *Louis Blancs*. OT 10. 8. 1847, s. 567.)
- 75) Kniha Lorenza von Steina *Der Socialismus und Communismus des heutigen Frankreichs* (Lipsko 1842), z níž čerpal Klácel informace o evropském sociálním myšlení. – KLÁCEL, F. M.: *Výbor z díla*. Praha 1964, s. 25 (předmluva Dušana JERÁBKA). – Dílo „děkabristy“ TURGENEVA *La Russie et les Russes* (Paříž 1847) je podle *Ottova Slovníku naučného* „jediný spis za Mikuláše I., ve kterém ruský liberalismus došel výrazu dosti úplného... Turgenev staví se zde jak proti ‚občině‘ (nedílu), tak proti socialistickým teoriím své doby.“ (OSN, s. 923.) Staršími pracemi Alexandra i Nikolaje Turgeneva ve spojitosti s revoluční ideologií děkabristů se zabývá S. S. LAUDA ve sborníku *Puškin i ego vremja*. Leningrad 1962, s. 67–169.
- 76) Byli uvězněni lidé, kteří usilovali o převrat „na základe komunizmu“. – SNN 3. 4. 1846, s. 284.
- 77) „Rakúski úradníci už veľa rokov nadužívajú ľahkovernosť haličských sedliakov, a... po dedinách nauku komunizmu rozhlasujú.“ – SNN 28. 4. 1846, s. 312.
- 78) Noticka *Gróf Lev Thun a Klácel*. OT 11. 9. 1846, s. 327.
- 79) Štúrovi byla známa Kampelíkova, Vocelova i Thunova koncepce austroslavismu. Sám se k ní nejmíc přiblížil v brožuře *Das neunzehnte Jahrhundert und der Magyarismus* (Vídeň 1845). Nesouhlasná recenze o tomto spisu vyšla v *Jordanových Jahrbücher* (1845, s. 262–263).

- 80) *Dopis iz Požuna*. Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska 20. 11. 1847, s. 186 n.; slovenský překlad v *Listech II*, s. 436: „Zavládla svornost medzi Francúzmi a Poliakmi v najnovších bojoch a vládne svornost teraz medzi všetkými, čo túžia po tom istom pokroku, rovnako šľachetnom rozvoji ľudstva. Před nami Slovanmi, deťmi budúcnosti, stojí tento rozvoj, nuž treba nám rovnaký smer a rovnaký cieľ...“
- 81) LAPTĚVOVÁ, Z. P.: *Výuka slavistických disciplín na moskevské univerzitě v 19. a na začátku 20. století*. Slovanský přehled 1980, s. 15.
- 82) DVOŘÁKOVÁ, Z.: *František Matouš Klácel*. Praha 1976, s. 63.
- 83) Zmínka o přednáškách profesora Dudíka na brněnském filozofickém ústavě (OT 8. 5. 1846, s. 232); dvě glosy (OT 1. 9. 1846, s. 320): *Moravská Matica*. – *Návštiva přednášaní o reči a literatúre českej na stavovskej akademii v Holomúci od roku 1832–1846*.
- 84) Glosa *Gróf Lev Thun a Klácel* (OT 11. 9. 1846, s. 327).
- 85) Glosa *Časopis v Morave* (OT 3. 11. 1846, s. 366).
- 86) Nepodepsaný referát – asi Štúrův – informoval o příznivém ohlasu slovenského hnutí v chorvatském a srbském tisku. Vyslovil naději, „že to časom i sami bratia českí urobia, keď poznajú, že sme my na tropenia dakej nesvornosti ani len vo snach nepomysleli. Z ich rozvítku života nikdo sa istotne vrcnejšie a srdečnejšie netečí, ako my...“ (OT 19. 3. 1847, s. 461–462).
- 87) Už nejednou se Havlíček zabýval Tatrínem, dovedl informovat o jeho skutečných cílech; ale tentokrát si zaironizoval: „Tatrín jako Matice jest ústav založený ke vzniku nově vynalezeného jazyka spisovného na Slovensku, který jinák nazývati neumíme nežli Štúrovinou.“ (*Ze Slovenska*. ČV 3. září 1847, s. 283–284.)
- 88) Např. týž dlouhý výňatek z Tipperarských novin citoval Havlíček v únoru 1847, a Štúr o půl roku později. (*Dielo I*, s. 315–316.)
- 89) Havlíček se pozastavil nad úrovní polemiky dopisovatele Slupovského s Lanšjácovým útokem a domníval se, „že tento dopis jen v nepřítomnosti p. Štúra do Orla vklouzl, neboť o p. Štúrovi zcela jinak jsme dosavad smýšleli, než aby takové jednání trpěl a schvaloval.“ (ČV 3. 9. 1847, s. 284.) Zazlíval ovšem redaktoru Štúrovi nevybíravou formu Ctiboha Zocha i ostatních kritiků Launerova spisu. („Toť jest stylus kurialis p. Štúra a jeho věrných milých. Tím se neúrodné Tatry mají snad zúrodniti, aby na nich kvetla lípa všeslovanská. Ó, Hrone a ty Váhu! proč jste p. Cochiusa ještě nevypraly, nač tečete Slovenskem?!“ – ČV 9. 11. 1847, s. 360.)
- 90) K epigramům „Čechobratra Protištúrského“ (pseudonym Jana KOLLÁRA) v Pražských novinách připojil HAVLÍČEK *Dodatek redakce*: „Podáváje tyto nám z Uher zasláné epigramy, loučíme se s p. Štúrem navždy! Jeho cesta je jiná, naše taky; když mermomocí chce býti jiným národem než byl posud, staniž se vůle jeho, pokud mu síly stačí. On rozpoltil svůj národ na dvě nepřátelské polovice... Jdeme tedy každý jinou cestou, z jednoho národa, z jedné literatury budtež dva národové, dvě literatury, my již déle odporovati nebudeme; ale vymíňujeme si aspoň tolik, aby p. Štúr ve svých Novinách a Orlu přestal již nás Čechy a Moravany jako posud nazývat svými bratry. Nač takové pokrytectví?“ (PN 31. 12. 1847, s. 420.)
- 91) Bohuslav Šulek (podepsaný „-k“) uveřejnil v Danici 5. července 1845 obsažný článek *Narodnost Slovakah*. Souhlasil s oddělením Slováků od Čechů, jehož výsledkem bude postupné přirozené, ale o to pevnější spojení. – Havlíčkova odpověď si nevšímá tohoto Šulekova československého kréda, jen bojuje proti „rozdrobování bývalé naší spojené literatury“. (*Do Záhřebu*. ČV 1. 8. 1845, s. 247.)

- 92) Prica našel ve spisu *Nárečie slovenské* „slovo pravdy o vzájomnosti,... pravú cestu rozvíjania Slovanom... Kdo chce Slovanstvo spojiť do jednej alebo viac mass po svojej myšlienke a vôli, ten chce Slovanstvo bez ducha a života... Ale Vy ho chcete s prirodzeným rozvíjaním...“ (OT 21. 7. 1846, s. 287; *Listy* III, s. 84.) Prica preložil celý spis do srbštiny a chcel ho vydat s vlastným komentárom. – Kukuljević navštívil s manželkou v listopadu 1846 Bratislavu (OT, s. 382). Následujúceho roku líčil v *Danici* rozvoj slovenského národného hnutia a slovenskej žurnalistiky. Ujášťoval, „že u Slovákov je duch docela slovanský, ktorý jich spravuje, a prostriedky, ktorými pôsobia, že sú praktičtí, ktorí od ostatných Slovanov viac chvály jako potupy zasluhujú...“ (OT 19. 3. 1847, s. 461.)
- 93) Dôležitý korektív soudobého austroslavismu (v apologetických statích Vocelových a Thunových) znamenala stať Františka Matouše KLÁCELA *Kosmopolitismus a vlastnectví s obzvláštním ohledem na Moravu* (Časopis Českého muzea 1842). Klácel tu mimo jiné medituje o dôvodoch spojenia Čechů se Slováků „ve vlasti československé“ i o Slovanech v Rakousku: „Nevědomky vyrostl duch našeho Slovanstva rakouského v této vlasti česko-moravsko-slovensko-illyrské.“ (*Výbor z díla*. Praha 1964, s. 48–49.) Největší pozornost vyvolal Klácel návrhem revidovat Kollárovo pojetí čtyř spisovných jazyků slovanských. („Každý kmen... měj tedy svou řeč vlastní.“ – S. 53.)
- 94) Nepodepsanou úvahu o programu Týdeníku ukončil Štúr těmito slovy: „Postavená medzi dvoma bratskými sväzkami a duchom svojím, k týmto rečou svojou, napájaná a vychovávaná duchom slovanským, môže a má byť Morava dvoch týchto kmeňov zprostredkovateľka a mieriteľkyňa v duchu bratskom slovanskom, upomínajúc od neho odchýlnych na bratstvo toto vždy a vždy. Duch slovanský dáko osobovania a vypínania sa nad druhých netrpí, a tak tohoto ducha nenašského a v literách zatarasenieho vykoreňovať a boriť má byť úlohou každieho opravdivieho slovanskieho časopisu. Šťastnú teda cestu na tejto páti, Moravania!“ (OT 5. 10. 1847, s. 607.)
- 95) *O Ljudevitu Štúru i slozi*. *Danica* 1848, s. 43 n.; slovenský preklad v *Listech* III, s. 236: Štúrův spis charakterizoval jako pevný sloup svornosti a bratrství, čisté zrcadlo skutečné vzájemnosti mezi Slovany; Štúrovo pojetí svornosti „jako krásny, vznešený žiarivý chrám, ktorého nádherná klenba siaha do neba, no jeho priestor zasahuje a obijma nielen obrovský veniec slovanských plemien, ale aj ostatný svet“.
- 96) L. Štúr F. M. Klácelovi 18. 2. 1848 a (přibližně) počátkem března 1848. *Listy* II, s. 185–188. – O zásluhách biskupa Mirka Ožegoviće a jeho synovce Metella Ožegoviće informoval citáty z chorvatského a srbského tisku *Orol tatranský* (s. 454 a 702).
- 97) ARATÓ, E.: *O významu idej slovenskej vzájomnosti v národnom hnutí uhorských Slovanov*. In: *Ľudovít Štúr...* 1956, s. 461 a 472; MATULA, V.: *Snahy o prehĺbenie demokratickej línie Slovenských národných novín a formulovanie revolučného programu slovenského národného hnutia (1845–1848)*. *Historický časopis SAV*, 6, 1958, s. 216–218.
- 98) *Asia a Evropa, čili Určení Ruska v ohledu na Azii*. *Tatranka*, III, sv. 1, 1843, s. 44: „Patrný důkaz máme o utisknutých těchto ubohých lidech, že konštituce, jakkoli za svobodnou vyhlášená, před svěvolí a nátisky nechrání, nýbrž spíše svěvolí tuto anglickou v Irsku podporuje... Jsou jiné dostatečné garancie práva národů, ne ty tyranško-germánskému vlastní konštitucie...“
- 99) *Obozrenie sa na stav terajší národov v Európe a v Amerike*. OT 1845, s. 83: „V slovanských obcích je moc najvyššia v rukách samieho národa, ktorý si sám skrze vyslancov svojich do pospolitých snemov zhromaždených zákony dáva, súdy si sám

spravuje a vykonávajúcu moc úradníkom na istý čas od seba zvoleným popúšťa.“ – Mezi státy se samovládou („toto určení je chybné a nedokonalé“ – s. 83) věnuje Štúr veľkou pozornosť kráľovstvá pruskému. (Tam je samovláda omezená „vzdelanosťou národa, na ktorú vláda piný ohľad berie a brať musí.“ Zemská správa, zcela závislá na vládě, patří k nejznamenitějším v Evropě, zejména co se týče soudnictví, proslulého spravedlností a rychlostí. – S. 92.)

- 100) Tamže, s. 123: „V Švédsku záleží snem zo zástupcov zemiaľstva, duchovenstva, mešťianstva a sedliackeho stavu... Stav sedliacky je v Švédsku i Norvégsku osobne docela slobodný, V Norvégsku vonkoncom žiadneho zemiaľstva niet... Jestliže obe komory v návrhu zákona sa srovnajú, kráľ takýto len dva razy odhodíť může, uzavretý po tretí raz je bez privolenia kráľovského zákonom.“
- 101) Tamže, s. 131: „... volencom je každý Réc, ktorý 25-tý rok veku svojho prevýšiu a nie je sluhom, volenia právo teda tu docela nevisí od majetnosti jako v obcích západných.“ (!) Každý kráľuv rozkaz musí být potvrzen ministry, kteří zodpovídají národní radě. „Pred zákonom a právom sú si všecci Réci rovní a kráľovi je zákonom výslovně zakázáno dajaky titul alebo hodnost zemiaľsku alebo výsadu niekomu dávat, bo to récky národ, rovnosti milovný, netrpí.“
- 102) Tamže, s. 138: „... záležitosti pospolitie usporadujú sa od sboru ľudu, v ktorom hlava schopní obyvatelia účast a hlas majú.“
- 103) Velmi často čerpaly Slovenské národné noviny z německého tisku (Všeobecné Augšpurské noviny, Rýnske noviny, Moselské noviny, Pruské noviny, Brémské noviny, Elberksdorfské noviny, Provincialblätter für das Grossherzogthum Poson). Z anglických žurnálů citují většinou Times, ojedinele i jiné listy (London Expres, Morning Post, Morning Herald, Daily News, Cork Reporter, Tiperarské noviny). Velmi často se odvolávaly na žurnály francouzské (Constitutionnel, National, Patrie, Journal des Débats, Moniteur Parisien, La Presse, L'Époque, Journal de Constantinople) a na italské (Contemporaneo, Eco del Comercio, Messenger), zřídka na žurnály ruské (Severná včela, Journal de St. Petersburg) a jen výjimečně na rakouský pramen (Oesterreichischer Beobachter).
- 104) *Englická*. SNN č. 181 z 30. 4. 1847, s. 724: „ Každý, kto po ľudskosti túží, to žiada, aby aj národy, tak ako jednotlivci, jedni po druhých štestia, pohodlnosť a blaho hľadali. Ale bohužiaľ tejto zásady sa mohutnejšie národy dákosí držať nechcejú, u nich ešte vždy platí jus fortioris! I o Englickej, tej vladárkyni na mori světa, v mnohom ohľade toto sa môže reknúť. Sami vyslanci v englickom parlamente vládě vyhadzovali na oči, že je Englická svojim osadám a držávám v Europe i v druhých čiastkach světa nie matkou, ale macochou... Tomuto nadužívaníu námestnej moci musí englický parlament čím skorej krky zlomiť, keď chce, aby bola Englická zástupnicou ľudskosti v zemach pod jej ochranou postavených.“
- 105) *Francúzska*. SNN č. 195 z 22. 6. 1847, s. 780: „Kmen tento arabský má svoju obec zriadenú celkom podľa zásad rovnosti. On nezná nič o dedičnosti v hodnostiach a úradoch, voliac svojich náčelníkov slobodne na čas života; nevieme teda, či mu budú po chuti poriadky francúzske a jich diktátorstvo!“
- 106) *Francúzska*. SNN č. 196 z 25. 6. 1847, s. 783: Mocnejším bývá dovoleno beztretně porušovat zákon, a tak „často nie oni, ale muž, proti takýmto nepravostiam vystupujúci, vyhorí. Len to pravdu má slovenské porekadlo: ‚Malých vešajú a veľkých púšťajú.‘“ – (Iné slovenské porekadlo najdeme za zprávu z Belgie o rostoucí bídě

v Bruselu, o případech smrti z hladu, o společném hrobě chudých... „Tak hľa, i vo Viedni ľudia biedni.“ – SNN 15. 1. 1847, s. 610.)

- 107) *Pruská*. SNN č. 172 z 26. 3. 1847, s. 688 (informace převzatá z berlínských novin, s pronikavou charakteristikou pruského sněmu): „Iba tá žiadosť krajinská smie byť kráľovi prednesená, ktorú obe komory za slušnú uznajú... Keby teda celá komora deputovaných (537 hlasov) jednohlasne žiadosť predniesla a len 27 pánov z panskej komory proti nej bolo, už táto žiadosť prepadla... Z toho je vidieť, že 27 pánov vlastne nad celým snemom panuje,... celý ostatní snem proti nim nič nevykoná.“
- 108) *Pruská*. SNN č. 179 z 28. 4. 1847, s. 716: „My z reči tejto len také miesta sdelujeme, ktoré najlepšie svetlo hádzu na túto novopruskú ústavu a každému oči otvoria, ktorý ich len otvorí, a tak viesť chce.“ – Král mluvil o určení Pruska: „... že sa Pruská mečom vojny stala tým, čím je v rade európejských mocností, mečom ducha tým, čím je doma. Ale že je to istotne nie duch opozície, ale duch *poriadku a cviku*.“ (V Slovenských národných novinách podtrženo.) Dále král slavnostně ujišťoval, že nedopustí „ani teraz, ani budúce“ konstituční změnu. Vyslovil naději v pruskou šlechtu, že si nebude chtít na sněmu hrát na takzvané přestavitele lidu. – „Z toho vidno, že p. Nemci zo svojich sanguinických nádejí niečo popustiť musia.“ – (Termínu „cvik“ ve významu drezúra použil Štúr později v dopise I. I. Sreznevskému. – *Listy II*, s. 239.)
- 109) *Francúzska*. SNN č. 178 z 20. 4. 1847, s. 712: „...Najnezaujímavejšie predmety naplňajú sednicu a rokovania sa vlečú najlenivejšie, robiac človeku tú najdlhšú chvíľu. Už túto zdĺhavosť sami vyslanci spozorovali... a i nám sa vidí, že príčiny tejto politickej neogabalosti a nerezkosti hlbšie ležia, jako by sa dakto nazdával.“
- 110) *Česká*. SNN č. 190 z 4. 6. 1847, s. 759 a 760: Výbor předložil zprávu dokazující, „že národ český velkú mau politickú slobodu, ktorá sa účasťou v zákonodarstve a spolupôsobením pri súdoch objavovala – ako o tom svedčí ‚Libušin súd‘; že pôvodný základ štátov slovanských bola ľudovláda (demokracia; pozri ‚*Palackieho dejepis český*‘ a Maceiowskiewo ‚*Pravodavstvo Sloviansko*‘); že práva národa se tedy zakládajú ‚na starodávnej, pred uvedením monarchického princípu bývalej ústave“.
- 111) Řeč v loučivém zasednutí (19. 6. 1842) staví slovenské mládeži před oči jinochy staré Helady, a také Mladého Německa. V dávné minulosti vidí „věk celistvosti, slávy naší“. Buditelsky apeluje na odvahu mládeže, aby se nedala zastrašit varovnými hlasy o nebezpečné budoucnosti pro ty, kdo výše stavějí duchovní svobody nad tělesné. Tutěž motivaci zopakoval Štúr v následujícím projevu k mládeži po návratu z prázdnin 10. září 1842. (Zpátečníci je zastrašují. „Oni patří minulosti, vy náležíte budoucnosti,... neboť rozednívá se nám...“) Táž idea se častěji opakuje ve Štúrově publicistice, např. v závěru rozpravy *Život národov*: S lítostí konstatuje, že se ztratila – dočasně – řecká harmonie v životě. Avšak současně oponuje těm, kdo vychvalují staré dobré časy. (OT 2. 2. 1846; Díelo II, s. 193.)
- 112) *Z Uher*. Pražské noviny č. 91 z 25. 11. 1847, s. 387: „Vyvolení p. Štúra, redaktora Slovenských novin, za deputovaného na sněm od král. města Zvoleně obrátilo na sebe nepřiznivou pozornost předpojatých maďaromanů. Ačkoli vlastně toto deputování samo v sobě důležitost nemá, neb deputování měst nemají hlasu tak jako deputování stolic: přece však ani tento malinký podíl na veřejném životě nechť Maďarové přáti slovenskému živlu. Důležitó jest aspoň to, že v jednom městě uherském Slovanstvo nad ostatními živly zvítězilo. Byl p. Štúr vyvolen 12 hlasy proti 10, ačkoli jest Zvoleň čistě slovenské město.“

- 113) Zpráva v rubrice *Zajímavosti* v SNN 15. června 1847, s. 771: „V Banáte istieho známeho advokáta na smrť odsúdili, preto že sa mu dokázalo, že ľud búriu. – I v Torontalskej stolici postavili před súd istieho bývalieho sedliackeho notára z tej istej príčiny.“ – Zpráva z Haliče o poprave polských předáků Wiśniowského a Kapuścinského ve Lvově (SNN 17. 9. 1847, s. 875). – Zpráva z Paříže o vypovězení ruského emigranta Bakunina (SNN 31. 12. 1847, s. 994).
- 114) „Já u Štúra povečeřel s ním a Kalinčiakem. Rozmlouvali sme o budoucnosti Slovanstva. Já stál na tom, že my nikdá nehodláme obětovat svůj ráz a svou kmenovitost panslavismu... Já jim vyložil svoje ponětí o panslavismu, dokládaje, že k jinému žádný Čech nepřistoupí. Schvalovali můj náhled o budoucnosti politické Slovanstva. – Vytýkal Štúr našim časopisům servilnost, zvláště Havlovi v článku ‚Slovan‘, kde neustále řeč o orlu rakouském.“ – „Štúr mě při loučení ubezpečoval, že kvůli tomu rozdělení láska bratrská k nám nepřestává. Abychom jen pokračovali ve svém hnutí politicko-sociálním a literárním, že jim někdy budeme moci pomáhati.“ – STLOUKAL, K.: *Riegrový zápisky o Slovensku v r. 1847*. Bratislava, I, 1827, s. 535.
- 115) KLEINSCHNITZOVÁ, F.: *Úradná správa o Ľudovitovi Štúrovi z roku 1847–1848*. SP 1927, s. 287–270.
- 116) Glosa *Slávnosť k úcte neboh. Jozefa Jungmanna*. OT č. 84 z 11. 1. 1848, s. 670. – Zprávu o Jungmannově smrti oznámil Orol tatranský 26. listopadu jako velkou ztrátu pro celou slovanskou literaturu. „Ale nie len Česi, i my Slováci a každý Slovan utratí v ňom muža, ktorieho život pre všetkých bou jednako vzácny... Medzitým slušná vec by bola, keba sa čím najskôr, varí budúceho roku 1848 nad jeho prachom ešte pomník na útraty Slovanov postavíu...“ (OT, s. 647). Za najkrásnejší předsevzetí se považovalo, že v Jungmannově rodišti Hudlicích Češi „velikánsku mohylu postavíu“ (OT, s. 662). Ještě později se znovu připomínal návrh, aby se postavil ještě v roce 1848 Jungmannův pomník (OT, s. 726).
- 117) Karel Šmídek v seriále dopisů *Z Moravy* opětovně útočil na spisovnou slovenštinu (Květy 1846, s. 389, 402, 427).
- 118) Havlíček citoval v českém překladu výňatek z dopisu „některého Moravana o Týdeníku“. Dopisovatelem byl asi Slovák Juraj Slotta. V Orlu tatranském (21. 1. 1848, s. 679) je podepsaný „Ď. S.“ (*Slovanské zprávy*. ČV 28. 1. 1848, s. 32).
- 119) *České noviny v Prešpurku*. ČV 4. 2. 1848, s. 39: „... zasvitnul nám tenkrát den, v kterém počaly vycházeti první ‚Slovenské‘ noviny“.

JARO 1848

Pro slovenskou žurnalistiku přinesl březen 1848 začátek zcela nové, životně důležité etapy – v časové shodě s evropskými revolučními pohyby. Ludovít Štúr, politický mluvčí Slováků na uherském sněmu a vynikající novinář, prožíval tuto převratnou dobu v Bratislavě. Takřka po celý měsíc březen se pohyboval jednak ve sněmovně, jednak v redakci svých novin či na ulicích rušného města. Od března do června 1848 se rychle měnily okolnosti, které spoluurčovaly ráz politické aktivity Štúrovy. Přitom se do velké míry uplatňoval vždy také určitý význam a vliv toho města, které se stalo na krátkou dobu Štúrovým působišťem: po Bratislavě Vídeň, Praha, Krakov, Liptovský Mikuláš a znovu Praha.

I. V Bratislavě

Březen v Bratislavě znamenal nejvýznamnější etapu *Slovenských národných novin*. Bohužel však přinesl už také předčasné ukončení této nanejvýš slibné etapy. Byl to poslední měsíc pro jejich redaktora a vydavatele, kdy je mohl přímo a bezprostředně řídit. Potom už jen marně doufal, že se do své bratislavské redakce opět vrátí.

Budeme sledovat postupný vývoj v březnu: poslední dva týdny absolutistického Metternichova režimu a první dva týdny nového konstitučního života. Nahlédneme do tehdejší činnosti Štúrovy, budeme zkoumat jeho názory a postoje. Pokusíme se rozpoznat, kam směřoval svými záměry, jakým způsobem je prosazoval v politickém životě a do jaké míry se mu dařilo je realizovat. Půjde nám o co nejuplněnější pohled na jeho publicistiku v březnu 1848. Obsáhne sedm tematických celků:

1. Práce sněmovního řečníka i novináře; 2. Pád absolutismu a zprávy z Bratislavy; 3. Vývoj situace v slovenských městech; 4. Ofenzíva 31. března: *Nový vek*; 5. Vztahy a výhledy koncem března; 6. Záměry západních a jižních Slovanů; 7. Březen v Orlu tatranském.

1. Práce sněmovního řečníka i novináře

Jako řečník na uherském sněmu L. Štúr na sebe upozornil už v listopadu a prosinci 1847. Také na počátku roku 1848 vícekrát vystoupil smělými projevy.¹⁾ Poslaneckou činnost spojoval s buditelským působením svých novin. Hlavní jeho snahou bylo, zlomit netečnost a pasivitu slovenské inteligence a nejšířších vrstev slovenského lidu. Jeho protivníci na půdě uherského sněmu dobře rozpoznali, že těžiště Štúrovy práce je jinde než ve sněmovně.²⁾ S takovou jeho veřejnou činností ovšem nebylo příliš spokojeno jeho voličské město.³⁾ Je jisto, že delegát královského města Zvolena nechtěl jen dodržovat předem dané instrukce, a šel ve svých sněmovních projevech mnohem dál.

V novinách často uveřejňoval zprávy o hladomoru a pálenice. Obracel pozornost k horní Trenčianské stolici, uveřejnil alarmující zprávu Štefana Závodníka o bídě a epidemii.⁴⁾ Těžce zkoušený kraj si získal co Závodníkovu působitě velký význam v očích redaktora Ľ. Štúra, zvláště po založení Uherského centrálního spolku mírnosti. Štúr se dokonce o Trenčianské stolici zmínil jako o „chrabátovej kosti nášho Slovenska“.⁵⁾ Snažil se využít sněmovny pro Závodníkovu akci, jejíž úspěch cílevědomě po několik měsíců připravoval ve svých novinách.

Výbuch francouzské revoluce otrásl i bratislavskou sněmovnou. Mimořádný ohlas vzbudila převratná Kossuthova řeč 3. březba.⁶⁾ Neúspěšný byl Štúrův zásah do rokování o královských měšťanostech. Někteří řečníci totiž navrhovali odstranit zbytečnou instituci jako byrokratickou.⁷⁾ Delegáti královských měst ovšem neměli právo hlasovat, a sněm rozhodl proti jejich vůli. Mnoho si možná Štúr sliboval od Závodníkovy akce. Koncem února byla už vytištěna žádost spolku mírnosti ke sněmu, její obsah a cíl objasněn v novinách, spolu s výzvou nasbírat co nejvíce dalších podpisů. Redaktor Štúr hodnotil skvělý výsledek podpisové akce na východním Slovensku mezi Rusíny. S radostí ujišťoval, že už skončila první doba boje proti pálenice, doba, kdy se jen agitovalo.⁸⁾ Asi příliš mnoho si sliboval od očekávaného zákona, který má odhlasovat sněm... Přitom však přisuzoval okamžitý význam samému agitování mezi venkovským lidem.

Uveřejnil dopis Júlia Plošice ze Zvolenské stolice a doplnil ho několika glosami. Reagoval na zmínku o surovém jednání rychtáře ve zmíněné obci. Žádal, aby se takové věci zveřejňovaly. (Tentýž požadavek bude opakovat o měsíc později v úvodníku *Nový vek*.) Na téže stránce novin glosoval také zprávu dopisovatele z Trenčianské stolice o tamní hrozně bídě, i o opuštěných dětech.⁹⁾ Pochválil dobročinnost jednotlivců, více však spoléhal na všeobecnou nápravu cestou zákona. Š. Závodník přenesl svou akci počátkem března do sněmovního města Bratislavy. Se Štúrovou pomocí předložil sněmu tištěnou žádost s nashromážděnými podpisy. Výtisky dokumentu rozdali vlivným činitelům – biskupům, velmožům, poslancům. Bylo třeba už jen čekat, až se dostane na pořad jednání tato záležitost – „toľkými podpisami zaopatrená a za dobro ľudu podaná“. Bylo třeba také veřejně poděkovat předsedovi centrálního spolku za iniciativu, obětavost a nadšenou práci: neboť jen tam se věc daří, kde je nadšení. V mráкотách je zapotřebí ohnivého hromu a blesků, ohně, jiskry.¹⁰⁾ – S radostí kvitoval Štúr tyto viditelné výsledky vytrvalé aktivity. Nepochybně tu vyrůstalo na sklonku absolutismu lidové hnutí, které dokázalo na Slovensku překlenout náboženské a národnostní přehradu. Pro takové pojetí agitoval gemerský dopisovatel „Š.“ (asi S. D. Štefanovič).¹¹⁾

13. března znovu promluvil Štúr na sněmu o politických právech měst. Zmínil se o politickém významu malých měst v minulosti, připomněl i Matúše Trenčianského. Vyslovil přitom požadavek, aby byly na sněmu zastoupeny také „nižší vrstvy ľudu, ktorých je tak mnoho“.¹²⁾

Přišel velký den 14. března 1848, kdy ve Vídni skončila vláda absolutismu, K. W. Metternich musel ustoupit. *Slovenské národní noviny* 21. března výrazným nadpisem slavnostně oznámily: „Toto číslo vyšlo bez cenzúry. Sláva slobodnej tlačii!“ Současně však právě toho dne bojoval na uherském sněmu Ľ. Štúr za snížení příliš vysoké kauce pro politické noviny a časopisy.

2. Pád absolutismu a zprávy z Bratislavy

Od prvních dnů měsíce března věnovaly *Slovenské národní noviny* mimořádnou pozornost událostem v západní Evropě, zejména ve Francii. Pohotově informovaly o pádu Guizotovy vlády, o abdikaci krále Ludvíka Filipa a brzy potom o vyhlášení republiky, o prvním oficiálním projevu prozatímní vlády k francouzskému lidu, o záměru vlády bezodkladně zřizovat národní dílny pro nezaměstnané řemeslníky a dělníky.¹³⁾ Vítězství revoluce dalo podnět k nepokojům v Německu a v Belgii. Střední Evropa zůstávala dosud v klidu. Rakousko reagovalo pouze prohlášením, že změny ve Francii považuje za její vnitřní záležitost a nemá v úmyslu na ně působit; zasáhne však, jakmile budou ohroženy dosavadní evropské závazky, hranice rakouských držav „alebo nemeckieho sväzku“. Bavorský král už slíbil splnit požadavky vzbouřeného lidu. Naopak saský král odmítl větší svobodu tisku.¹⁴⁾ Tak informovaly Štúrovny noviny o evropských událostech na samém sklonku Metternichovy absolutistické vlády. Ale následující 270. číslo novin ze 17. března ozámilo už novou situaci v rakouské monarchii po revolučním převratu ve Vídni 14. března. Téhož dne o ní rokoval i bratislavský sněm. Kossuth promluvil o nové situaci po pádu ministra Metternicha.¹⁵⁾ Nejvýznamnější byla v tomto čísle *Krátká zpráva*, jakoby dodatečně vsunutá za obvyklé sněmovní zpravodajství. Obsahovala rozhodnutí uherského sněmu dne 15. března o společném zdanění všech stavů, o odkoupení z urbáru, o udělení hlasovacího práva svobodným královským městům.¹⁶⁾ Radostné vzrušení dominuje v rubrice *Denník zahraničný*, v komentáři k revolučnímu hnutí ve Francii, v Itálii, ve Švýcarsku, v Německu.¹⁷⁾

Předem ohlášená *Príloha* vyšla bez data už následujícího dne. Obsahovala jednak stručné líčení vídeňských událostí z 13. března, jednak *Najnovšie zprávy* – z Prahy a zejména z Bratislavy: první zpravodajství o triumfálním návratu delegace vedené Kossuthem, která přinášela z Vídně císařův souhlas k vytvoření uherského ministerstva v čele s hrabětem Bathyanym.¹⁸⁾ Následující 271. číslo vyšlo 21. března, poprvé bez cenzury, s provoláváním slávy svobodnému tisku. Přinášelo další, už obsažnější zpravodajství z Bratislavy. Popisuje slavný návrat vyslanstva z Vídně, cituje z Kossuthových projevů, mluví o nadšení a radosti v celé Bratislavě. Zmíní se též o národní gardě, kterou vede gróf Zichy a která přijala za své heslo svobodu, rovnost a bratrství. Jsou to „tie istie zásady, ktorými teraz povstala republika francúzska... A my Slováci kedy že takú národňu gardu za vlasť našu vystavíme?... No ale dojdú časy aj na nás, a aj nám zavejú zástavy“. Také seznamuje s textem oficiální žádosti o dvanácti bodech, kterou dostal bratislavský sněm od radikálů z Pašti. Krátce se zmíní též o novém bratislavském spolku „sbor ľudu“, jemuž předsedá gróf Ráday.¹⁹⁾ Do zpravodajství z Bratislavy se dostaly pak ještě další radostně vzrušené zprávy z Pešti a mimořádnou pozornost věnuje toto první necenzurované číslo *Slovenských národných novin* také revoluční Vídni, Štýrskému Hradci a Brnu. Rubrika *Denník zahraničný* se zabývá hlavně aktualitami z Anglie a Francie.

Následujícím reportážím z Bratislavy vtiskly skličující ráz podrobné informace o protizidovských výtržnostech. Obětí protizidovské „rozhorčenosti“ stal se i významný německý novinář Neustadt, redaktor bratislavských politických novin.²⁰⁾

Čtenáři *Slovenských národných novin* projevují radost ze svobody. Novinář L. Štúr však současně také zaregistruje varovné signály, aspoň v náznaku.²¹⁾ Autorství všech těchto nepodepsaných reportáží z jarní Bratislavy nemůžeme bezpečně přisoudit jen L. Štúrovi. V některých případech šlo pravděpodobně o společnou práci redakčního kolektivu, ale hlavní slovo i tehdy patřilo zodpovědnému redaktorovi. Nemůžeme ovšem ani zcela vyloučit možnost, že byl sám jediným autorem všech těchto zpráv datovaných „v Prešporku“.

Jedině Štúrovi musíme přisoudit poslední z těchto reportáží. Začíná dramatickým líčením napjaté atmosféry 29. března: „Vo veľkom očakávaní zasvitnuv nám dnešný deň; dnes mala prísť kr. rezolúcia strany ministerstva...“ Odpověď z Vídně potom vyvolala pobouření, radikální mládež ve „sboru ľudu“ se rozhodla rezoluci spálit. Studenti už měsíc nechodí do škol, evangelíci stejně jako katolíci, vše je v pohybu – „zachváteno prúdom rieky terajšieho hnutia, na ktorej pláva loď času, hnaná vetrami rozličných myšlienok a ohňom šľachetného zápalu. O akú skalu že sa ona búši, a kam ju tie vetry zanesú? A kedy my Slováci s plťou, naše národné poklady nesúcou, popri zlopestnej Margite prejdeme? Prošba strany spolkov miernosti sa už poslala snemu, a tento ju odkážau na ministerstvo. Podpisov bolo dosiaľ 15 000. Žiadajú sa teda poznovu tí, čo podpisnie hácky majú, aby tieto čím skôr poslali. Z Pešte počujeme o nových agitáciách. Zákon tlače tam verejne spálili, nie súc s ním spokojní“.²²⁾ Těmito slovy L. Štúr definitivně ukončil své zpravodajství z Bratislavy. Netušil, že se do své pracovny v redakci už nikdy nevrátí. V čele téhož čísla novin uveřejnil svůj nepodepsaný úvodník *Nový vek*. V něm se jen málo zabýval událostmi v Bratislavě. Obracel pozornost k politické situaci na slovenském venkově, zejména v Liptově.

3. Vývoj situace v slovenských městech

Vítězství pařížského lidu koncem února i Kossuthovo impozantní vystoupení na uherském sněmu 3. března poněkud pohnulo i stojatými vodami politického života slovenských stoličných měst. Zsvěcené zpravodajství o tom posílali tamní dopisovatelé do Štúrových novin. Nemohli sice do rokování stoliční šlechty zasahovat, nemajíce politická práva, zůstávali tedy pouhými pozorovateli. Ale pohotovým zpravodajstvím, bystrými postřehy a osobní odvahou si postupně získali značný vliv na vytváření veřejného mínění. Někteří z nich se při tom podepisovali plným jménem.

Redaktor *Slovenských národných novin* spojil někdy pro rubriku *Malý chýrnik* v jediný celek jediné výňatky ze zpráv několika nejmenovaných dopisovatelů. V závažnějších případech však publikoval i delší samostatný příspěvek jediného autora, např. obsažný referát Ctiboha Zocha o bouřlivém rokování Oravské stolice 4. března, kdy dokonce páni poprvé debatovali chvilku slovensky. Projednávali navrhovanou reformu stoliční administrativy, kterou velká většina s nevolí odmítla. Ale nejvíc ze všeho rozhořčily dopisovatele C. Zocha finanční machinace jistého stoličního úředníka.²³⁾

Nejzávažnější bylo zpravodajství z Liptovské stolice, třebaže poněkud opožděné. Teprve 31. března otiskly Štúrovy noviny první část obsažného původní-

ho dopisu *Z Liptova*. Napsal ho M. M. Hodža. Referoval o stoličným shromážděním 13. března – velmi skepticky a s trpkou ironií. Vyslechli sice mnoho znamenitých záměrů, jenže to zas zůstane na papíru, nynější pokolení upadá „do chartokratickej bezvlády... A mali sme príležitosť počuť dosť peknie osvedčenia liptovsko-zemianskej liberálnosti“. Diskutovalo se i o nápravě zaostalého soudnictví, o hrozném stavu stoličního vězení... Nejvíc pozornosti věnoval M. M. Hodža diskutované problematice byrokracie. Zde se připojil pozoruhodnou glosou i redaktor Štúr. M. M. Hodža totiž odmítal názory Adolfa Szentiványiho, mluvčího liptovské liberální šlechty. Čelil jeho námitkám proti navrhované instituci stoličních administrátorů. Tyto námitky už mnohem dříve A. Szentiványi uplatňoval i na bratislavském sněmu a nyní v Liptově zastával stejné stanovisko. V navrhované reformě viděl velké nebezpečí a hrozbu pro ústavní svobodu, že „chcejú z nás urobiť to, čo sú vraj Österreicheri, Poliaci a Rusi, t. j. chcejú nám burokraciu na väzy dať“. M. M. Hodža se zřejmě snažil citovat přesně, aby mohl poukázat na dosah tohoto odmítavého postoje, i aby pánům připomněl povinnost stát se lepšími administrátory – a znát potřeby ne pouze politického, ale společenského života, který úplně zničila panská zvučle – „seba voľa a osoblivost samopanská, sebehrdá!“ Zklamáný Hodža předem očekává v tom ohledu jen další nedobré „výhľady“ pro lid. Hodžovu ostrou polemiku podepřel Ľ. Štúr optimistickou glosou. Ponechal bez povšimnutí Szentiványiho narážku na byrokracii u Poláků a Rusů, avšak odrazil jeho útok na staré Rakousko – v nové situaci, kdy se Vídeňáci zbavili Metternicha. Za slovem „Österreicher“ připojil poznámku: „O Österreicheroch už neplatí, bo tí pekne rúče burokraciu z väzov svojich striasli“.²⁴⁾

Asi to nebylo náhodou, že první část Hodžova referátu, obsahující ostrou polemiku s liptovskými liberály, otiskly *Slovenské národné noviny* současně se Štúrovým úvodníkem *Nový vek*. Redaktorovi záleželo na tom, aby obrátil pozornost slovenské veřejnosti k Liptovskému Mikuláši, a konkrétně k tamnímu stoličnickému domu, který se stal 28. března dějištěm znamenité politické události: slovenským demokratům se podařilo zveřejnit před početným veřejným shromážděním a s vycuceným souhlasem stoliční šlechty soubor politických požadavků slovenského národa. Liptovský Mikuláš, od roku 1844 sídlo Tatrína, potvrdil v tom okamžiku své vedoucí postavení v slovenském národním hnutí. Znovu stanul v popředí politického života na Slovensku.

Ľ. Štúr ve svém úvodníku toto vedoucí postavení Liptova zdůraznil, třebaže zatím ještě pomlčel o dosaženém politickém úspěchu. Měl mimořádný zájem také o Zvolenskou stolicí a její centrum Banskou Bystricu. Přesto jeho noviny pomlčely o pozoruhodné politické aktivitě v některých banských městech. Nezmínily se ani o tom, že v Ľubietové přijali na schůzi městské rady 28. března návrh vypracovat petici na obranu slovenských národních zájmů, že následujícího dne projednali vypracovaný návrh a rozhodli, že ho rozešlou ostatním banským městům a svobodným královským městům ve Zvolenské stolicí, které by se připojily s podobnou žádostí, adresovanou ministerskému předsedovi Ľ. Batányimu. Tuto iniciativu Ľubietové však následovalo pouze Brezno.²⁵⁾

Město Zvolen se neangažovalo. Ľ. Štúr nezatajil své zklamání nad vývojem ve svém voličském městě, když komentoval zprávu dopisovatele ze Zvolena o tom,

jak tam přijali revoluční proměny: jak jásalí nad jednomyslností – totiž „mešťanstvo a vrchnost“ – a jak navrhovali, „aby sa ešte novie a času primaranie návo-
dy dali nášmu vyslancovi snemoviemu...“ (!) – Ľ. Štúr si neodpustil v redakční po-
známce roztrpčenou výčitku, že „len na našu národnosť, t. j. na reč našu
materinskú sa zabudlo! Divná vec, že naši o všetko inšie sa starajú, len nie o to,
čo nám je tak blízke, čo je najvlastnejšia majetnosť a bez čoho veru ďaleko vo
vzdelanosti nezajdeme. Teraz, eraz je čas za toto sa ozývať!“²⁶⁾ Nespouštěl ze zře-
tele Zvolenskou stolicí, třebaže se napětí mezi ním a městem Zvolenem zhoršilo.

Byl si vědom toho, jak velmi chybí Slovensku takové město, které by se sta-
lo trvalým střediskem národního hnutí. Bratislava měla zcela mimořádný význam
jako sněmovní město, a z toho důvodu byla ideálním působištěm pro redaktora
politických novin. Přitom už delší dobu někteří radili přeložit redakci raději „da-
kde bližšie pod Tatráske kraje, na pr. do Bystrice, do Sv. Mikuláša, do Štiav-
nice...“²⁷⁾ Koncem března, kdy už bylo rozhodnuto o tom, že příští uherský sněm
bude svolán do Pešti, pomýšlel Štúr na přesídlení redakce do Banské Bystrice.
Jestliže však viděl své další působiště právě tam, spoléhal tedy maximálně na
možnost úspěšného rozvoje národního hnutí v tomto stoličním městě a jeho nej-
bližším okolí. V Banské Bystrici měly *Slovenské národné noviny* jednoho z nej-
významnějších dopisovatelů – Karola Kuzmányho. Ale kupodivu delší dobu zůstal
v redakci ležet jeho původní dopis, obsahující pronikavý rozbor společenského
života i překážek slovenského hnutí v Banské Bystrici za posledních několik mě-
síců před revolucí.²⁸⁾

Od žádného dopisovatele jsme se nedověděli ve Štúrových novinách o tom,
že v posledním březnovém týdnu stoliční šlechta v Hontianské stolicí za pomo-
ci přivolaného vojska potlačila povstání několika rolnických obcí, vedené bás-
níkem Jankem Králem s J. Rotaridesem a sedmi selskými povstalci.²⁹⁾ V Honti-
anské stolicí rozhodovala převážně konzervativní šlechta, nespokojenost
poddaných se tam v posledních letech obzvlášť vystupňovala.³⁰⁾ Hontianští páni
byli tedy první, kdo si už v březnu vyžádali vojenský zákrok proti slovenským
„buřičům“. Nebyli však jediní. Také liberálně smýšlející páni v Liptovské stolicí
už 31. března požádali o vojsko. I o tom Štúrovy noviny mlčely.

4. Ofenzíva 31. března: *Nový vek*

Jediný úvodník Ľ. Štúra, který vyšel roku 1848 v Slovenských národných novi-
nách, má název *Nový vek*. Zdá se, že vznikal postupně, některé partie napsal Štúr
brzy po pádu absolutismu, ale nespěchal s jejich uveřejněním. Tento záměrný od-
klad souvisel patrně s vývojem situace v Liptově. Úvodník musel přijít bezpro-
středně po liptovském 28. březnu. Obsahoval základní direktivu pro nejbližší po-
stup, směrnici pro nezbytné první politické kroky, o nichž se měla široká veřejnost
dovědět, a objasnění oficiálně zahájené činnosti. Šlo tedy o dobře připravenou ko-
ordinovanou akci. Záleželo na správném odhadu situace Slovenska po pádu ab-
solutismu, který přišel rychleji, než ho čekali. Proto si autor úvodníku stěžuje na
nepřipravenost a naléhá na rychlejší tempo v započaté práci. Nepochybně kon-
zultoval obsah úvodníku s nejbližšími druhy, zejména s J. M. Hurbanem, který se

po několik dnů zdržel v Bratislavě. Současně spolu promýšleli zaměření Hurbanova letáku, který potom společně dokončili ve Vídni.

Hurban ho možná teprve začínal chystat, přesto se o něm veřejnost už předem dověděla ze Štúrova úvodníku.³¹⁾ J. M. Hurban znal nepochybně text úvodníku ještě před otištěním. Byl tedy jako nejbližší spolupracovník Štúrův i jeho povoláním interpretem.³²⁾ Právem označil úvodník za proklamaci k národu, „příhlas“ – a výzvu k činu. Právem zdůraznil pokrokovost, i uherské vlastenectví Štúrovo.³³⁾ Ľ. Štúr zde osvědčil loajalitu slovenského hnutí k maďarským spoluobčanům, jak právem upozorňuje J. M. Hurban.

Třeba dodat, že při tom diferencoval. Jinak smýšlel o maďarských demokratech a jinak o „pánech“, podezíravých a nepřátelských.³⁴⁾ Objasňoval změněnou politickou situaci, především zrušení poddanství, uplatňování rovnosti a svobody ve skutečném životě.³⁵⁾ Čerpá z dlouhých zkušeností, proto mluví konkrétně a důrazně: o dosavadním surovém, urážlivém chování panských sluhů a úředníků, o panských soudech, stolicích, o politických výsadách, o živoření hladovějících poddaných. Nové, ryze demokratické požadavky motivuje zdánlivě jako dříve – buditelsky a osvícensky.³⁶⁾ Ale z každé věty tohoto úvodníku je vidět, že ho nepsal buditel-snílek, ale cílevědomý realistický politik, agitátor a organizátor. Dává návod, jak uplatňovat ve veřejném životě rovnost před soudem a před zákonem, jak využívat svobodu tisku a svobodu spolčovací. Je si dobře vědom i obrovských překážek nového svobodnějšího života. Za rozhodující však považje, že teď už i šlechta bude platit daně, že teď už i lid bude mít volební právo a zastoupení na sněmu.

Úvodníkem *Nový vek* přivítal evropskou revoluci a její první úspěchy. Když komentoval převratné události ve Francii, objasňoval svým čtenářům revoluční taktiku. O vývoji v západní Evropě psal velmi otevřeně, bez zábran.³⁷⁾ Opatrněji komentoval situaci v Uhrách; zde se neobešel bez taktizování, což chápeme jako rezultat prvních úspěchů i prvních zklamání. Koncem března utrpělo slovenské národní hnutí v Hontu i v Liptově své první nezdary, což si vynutilo určitou obezřetnost v revoluční strategii. Protože podrobnosti o liptovském 28. březnu zůstaly zatím ještě utajeny, dověděla se veřejnost právě díky Štúrovo programovému úvodníku o zahájení slovenské politické aktivity. Tento otevřeně ohlášený program, který měl charakter smělé ofenzívy, byl však od samého začátku oslaben a ztlumen vážnými zábranami, a neobešel se bez taktizování. V samém závěru svého úvodníku Štúr naléhavě agitoval: „Musíme so žiadosťami našimi mužsky vystúpiť... Lež o tom všetkom, ako aj o predošlom, obšírnejšie budúcné v novinách našich“. Slib však potom nemohl splnit, aspoň ve svých novinách už ne.

5. Vztahy a výhledy koncem března

Vstupní část úvodníku *Nový vek* tvoří krátký soubor převratných událostí ve Francii. Je to vlastně výsledná syntéza dosavadního zpravodajství v *Slovenských národných novinách* i Orlu tatranském, které věnovaly od počátku března této tematice mimořádnou pozornost, aby podaly čtenářům co nejúplnější obraz „tej ozornej politickej čino hry, ktorú cez niekoľko dní, ba takrečeno hodín v Parísi šťastne vyviedli“.³⁸⁾ I po pádu absolutismu v Rakousku se noviny znovu vrace-

ly k pařížským událostem. Převzaly z anglických *Times* delší pasáž, objasňující příčiny pádu francouzského krále Ludvíka Filipa.³⁹⁾ O dělnických nepokojích v západní Evropě nebo v rakouské monarchii se úvodník nezmiňuje. Pouze se zajímá s velkou radostí o nečekané převraty „i v naší vlasti“.⁴⁰⁾

To už nešlo jen o politický zápas na uherském stavovském sněmu, o němž byla slovenská veřejnost po řadu měsíců nepřetržitě informovaná. Nová situace nastala, když v polovině března přišla k bratislavskému sněmu žádost radikálních demokratů, odhlasovaná v Pešti na lidovém shromáždění 15. března. Tuto žádost o dvanácti bodech citovaly Štúrovy noviny v slovenském překladu 21. března. Současně přinesly podrobnou reportáž o tom, jak mnohatisícový zástup nadšeného lidu osvobodil v Budíně politického vězně Michala Tániczice a triumfálně ho přivezl do Pešti... Další radostně vzrušené zprávy z Pešti se zmiňovaly o rychlém organizování národní gardy, o velké radosti ze svobody tisku a z úspěšné maďarské delegace ve Vídni. Zajímavě referovaly o tiskárně v Pešti, v níž poprvé otiskli 16. března oněch známých dvanáct bodů, i o revolučním studentstvu a jeho požadavcích svobodnějšího vyučování, o davech venkovského lidu, které v minulém týdnu zaplnily ulice města, o proslulém maďarském básníkovi Sandorovi Petófim, který jim recitoval svou báseň *Na slobodu*, a její refrén vždy posluchači nadšeně opakovali...⁴¹⁾ Aktuality z Pešti, které uveřejňovaly *Slovenské národné noviny* jako součást zpráv z Bratislavy, opíraly se asi nejen o maďarský a německý tisk, ale také o bezprostřední relace očitých svědků. Je možné, že se v Bratislavě zastavil básník-revolucionář Janko Král, který se brzy po 15. březnu odebral z Pešti na Slovensko. Měl namířeno do Liptova, ale ani do svého rodiště nedošel, protože začal organizovat povstání na jižním Slovensku v Hontianské stolici.

Úvodník *Nový vek* se téměř vůbec nedotkl revolučních událostí v hlavním městě monarchie – kromě letmé připomínky, že Vídeň pomohla Rakušanům podobně jako Paříž pomohla Francouzům... Předtím však *Slovenské národné noviny* pohotově informovaly o situaci v revoluční Vídni, počínaje zvláštní přílohou z 18. března. Měla dvě části: *Príbehy viedenskie od 12. marca 1848* a *Najnovšie správy*. – Obsažné zpravodajství z Prahy se týkalo schůze pražského obyvatelstva ve Svatováclavských lázních 11. března a nově zvoleného Svatováclavského výboru. Brzy potom získaly Štúrovy noviny podrobné vylíčení vídeňské revoluce od svých dopisovatelů – očitých svědků. Původní dopis *Z Viedne dňa 14.marca* poslal vídeňský korespondent „Č.“ a doplnil ho delší výňatek ze soukromého dopisu od „J. B.“, i krátká zpráva, převzatá nejspíš z denního tisku, o studentovi, který první provolal heslo Svobodný tisk! – že ten student „bou rodod Poliak, a že hned tam na mieste od vojska prestrelený padou. Pri boku bou jeden Srb ranený“.⁴²⁾

Je zřejmé, že novináři Štúrovi hodně záleželo na tom, aby se zdůraznila účast vídeňských i moravských Slovanů na úspěchu vídeňské revoluce. Předtím ocenil také pražský 11. březnen, který časově předstihl Vídeň. Ani zdaleka se však nedotkl Štúr ve svém úvodníku slovenské problematiky.

Jako novinář se ovšem trvale věnoval především věcem jihoslovanským. Častěji podrobně referoval o projevech některých představitelů chorvatského politického života – buď na bratislavském sněmu, nebo ve stoličnických sborech. S od-

voláním na chorvatský tisk informovaly Štúrovky noviny také o závažném projevu Ivana Kukuljeviće Sakcinského ve Varaždínské stolici; tato stolice se rozhodla požádat písemně všechny stolice v Uhrách o porozumění, a v případě neúspěchu usilovat v krajní nutnosti dokonce o „odtrhnutí od Uhorskej“.⁴³⁾

Možnost odtržení jižních Slovanů, případně i Slováků, tehdy považovalo štúrovské Slovensko za nesmysl (jak je zřejmé ze soukromého dopisu Janka Krále 7. 2. 1848 Hroboňovi). Situace v Chorvatsku a Slavonii se nebezpečně vyvíjela. Někteří lidé už tam začali upozorňovat na velké nebezpečí – že „brat chytá meč proti bratovi...“ Chorvati se bránili proti maďarizaci, hledali útočiště u vídeňské absolutistické vlády, vyzvedali zásluhy Chorvatů a Slavonců o obranu hranic vlasti,⁴⁴⁾ – Generál J. J. Radecký ztělesňoval nenáviděné staré Rakousko, jeho absolutistickou moc. Přímo proti němu byl namířen desátý bod z oněch dvanácti, které přijalo revoluční shromáždění lidu v Pešti 15. března: požadavek – aby „uhorskie vojsko sa von z krajiny neposielalo, a cudzo od nás preč dalo“.⁴⁵⁾

Trvalou pozornost věnovaly Štúrovky noviny osudu poznaňských Poláků, spojenému s vývojem situace v Berlíně. Už 8. března se z Berlína oznamovalo, že odsouzení Poláci dostali amnestii.⁴⁶⁾ V některých pruských krajích dosáhla revoluce koncem března viditelné úspěchy, třebaže od začátku ohrožené domácími i vnějšími odpůrci.⁴⁷⁾ O tom, co se dalo v březnu ve Varšavě, o tom se ve Štúrových novinách vůbec nic nepsalo... Naopak podrobně informovaly o vzbouření v Madridu 27. března, o krátkém a zoufalém boji lidu na barikádách proti vojsku.⁴⁸⁾

6. Záměry západních a jižních Slovanů

Ještě před pádem absolutismu projednávaly se ve stoličních sborech na Slovensku záležitosti chorvatské. Liptovská stolice debatovala o přípisu Varaždínské stolice 13. března. Bouřlivou atmosféru vylíčil dopisovatel M. M. Hodža v druhé části svého původního dopisu, která vyšla s velkým zpožděním, zato však s energickými redakčními připomínkami; L. Štúr je připojil zřejmě až koncem března. Chorvatskou věc hájil v Liptově Peter Turjansky. Redakční glosa: *Sláva mu!* Naopak A. Szentiványi tvrdil, že Chorvaty „len vláda nahuckala“, aby získala nějakou oporu proti maďarské opozici. Redaktor L. Štúr: To není pravda! Chorvatský národ „čo robí, národne koná v úlohe a povinnosti slavjanskej. Vláda práve nechcela národnú stránku,... keby sa o tom len dali presvedčiť naši liberálci, že Horvátov stálo veľmi mnoho to, čokoľvek dosiaľ za svoju národnosť u vlády vypôsbili, ba že v istom ohľade ich mnoho viacej stálo, jako maďarských národovcov...“ A. Szentiványi kritizoval rakouskou vládu, která „všade len sľuby robila, duchy rozdvajila a nič nevykonala. Slovenskí agitátorovia sa tiež nazdali, že bohvie akie jim koncesie urobí, no a čo je z toho?“ Redaktor L. Štúr: „Čo sa vlečie, neutečie“. Dál už liptovský liberál A. Szentiványi zamířil přímo na štúrovské agitátory: u Buďsi, že ľudia títo sú vo svojich vecach zbehlí a múdri, ale politici sú nie; preto nie divu, že jich agitácie na márnó vychodia“. Kdyby se vyhovělo Chorvatům, pak – „všetkým právom by i liptovský Slovák mohou to istó žiadať, aby v Lipt-

tove úradnou rečou bola slovenčina, jako reč tunajšieho ľudu“. Avšak to by odporovalo zemskému zákonu a spôsobilo by v zemi neklid a zmatek. Chorváti majú proto do šesti let přijmout maďarštinu i ve svých vnitřních záležitostech. Redaktor Ľ. Štúr: Naopak! Právě 28. března se rozhodlo, že „Horváti mají vřaj navždy reč svoju za diplomatickú v krajine dostat“.⁴⁹⁾

Vzápětí po převratných změnách v Praze a ve Vídni navázal Ľ. Štúr spojení jednak s vídeňskými Slovany, jednak s Prahou. Napsal dva krátké průvodní dopisy a svěřil je dvěma spolehlivým posílům: Svetozáru Miletičovi list pro Vídeň, Karolu Hrenčíkovi pro Prahu. Adresáty byli jednak mladý srbský malíř a litograf Anastáz Jovanović, jednak pražský advokát Josef Frič. Oba dopisy měly shodný obsah: Ľ. Štúr žádal o důvěrné informace a ujišťoval o spolehlivosti svého posla. Chtěl znát „hlavně nynější vaše záměry a úsilí“ (namere i teženia, jak psal Jovanovićovi 17. března), „smýšlení a tužby vaše“ (Fričovi 18. března).

Zachovalo se jen málo soukromých listů Štúrových z revoluční doby. Z března pouze dva. Třebaže skrovné obsahem, přesto jsou důležitou součástí jeho politické publicistiky. Zřetelně ukazují, kde hledalo štúrovské Slovensko v polovině března spojení. Shodné zájmy a společná obrana proti maďarizaci orientovala slovenské politiky především k uherským Slovanům, ale záleželo také na postoji ostatních Slovanů v celé rakouské monarchii; prvořadé bylo sblížení západních a jižních Slovanů. Proto posílal Štúr Karola Hrenčíka k příteli dr. Josefu Fričovi, který se stal v březnu 1848 členem Svatováclavského výboru. Byl také dlouholetým pokladníkem Matice české a prvním předsedou Měšťanské besedy... Obsah jeho rozhovorů s Hrenčíkem velmi zajímal zejména jeho devatenáctiletého syna Josefa. Od něho víme, že se týkaly hlavně připravovaného vystoupení s oficiálními požadavky slovenského národa v Liptově.⁵⁰⁾

Slované ve Vídni slavnostně přivítali 20. března zvláštní vlak s osmnáctičlennou deputací z Prahy. Přivázela „jedenást žiadostí Čechov“. Pobyt delegace líčil dopisovatel „Č.“⁵¹⁾. Za tímto příspěvkem upozornily *Slovenské národné noviny* na programový článek, který uveřejnil 17. března Karel Havlíček Borovský ve svých *Pražských novinách* s názvem *Korouhev naše*. Štúrovy noviny z něho převzaly podstatnou část, objasňující první čtyři z jedenácti bodů českých požadavků.⁵²⁾ Musíme si tu položit otázku, čím zaujal redaktora Ľ. Štúra politický program austroslavismu v Havlíčkově článku *Korouhev naše*. Odpověď najdeme v interpretaci tohoto textu, kterou přisuzujeme Štúrovi.⁵³⁾ Podstatnou část Havlíčkova článku zpřístupnila Štúrova interpretace jednak volnou parafrází, jednak i doslovnými citacemi. To, co bylo podtrženo v českém originále, cituje vždy proloženě i slovenský překlad.⁵⁴⁾

Po návratu české delegace z Vídně dali Pražané najevo velké zklamání z výsledku. Neznámý dopisovatel referoval o pobouřených projevech řečníků a o rozhodnutí sestavit nový přípis vládě, který má doručit nová delegace do Vídně.⁵⁵⁾ – V úvodníku *Nový vek* si Ľ. Štúr postěžoval, že Slováckům chybí vzdělané centrální město. Podobnou stížnost vyslovil v následujícím čísle úvodník Mikuláše Ferienčíka *Spoločenský život*. Vznikl už 19. března; je tedy o něco starší než *Nový vek* a tematikou připomíná jeden z prvních úvodníků Štúrových – *Spoločovania* sa. M. Ferienčík vytýká Slováckům nechuť k spolkům a k společenskému životu, rozdrobenost a „utiahnutosť“. Stěžuje si na množství překážek a predsudků, kte-

ré vždy zmaří „každé, i to najmenšie vystúpenie ako Slovákov“. Češi jsou dál, mají společenský život, národní zábavy, mnoho besed, plesů, divadelních představení, koncertů, rozličných ústavů, ale na Slovensku jde vše pomalu.⁵⁶⁾

Prvořadou snahou Štúrovou a Hurbanovou na konci března i v prvních dnech dubna 1848 bylo, seznámit mezinárodní veřejnost zvláštním letákem i pomocí žurnalistiky s oficiálními požadavky slovenského národa, přijatými 28. března v Liptovském Mikuláši. Podařilo se to nejdříve v *Slovenských národných novinách* 4. dubna a téhož dne v *Constitutionelle Donauzeitung*. Pro slovenskou veřejnost citoval text liptovské petice M. M. Hodža v jednom ze svých původních dopisů. K tomuto aktuálnímu referátu svého stálého korespondenta připojila redakce novin vysvětlující poznámku, která omlouvala přerušení staršího zpravodajství.⁵⁷⁾

Kromě M. M. Hodži referoval o liptovském shromáždění v následujícím čísle novin ještě jeden z přímých účastníků (s podpisem „Jeden Slovák“). Navrhoval každoročně slavit den 28. března jako národní svátek, protože toho dne slovenština zvítězila ve všeobecném stoličním sboru, a to jednomyslně – „s tím doložením, aby sa ustanovenia toto naskutku do zápisnice vnieslo, a na všetky stolice uhorskie, horvátske a slavonskie k podporovaniu v obežných listoch bez meškania rozposlalo“. Na shromáždění se neozval mezi stoličními úředníky jediný hlas proti slovenštině.⁵⁸⁾ Tyto informace našly vřelý ohlas. Dopisovatel z Hodruše oznamoval: „U nás ľud túto správu s veľkou radosťou prijau. Ja myslím, že 28. brezen aj my na budúci rok posvätime“.⁵⁹⁾ O tom, že liptovská stoliční šlechta nedodržela své slavnostní sliby z 28. března, nikdo ve Štúrových novinách nic slovenské veřejnosti neřekl.

7. Březen v Orlu tatranském

Beletristická příloha *Slovenských národných novin* se vyhraňovala v třetím ročníku směrem k aktuální politické tematice. Zmínku o „návale množství politických správ“ najdeme v redakční listárně už 26. 10. 1847. Rubriku *Dopisovateľ* vedl asi Ľ. Štúr společně s Bohuslavem Nosákem, jemuž svěříl velkou část redakčních povinností. Ovšem nejzávažnější sdělení autorům stylizoval patrně sám.

Během března neuveřejnil kromě dvou redakčních glos nic, pod čím by se jako „správca Orla“ podepsal. První stručnou poznámku připojil k otevřenému dopisu Daniela Licharda, který polemizoval se Štefanem Launerem.⁶⁰⁾ Druhá redakční poznámka, napsaná jen jakoby na okraj úvahy Júlia Plošice o česko-slovenské vzájemnosti, obsahovala závažné faktografické sdělení. V informativním článku o ovém českém časopise *Blahověst* žádal J. Plošic neodtrhovat se od dávné vzájemnosti, jen protože se někteří Češi stavěli proti „mladiemu nášmu životu a snaženiu,... vážia si iste mnohí aj z Čechov naše počínania, a uznávajú potrebu nášho kroku...“ Redaktor Ľ. Štúr: „O tom sme sa nedávno vo Viedni k nemaliemu nášmu prekvapeniu i k srdečnej radosti presvedčili, kde sa mnoho z mladých horlivých Čechov k nám srdečne a po bratsky prihlásilo, na čo my v tom istom duchu sme sa k nim ozvali, nikdo ani predtým ani len na okamženie na bratskie naše zväzky nezabudnúc. Všetko toto vedie nás k tomu presvedčeniu, že nedorozumenia v terajšom rozkvite živo-

ta slovanského, ako sú anomálie a hriech, tak len za krátky čas trvať môžu. Život slovanský chce už mať konečne zjednotenia, a nikdy viac roztrhovania!“⁶¹⁾

Aktuálny politický aspekt se stále pronikavěji uplatňoval v rubrikách *Slovenský život* a *Slovanskie správy*. Náročnejší práci si vyžádala prvni rubrika, protože čerpala z rukopisných materiálů. Byly to původní dopisy a úvahy, případně recenze a další články nejrůznějšího zaměření. V březnu zařadil redaktor do všech tří čísel pouze čtyři takové příspěvky. Z nich první dva vyšly 3. března, doplněné stručnými redakčními poznámkami: *Bohúňove slovenské kroje* od dopisovatele „H. A. Š.“ (Škultétyho) a *Slovenský bál v Pešti*, zpráva nejmenovaného autora o společenském úspěchu tamních Slováků zdařilým bálem 14. února, doplněná redakční pochvalnou glosou.⁶²⁾

V následujícím čísle zaplnil rubriku *Slovenský život* jediný příspěvek, referát o podobném bále v Banské Štiavnici 20. února, který navštívili také přední měšťtí úředníci a páni profesori, třebaže šlo o zábavu slovanských měšťtanů. Nepodepsaným autorem byl zřejmě Eugen Špárnensis, jeden z nejvytrvalejších dopisovatelů; většinou publikoval s pseudonymem Zlatiborský.⁶³⁾ Díky tomuto dopisovateli byl sice redaktor Ľ. Štúr dobře informován o situaci v Banské Štiavnici, o bouřlivém společenském životě tamního studentstva i o národnostních rozporech v měšťtanstvu, ale radikál Zlatiborský musel být zklamán, že mu Štúr otiskuje pouze nezávadné referáty, podrobně popisující úspěšnou činnost divadelních ochotníků. Avšak popisovaná zábava 20. února, dlouho předtím připravovaná, byla „jediná a prvá“. Dopisovatel nadšeně meditoval o svornosti.⁶⁴⁾ – Dá se pochopit, jak mnoho záleželo Štúrovi na báňských městech. Hlavním cílem jeho zájmu, v březnu zatím ještě utajenům, byla ovšem Banská Bystrica. Povšimněme si několika slov, určených v listárně redakce K. Kuzmánymu v Banské Bystrici.⁶⁵⁾

Domníváme se, že zvláště upozornění pro M. M. Hodžu svědčí o velkém zájmu slovanských politických činitelů na tom, aby důležité informace o jejich politickém programu zveřejnil přední deník maďarských liberálů, že tedy ještě předpokládali možnost najít u nich porozumění pro tyto snahy. Bohužel koncem března bylo už jisto, že krátké vítězství, kterého dosáhli v Liptovském Mikuláši, naprosto ztroskotalo, že nemohou spoléhat na podporu tamní stoliční administrativy. Až po tomto nezdaru otiskly *Slovenské národné noviny* text liptovské petice a současně přinesl *Orol tatranský* 4. dubna onen krásný původní dopis K. Kuzmányho, napsaný ještě na sklonku metternichovského absolutismu a doplněný v prvních dnech toho jara vzrušenými úvahami o jazyku, národu a snášenlivosti, s připojeným textem písně *Sláva šlechtným: Kto za pravdu horí...*⁶⁶⁾

Stálou rubriku *Slovanskie správy* psával asi redaktor Ľ. Štúr z velké části vždy sám, čerpaje převážně z jihoslovanského a českého tisku. V 89. čísle z 3. března jsou tři stručné informace: *Srbský bál v Pešti*, *Vývesky slovanské vo Viedni* a *Englický biskup úd Matice českéj*. Následující číslo 90 z 14. března přineslo čtyři zprávy ze slovanského světa, už podstatně závažnější. Druhá z nich byla referát o slovanské besedě ve Vídni (od dopisovatele „Č.“) a zbývající tři čerpaly z jihoslovanského tisku.⁶⁷⁾

Z beletristických příspěvků dominují v březnu historické povídky Janka Kalinčička (*Serbianka*) a Janka Matúšky (*Shoda liptovská*). Na pokračování měla také vycházet beletrizovaná próza *Rozprávky starieho vojaka o veľkom Suvarove*.⁶⁸⁾ Sou-

časného politického života v carském Rusku se týkala ojedinělá kratičká aktualita.⁶⁹⁾ Ironická glosa naznačuje, že redaktor Ľ. Štúr znal bezpečnější informace z ruského tisku. Z tohoto zdroje čerpal asi líčení o důmyslných ledničkách sibiřských sedláků. Z francouzských materiálů je tu v slovenském překladu zveřejněn důležitý dokument, datovaný v Paříži 2. 3. 1848, *Obežný list Lamartinea, ministra zahraničních záležitostí, k diplomatickým agentom slobodnej obce Francúzskej*.⁷⁰⁾

Bezprostředně za ním následuje zkrácený text jiného významného dokumentu – *Ústava neapolitánska*. Obsahuje 89 bodů. V témže čísle má rubrika *Slovenskie správy* významný dokument převzatý z českého pramene a citovaný v českém originále: „Z Viedne došlo nasledujúce prevolanie Čechov ku Slovanom viedenským, ktoró pre jeho dôležitosť celkom podľa originálu obecnstvu nášmu sdelujeme“. Text provolání, otištěný ve výrazné úpravě, ohlašoval příjezd českých měšťanů, seznamoval se jmény české delegace a s požadavky českého národa, obsaženými v jedenácti bodech.⁷¹⁾

Každé číslo *Orla tatranského* tradičně zahajovaly verše. Ve třech březnových číslech vyšly tři básně, a sice s podpisem „A. H. Š.“ (*Život*), Ondrej Sládkovič (*Duchu Puškinovmu*) a D. Maškovský (*Vrstovníkom zo samoty*). Bezprostřední odezvou na revoluční přeměny byly dva monumentální zpěvy dvou velkých básníků štúrovské generace: Za hymnickou písní K. Kuzmányho následovala v čele čísla 93 z 14. dubna báseň A. Sládkoviče, napsaná rovněž v březnu 1848 – *Zaspievam pieseň o slobodnej vlasti!* Nemůžeme se tu nezmínit o revolučních agitkách geniálního básníka Janka Krále, napsaných v březnu, které si však ani do *Slovenských pohľadů* ani do *Orla tatranského* cestu nenašly. Zato se šířily v opisech. Ostatně agitka *Bije zvon slobody* od J. M. Hurbana, redaktora *Slovenských pohľadů*, rovněž nebyla na jaře 1848 ve slovenských časopisech otištěna. *Orl tatranský* později uveřejnil anonymní optimistickou *Pieseň slobodnieho sedliaka*. Ale to byl chvalozpěv, ne revoluční výzva.

Autocenzura působila jako brzda radikálních projevů.⁷²⁾ Pochopitelně se nejprísnější, nejopatrnější autocenzura uplatňovala při domácím zpravodajství, kdežto např. při zprávách z Vídně byla redakční autocenzura značně benevolentní, jak to můžeme pozorovat v obsáhlé reportáži *Priebehy viedenskie od očitieho svedka*, datované ve Vídni 19. 3. 1848 s plným podpisem „J. K. Zechenter, národní gardista“.⁷³⁾ Jeden velmi aktuální a odvážný příspěvek oravského radikálního demokrata C. Zocha (s podpisem „C. C.“) přece jen v *Orlu tatranském* později vyšel, i s pozoruhodným komentářem redaktora Ľ. Štúra. Byla to redakční glosa, vsunutá do příspěvku C. Zocha *Príbehy z časov nebohieho feudalismu* – hned za nadpisem: „Keď nám už časy ľudskejšej slobody nastali a ľud nie je viacej luzou k hrudi zemskej prikovanou, a ktomu sloboda slova a tlače nás slnkom svojim ohrieva, všetkie takie skutky, ktorými by sa hodnosť a sloboda nášho ľudu hanobila, potlačovala, a ľud náš utiskovaný alebo klamaný bou, sledovať a karhať budeme. A preto pozor, krajanía, štestia ľudu nech je heslom našim!“ P. S. O.⁷⁴⁾

Byla to asi vůbec poslední P. S. O. – poznámka správce *Orla tatranského*. Následující poznámka, rovněž připojená v tomto článku pod čarou, nemá podpis; může tedy patřit spíše autorovi než redaktorovi. Je to komentář jednoznačný politickým postojem, radikálním a optimistickým, připojený za slovy *Jeden zemský*

pán: „Už ích chvála Bohu nieto, bo je sedliak slobodný, a už je on pánom svojej zeme“.⁷⁵⁾ Zochův příspěvek čekal možná nějaký čas v redakci na otištění. Ale vyšel pak velmi případně v nejuhodnější dobu – počátkem května, právě před novým rokováním v Liptovském Mikuláši o přijetí *Žiadostí slovenského národa*. V té době zbýval *Slovenským národným novinám* a *Orlu tatranskému* jen měsíc života. Redaktor Ľ. Štúr tehdy ještě věřil v možnost další své práce věnované slovenské žurnalistice. Domníval se, že přerušení na konci března, kdy se odhodlal ke krátkému pobytu ve Vídni, bylo jen dočasné. Bohužel, v tom se mylil. Bylo mu i potom ještě dopřáno pokračovat v novinářské činnosti. Avšak její nejskvělejší etapa nesporně vrcholila březnem 1848 v bratislavské redakci *Slovenských národných novin* a *Orla tatranského*.

II. Ve Vídni

Asi 31. března nebo 1. 4. 1848 přijíždí Ľ. Štúr do Vídně, kde ihned zahajuje intenzivní politickou činnost. Dovídáme se o ní z nejrůznějších pramenů, ale poměrně málo z jeho vlastní publicistiky. Ovšem právě o ni nám tu půjde. Budeme zkoumat krátké úryvky z jeho veřejných projevů na řečnické tribuně i z většího počtu novinářských článků skrytých do anonymity, povšimneme si několika ojedinělých redakčních poznámek nebo komentářů k uveřejněným příspěvkům různých korespondentů a k odlišným názorům jiných novinářů. Hlavním pramenem našich informací nadále zůstávají *Slovenské národné noviny*. Peter Zábaj Kellner-Hostinský, v prvních vídeňských dnech nejlepší Štúrovův spolupracovník, stal se nyní velmi pravděpodobně spoluautorem několika jeho nejzávažnějších novinářských článků.

Brzy přijel za nimi do Vídně i J. M. Hurban, pokračovat v dosavadní společné práci, zaměřené nyní dvojím směrem: k součinnosti se Slovenským výborem a k dokončení proklamace *Bratia Slováci!* P. Z. Kellner-Hostinský se po krátkém pobytu ve Vídni vrátil do Bratislavy, aby dočasně zastupoval hlavního redaktora. Vídeň sice nebyla daleko, ale řídit odtud noviny mohlo se dařit jen sehranému redakčnímu týmu. Hostinský pracoval spolehlivě. Uplatnila se i jeho autorita v mladé štúrovské inteligenci; před několika měsíci vystřídal J. Francisciho v čele Jednoty mládeže. Začínala neobvyklá, i nesmírně obtížná forma dalšího vedení *Slovenských národných novin*. Tato změna měla být asi nejen dočasná, ale i pokud možno utajená čtenářům. Redaktor a vydavatel novin Ľ. Štúr připojoval i nadále své komentáře a poznámky, buď vložené do cizího textu, buď jako glosy pod čarou.

Po odjezdu P. Hostinského si Ľ. Štúr za něho našel určitou náhradu v dopisovateli Černo-horském. Podobně jako Hostinský, také on psal své reportáže z Vídně nepochybně za přímé součinnosti redaktora Štúra. Také on svým podpisem kryl vlastní Štúrovu novinářskou práci. Až nápadně rychle se během krátké doby Štúrova pobytu ve Vídni vypracoval v kvalitního novináře. V každém případě je třeba věnovat jeho tehdejší žurnalistice pozornost. Štúrovu snahu zůstat v anonymitě chápeme jako nezbytnost v obtížné strategii oficiální slovenské politiky.

Obezřetnost novináře si také vynutilo bezprostřední ohrožení další existence jeho novin. O tomto velkém nebezpečí se zmínil 8. dubna dopisovatel z Banské Bystrice (podepsaný šifrou „-K“). Varoval před Š. Launerem, bývalým profesorem ve Štiavnici. „Má vraj odísť do Prešporuku; na čo? Šak vynde na svetlo, čo zmyšľa!“ Bylo už známo, že se Š. Launer hodlá ucházet o redakci politických novin, které měly nahradit noviny Štúrovy. Současně také bratislavský německý tisk začal 9. dubna upozorňovat na veřejné vystupování politika Ľ. Štúra ve Vídni, což způsobilo velké nesnáze jemu i jeho spoluredaktorům, takže byli nuceni k novinářské defenzivě.

Během necelých tří týdnů ve Vídni se Štúrova publicistika zaměřila na čtyři hlavní tematické okruhy: 1. Činnost Slovanského výboru; 2. Hurbanova proklamační *Bratia Slováci!*; Hostinského defenzíva 18. dubna: *Keď treba, ospravedľme sa!*; 4. Diskuse na téma sbratření národů.

1. Činnost Slovanského výboru

Ľ. Štúr přijel do Vídně o něco později než P. Hostinský; zdržel se krátce u rodičů v Uhrovcích. Nevíme, zda byl svědkem nadšeného uvítání početné chorvatské a slavonské delegace, jak o tom referuje P. Záboj Kellner-Hostinský v *Slovanských národních novinách*. Toto své zpravodajství z Vídně uveřejnil souborně až 7. dubna s podpisem P. Záboj. Byly to jakési deníkové záznamy, datované ve Vídni 31. března až 5. dubna. Dá se předpokládat, že tyto zprávy z Vídně Ľ. Štúr četl ještě v rukopisu a jistě měl na jejich konečné verzi nějaký podíl. Jeho autorská spolupráce je nesporná, jen se nedá dobře odhadnout, do jaké míry se podílel na definitivním znění.

První z těchto reportáží charakterizovala Vídeň jako město, které se po příchodu chorvatské, české a polské delegace stalo „centrálnym mestom – Slovanov“. Končí vylíčením skvělých řečnických úspěchů Gajových mezi univerzitní mládeží. S velikou radostí vylíčil Hostinský onen večer 2. dubna, kdy se ve dvoranách hostince u Šperla shromáždilo na dva tisíce Slovanů: „A v tomto sbore, kde sa človek akoby v dákom kostole duchom i citom slovanským pojatý cítiu, ozvalo sa prvô slobodnô slovo za Slovanstvo. Reči sa držali horvátsky, česky, slovensky, polsky, srbsky a slovinsky. Bou ro zápal, bola to nadšenosť, ktorá sa ani opísať nedá. Zjednotili a zbratali sme sa všetci, otvorili sme si dúverne srdcia a myslí naše, a dali svatý sľub v tom najšlechetnejšom zápale bratskej vzájomnosti, bratskej pomoci. Jednota a sloboda boli naše heslá“. Byli tu všichni bez rozdílu spojeni stejnými vzpomínkami na minulost, i vírou a jistotou o budoucí jednotě, velikosti a svobodě Slovanstva.

Odpoledne 4. dubna zasedal „výbor, ktorý sa utvoril z najúčinlivejších mužov zo strany horvátskej, českej a poľskej. Za zástupníka Slovákov bou vyvolený Ľ. Štúr. Rokovalo sa v ňom medzi inšim o tom, akým spôsobom by sa medzi Slovanmi v mocnárstve Rakúskom spoločný sväzok upevniť a zadržatť mohou, a hneď sa urobiu aj prípis, ktorým sa Slovania v Krajnsku, Korutansku a Štejersku tiež do tohoto sväzku povolávajú“. Dále ještě se P. Z. Hostinský zmiňuje o jiném velkém shromáždění Slovanů téhož dne večer v budově Josefského divadla. – 5. dubna uvítali ve Vídni Chorvati svého bána J. Jelačiče. Současně také přijel z Prahy P. J. Šafa-

řík. Před domy, kde se ubytovaly slovanské delegace, stojí čestná stráž. Začínají se už prodávat i dvě německé písně na oslavu příchodu Slovanů do Vídně.⁷⁶⁾

V tomto souborném zpravodajství bohužel postrádáme nějakou informaci o významném politickém projevu Štúrově 2. dubna, kterému věnoval soudobý tisk značnou pozornost. Podrobnější referát, který napsal hned ten večer 2. dubna Ludmil Stájský, vyšel v Ohéralově *Týdeníku*. Podle tohoto svědectví vystoupili dva řečníci s českým projevem – Grünlich a Trojan... „Slovensky řečnil Štúr, a rázná řeč jeho rozjářila srdce všech přítomných“.⁷⁷⁾

Ze soudobého vídeňského tisku vzbudil mimořádnou Štúrovu pozornost článek neznámého autora o národnostech v Rakousku, otištěný v *Österreichische Zeitung* 31. března a 1. dubna jako úvodník *Die Völker Österreichs*. K úvodníku připojila redakce zajímavý komentář. Štúrovy noviny upozornily 11. dubna „na tento velmi důležitý článek, ktorieho hlavný zmysel tuná zdelujeme“. Slovenský novinář spojil článek s komentářem v jediný celek. Místy překládal doslovně a některé myšlenky zdůraznil výraznějším tiskem. Nejdelší citát se týkal práva národů na sebeurčení.⁷⁸⁾

S činností Slovanského výboru souvisely některé tištěné výzvy, teré se obracely k širší veřejnosti. Jednou z nich byla proklamace *Slovo k Moravanům*, datovaná ve Vídni 9. dubna, kterou podepsali spolu s významnými Čechy a Moravany také významní Slováci P. J. Šafařík, Ľ. Štúr a J. M. Hurban. Havlíčkovy *Národní noviny* zveřejnily proklamaci 13. dubna. Štúrovy noviny o ní pomlčely. Upozornily však na srbský žurnál v Pešti, z něhož převzaly ve zkráceném znění bojovnou výzvu k osvobození Slovanů v Turecku.⁷⁹⁾ Se značným zpožděním ocitovaly text oficiální proklamace k Slovincům, „adriatským Slovanům“, přijatý už 4. dubna užším Slovanským výborem. Tento dokument odsuzoval bývalý „ukrutný, ba tyranský spôsob ovládania,... železnie putá znemčujúcej burokracie,...ktorie vždy zastavovali vyšší rozvitok národnosti“. Všichni Slované v Rakousku mají nadále pracovat společně a vzájemně. Tím by také zesílily svazek rakouských zemí. Také Slované v Kraňsku, Přímoří, Štýrsku a Korutanech by měli podat k trůnu své požadavky.⁸⁰⁾

Některé oficiální proklamace, s nimiž vystoupily před veřejnost jednotlivé slovanské delegace, zveřejnily Štúrovy noviny už 7. a 11. dubna: chorvatsko-slavonskou petici datovanou v Záhřebu 25. března, srbské požadavky datované v Novém Sadu 27. března, i nedatovaný dokument z Brna, obsahující třináct bodů národních a sociálních požadavků slovanského lidu na Moravě.⁸¹⁾ Neznámý korespondent z Prahy vylíčil velké zklamání po návratu české deputce z Vídně, i pobouřené projevy, s rozhodnutím sestavit nový přípis k vládě, který doručí do Vídně nová delegace.⁸²⁾

Právě toho dne, kdy Štúrovy noviny zveřejnily tuto zprávu svého dopisovatele z Čech, datoval v Praze František Palacký svou odpověď k pozvání do Frankfurtu. Ve vídeňském i pražském tisku se často objevovaly zmínky o Frankfurtu. Také *Slovenské národní noviny* upozornily své čtenáře na přípravný německý parlament, který uspořádá volby do sněmu všech Němců a právě jmenoval svůj padesátičlenný výbor.⁸³⁾ Současně s touto úvahou, nepochybně Štúrovou, zabýval se podobnými problémy také Hostinského úvodník, o němž se zmíníme později. Měl název *Zbratanie sa národov*.

2. Hurbanova proklamace *Bratia Slováci!*

Svou proklamací k slovenské veřejnosti psal J. M. Hurban koncem března v Hlbokém a v Bratislavě, když současně Ľ. Štúr dokončovak úvodník *Nový vek*. V úvodníku na připravovaný „príhlas“ už předem upozornil, ale jméno jeho autora ještě utajil. Konečnou verzi proklamace *Bratia Slováci!* dokončil J. M. Hurban ve Vídni někdy před 9. dubnem. Přinášela nejen oficiální liptovskou petici z 28. března, ale ještě mnohem víc – v kontextu s úvodníkem *Nový vek*: obsahovala také politický program, direktivu k dalšímu postupu, ohnivou výzvu k nezbytné občanské aktivitě a návod k realizaci přijatého programu. Rychlejšímu zveřejnění liptovské petice zabránily nepříznivé okolnosti, které zůstaly čtenářům Štúrových novin utajeny. Naopak z maďarského tisku se mohli dovědět o tom, že 2. dubna projednával událost v Liptovském Mikuláši uherský sněm; debaty se zúčastnilo několik předních maďarských politiků a nakonec Kossuth všechny ujistil, že se už nic takového nebude opakovat, že vláda má vždy možnost odpovédět uvězněním.⁸⁴⁾

Štúrovy noviny také pomlčely o smutném faktu, který byl zaznamenán v úřední zápisnici Liptovské stolice: Tamní úřední činitelé v čele s Petrem Turánszkým přiměli signatáře petice, že ji 5. dubna „dobrovolně“ vzali zpět jako nezákonnou.⁸⁵⁾ Přesto se petice dostala už 4. dubna do Štúrových novin, ale jen jako součást původního dopisu liptovského korespondenta M. M. Hodži. Současně na ni také upozornily *Constitutionelle Donauzeitung*. Až o týden později následovaly další žurnály: Havlíčkovy *Národní noviny*, Gajovy *Narodne Novine*, *Österreichische Zeitung*...

Proklamace vyšla ve Vídni jako tištěný leták ve vysokém pětistícovém nákladu. Z Vídně dopravili výtisky do Bratislavy a odtud je roznášeli po celém Slovensku. V hojném počtu je přinášeli na venkov, do slovenských měst a městeček studenti. Využili velikonočních prázdnin k čilému agitování, což vzbudilo spolu s vídeňským letákem nemalou odezvu – nejen mezi národovci, ale také u odpůrců, kteří proklamaci považovali za velmi nebezpečnou. Ve *Slovenských národných novinách* se o ní dlouho mlčelo; teprve novinářský ohlas (v *Pesther Zeitung* 2. května) vyvolal polemiku.⁸⁶⁾

Brzy však vyšel v *Slovenských národných novinách* zcela v intencích této Hurbanovy proklamace úvodník P. Z. Hostinského. Neměl nadpis, ale výrazné motto: tři sloky písně *Hej Slováci, ešte naša slovenská reč žije*. Obsahoval výzvu k urychlenému podání oficiální petice slovenského národa.⁸⁷⁾ V Bratislavě dosud ještě zasedal uherský sněm. Ľ. Štúr opět pozorně sledoval projednávání věcí chorvatských, neboť i sám Kossuth dal najevo 4. dubna ochotu splnit požadavek Chorvatů, aby se mohla v chorvatských stolicích uplatnit „ich vlastná materčina“. Tato tři slova ocitoval Ľ. Štúr doslovně, v uvozovkách. A s uspokojením připojil stručný komentář – čtyři slova, v závorkách: „(Ako sa časy menia!)“⁸⁸⁾

Ještě před rozpuštěním sněmu vyšel v *Pressburger Zeitung* ostrý článek namířený proti „drakonskému“ zákonu tisku. Anonymního autora rozhořčil „hrozný utlačavý, zotročující duch, čo z našich zákonov tlače vykukáva“. Dával za vzor svobodu tisku v Anglii, Belgii, Švýcarsku, Francii a Severní Americe. Ujišťoval, „že je sloboda od prírody každiemu daná, a beda tomu, kto utláča!!!“⁸⁹⁾

Když skončil poslední uherský sněm v Bratislavě, rušné město ztichlo. Náhlou změnu vylíčil P. Z. Hostinský ve zprávě z Bratislavy, kterou datoval 12. dubna.⁹⁰⁾ Současně vyšel v tomto čísle i jeho úvodník *Všetko za ľud slovenský*. Optimisticky ujišťoval, že „teraz sa začína vek ľudu... a my Slováci sme tí, ktorí na postati ľudu život náš vystaviti chceme“.⁹¹⁾

3. Hostinského defenzíva 18. dubna: *Keď treba, ospravedlňuje sa!*

Úvodník s tímto názvem vyšel 18. dubna v č. 279 *Slovenských národných novin*, s plným podpisem P. Z. Hostinský. Celé jméno zastupujícího odpovědného redaktora mělo zřejmě podtrhnout oficiální, téměř diplomatické poslání této stati, která obhajovala nejen Ľ. Štúra, nejen politickou linii jeho novin, ale i celkové zaměření současného politického boje slovenského národa. V závěru dokonce Hostinský výslovně prohlašuje, že tu mluví jménem nepřítomného Ľ. Štúra, i jménem slovenského národa. – Sám za sebe mluvil také, když se zmiňoval o úředním dotazu jednoho z ministrů přímo v redakci *Slovenských národných novin* a když musel reprodukovat skutečné znění Štúrova projevu ve Vídni 2. dubna, při němž byl i on přítomen.

Sám název úvodníku svědčí o tom, že bylo třeba vyvracet nebezpečné obviňování a podezírání, k němuž dal podnět Ľ. Štúr svým řečnickým projevem, i jeho mimořádný ohlas v tisku. P. Z. Hostinský se snažil vyvracet jeden z těchto ohlasů, totiž přehnanou a zkreslující informaci uveřejněnou v bratislavském Neustadtově časopisu *Der grosse Peter* 9. dubna. Tuto bojovnou obhajobu napsal Hostinský nejen v intencích Štúrových jako jeho mluvčí, tedy po dorozumění s ním a podle jeho návodu, ale velmi pravděpodobně i za jeho přímé součinnosti. Nejzávažnější argumenty jsou patrně dílem Štúrovým, on sám formuloval nejsilnější a nejvýmluvnější pasáže. Z taktických důvodů však zůstal jako autor v anonymitě.

Výňatek ze Štúrova projevu, který tlumočil dopis z Vídně v bratislavském německém časopisu, přeložil Štúrův obhájce Hostinský do slovenštiny: „Jeden vyslanec na sneme, hlavný agitátor pouočných Slovanov v Uhorskej, Štúr, osvedčuje sa tu v schôdzke Slovanov u Šperla v meně svojho národa, že oni radšej zomriieť chcú, jako by nad nimi Maďari panovať mali. On je síce ten, ktorý dosiaľ literárny boj proti českej reči a národnosti viedou, ale to bou len taký zdánlivý boj, ktorý len preto podporuvau, aby svoj národ zosilniu. Teraz ale osvedčuje sa odhodlane za pridruženia sa k Českej, a to v meně svojho národa. V potrebe by sa Slováci aj k Poľsku radšej pripojili ako k Uhorsku“.

P. Z. Hostinský popřel věrohodnost citátu: „Smysel zprávy tejto, z prúdu celej reči Štúrovej len tak vytrhnutý, vyhlasujem za nepravý. Štúr, čo sa nás Slovákov a Čechov týka, povedau, že od troch rokov, ako sme my Slováci našu národnú reč za spisovnú prijali, boli sme sa s Čechmi rozbratali. Veď je známo, akie sa polemiky viedli za túto vec i z jednej i z druhej strany. Teraz ale že sa chceme s Čechmi zmieriť, že nechceme, aby bratov litery rozdelovali. Či je to teda trhanie sa Slovákov od Uhorska? Veď sme my s Čechmi literárne za tri celie stotelia spojení boli, a komu že to napadlo dakedy odtrhvaním nazvať?“

Dále P. Z. Hostinský vysvětluje: „Povedalo sa, že keď by nás v Uhorskej potlačovali a ‚tyranizovali‘, že rátame na súcit našich bratov Čechov, že oni povedia za nás slovo“. Argumentuje, že Italové a Němci poslali Maďarům výzvu k obraně svobody, a přesto nikdo netvrdí, že se chce Itálie připojit k Uhrám. Němci se spojují ve Frankfurtu na společném sněmu – a „my, keď povieme, že s Čechmi sa za litery hašteriť nechceme, keď povieme, že v prípadnosti nášho utlačovania na jich súcit rátame: už svet volá, že sa od Uhorskej trhať a Slovensko k Českej pripojiť ideme! – Nie, my to robiť neideme. Neveríme, že by nás naši spoluobčania Maďari znivočiť chceli. Vieme, že... poslali ohlas k Horvátom, zjavne sa osvedčiac, že sa reči a národnosti všetky v Uhorskej šetrif budú...“

Pokračuje v optimistickém tónu. Mluví o právu a rovnosti, o společné radosti ze svobody. Dosavadní spor s Maďary se týkal hlavně řeči a národnosti. Zmiňuje se o dosud nesplněných nadějích Slováků a novosadských Srbů. Cituje z francouzského tisku názor o různém vývoji revolučního hnutí v evropských zemích a nakonec vyslovuje přesvědčení, že v nynější době „národy sa zbratajú len pod heslom rovnosti a slobody. Toto sú olivovie ratolesti aj pre nás Slovákov! Medzistým nemyslím, že my toto právo azda ako milosť žobreme, nie, my v meně práva národov právo toto mať chceme. Dosiaľ sme boli len útok v osnove cudzej; len nástrojom druhých, a čo sme dobrieho a slávneho vykonali, pripísalo sa cudzím. Tak sme žili dlhíe roky bez slávy nadarmo! Teraz ale chceme robiť za nás samých na česť, slobodu a slávu Slovenska. K tejto úlohe potrebujeme vlastnô naše meno, našu reč a národnosť. Chceme žiť ako Sloveni, a keď by sa nám toto meno zničif a s ním spojenie mravy zrušif mali, nechceme zdanlivú slobodu... Teraz sa už vítajú medzi sebou národy a bratujú sa ako synovia rovnoprávní. I nám Slovenom zasvitnuv deň slobody, rovnosti a bratstva!“⁹²⁾ Úvodník, na první pohled pouhá obrana, vyznívá v závěru jako manifest rovnoprávnosti.

4. Diskuse na téma sbratření národů

Další Hostinského úvodník, opět podepsaný jen iniciálami „P. Z. H.“, vyšel 21. dubna s názvem *Zbratania sa národov*. Reagoval na stejnojmenný německý článek ve vídeňských novinách *Constituente Donauzeitung*. Jeho autorem byl asi dr. Hammer (podepsaný iniciálami dr. J. v. H.), znalec polské problematiky. Dovolával se názorů Lužičana Pétra Jórdana i Francouze Cypriana Roberta a tvrdil, že už není možno předpokládat další odnárodňování Slovanů. Přitom soudil, že Slované „ku svázku silných dejov ešte nedozreli“ – „(prečo nie, pane H.?)“, namítá slovenský redaktor poznámkou vloženou přímo do citovaného textu. Další dvě redakční poznámky připojil pod čarou. Jednak upozornil na odlišný český názor z 9. čísla *Národních novin*, jednak poukázal na možnost dalšího odnárodňování: „Či sme ešte len nedávno nepočuli rozličnie plány nemeckie o znemčení Čechov a Poliakov? A my Slováci čo povieme? Sláva Francúzom, že rozviali zástavu rovnosti!“ – Připojené glosy napsal asi Štúr, a také delší komentář s námitkami k citovanému článku.

Sám také uznává ideu o budoucím sbratření národů. Ale bude ji možno uskutečnit jiným způsobem – „len tak, keď sa prů národy jedneho plemena, jednej

krve, jedného rodu zbratajú. Keď sa toto stane, potom je len možná tá organizácia, ktorú Vy na myslí máte... Ja myslím, že sa prú musia čiastky zorganizovať, a len potom celosť; alebo prú jednorodie kmeny na jeden národ, a potom odchodnie národy na jedno človečenstvo. – A pozrite len na Europu, či nevidíte toto snaženia?... Nemci teraz držia všeobecný nemecký sbor vo Frankfurte, kde sú vyslanci zo všetkých štátov nemeckých. Jednote jich teda odchodnosť štátov a hraníc neprekáža, bo jednota jich má za základ rovnakosť plemena a rodu. V Talianskej máte to istô snaženia. Na pomoc Lombardsku prichodia zo všetkých krajín Itálie, bo všetkých viaže rovnakosť národnia. – Čo sa nás Slovanov týka, ideu túto jednoty a bratstva národného vystaviu Kollár vo svojej *Slávy dcére*. Akô snaženia a túžba nastala od toho času v kmenach slovanských, je známo... Jedno Vy ešte viac chcete ako Nemci, bo nie len Čechov, ale aj Poliakov, Horvátov a Slovákov posielate na nemecký snem, a k nemeckiemu sväzku. Vy teda prú chcete odchodnie momenty zbratať, ako byste boli rovnakie sjednotili. A kedy že sa Vám už prestane snívať, že Česká patrí k nemeckiemu sväzku? Div že ešte nepoviete, že Poľská, keď sa oslobodí, bude tiež ta patriť. A či by Slovania od Adrie ozaj len mali ísť ku Baltu na Váš snem, a to ako Vy chcete, úradne? – Prú ako by nastala organizácia národov odchodných, musí nastúpiť sdruženia sa národov jednorodých. Bratstvo, ktorô predpovedáte, je nie len pre jeden národ, ale pre všetky; aby ale bolo bratstvo, musí byť prú sloboda a rovnosť. Príde vek, kde všetky národy budú uznanie a zbratanie, a budú jasať v oboře ľudstva ako oršák hniezd na nebi⁹³⁾

Současne s těmito polemickými připomínkami k úvahám dr. Hammera přinesly Štúrovovy noviny už bez komentáře jinou jeho stať, která ostře útočila na byrokracii v Haliči jako nejhoršího nepřitele svobody, jako spolek přátel tmy a sluhů absolutismu.⁹⁴⁾ Dopisovatel Černo-horský pokračoval v podobném zpravodajství z Vídně. Referoval o polské deputaci z Haliče, o velké popularitě polského politika Jerzy Lubomirského, kterou si získal u vídeňských studentů.⁹⁵⁾ Obzvlášť pozoruhodný byl původní dopis datovaný 16. dubna.

S radostí líčí přeměny, k nimž ožilo hlavní město monarchie po pádu „utlačujícího a nemilého systému Metternichovho“. V ulicích potkáváme hlučný buben národní gardy, rozesmáté tváře, množství lidí čtoucích konejšivě vyhlášky k obyvatelstvu, červenobílé čapky českých gardistů. Ale objevily se také černočervenozlaté vlajky německé. Rakušan, třebaže je s ním spojeno tolik jiných národů, přesto „tuho sa pridřža nemectva... Keby si dosal Viedenčania i nič inšie neboli vydobyli, ako to, že tá policia tak čuší ako myš v dierke, a tí úradníci, čo predtým nemali na zdurnosť vo svete azda páru, teraz sú takí krotkí ako ovce, a vlídní ako paničky, teda by už za to chvályhodní boli. Len keď povážime, že vedia i slobodu tlače ozaj hodne slobodne užiť, o svojich záležitostiach bez okolkov písať, – lebo ich neviaže ešte taký prísny represívny zákon tlače jako nás v našej vlasti – teda musíme zvolaf: Či sú to ozaj Viedenčania, čo ešte len nedávno muknúť nemohli? Tak je to, kdo chce a zase pevne chce, ten čo žiada, i dostane!“

Bezprostředně za tímto zamyšlením následuje kratší odstavec, jakoby dodatečně připsaný redaktorem Štúrem: „Najviac mňa ale tuná prekvapiu a nevýslovnou radosťou naplniu svorný a bratský život Slovanov. Všetci ako by jedno srd-

ce a jedna duša boli – pripravujú sa k drahej slobode. Ačpráve sú ich práce obrovské a duch k nim treba alkejský, ačpráve tu zrada, tam záviš a sprostá nadutosť proti nim sa spiera, predca duch jich neklesá, ale sa krepko rozvíja, akoby šumot kriedel orla nadkrivánskeho, keď dunie povetrím. Darmo je to, nastala sloboda a rovnosť, nastalo bratstvo národov, a kto by sa teraz proti slobode národov zdurne spierau, zmizne zo sveta ako smeti“. Vídeňská univerzita už prijala darovanou chorvatskou, českou, poľskou a nyní také maďarskou zástavu. Kéž by už jednou všetky národy uznaly, že je každý z nich povolany k svobodě a že nikdo nemůže chtít „i teraz slobodu ako výsadu (privilegium) len pre seba mať...“⁹⁶⁾

Štúr se možná těmito několika řádky loučil s Vídní. Jeho pobyt se tu nečekaně protáhl, trval téměř tři týdny. Původně chtěl odcestovat už 3. nebo 4. dubna do Prahy. Ale společně s Hurbanem se věnovali proklamací *Bratia Slováci!* a činnosti v Slovanském výboru. Také Hurban pomýšlel na návštěvu Prahy, ale musel ji odložit, aby organizoval politickou akci v Nitrianské stolici. Po jeho odjezdu bylo ještě třeba dohlédnout na tisk proklamace a postarat se o expedici výtisků na Slovensko. To byl patrně hlavní důvod Štúrova zdržení ve Vídni.

Kromě toho se i nadále zúčastňoval důvěrných porad s přítelem I. Kukuljevičem Sakcinským a jinými členy Slovanského výboru. Nejdůležitějším výsledkem těchto porad bylo rozhodnutí vyzvat Slované, aby se sešli na společném sněmu v Praze nebo jiném městě. – I. Kukuljevič odejel do Záhřebu, aby tam propagoval myšlenku sjezdu, a L. Štúr přijíždí s tímto cílem 20. dubna odpoledne do Prahy... Právě toho dne 20. dubna přinesly Gajovy *Narodne Novine* významný Kukuljevičův článek, který obsahoval první tištěnou výzvu k uspořádání Slovanského sjezdu. (Článek vyšel v doslovném českém znění 30. dubna jako úvodník v Havlíčkových *Národních novinách*.)

L. Štúr věděl o tom, že je v Praze netrpělivě očekáván, zejména radikální mladou inteligencí, a že i tam bude pokračovat v neméně intenzivní politické práci, jako poslední dobou ve Vídni. Bohužel musel také vědět, že se odjezdem z Vídně do Čech velmi povážlivě vzdaluje od své bratislavské redakce. Byl však přesvědčen o tom, že se tam co nejdříve vrátí.

Poznámky

- 1) Známe z nich jen výňatky citované v tisku: 13. ledna hájil právo slovenského lidu na vzdělanost a vyučovánímateřským jazykem v elementárních školách, 21. ledna zasáhl do rokování o židovské otázce a ožebračování lidu v báňských městech, 15. února se účastnil diskuse o městech, o daních, o rovnoprávnosti. Slovenské národné noviny (dále SNN), s. 1018, 1025 a 1049.
- 2) Anton Josipovich dokonce Ľ. Štúra 15. 1. 1848 obvinil, že jedině proto na sněmu promluvil, „aby svoju reč v slovenských novinách vytlačil! dau (!)“. Krajinský snem. SNN, 25. 1. 1848, s. 1018.
- 3) Nasvědčuje tomu zpráva dopisovatele ze Zvolena, kterou Ľ. Štúr otiskl bez komentáře – vzápětí po svém prvním projevu na obranu politických práv měst. Dopisovatel konstatoval: „U nás ešte o žiadnom krajinskom sneme tak nepochybuvali, jako o terajšom, najmä v predmete usporiadania miest kráľovských“. SNN, 18. února, s. 1048.
- 4) V některých dědinách umírá denně až dvacet nemocných, v žilinském okolí prý zemřelo patnáct tisíc lidí. SNN, 8. února, s. 1035.
- 5) SNN, 25. února, s. 1054.
- 6) Slovenské národné noviny ji uveřejnily 7. března. Hned 6. března promluvil na sněmu Ľ. Štúr: energicky vymáhal odstranění poddanství, panské stolice a panské pravomoci v soudnictví, „bo aj na nás pozerá prísna tvár času a nás napomína“. SNN, 1. března, s. 1073; *Dielo I*, s. 358.
- 7) Také delegát Zvolena Ľ. Štúr zaútočil: „Moji vysielatelia nechcú mať ani kr. mešťanostu, ani jeho platenia z pokladnice mestskej“. SNN, 14. března, s. 1074.
- 8) – „napomínalo sa, písalo, ohlasovalo, budilo, škamralo, vychvalovalo sa každô hýbania na poli tomto; teraz zase robia a sbierajú sa podpisy na prosbu pred snem“. SNN, 3. března, s. 1063.
- 9) – „bo kde sa obecnô dobrô nášho ľudu a obcí pre nezdarilosť jednotlivých úradníkov nesvedomito vedie, ľudu krivda robí, právo nešetří, tam nemôže byť žiadneho ohľadu k mlčaníu a zakrývaníu. A tak len von s nimi na svetlo!“ SNN, 29. února, s. 1060. Dále: „Kdo sa týchto nebožiatok zaujme? Mnohie síce opatruje osv. grófka Csáky... Ale koľko je ešte takých, kterým zima a hlad smrťou hrozí? Bože, pošli im dakoľko Ludmíl!“ Redaktor Ľ. Štúr: „I my voláme: Bože, pošli im Ludmíl a Ludomilov!“ SNN, tamtéž.
- 10) „Tak je to aj s ľuďmi!: tí, čo nemajú zápalu za dáku vec, sú len vlečúce sa hmy, váľajúce sa nízko po zemi, po grúňach a nížinách: sivie, bľadie, ľahkie, ktoré aj vetriček rozfúka a zahodí“. SNN, 7. března, s. 1067.
- 11) Informoval o hospodářských spocích, které vznikají v Tisovci a okolí – v kraji, „kde Slovák ako na stratenej varte stojac, zúkol vúkol Maďarmi otočený žije; môžem ale s dobrým svedomím povedať, že tu Maďar ako Slovák, ako sa na dobrých susedov svedčí, pokojne si spolu žijú, a sotva sa vraj pamätá, že by sa dakedy pre reč a národnosť medzi sebou boli zharášili. U nás biedy a psoty dosť“. Redaktor Ľ. Štúr pripojil povzbudivou glosu: Z těchto slov mohou čtenáři poznat, „že nejedna dobrá vec ľahko sa dá začať, a že často len treba vedieť príležitosť použiť, aby sme dobrý skutok vykonať mohli“. SNN, tamtéž.
- 12) Argumentoval i takto: „Angličania múdro urobili, že takrečeným grófstvam odobrali politické práva, lebo pod týchto zásterov len jednotlivci práva užívali, sebe k dobré-

- mu, na škodu obecnosti“. Optimisticky ujšťoval, že „kde sa iskra slobody zachytí, tam sa ona istotne ďalej rozvíja“. SNN, 17. března, s. 1078; *Dielo* I, s. 356–357.
- 13) Podrobné líčení útoku pařížského lidu na Tuillerie, převzaté z pařížských žurnálů (*Democratie Pacifique, Moniteur*), vyzvedalo příklady „obetuvavosti a neohroženosti“ prostých lidí, mužů i žen a dětí. Pařížský lid je „pýchou Francie...Pařížský ľud novú epochu utvorí“. „Všetkie zemianskie tituly sú zrušenie... Komoru párov, jako ústav aristokratický, dočasná vláda zrušuje... Trojlíčebná (červená, biela a belasá) národnia kokarda sa zadržuje“. SNN, 10. března, s. 1071, 1072.
 - 14) „Najväťšieho pozoru ale hodnô je, že snem sväzku nemeckieho vydau príhlas k národu nemeckiemu, v ktorom ho napomína, aby tuho vedno držau, keď mu zpoza Rajny nebezpečenstvo nastáva“. SNN, s. 1076.
 - 15) „Následkom zbúrenia ľudu vo Viedni kráľ vydau slobodu tlače. Treba sa nám poradiť o vecach“. Kossuth se bojí „nehať vlast svoju, aby ju cudzorečie knihy zaplavili“, a proto radí omezit svobodu tisku – co nejdříve! Neskrývá ani obavy z nepokojů v Bratislavě. SNN, 17. března, s. 1078.
 - 16) SNN, s. 1079. V rubrice *Malý chýrník* čteme o radostných dnech v Bratislavě, o nadšených ovacích Kossuthovi před odjezdem vyslanstva do Vídně, o atmosféře plné neklidu i nadějí. „U nás čo hodina vybije, to nový chýr zahučí na fáruse oceánu europejských národov. Ale príroda čo deň blíži sa k jaru, pestujúc kvety na zemi prú ľadom zavalenej; tak pod slnkom terajších dejín počínajú sa už pučiť kvety slobody, olivy práva a lily bratskej lásky... Jedným slovom: radosť a nadšenosť opanovali i srdcia i mysli, a člověk sa spytuje: čo to bude, čo to bude!“ SNN, 17. března, s. 1080.
 - 17) „A tak hľa, hybe sa všetko k jarejšiemu životu, a Boh dá, že i nám zasvieti jutrenka zlatých časov; čoho sú dôkazom i vážne a nádejou srdce naše naplňujúce prípady, ktoré krajanom slovenským v Prílohe k našim novinám sdeliť sa ponáhľame“. Nejvýrazněji formuloval redaktor Ľ. Štúr své optimistické krédo až v samém závěru tohoto čísla novin: své přesvědčení o rychlém pokroku lidstva, k němuž povedou současné události – „kterie tak náhle jedno za druhými nasledujú, že ich myseľ ľudská ľazko môže sprevádzať myšlienkou svojou., a ktoré istotne k veľkej premene preniknú systémy europejských štátov“. Tamtéž.
 - 18) SNN, *Prešporok*, příloha k č. 270, s. 2.
 - 19) *Prešporok*, d. 19. března. SNN, 21. března, s. 1082.
 - 20) „My ľutujeme p. Neustadta, že slobodnú tlač len za tri dni užít mohou, ktorej sa tak veľmi tešiu,... teraz už nie pre cenzúru, ale pri slobodnej tlači, len za to, že je žid, museu redaktorstvo zložiť!“ *Prešporok*, d. 22. března. SNN, 14. března, s. 1087. Bylo už rozhodnuto, že se bratislavský sněm brzy rozejde a brzy bude svolán do Pešti. „Je toto teda ostatní snem v Prešporoku! Myslíme, že ostane dlho v pamäti Prešporčanov“. Tamtéž.
 - 21) „Prvô číslo tohoto jara vyšlo teda bez cenzúry; jaro a sloboda tlače – či to nepriстане spolu? Ale ešte máme dačo takieho poznamenati! Včera, keď to prvô číslo bez cenzúry vyšlo, u nás aj prvý raz sa blýskalo a hrmelo, a potom príšieu zimný dážď s tuhým vetrom! Čo by na to povedau récky veštec?“ SNN, s. 1087.
 - 22) *Prešporok*, d. 29. března. SNN, 31. března, s. 1095.
 - 23) Podobný, ještě křiklavější případ projednávali v Nitrianské stolici 1. března, ale ani po čtyřhodinové debatě nedošli k žádnému rozhodnutí. Anonymní nitrianský dopisovatel soudil, že by se měly takové přestupky příkladně trestat, aby se neopakovaly.

Pohoršilo jej i to, když o dva dny později v tomtéž stoličním sboru začali projednávat přípis trenčianského Ústředního spolku mírnosti – a krátce ho odbyli jako pletku. Dopisovatel: „No ale veď my to dobre vieme, že dobrobyt ľudu u vás je len pletka,.. úfame, že snem to nebude mať za pletku“. Redaktor Ľ. Štúr: „Pletka, z ktorej istí ľudia tisíce a tisíce berú!“ SNN, 14. a 17. března, s. 1038 a 1096.

- 24) SNN, s. 1038 a 1096.
- 25) RAPANT, D.: *Slovenské povstanie roku 1848–49. Dejiny a dokumenty*. I. 1., Martin, Matica slovenská 1937, s. 223.
- 26) SNN, 31. března, s. 1096.
- 27) SNN, 25. ledna, s. 1019.
- 28) Od venkovských dopisovatelů přicházely do novin cenné poznatky o smýšlení a tužbách poddaných sedláků. Ze Spišské stolice oznamoval dopisovatel M. Ch. s velkou radostí: „Hlavy zápalom slobody a rovnosti opojenia kypia. Sedliak už tiež hore sa zdvihol, straka i jemu porod k slobode zvestovala,... srdce jeho v preutešených snáh nádeje sa kolíše. ‚Bratku,‘ počuť ich hovoriť, ‚na panskíe roboty už nebudeme chodiť, pánom krajina dá náhradu; zemänia spolu s nami podatky platíť budú; i my budeme voliť zástupcov na dietu‘. Prenáramnie to úfnosti v prsach poplatnieho a sedliackeho ľudu sú vzbudenie“. *Zo Spišskej Novej Vsi, dňa 23. brezna*. SNN, 31. března, s. 1096.
- 29) RAPANT, D.: *Slovenské povstanie*, c. d., s. 186.
- 30) SPIRA, G.: *Stretnutie Jána Rotaridesa s revolúciou a kontrarevolúciou*. Historický časopis, 36, 1988, s. 735 n.
- 31) „Podáme rekurz... K tomuto cieľu sa už od jedného nášho rodáka Príhlas k slovenskému národu hotuje, aby všetci poznali a videli, čo chceme a na čo podpisovať majú. Tento príhlas vytlačený rozpošle sa o krátky čas všade po krají našom...“. *Nový vek. Dielo I*, s. 362. Celoslovenský rekurz, určený vládě i uherskému sněmu a doložený četnými podpisy, bezprostředně ovšem souvisel s liptovským 28. březnem. O tom se však úvodník nezmiňuje. Žádá pouze soustředěný postup: bezodkladně odešlat podepsané listiny do Liptovského Mikuláše k M. M. Hodžovi; tam se přiloží k hlavnímu rekurzu, který už „výborně“ vypracovali Janko Rimavský se Štefanem Markem Daxnerem.
- 32) V Štúrově životopise ho uveřejnil celý, aby ukázal, „akým príhlasom k národu skončil Štúr svoje snemovníctvo... Akým horúcim citom pozdravil tento vek, s akou katonskou prísносťou hrmel po národe, vyzývajúc k činnosti politickej, primeranej tomuto ruchu európskemu“. *Ľudovít Štúr*, III. Martin, Matica slovenská 1944, s. 179.
- 33) „Ani stopy, ani vlásku, ani puntíčka nieto tu, čo by urážalo krajinu alebo národ niektorý v nej, tu nič niet z panslavizmu, nič z vlastizrady, nič zo zpiatočnictva. ‚Mne tak, jako tebe!‘ – ‚Ľud náš je už slobodný‘ ...“ Tamtéž, s. 185.
- 34) Nemuselo však jít jen o Maďary! „A tí páni nech vidia, že pravdu hľadáme, že nič zlého, nebezpečného nechceme...“. *Dielo 1*, s. 361.
- 35) „Ľud náš je už slobodný, už bude raz obyvatel krajiny a člověk!“, parafrázuje zde známé výroky Libeltovy a Kollárovy, Současně také cituje, dokonce dvakrát, i to „pekné slovenské porekadlo“: Mne tak, ako tebe. Tamtéž, s. 360.
- 36) „Chceme osvetu a vzdelanosť i pre náš zanedbaný národ,... po čom túžia všetci v tomto veku slobody a osvety“. Tamtéž, s. 361, 362.
- 37) Začátek úvodníku nepochybně inspirovalo zpravodajství pařížského a londýnského tisku.
- 38) *FRANCÚZSKA*. SNN, 10. března, s. 1071.

- 39) Pozoruhodný záver: „Lež zkazyplná osúdna slabosť vlastná je všetkým vládam, ktoré sa na účasť a mienku národa neopierajú. Koniec tohoto nenárodného a neústavného systému každý môžu predvidieť, lež on príšieu skorej a úplnejšie, ako sa očakávalo!“ SNN, 19. března, s. 1080. V prvém necenzurovaném čísle novin jsou podrobné informace o bouřích londýnské chudiny, o krvavém boji několika tisíc dělníků v Glasgově za republiku, o dělnických nepokojích v Manchesteru; i o Paříži, kde zasedal 10. března vládní výbor pro dělníky – „v ktorom predseda Louis Blanc krásnu, s nadchnutím prijatú reč držau...“ SNN, 21. března, s. 1084.
- 40) *Dielo I*, s. 339.
- 41) „V tomto okamžení sa to stalo, že sa rečami rozpálenô ľudstvo na Budínsky támok zabralo, a tam Stančica po privolení komandanta a dvoch záručníkov oslobodilo“. *Prešporok, d. 22. března*. SNN, 24. března, s. 1087.
- 42) SNN, 21. března, s. 1084. Hned za tímto sdělením následovala optimistická informace – asi neověřená, bez udání pramene – o situaci na Moravě: „*Brno, dňa 15. března*. Brno je bez vojska, mešťania ho vyhнали. Chcelo ísť do Viedne, ale mu pri Genzersdorfe 4000 mešťanov cestu zastalo, a tak nemohlo preísť. V kaviarňach sa držia reči proti burokratii. Policia zmizla; pasy sú nepotrebnie, neprehľadajú sa“. Tamtéž.
- 43) *Horvátska i Slavonia*. SNN, 1. února, s. 1027.
- 44) „Aj v tomto okamžení odišlo viac tisíc hraničiarov do Talianskej, nasledujúc verne svoje zástavy a rozkazy nášho kráľa“. SNN, 3. března, s. 1063. Tato zlověstná slova pronesl ve stoličném shromáždění chorvatský spisovatel a žurnalista Ljudevit Vukotinič. Rakouský vojevůdce Jan Josef Radecký soustřeďoval v Itálii armádní sbory. Velmi znepokojivé zprávy přicházely zejména ze severní Itálie. „V Lombardsko-benátskom kráľovstve je náhly súd vyhlásený“. *TALIANSKA*. SNN, 7. března, s. 1068.. Když tam došlo 19. března ke vzbouření, „Sardinci a Helvéfania proti rakúskej vláde Talianom pomáhali... Radecký, stratiac Milán, nanovo ho vybojuvau, dajúc na mesto z diel strielať, čím dve najkrajšie ulice strašne spustošiu. Medzitým v Benátkach... republika sa vyhlásila. Gen. Radecký... tiahne s svojskom, aby zase Benátky vybojuvau“. *Talianska*. SNN, 31. března, s. 1096. Také vídeňský korespondent „Č.“ věděl, podle soukromých listů z Vídně a Benátek, že „vyhlásili v Benátkach republiku... Radecký dau vraj na Milán z diel strielať“. *Viedeň dňa 25. března*. SNN, 28. března, s. 1091. K téže tematice se později vrátil ještě jiný dopisovatel z Vídně: „Gróf Zichy, ktorý bez všetkíeho boja Benátky Talianom ustúpiu a kapitulovau, postavený je před vojenský súd“. *Rakúska. Viedeň*. SNN, 21. dubna, s. 1118.
- 45) SNN, s. 1082. Podobný požadavek obsahovala oficiální petice haličských Poláků, datovaná ve Lvově 18. března a předložená panovníkovi. SNN, 7. dubna, s. 1104. Také oficiální petice chorvatská, sestavená 25. března v Záhřebu, obsahovala takový požadavek, avšak už méně jednoznačný: „Vojsko domáce, keď nieto vojny za hranicou, nech ostáva doma“. *Horvátsko a Slavonia*. SNN, 11. dubna, s. 1107. Poměrně málo informací měly Štúrovovy noviny z Haliče. I tam obyvatelstvo s radostí uvítalo konec absolutismu a propuštění politických vězňů. Zřídili si národní gardu a poslali do Vídně delegaci s přípisem obsahujícím žádosti haličského národa. SNN, 4. dubna, s. 1100. Tuto petici, datovanou ve Lvově 18. března, zveřejnily Slovenské národné noviny 7. dubna, s. 1104. Důkladnější reportáž o vývoji v Haliči během března přinesly až 21. dubna, s. 1119.

- 46) SNN, s. 1084. Ale 17. března tam došlo po srážce lidu s vojskem k strašnému krveprolití (s. 1092 a 1100). Pruský král 21. března oznámil, že skuteční spojení všech knížectví. Na ulicích Berlína se ozývalo: Ať žije pruský král, císař německý! Jinde v Německu zas provolávali slávu rakouskému císaři Ferdinandovi co budoucímu císaři německému. *NEMECKÁ. Pruská. SNN, 4. dubna, s. 1100.*
- 47) „Moc úradov je zlomená, ‚ľud‘ zastúpiu jich miesto; každý, čo dakomu ublížiu, alebo sa zločinstva dopustiu, prepadnuv jeho súdu. Bohatí židia, nenávidení úradníci v zlom sú položení... všade je strach a zmutok. Tak je to, kde váhavá politika ne dbala na hlas volajúceho ľudu! – Z Berlína píšu, že tam prišla správa o početných ruských loďach, ktoré sa na Baltickom mori zjavili“. *Pruská. SNN, 14. dubna, s. 1112.* Ihned za touto informací o hrozbě z carského Ruska následoval text manifestu ruského cara, zveřejněný v tisku 29. března: o nebezpečné anarchii, která z Francie pronikla do Německa a potom i do spojeneckého rakouského císařství a do pruského království až k hranici svatě Rusi; ta je však připravena postavit se nepřátelům... Tamtéž.
- 48) „Medzitým sloboda obete požaduje – a kdo sa žiadostiam a hlasu národa túžiaceho po slobode tyransky opiera, zmizne zo sveta ako pleva pred vetrom!“ *ŠPANIELSKA. Madrid. SNN, 14. dubna, s. 1112.*
- 49) SNN. 7. dubna, s. 1102–1103. Tato Štúrova poznámka se vztahovala k projevu Lájoše Kossutha na sněmu, kde navrhoval poslat Chorvatům proklamaci s ujištěním, že Maďaři si dovedou vážit jejich národnost. Tamtéž, s. 1197. Koncem března tedy ještě předpokládal Ľ. Štúr i možnost dorozumění Slovanů v Uhrách s maďarskou vládou.
- 50) Josef Václav Frič se mohl dovědět o připravované poradě pouze z ústních důvěrných informací Karola Hrenčíka. Není pravda, že o tom psal Ľ. Štúr v dopise 18. 3. 1848, jak to tvrdí J. V. FRIČ ve svých *Pamětech* (II, s. 333). Toto Fričovo tvrzení – s mylným údajem o poradě svolané do Liptova na 18. března – akceptoval Daniel RAPANT (*Slovenské povstanie, c. d., I. 1, s. 218*). Originál Štúrova dopisu byl poprvé zveřejněn až v knize Ludovit ŠTÚR: *K přátelům, k bratrům*. Praha 1956, s. 253.
- 51) SNN, 28. března, s. 1091. Značka „Č.“ potřila pravděpodobně Martinu Čulenovi, nejpilnějšímu z vídeňských korespondentů. Často se podepisoval pseudonymem Černo-horský. Neznámý dopisovatel z Prahy současně vyřčil „odchod vyslanstva z Prahy“. SNN, s. 1091.
- 52) SNN, s. 1091–1092. Připojená radostná zpráva z Brna se týkala císařova rozhodnutí propustit všechny politické vězně. „Ľud okolo Spielberku zhromaždený očakáva ich s túžebnosťou. Radosť a výskanie je všeobecnô“. Tamtéž, s. 1092.
- 53) Mezitím už se čtenáři Orla Tatranského mohli seznámit s výčtem jedenácti bodů českých požadavků. Orol tatránsky (nadále OT), s. 725.
- 54) Nejdelší výňatek objasňoval postoj k Německému spolku – „Česi nebudú povinní k noviemu spolku sa pripojiť – a k Rakousku: „ ‚Náš spolok je ale Rakúsko‘, hovorí spisovateľ tohoto čúťniku, ‚tu sme so svojimi slovanskými bratmi, s poľudňajšími Slovanmi a Poliakmi vovedne, a tuná budeme mať vždy prirodzenú prevahu... Rakúsko nech je celkom samostatnô, celkom neodvislô mocnárstvo: v ňom dôjdeme my Slovania konečne slávy; v náslove cisára nášho je sedem kráľovstvom slovanských! a okrem toho Uhorská, v ktorej sú 2/3 Slovanov!... Dosiaľ, pravda, nemalo slovo ‚Rakúsy‘ pre nás žiadneho milieho zvuku, žiadnej sympatie; bo skorej nenávisť a mrzu-

tosť v nás pôsobilo: ale príčina toho bola stará, naničhodná vláda, ktorá naše slov. národnosti utiskovala nie sice zjavne, ale tajne, ktorá nás v tuhej, nízkej, dústojnosť vzdelených ľudí nehodnej poddanosti dŕžala, neprajúc nám žiadnych radostí dobre zriadenej krajiny. Teraz, keď nám sloboda nastala, viacej prítulnosti budeme mať k nášmu cisárstvu, o ktorom by sme si ale k jeho vlastniemu osohu priali, aby inakšie meno prijalo; na doterajšom lipnú rozličnie 200-ročnie hriechy..." – Druhý požadavek se týkal samostatné administratívy, ústavy a snému; tretí byl požadavek jazykové rovnoprávnosti češtiny s němčinou v úřadech a ve školách. Dále „4) Čo sa týka zástupníctva národa, tá stredoveká, na feudalizme založená reprezentácia prestať musí. Ak majú byť skutočné stavy, nech sú zo všetkých stavov, a nie len zemianstvo, kňazstvo a mešťanstvo, lež i ľud. Pri poradách o všeobecnom blahu krajiny ľudia všetkých stavov prítomní byť majú, aby každý sám predniesou, čo mu treba. Najmä ale zemianstvo nemôže na budúcom českom sneme mať väčšej váhy a väčšieho hlasu, jako je primeranô veľkosti nepohnutieho jeho imania, a ostatné stavy musia tiež k zemianstvu v podobnom pomere stáť.“ (O druhých punktoch budúcnosti)". V Prahe dňa 17. března. SNN, 28. března, s. 1091–1092. Slíbené pokračování už nenásledovalo. Avšak jádro Havlíčkova výkladu austroslovanské koncepce bylo tu již dostatečně objasněno – a důraznou interpretací v slovenském tisku ihned propagováno.

55) SNN, s. 1107.

56) „Teraz nemáme mesta ani spôsobu zjednotiť sa, nemôžeme sdeliť myšlienky... A túža duše naše za životom týmto, potrebnie sú nám zábavy národnie, to každý vidí. Na Javorine mala byť slávnosť slovenská a pobrali sa od Sitna, prišli z Moravy a Čiech. To je znak, čo chceme a potrebujeme. Len to aj vykonajme“. SNN, 4. dubna, s. 1097.

57) „Dokončenia správy o stol. sbore liptovskom prenehávame, a namiesto toho sdelujeme túto petíciu jako faktum“. SNN, s. 1100. Z nového referátu vyšlo najevo, že se původní liptovský stoličný sbor toho dne 28. března přeměnil v novou instituci s názvem Slávno zhromaždenia národnej správy v Liptove. Tato přeměna, toto další významné „faktum“ se tu předkládá bez komentáře – jako samozřejmost. M. M. Hodža ocitoval text dokumentu a radostně ujišťoval, že petici přijalo stoliční shromáždění. Slíbil co nejdříve další zprávu o tom, co se hovořilo pro i proti petici, a co dál následovalo. Slíbenou další zprávu pak už noviny nepřinesly.

58) SNN, 7. dubna, s. 1104.

59) Podepsal se: „Kristian Šmid, dozorca banský.“ SNN, 21. dubna, s. 1120.

60) Vysvětloval, že sice už považuje spor o spisovnou slovenštinu za uzavřený, ale v tomto případě jde také o spor osobní, a proto umožňuje Lichardovi obranu. OT, 3. března, s. 707.

61) Tamtéž, 14. března, s. 716.

62) „Srdečnú našu radosť nad týmto pokrokom života našich rodákov v Pešti vyjavujúc, nemôžeme sa strímať, aby sme im neprevolávali: ‚Len ďalej v každom ohľade pevnou vôľou napred – a musí nám byť lepšie!‘“ Tamtéž, 3. března, s. 711.

63) Právě jemu patřil poněkud záhadný vzkaz v redakční listárně: „Pánu E. Z. v Š. Ani jeden z Vašich článkov vynst' nemôže; ten na dorozumenia – pre príčiny, ktoré my z našej moci odstrániť nemôžeme...“ OT, 16. 11. 1847, s. 640.

64) – „takto duch sa rozvíja a schopným robí ku vzájomniemu spojeniu“. *Slovenská zábava v Štiavnicí*. Tamtéž, 14. března, s. 715 – Rovněž následující číslo přineslo příspěvek podobného obsahu a zaměření od téhož korespondenta (tentokrát s podpisem

- „Z-ský“) a opět bez redakčního komentáře. Opět zdůrazňoval ideu svornosti a obracel zřetel ke kulturnímu a společenskému životu ve Štiavnicí. Avšak zajímal se už také o nejbližší okolí, o Hodrušu, Pukanec. Jako by chtěl předem ohlašovat, které určité tamější slovenské rodiny budou spolehlivou oporou v nastávajícím politickém boji. *Od Sitna dňa 8. brezna*. OT, 24. března, s. 724–725.
- 65) „Pánu K. K. v B. Utešený Váš článok tak vynde, jako nám ho okolnosti, ktorých odstranenia v našej moci nestojí, vydať dopustia“. *Dopisovateľ*. OT, 14. března, s. 718. – Naši pozornost zaujme i podobné sdělení, současně určené M. M. Hodžovi v Liptovském Mikuláši: „Pánu M. M. v M. Najlepšie by sa nám, a sice z veľa príčin videlo, vydať to v Hirlape“. *Tamtéž*, s. 718.
- 66) *Spolok všeobecnej vzdelanosti v B. Bystrici*. OT, 4. dubna, s. 731–733.
- 67) Informace o tryzně za Josefa Jungmanna *Z Hradca v Štajerskej*, glosa *Národní dom v Záhrebe* a pozoruhodný, byť poněkud opožděný referát *Prednášania o srbskej národnej poezii*. Týkal se přednášky dr. Gerbera v Drážďanech loňského roku o srbském eposu. – Aktuality v č. 91 z 24. března jsou převážně z českých pramenů: Závažné provolání Čechů k vídeňským Slovanům, noticka *Pomník Jungmannův* – „že sa teraz na pomník Jungmannov sbierka v celom rakúskom cisárstve konať môže. Bodaj aby sa ona s takým zdarom konala, aby v mnohonásobne pamätnom roku 1848 aj tento pomník skutočne vystavený bou!“ OT, s. 726; – a informace o moravském redaktovi Týdeníku Ohéralovi, že zamýšlí vydat velký kalendář na rok 1849 s názvem *Koleda*. – Některé další drobné zprávy jsou převzaty z jihoslovanského tisku (o připravovaném kalendáři v Lublani, aj.).
- 68) Vyšla jen první část, se zajímavým komentářem – jak se domníváme, od slovenského redaktora Ľ. Štúra: „O Suvarove mnohí písali a hovorili, mnohí v nemeckom duchu, mnohí vo francúzskej ľahkomyselnosti; a všeliako pustie hlavy horký jed kydali na diela veľkíeho tohoto plukovodca. Hovorili: že je čudák, barbar atď.; ale všetko toto posmeškárstvo nezatemní slávne skutky veľkíeho vodca svatej Rusi“. OT, 14. března, s. 715.
- 69) „Do Berlína vraj už 11. t. m. istotnie chýry došli o smrti círa ruskíeho Mikuláša, o ktorej posiaľ ľudia všeličo boli navymýšľali“. *Rozličnosti*. *Tamtéž*, 24. března, s. 726.
- 70) *Tamtéž*, s. 721–723.
- 71) *Tamtéž*, s. 725.
- 72) Její zásah tušíme v omluvě oravskému dopisovareli Ctibohu Zochovi (Cochiusovi) v Jasenové: „Pánu C. C. v J. Tak Vašu správu pre nie naše okolnosti vydať nemôžeme“. *Dopisovateľ*. *Tamtéž*, 14. března, s. 718.
- 73) *Tamtéž*, 4. dubna, s. 729–731.
- 74) *Tamtéž*, 5. května, s. 749.
- 75) *Tamtéž*, s. 750.
- 76) *Rakúska. Vieden*, d. 31. března.. SNN, 7. dubna, s. 1103–1104.
- 77) „ „Již dlouho jsme“, pravil, „sloužili za hračku ďábelské politiky, v jejímžto plánu bylo, nás vzdálené od seba zachovati, bychom se ustavičně svářili, a tak sebou sami padli. Avšak nechceme déle sloužiti takovému satanáštví! My dozrajíce poznali jsme se, poznali jsme práva naše, a ty mužně hájiti chceme. (Jásání a potlesk nechtěly vzít konce.) Toho však jen spojenou silou dovedeme. Proto jsme se tu sešli, abychom se domluvili, tak aby budoucně Čechové jednali pro Slováky i pro Chorvaty, Chorváti pak pro Čechy i pro Slováky, a Slováci pro první oboje! (Náramné jásání.) A když

se takto spojíme, pak nám nikdo neodolá, a nepřítele naše pojme strach a hrůza.' (Potlesk bezkonečný)". Z *Vídně*. Týdeník, 13. dubna, s. 117.

- 78) „Nehajte sa odtrhnúť tomu, čo sa nedá vedno trínať,... nehajte ich jich vôli, lebo je vec nemožná v doterajšom spolení ich udržať. Žiadna moc vojenská je nie v stave, žiadna pokladnica krajinská nie je dostatočná prostriedky k tomu sosbierať“. Doplňujúci komentár vídeňského redaktora uvažoval o možnosti ďalšej existencie rakouskej monarchie – je možné udržet spolení zemí v Rakousku jako „spolok státny“, který by tvořily stát český, polský, italský, maďarský a illyrský; každý národ by se mohl připojit k jiným zemím, s kterými ho váže národnost a přirozená řeč. *Rakúska*. SNN, 11. dubna, s. 1108.
- 79) SNN, 14. a 18. dubna, s. 1111 a 1115. Sdeluje Černoهورský.
- 80) *Vídeň*. SNN, 21. dubna, s. 1119.
- 81) *Morava*. Z *Brna*. SNN, 11. dubna, s. s. 1107–1108.
- 82) „Národnia garda pražská dostala zo zbrojnice 4000 pušiek a patróny... Chýry sa nesú, že mešťanstvo, počujúc o príchode vojska ku Prahe, brány pozatváralo“. *Česká Praha*. SNN, 11. dubna, s. 1107.
- 83) „Do tohoto výboru vyvolili aj Palackieho z Českej – ale nevieme, jako sa táto úcta bratom Čechom páčiť bude, ktorí vonkoncom k Nemeckiemu spolku náležať nechcejú. Bou že by to haráš, keby Nemci silou k tomu Čechov nútiť chceli, aby boli Nemcami. Národnosti sa teraz nedajú tak pástou rozmiaždíť ako vlaskie orechy! V tomto čase slobody víťazí len pravda, ktorej heslo je: ‚Každíemu svoje!‘. *NEMECKÁ Frankfurt*. SNN, 14. dubna, s. 1112.
- 84) RAPANT, D.: c. d., s. 56.
- 85) *Tamtéž*, s. 221.
- 86) SNN, 9. května, s. 1133.
- 87) „Ministerstvo uhorskô vystavilo si za heslo: ‚Slobodu a rovnosť!‘ Dobře, pekne! Nech robí podľa toho hesla, a na tomto pevnom podklade slobody vystaví a obnoví štesťtia i budúcnosť Uhorska. Ministerstvo týmto dáva najavo, že každíemu vo vlasti našej národu, čo mu patrí, dá a ujistí. Dobre, my na to pristaneme, bo veríme, že sa nám naša národnosť a naše národnie práva tiež ubezpečia. Hor sa Slováci, ktorí chcete žiť a máte silu života, usneste sa, čo chcete žiadať“. SNN, 11. dubna, s. 1105.
- 88) *Krajinský snem*. SNN, 11. dubna, s. 1105.
- 89) *Prehľad časopisov*. SNN, 14. dubna, s. 1110–1111.
- 90) *Tamtéž*, s. 1111.
- 91) *Tamtéž*, s. 1109.
- 92) SNN, 18. dubna, s. 1113–1114.
- 93) SNN, 21. dubna, s. 1117.
- 94) *Tamtéž*, s. 1119.
- 95) *Tamtéž*, s. 1118.
- 96) *Rakúska Vieden*. SNN, 21. dubna, s. 1118–1119.

SLOVANSKÝ SJEZD A KONEC JARA 1848

Dva Štúrovy pobyty v jarní Praze roku 1848 měly velký význam pro vrcholnou etapu jeho politické publicistiky. Přinesly znamenité výsledky, z nichž nejvíc zajímala současníky a také pozdější historiky politická činnost Ludovíta Štúra v Praze na počátku června. Za neméně důležitý čas jeho politického působení v jarní Praze však považujeme i dobu od 20. dubna do 7. května, spojenou s usilovným agitováním pro ideu Slovanského sjezdu, jak to bylo předem dohodnuto ve Vídni. Nepřímým důkazem takové dokody je Kukuljevičův článek, uveřejněný v záhřebských novinách právě v den Štúrova příjezdu do Prahy, který obsahoval první tištěnou výzvu k svolání sjezdu.¹⁾ Tento článek ovlivnily myšlenky Štúrovy, jak upozorňuje Václav Čejchan.²⁾ Přitom na Štúra i Kukuljeviče za jejich pobytu ve Vídni silně zapůsobily názory Pavla Josefa Šafaříka. „Nemůže býti větší pohromy, žalostnějšího neštěstí pro veškerý stát rakouský, jako kdyby nyní... některý národ rakouský uznávatí nechtěl svobodu druhého, ale ji chtěl utiskovati“. Šafařík svým energickým varováním obhajoval a domýšlel koncepci Palackého – bezprostředně po jeho slavné odpovědi do Frankfurtu.³⁾

Štúr shodně se Šafaříkem vyslovil 21. dubna ve *Slovanských národných novinách* své krédo o svobodě a rovnosti, nezbytných předpokladech budoucího sbratření národů: „Príde vek, kde všetky národy budú uznanie a zbratanie“. Tuto myšlenku začal hlásat ve svých novinách už r. 1846, v době, kdy ho nanejvýš zaujaly nové práce znamenitého polského filozofa, novináře a politika K. Libelta (1807–1875).⁴⁾

V druhé polovině let čtyřicátých se Štúrovy názory z jeho spisů i z osobního styku rychle šířily v mladé demokraticky zaměřené inteligenci slovenské a jihoslovanské. O trochu později pronikly také k české vysokoškolské mládeži.⁵⁾ Proto měl po příjezdu do Prahy nejvíc přívrženců mezi studentstvem a radikálními demokraty. Jemu však muselo nejdíc záležet na tom, aby jeho agitace pro Slovanský sjezd našla porozumění u rozhodujících činitelů pražského kulturního a společenského života, budoucích organizátorů sjezdu. Předpokládáme, že vystupoval v těchto kruzích podle předběžných instrukcí Šafaříkových, opíraje se o jeho velkou autoritu. Využil i toho, že ho mnozí Pražané už dobře znali jednak z jeho poslední návštěvy před osmi lety, jednak z jeho dřívějších prací v předních českých časopisech.⁶⁾

Mnohaletou čilou korespondencí s pražskými přáteli, která utrpěla neblahým sporem o spisovnou slovenštinu, pokusil se Štúr znovu navázat krátkým dopisem dr. Fričovi hned po pádu metternichovského absolutismu. Poté se mu podařilo ve Vídni obnovit přerušené kontakty s českými přáteli starší generace. Slíbil jim návštěvu v Praze, k velké radosti radikální mládeže, která ho nedočkavě očekávala. Jeho návštěva byla tedy předem dobře připravena.

O jejím velmi úspěšném průběhu dosti podrobně informuje soudobý tisk. Přináší zajímavé údaje o řečníkovi – avšak o novináři Štúrovi mlčí. Česká veřejnost měla zřejmě málo informací o dosavadní práci redaktora a vydavatele slovenských politických novin a málo věděla o činnosti poslance na uherském

sněmu O jeho významné politické publicistice pražské nejsou v soudobém českém a slovenském tisku téměř žádné zmínky. Tušíme v tom záměr: novinář měl zůstat pokud možno v anonymitě. To se mu však mohlo podařit jen v první polovině jeho pražského pobytu, protože sám ukončil svou anonymitu 30. dubna projevem k slavnostnímu shromáždění při založení Slované lípy a 2. května úvodníkem v Havlíčkových *Národních novinách*.

Třebaže velmi spěchal s návratem na Slovensko, aby se 16. května zúčastnil na celonárodní poradě o definitivním znění a zveřejnění dávno připravovaných oficiálních *Žiadostí slovenského národa*, pokračoval až do 7. května ve svém závažném politickém působení v Praze, odkud cestoval do Liptovského Mikuláše oklikou přes Krakov, aby agitoval pro polskou účast na Slovanském sjezdu, i aby mohl vidět na vlastní oči vojenskou porážku polských bojovníků za svobodu.

Poměrně bohatou Štúrovu publicistiku z tohoto časového úseku si přiblížíme v šesti kapitolách: 1. Lamblovo zpravodajství a úvodník *Panslavismus*; 2. Proklamace *Slované, bratří!*; 3. Projev při založení Slované lípy; 4. Podepsaný úvodník *Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů*; 5. Situace v Evropě a cesta do Krakova; 6. Situace na Slovensku a *Žiadostí slovenského národa*. – Druhý Štúrův pobyt v jarní Praze od 31. května do 17. června, poslední etapu *Slovenských národních novin* a průběh Slovanského sjezdu tvoří obsah dalších dvou kapitol: 7. Červen a Praze a zánik novin; 8. Retrospektivu ze Záhřebu a z Modry.

1. Lamblovo zpravodajství a úvodník *Panslavismus*

Za poslední etapu *Slovenských národních novin* považujeme dobu od 20. 4. 1848, kdy se dočasně hlavní tribunou pro novináře Štúra po jeho příchodu do Prahy staly *Národní noviny*, redigované Karlem Havlíčkem Borovským. Tento nezávislý politický list, který vycházel v Praze od 5. dubna, měl od počátku stálé spolupracovníky mezi vysokoškolskou mládeží organizovanou v nově založeném spolku Slavia. V čele Slavia stál medik Vilém Dušan Lambl. Protože v redakci novin byl nejlepším znalcem věcí slovenských a jihoslovenských, měl samozřejmě hlavní zásluhu o součinnost Ľudovíta Štúra s *Národními novinami*.

Nejdříve se snažil získat veřejné mínění pro Štúrovu záměry svým zpravodajstvím. Vlastně jen pokračoval v činnosti dopisovatelů z Vídně, kteří v pražském tisku informovali o Štúrově řečnickém vystoupení na shromáždění Slovanů počátkem dubna.⁷⁾ O jeho působení v Praze najdeme v denním tisku první zmínky až 25. dubna v *Národních novinách* a v pražském německém listu *Bohemia*.⁸⁾ Větší pozornost vzbudila nepodepsaná zpráva z *Národních novin*, která ihned vyvolala pohoršení u starší generace vlastenců. Připomněla totiž spor o spisovnou slovenštinu a Kollárovy *Hlasy o potřebě jednoty*... K autorství této zprávy se přiznal o dva dny později Lambl („Vilém Dušan“).

Oba jeho krátké články svědčí o Štúrově vlivu na radikální mládež. Dříve než se s nimi seznámíme, třeba si povšimnout i Lamblova úvodníku otištěného 22. a 27. dubna, který komentoval velmi skeptická Havlíčkova slova z jeho sporu s německým novinářem. Nepochybně o tom tématu diskutoval Štúr

při svých prvních schůzcích se studenty ve Slavii, a Lambl si osvojil některé jeho formulace.⁹⁾

První Lamblova zpráva o Štúrově setkání se studenty, které se uskutečnilo ve Slavii 21. dubna, vyšla bez podpisu: „Štúr, redaktor národních novin Slovan-ských, je nyní v Praze a pomešká zde nějaký čas. Minulý pátek navečír navštívil spolek studentů Slávii (U arciknížete Štěpána), kde u přítomnosti několika měšťanů upřímná slova na pozdravení Slováků promluvil. Z naší strany připíjelo se na zdar národnosti slovenské, sláva záměrům Štúrovým a Hurbanovým, a zapomenutí i pereat všem hanebným urážkám, které se u nás z nevědomosti a nedorozumění na Slováky kydaly. Jeden student nabodl v zanícení osudné ‚Hlas-y o potřebě atd.‘ na kord, a spálil pomník tento mezinárodní nesvornosti a zá-šti, kteréž Bůh dej, aby z života našeho také tak byly vyhlazeny“.¹⁰⁾

Další Lamblova zpráva následovala o dva dny později, s podpisem: „Vilém Dušan“. Svůj vlastní postoj k obtížné problematice opírá Lambl o názory Štúrovy a tlumočí i jeho nové informace: „*Národní noviny* podaly předevčirem zprávu o redaktoru *Slovenských národních novin*, o Ljudevítu Štúrovi. Především vyznávám, že já nížeřpsaný řádky o Štúrovi napsal, a že nebylo v mém úmyslu o něčem jiném promluvíti, nežli jedině o besedě U arcivévody Štěpána. Spálením pověstných ‚*Hlasů*‘ nikterak se nemělo uraziti spisovatelstvo, neboť snažení tohoto bylo odjakživa šlechetné a v probuzování národu našeho nejráznější. Také by byl zaslepený, kdo by neuznával, že zvláště v nynějším pohybování našem spisovatelstvo české i skutkem nejmocnějšího podílů má. Jediná dvě jména zapudila by chmury takových zbytečných pochybností: Šafařík a Palacký. Dnes ale mám ještě jiné, a to potěšitelnější zprávy, ty doplnějí a vysvětlejí předvče-rejší událost: *Slovenské národní noviny* přijmou český pravopis a učiní tím veliký krok k přiblížení k naší literatuře. Tatrin uvede tuto znamenitou reformu bohda do celé literatury slovenské. Slováci založí si akademii, jejížto střed má býti buďto ve Štávnici nebo v Bánské Bystřici. A tak probuzením duševního ži-vota upevněn budiž svazek příbuzných sobě kmenů. Zapomenuty budiž chatrné rozepře a hádky, které na Slovensku (mluvím ze zkušenosti a z přesvědčení) více k trpkosti vedly nežli ku smíření. Ještě jednou: Zapomeňme na minulé ne-shody a tiskněme si ruce bratrské! Štúr se chystá sám psáti o nynějším posta-vení Slováků a Jino-Slovanů. Přejeme si, aby nám zkušenosti své co možná brzo sdělil“.

– Bezprostředně za touto zprávou následovala krátká programová notic-ka *Čeho nám třeba*, datovaná 27. dubna a podepsaná rovněž studentským pře-dákem Lamblem („Vilém Dušan“).¹¹⁾

Bohužel se nic nedovíme z českého tisku o znamenitém společenském úspě-chu, kterého dosáhl Štúr v Měšťanské besedě hned prvního dne po příjezdu do Prahy. O tom až později informovala německá *Bohemia*. O jednoznačném ví-tězství Štúrovy agitace pro Slovan-ský sjezd se také zmiňuje už 22. dubna dr. Frič, předseda Měšťanské besedy, v soukromém dopise do Vratislavi manželům Čelakovským: „Štúr ještě v Praze, vše je získáno, a strašná jindy potvora pan-slavismu se v nejkrásnější jeví podobě“.

Tuto rychlou přeměnu ovšem nezpůsobila jen Štúrova důmyslná agitace. Při-nesla ji dynamická doba sama. Dokonce i redaktor Karel Havlíček Borovský, kte-rý se v lednu 1848 co nejrozhodněji distancoval od kollárovského panslavismu,

v březnu hned po pádu absolutismu radostně ohlašuje rozkvět slovanských ná-
dějí – v rámci rakouské monarchie.¹²⁾ A koncem dubna souhlasí, aby v jeho *Ná-
rodních novinách* vyšel úvodník s šokujícím názvem *Panslavismus!* Den předtím
přinesly tytéž noviny Lamblův článek *Pohled na Evropu*. Předběžná Lamblova
konzultace s novinářem Štúrem o této problematice je hodně pravděpodobná.¹³⁾
S jistotou můžeme mluvit o přímé součinnosti na dalším Lamblově novinářském
článku, z něhož vyrostl programový úvodník *Panslavismus*.

Vyšel v 21. a 22. čísle *Národních novin* 29. a 30. dubna s podpisem „Vilém
Dušan“. Lamblovým původním záměrem byla zřejmě jen další novinářská pole-
mika. O tom svědčí záhlaví úvodníku, uplatňující vtíp a humor typicky stu-
dentského ražení. V podobném stylu je napsán i závěrečný odstavec.

Od tohoto vnějšího rámce, jehož autorství patří nepochybně Lamblovi, ná-
padně se odlišuje obsažné pojednání, za jehož hlavního autora považujeme Lu-
dovíta Štúra.¹⁴⁾ Opírá se o statistické údaje Šafaříkovy a komentuje současnou
politickou situaci, poukazuje na složitost problematiky slovanské. Nevyhýbá se
ani palčivé otázce despotismu v carském Rusku, s níž se obvykle pojem pan-
slavismu spojoval a tím se zcela diskreditoval. Štúr sám už ve svých novinách
roku 1847 vyslovil vyhraněný postoj k této problematice úvodníkem *Panslavis-
mus a naša krajina*. Nyní jako Lamblův spoluautor šel ještě dál a zdůraznil, že
„teprve na základě politické svobody“ bude možné uskutečnit, co Kollár a Ša-
fařík předpokládali. Všeslovanská idea, která byla až dosud jen slovem, stane se
skutkem – od Šumavy až po Ural.

Za těmito slovy je připojena závažná glosa pod čarou: „Tak tedy i Rusové? –
Přátelé! Což nejsou Rusové bratři naši, ačkoliv posud utištěni? To není láska křes-
tánská, povíme-li bratru svému: Jdi pryč, nechci mítí spolky s tebou, ty jsi ot-
rok bídný, nešťastný! Ale to je lásky slovo, promluvíti k němu takto: Bratře ubo-
hý, tys v poutech a kalu tak dlouho trval, povznes pak se za svými bratry. Neboť
princip despotismu je hanebný, ne však národ, tímto potlačený. Ale v politickém
spolku my je nepotřebujeme.“¹⁵⁾

To byl ovšem velký rozdíl od austroslovanského programu noticky *Čeho nám
třeba!* Však také citovaná glosa svědčí o předchozí bouřlivé diskusi. Štúr musil
zřejmě čelit vážným pochybnostem a námitkám zásadního rázu proti univerzální
monarchii... Glosa nijak nezakrývá rozčilenou atmosféru prudkého sporu. Ne-
dá se bezpečně zjistit, zda ji takto stylizoval Štúr nebo Lambl. Důležitější než
to je fakt, že formulovali společně přijatý vyhraněný postoj, na němž se shodli
až po dramatické výměně názorů.

Je známo, že základní spor o kollárovsém pojetí panslavismu trval už od kon-
ce třicátých let. Na jaře 1848 se podařilo najít shodný cíl, který zdůrazňoval
svobodomyšlné aktivní rusofilství. Byl to v dané chvíli jen krásný utopický sen.
Takovýto neurčitý a vzdálený smělý cíl – „Rusom ku slobode našej pomáhajme“
– si stanovila na jaře 1848 také anonymní slovenská politická píseň.¹⁶⁾ Toto vy-
hraněné nové pojetí slovanské vzájemnosti se rozhodně distancovalo od „ha-
nebného“ principu despotismu a odmítlo sny o všeslovanské univerzální monar-
chii. („Ale v politickém spolku my je nepotřebujeme.“)

Hlavní těžiště úvodníku *Panslavismus* je v závěrečné části, která informuje
o budoucím všeslovanském spolku s názvem Slovenská lípa. Zde je Štúrovo au-

torství nesporné, jenom utajené v anonymitě. Celý tento závažný text, pro zkoumání politického myšlení Štúra mimořádně cenný, bude mít jistě v jeho sebraných spisech důležité místo. Až dosud však zůstává téměř neznámý.¹⁷⁾ – Svým podpisem „Vilém Dušan“ Lambl potvrdil závažnost projektu všeslovanského spolku, s nímž seznamuje veřejnost jménem pražského studentstva. Kolektiv mládeže organizované ve Slavii se nadšeně ztotožnil jak s ideou takového spolku, tak i s ideou Slovanského sjezdu, což prokázal studentský předák Lambl před širokou veřejností. Avšak neprozradil jména dvou hlavních autorů projektu všeslovanského spolku – Viléma Gauče a Ludovíta Štúra.

S myšlenkou organizace slovanského spolku s rozsáhlou sítí poboček přišel repealista Gauč a prodiskutoval ji na důvěrných poradách se Štúrem – podle pozdějšího údaje z Fričových *Pamětí*. Avšak o tom se čtenáři *Národních novin* od Lambla nedověděli. V úvodníku *Panslavismus* není zmínka o stanovách budoucího spolku, třebaže jejich návrh byl už vypracován a pražská veřejnost se dověděla určité konkrétní údaje už 30. dubna z tištěného letáku. V té době nebylo ještě rozhodnuto mezi navrhovanými názvy spolku. Gauč s přáteli chtěli Slovanskou orlici, kdežto *Národní noviny* Lípu. Všichni asi předem věděli, kdo bude zvolen za předsedu spolku. Oba autoři *Panslavismu* Lambl i Štúr vícekrát připomněli s láskou jediné jméno: Šafařík!

2. Proklamace Slované, bratří!

V neděli 30. dubna se staly dvě znamenité události: dopoledne porada o svolání Slovanského sjezdu a o několik hodin později slavnostní zahájení činnosti demokratického spolku Slovánská lípa. Jak už víme, téhož dne přinesly *Národní noviny* dokončení úvodníku *Panslavismus* současně s Kukuljevičovou *Politikou Jihoslovanů*. Jestliže Štúr více nebo méně inspiroval ve Vídni svého přítele Kukuljeviče, ovlivnil v Praze ještě silněji žurnalistiku Lamblovu. Podobným způsobem se už roku 1841 uplatnil jako anonymní spoluautor apologetického článku Jana Erazima Vocela v německém zahraničním tisku, což je doloženo dobovou korespondencí.¹⁸⁾ Štúrova součinnost s českou politickou publicistikou vrcholil ovšem až na jaře 1848: jednak na stránkách *Národních novin*, jednak v některých dokumentech Slovanského sjezdu, počínaje proklamací *Slované, bratří!* Tento první oficiální dokument přípravného výboru Slovanského sjezdu byl výsledkem autorské spolupráce Ludovíta Štúra a Františka Palackého.

V neděli 30. dubna v deset hodin se dostavilo asi dvacet mužů do bytu spisovatele a redaktora *Časopisu Českého muzea* Jana Erazima Vocela v Krakovské ulici na poradu, svolanou z iniciativy L. Štúra. Zde jim Štúr předložil svůj předem připravený text oficiálního pozvání do Prahy na 21. května k zahájení Slovanského sjezdu. Palacký se porady nezúčastnil. Šafařík byl stále ještě ve Vídni. Oba však prosadili dodatečné změny do navrženého a předběžně schváleného textu. Opis původního Štúrova návrhu poslal Neuberk hned 30. dubna do Vídně Šafaříkovi. Čekali na odpověď z Vídně. Mezitím Palacký vsunul do Štúrova textu tři věty – o frankfurtském parlamentu, který ohrožuje jednotu a nezávislost Rakouska i Slovanů. Původní Štúrova formulace zůstala jinak nezměněna, pou-

ze datum 21. května přepsali na 31. května. Takto upravený text se stal prvním dokumentem připravovaného sjezdu, což ztvrdilo 1. května čtrnáct vlastnoručních podpisů.

„V Českom Pragu“ 1. května je datovaný také srbochorvatský překlad *Slavjani, Bratjo!*, napsaný vlastní rukou Štúrovou.¹⁹⁾ Je shodný s českou verzí tohoto dokumentu z pera Štúrova a Palackého.²⁰⁾ Tato verze nebyla ještě definitivní. Z Vídně přišla Šafaříkova odpověď s dalšími významnými podpisy. Šafařík se pokusil více zdůraznit zájem celého mocnářství Rakouského, jeho samostatnost a neodvislost. Jeho návrh nepřijali, zůstali u formulace Palackého. Ale závažnější byl další zásah do přijatého textu. Šafařík a jeho přátelé ve Vídni žádali vyškrtnout poslední větu, jež se týkala účasti zahraničních Slovanů. S tím nesouhlasil Štúr s polskými signatáři, kteří nechtěli od této věty ustoupit. Proto byla nakonec ponechána, ale v opatrnější formulaci: „Chtějí-li jiní Slované, mimo mocnářství naše žijící, nás přítomností svou poctíti, budou nám hostmi srdečně vítanými“.

Po této poslední úpravě, která se uskutečnila 2. května, byla proklamace publikována česky, srbochorvatsky, lužickosrbsky, polsky a německy. Šafařík radil, aby byla otištěna i slovensky, bude-li to Štúr chtít. Kromě zvláštních letáků ji zveřejnil denní tisk: *Národní noviny* 5. května a *Květy* 6. května – ještě bez datečného, potom už připojovaného oesvědčení určeného neslovanským spoluobčanům, které vypracoval Palacký na žádost Šafaříkovu.²¹⁾ Doslovný český text proklamace převzaly z *Národních novin* už 12. května i *Slovenské národní noviny*.²²⁾ Za oficiální proklamaci *Slované, bratří!* ocitovaly Štúrovy noviny ve slovenském překladu také další dokument, který převzaly z vídeňského risku: onen „přídavok vo vecach tohoto slovanského zjazdu v Prahe“, který se obrací k neslovanským krajanům a předem důrazně odmítá podezírání z nějakého „*separatismu, panslavizmu, rusizmu*“ (tato slova jsou podtržena).²³⁾

3. Projev při založení Slovanské lípy

Slovenské národní noviny měly v těchto dnech v Praze svého korespondenta, který se podepisoval pseudonymem „Považský“. Zajímalo ho dramatické střetnutí radikální pražské mládeže 29. dubna večer s nově založeným německým spolkem Constitutioneller Verein, který propaguje velkoněmecké ideje: že Čechy patří k Německu, a proto se musí s ním spojit, poslat poslance do Frankfurtu, v Čechách musí panovat jako v německé zemi německá řeč... Dopisovatel Považský rozhořčeně reaguje. Přitom téměř doslova opakuje některé myšlenky z projevu L. Štúra k Pražanům při založení Slovanské lípy.²⁴⁾ Je pozoruhodné, že se ve své obsažné reportáži vůbec nezmínil o Štúrově přítomnosti v Praze. Pomlčel o jeho slavnostním projevu, z něhož čerpal své argumenty, pomlčel i o Štúrově součinnosti s přípravným výborem Slovanského sjezdu. Nezmínil se ani o Štúrově úvodníku v *Národních novinách*, uveřejněném 2. května s plným autorovým podpisem. Dopisovatel Považský zdůraznil – podobně jako Štúr v tomto úvodníku – nejužší spojitost mezi oběma nově založenými spolky, Slavii a Lípou. To už předtím naznačoval i Štúr s Lamblem v úvodníku *Panslavismus*.

Podobně také organizátoři mítingu 30. dubna ujšťovali předem pražskou veřejnost, že nový spolek „s výborem Slavia v neustálém bude dorozumění“. Tak čteme na tištěném letáku, kterým zvali na veřejnou schůzi 30. dubna v poledne od jedné hodiny ve Svatováclavských lázních, kde bude založen spolek Slovanská orlice.²⁵⁾

Novinář a politik Štúr se ve Svatováclavských lázních 30. dubna poprvé představil pražské veřejnosti. Promluvil slovensky a jeho radostně vzrušený projev byl vřele přijat. Originál tohoto improvizovaného řečnického projevu neznáme. Nebyl asi nikdy ani napsán. Známe jen dvojí tištěnou českou verzi. Přítomní novináři nejspíš zachytili řečnickova slova během projevu a z toho záznamu připravili český text. Ale je i jiná možnost, že slavnostního řečníka požádali, aby dodatečně napsal proslovený text sám. V každém případě jde pravděpodobně o jediný autorizovaný řečnický projev politika Štúra z revolučního roku 1848. Byl otištěn v *Národních novinách* 4. května. Druhá tištěná verze vyšla 5. května v *Pražských novinách*, nezávisle na textu z *Národních novin*. Při rekonstrukci autentického znění předneseného projevu ji musíme považovat za cenný korektiv, který doplňuje na jednom místě neúplnou verzi. Jde o tři slova v poslední větě – „svým nezdolným hrdinstvím“. Tato slova nejvyšší chvály a obdivu nějakým způsobem unikla pozornosti *Národních novin*, ale zachytil je ve své reportáži v *Pražských novinách* redaktor Karel Knedlhans-Liblínský.²⁶⁾

Řečník Štúr se Pražanům představil těmito slovy: „Přátelé a bratří! Přináším vám pozdravení ze země slovenské od Dunaje, pozdravení a přání ku zdaru těch úmyslů, kteréž vás zde vjedno svedly a v tomto početném sboru shromáždily. Na zemi té, z které přicházím, byly též někdy povstaly úmysly tyto“. – Avšak tyto úmysly, hlavní téma celého projevu, nespojil se jmény Kollár a Šafařík, jak by se dalo očekávat podle stati *Panslavismus*, spojil je se jmény velkomoravských panovníků Rostislava a Svatopluka, aby zdůraznil bolestné připomínky dávné minulosti. Operoval pojmy rozdrobenost – slabost, otroctví – neštěstí, bída – hanba. Mluvil o zániku Velké Moravy, o ztracené samostatnosti Čechů, jižních Slovanů, Poláků. Líčil pohromy, které postihly Čechy po osudné bitvě na Bílé hoře: „Pleněn a huben rod váš, cizinci stali se pány ve vlasti vaší, v zemi potom Čechů zkalené, krví českou polité, jménem českým oslavené; cizinci usedli si za stůl v domově vašem a hodovali si, a vy stáli jste jim za hřbetem k službě; mizely vaše mravy, vaše zvyky, zmizel jazyk váš, trátilo se slovo vaše,.. .písne“.

Příčinu všeho zla viděl v tom, že jsme vždy stáli „rozdrobeni proti spojené síle cizinské“. A jakmile jsme se začali přihlašovat jedni k druhým, viděli v tom naši utiskovatelé nebezpečí, panslavismus. Ale naše spojení je naše síla. „Spojíme-li se, nebudeme sluhové Němců, Maďarů, Turků, Tatarů, Vlachů, ale budeme to, co budeme sami chtít, budeme svobodní. Češi jako první „vybředli ze zákruty mořské se svým životem a svobodou, a kdo první jest, ten nech připraví a vyšle loď, kteráž by přijala sem i tam na břehách plavající bratry v nejistotě a v nebezpečnosti po moři života. Vy, bratří čeští, byli jste v středním věku někdy svou vědou, svou univerzitou, svým nezdolným hrdinstvím severní září nad Evropou, buďtež i teď úmysly a skutky slovanskými severní září nad Slovanstvem!“²⁷⁾

Podle obsažného referátu J. Slavibora Liblinského v *Pražských novinách* zahajoval slavnostní shromáždění obsažným projevem Kristof Stefan.²⁸⁾ Liblinský ocitoval v plném znění pouze Stefanův a Štúrovův projev. Po Štúrovi ještě promluvil J. V. Frič „ve směru podobném. A vskutku všickni jsme byli radostně, však i bolestně dojatí“. Svůj referát zakončil repealista Liblinský vlastní úvahou o svornosti a pevné důvěře ve vlastní síly Slovanů, odhodlaných „ve spolku s bratřími svými spásu svou vyhledávati a návalu zhoubců národnosti od západu a jihu, nepřátel svobody od východu na odpor se postavití“.

Pražský tisk věnoval ihned Štúrovi projevu značnou pozornost.²⁹⁾ Znovu připomněl Štúrovo vystoupení ve Svatováclavských lázních dopisovatel *Bohemie* („F. d.“) 10. května, když hodnotil Štúrovo působení v Praze pro „zájmy rakouského slavismu“ a s obdivem se zmínil o jeho řečnických triumfech. Zvláště vyzvedl jeho „iniciativní práce k svolání Slovanského sjezdu“. Štúr byl v Praze srdečně přijat a vážen, dokonce „získal za nejlepší přátele a nerozlučné spojence i onu stranu literární, z níž si dříve učinil svým perem a svými *zdánlivě* separatistickými snahami nejrozhořčenější odpůrce“. (Slovo „*zdánlivě* – *scheinbar*“ je podtrženo.) Největší jáсот způsobilo agitátorovo objevení ve Slavii, kde byly jemu ke cti proneseny přípitky a projevy, zpívány písně, a na znamení nerozlučitého spojení Čechů a Slováků slavnostně vypiskány a spáleny pověstné *Hlasý*, tento mrzutý a zlořečený junkerský kousek jinak tak požehnaně působícího literárního institutu“.

Získat důvěru dosavadních rozhořčených odpůrců, zejména vydavatelů Kollárových *Hlasů o potřebě jednoty*, to nebyl snadný úkol ani pro výmluvného řečníka a obratného diplomata Štúra. Také novinář vynaložil nemalé úsilí, které dovršil úvodníkem napsaným pro *Národní noviny*. Dokončil ho 1. května, tedy v den, kdy připojil svůj podpis za proklamaci o svolání Slovanského sjezdu.

4. Podepsaný úvodník Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů

Štúrov *Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů*, datovaný „V Praze české 1848 dne 1. května“, vyšel následujícího dne 2. května v 23. čísle *Národních novin*. Podepsán je plným jménem „Ludevít Štúr“. Jako redaktor *Slovenských národních novin* Štúr své úvodní články nesignoval a po zániku novin uveřejnil sice několik dalších úvodníků v jiných politických novinách, ale vždy s pseudonymem. Jde tedy o jediný jeho úvodník podepsaný plným jménem.

Vznikal asi několik dní. Lambl oznámil 27. dubna v *Národních novinách*, že se Štúr chystá sám napsat o postavení Slováků a Jino-Slovanů (Jihoslovanů?). Už předem naznačil, že se Štúr bude také zabývat problémem současných slovensko-českých vztahů. Bylo totiž třeba smazat neblahý dojem z bujaré studentské demonstrace, která se nešetrně dotkla nejváženějších spisovatelů. Lambl sice potupně spálení *Hlasů* dodatečně trochu omluvil, ale asi bylo ještě vhodné, aby se k incidentu aspoň nepřímou vyslovil také Štúr; a ne pouze v soukromých rozhovorech s jednotlivci, ale raději v neanonymním novinářském článku!

Štúr opravdu věnoval v *Národních novinách* velkou část svého článku vzájemnosti Čechů a Slováků. Glosoval příčiny tříleté roztržky – ne však odtržení – a přesvědčivě objasnil hlavní důvody rozhodnutí pro spisovnou slovenštinu. Svou důkladnou analýzou nedávné minulosti a rozbořem současné situace však směřoval stále k jedinému cíli: k novému pojetí praktické vzájemnosti, kterým chtěl čelit dosavadní vzájemné izolovanosti Slovanů, jejich pasivitě, nehybnosti a zaostalosti. V závěru svého úvodníku se pokusil vytýčit určitý konkrétní program koordinované kulturní spolupráce.³⁰⁾

Úvodník začíná radostnou zmínkou o proměnách, které přinesla „vichřice“ ze západní Evropy do slovanských zemí, a způsobila pád zkostnatělého systému.³¹⁾ Kupodivu i „v tom stavu náramné utlačovanosti“ vystoupilo tam národní povědomí na vysoký stupeň rozvoje. (Bez něho by ještě vládl starý systém a jeho dusící politika – „a my bychom se posud kořili tomu draku mnohohlavému“.) Stalo se tak nejen u Chorvatů a Srbů, kteří „ještě poněkud volněji oddychovali“, ale také v Čechách a na Slovensku.³²⁾ – Závěr úvodníku je optimistický: Pro další „hýbání“ západních a jižních Slovanů nadešel příznivější čas. Teď už smíme „společně si pomáhati,... dokažme činem, že se považujeme za jedno. Tak odnechce se našim nepřátelům utiskovati nás“. Národy Evropy se sjednocují. My si zabezpečíme národní život sami, nepotřebujeme cizí ochranu. Jsme však rozptýleni, proto usilujme o co nejužší spojení mezi námi! „K tomuto cíli předkládám:

- 1 Aby se Slované, nejdřív rakouští, ke společným schůzkám čím častěji sjížděli...;
2. Aby Slované na svých krajských sněmích vždy také o druhé bratrské kmeny se zaujímal...;
3. Aby se spolky slovanské pozakládaly... Pěkný počátek učinili bratři čeští spolky slovanskými: Lípou a Slavií;

I neodvisle od těchto spolků mohou Slované jedni k druhým cesty konati...

Noviny a časopisy slovanské, hlavně noviny politické, měly by u všech kmenů vždy své stálé dopisovatele míti“.

V závěrečném odstavci sledoval Štúr stejný agitační záměr, jako předtím poslední větou ve Svatováclavských lázních: Čechům se podařilo jako prvním z rakouských Slovanů vydobýt svobodu a ubezpečit svou národnost, proto mají „mužně cestu tuto nastoupiti a předeek zavésti. Budouť to skutky odměněné srdečnou vděčností a uznalostí, budouť to skutky slávy!“³³⁾

Štúrův „pohled“ na západní Slovanů je vlastně neúplný, netýká se Lužických Srbů ani Poláků a haličských Rusínů; je zúžený na Čechy, Moravy a Slováky, za jejichž nejbližší spojence považuje Jihoslovany. Z citovaných pěti programových bodů jen první dva se vztahují výlučně na Slovanů v Rakousku. Další tři body však dovolují toto vymezení překročit. Požaduje se jimi především lepší vzájemné poznání, nezbytný nepřetržitý proud informací z celého slovanského světa. Štúr si byl vědom velkých obtíží navrhovaného dlouhodobého pracovního programu. Jako realistický politik a novinář, který se opírá o získané vlastní zkušenosti, předem upozorňuje na nejhorší překážky a úskalí. Vidí je nejen v roztržitosti Slovanstva, ale také v nestejném stupni národního a občanského života jednotlivých slovanských „kmenů“ v Rakousku. Pozorně zvažoval rozdíly v rozvoji u Chorvatů a Srbů, i u Čechů, Moravanů a Slováků.³⁴⁾

Poté, co analyzoval možnosti a dosažené výsledky dosavadního „hýbání“ západních a jižních Slovanů, pokusil se vytyčit nejschůdnější cestu pro další postup, cílevědomý a koordinovaný. Jednu z hlavních rolí v tomto dlouhodobém procesu přisoudil slovanské žurnalistice. Toto přesvědčení si uchoval i v pozdějších méně nadějných letech; řečnickou tribunu a politický deník považoval za nejmohutnější „hýbadlo národů“ v dubnu 1849, dávno po ztrátě svých novin a bezprostředně po krachu rakouského parlamentarismu.³⁵⁾

Jaký obsah dával pojmu „hýbání“? Převzal ho nejspíš od polského filozofa Karola Libelta. Převzal jak termín (polský „ruch“), tak i obsahovou náplň a politický význam toho slova.³⁶⁾ Libeltovým pojetím „otčiny“ doplnil a oživil starší Kollárovu koncepci slovanské vzájemnosti. Osvojil si zejména Libeltovu představu o demokratickém státním zřízení.³⁷⁾

Večer 7. května se Štúr loučil s Prahou. Odjížděl – do Krakova.³⁸⁾

V Bratislavě se čtenáři jeho novin vůbec nic nedověděli o jeho součinnosti s Havlíčkovými *Národními novinami*. O vzniku a zaměření tohoto pražského deníku se dočetli s velkým zpožděním až 5. května v *Orlu tatranském*.³⁹⁾

5. Situace v Evropě a cesta do Krakova

Štúr odjížděl z Prahy o tři dny později než Havlíček, s předsevzetím zajistit polskou účast na Slovanském sjezdu. Oba novináři se jistě také chtěli blíže seznámit s těžkou situací polských povstalců. V březnu se dostalo na svobodu z berlínské pevnosti velké množství politických vězňů, mezi nimi 91 poznaňských Poláků v čele s Mieroslawským a Libeltem. Bouřlivé nadšení a nesmírnou radost brzy vystřídaly boje a katastrofa. Havlíček a Štúr se stali očitými svědky první velké porážky slovanských nadějí v bouřlivom roce 1848. Štúrovy noviny sledovaly v jarních měsících velmi pozorně dramatický vývoj situace v pruském Poznaňsku i v rakouské Haliči.⁴⁰⁾

Přinášely ovšem také podrobné zprávy o válce, která se rozpoutala v Itálii – proti Rakousku.⁴¹⁾ Zlověstně se vyhrtila hned po velikonocích i politická situace v hlavním městě monarchie.⁴²⁾ Rozhodnutí pruské vlády o chystané reorganizaci Poznaňského velkovévodství přijaly Štúrovy noviny s rozhořčením.⁴³⁾ Od 29. dubna konflikt přerostl v krvavé boje – „Poliaci sa znamenite držali... Vidi-et, čo môže zápal za svatú ideu!... Poliaci nechcú, ako Čechovia, privtelenia k Nemeckej, nechcú voliť do Frankfurtu vyslancov, ako Čechovia“.⁴⁴⁾

K nešťastnému obratu došlo i v Krakově 26. dubna. Při střetnutí obyvatelstva s vojskem utrpěli povstalci těžké ztráty v boji na barikádách – a potom nařídil rakouský generál střílet na město z děl. Krakov kapituloval. Jeho národní výbor přestal existovat. Polští emigranti z Paříže museli opustit Halič do 24 hodin. Ulice jsou pusté, jen vojsko je rozloženo na náměstích.⁴⁵⁾ Naděje nejreakčnějších sil v Evropě stouply.⁴⁶⁾

Také následující číslo Štúrových novin přineslo další podrobnosti o krveprolití v Krakově.⁴⁷⁾ Bojující Poláci se obraceli s naléhavými burcuujícími výzvami k ruskému národu.⁴⁸⁾ Takovéto revoluční výzvy orientovaly také české a slovenské demokraty, jak to dokazuje *Panslavismus* v Havlíčkových *Národních novi-*

nách 30. dubna. Štúr se nejvíc obával na své cestě do Krakova o dva vynikající polské vlastence, které obdivoval: o neohroženého vojevůdce Mieroslawského a o těžce zkoušeného politika Libelta, s nímž se pravděpodobně toužil osobně poznat a pozvat ho nejen do Prahy, ale i na Slovensko, do Liptova. To však vzhledem k situaci na bojišti nebylo možné.⁴⁹⁾

Jako novinář uplatnil své poznatky z cesty do Krakova o několik měsíců později v anonymním úvodníku pro záhřebský *Slavenski Jug*. Ještě předtím promluvil o této bolestné tematice 3. června v Praze na Slovanském sjezdu. Avšak své nejčerstvější dojmy z cesty vylíčil přátelům v Liptovském Mikuláši hned po příjezdu z Krakova, když společně rokovali o definitivním textu proklamace *Žiadosti slovenského národa*.

6. Situace na Slovensku a Žiadosti slovenského národa

Jarní práce začínaly roku 1848 s mimořádnými obtížemi. Bývalí poddaní už nechtěli robotovat a jejich bývalá vrchnost se těžko smířovala se zrušením urbářů. Ve Spišské stolici začali páni organizovat podpisovou akci a naléhali na ministerstvo, aby zjednálo nápravu.⁵⁰⁾ Podobně se vyhrtila situace v Turčianské stolici, na jižním Slovensku a jinde.⁵¹⁾ Situaci v rodném kraji Ľudovíta Štúra popisoval obsažným referátem o slavnostním vítání svobody Eugen Gerometta, mladý bytčianský kaplan a „národní gardista“. Dvě redakční poznámky, připojené k této reportáži, agitovaly za demokratické přeměny a burcovaly sebedůvěru nerovnoprávného národa. Patřily asi k posledním, které Štúr napsal ještě za pobytu ve Vídni.⁵²⁾ Podobně glosoval také opožděnou zprávu o veřejném shromáždění na Kysucku.⁵³⁾

Toto zpravodajství dopisovatelů dobře osvětluje společenské změny a nejistotu na slovenském venkově v době, kdy tam nadšení studenti rozdávali o velikonočních svátcích Hurbanovu vídeňskou proklamaci... Vůči novému ministerstvu v Pešti zaujaly Štúrovy noviny zcela loajální postoj. Dokonce se dá mluvit o upřímném uherském vlastenectví a o projevech solidarity při vznikajících rozporech s vídeňskou vládou, konkrétně zejména při řešení záležitostí finančních.

Stejně jako maďarský tisk začaly uveřejňovat úřední zprávy a oznámení z Pešti, jakmile se nové ministerstvo chopilo dalšího řízení zemské správy. Zrušilo především instituci stoličních administrátorů.⁵⁴⁾ Toto první úřední nařízení z Pešti uveřejnili slovenští redaktori jistě neradi, bez komentáře. Velmi ostře však v témže čísle novin reagovali na panovníkův kabinetní list adresovaný uherskému palatinovi, který zveřejnil vídeňský tisk. Z tohoto pramene jej cituje Hostinského komentář, a důrazně hájí zájmy Uherské země.⁵⁵⁾ O protizidovských bouřích v Pešti a o novém nařízení, podle něhož se musí každé shromáždění lidu předem ohlásit, referoval dopisovatel Černohorský: „Aká nauka stadeto pre nás vyteká, o tom čím najskorej svoju mienku povieme“.⁵⁶⁾ Také v Bratislavě došlo znovu o velikonočních k protizidovským výtržnostem. Vojsko střílelo do lidu, ve městě i v okolí vyhlásili náhlý soud.⁵⁷⁾

V takovéto rozbouřené atmosféře se 28. dubna uskutečnilo v Nitrianské stolici další veřejné shromáždění, dobře připravené Hurbanem a jeho přáteli. Z Bratislavy přijel redaktor Hostinský a zúčastnil se 25. dubna v Brezové divadelní-

ho představení mladých divadelních ochotníků s taneční zábavou. Podrobně o tom referoval v novinách, nezmínil se však ani slovem o Hurbanově vystoupení 28. dubna v Brezové.⁵⁸⁾ Hlavní informace podala další obsažná zpráva, která seznamovala s oficiálním dokumentem *Žiadosti slovenskíeho národa v stolici Nitránskej*. Obsahoval požadavky shrnuté do osmi bodů. Současně se objevil s tímž názvem Hurbanův leták, tištěný v Bratislavě. Obsahoval deset bodů; *Slovenské národné noviny* zveřejnily 2. května jeho neúplný text.⁵⁹⁾

Mezitím se stále zhoršovala politická situace ve Vídni. Dopisovatel Zechenter („O. K. Laskomerský“) upozorňoval na pokusy reakcionářů, které se podařilo zmářit. A nadšeně ujišťoval o nesmírné radosti všech Slovanů ve Vídni nad výsledky dosaženými v Nitrianské stolici. Radil pokračovat „na ceste zákonnej... Ešte nikdy Viedenčania o Slovákoch toľko nehovorili ako teraz,... teraz okrem drotárov a pláteníkov aj druhých rezkých Slovákov poznávajú“.⁶⁰⁾

Uherské ministerstvo v Pešti a stoliční úřady na Slovensku ovšem považovaly slovenské petice za nebezpečné a znemožňovaly jejich rozšiřování. Ale nezakročovalo se jen proti slovenským agitátorům; podobně museli vyslechnout výhrůžky a zastrašování také typografové v Pešti, když chtěli zveřejnit své požadavky. Proti tomu energicky a důrazně protestoval komentář Černoehorského.⁶¹⁾

V ústavě Rakouského mocnářství, vyhlášené 25. dubna, byl jeden paragraf, který ocitovaly Štúrovny noviny proloženým textem: *Všetkým národom je zaručená nedotknutosť jich národnosti a rečí*.⁶²⁾ – Zdůrazňující postup cestou zákonnou, publikovaly Štúrovny noviny další oficiální požadavky z jednotlivých stolic nebo královských měst, někdy s informacemi o průběhu lidových shromáždění, uskutečněných na počátku května. Byl mezi nimi zejména také podrobný referát z Tekovské stolice, který napsal katolický kaplan z Velkých Uherců Július Plošic.⁶³⁾ – Uherské ministerstvo vyhlášovalo na Slovensku od 5. května náhlý soud. Veřejnost se dověděla z úředního oznámení, že už 14. dubna bylo vysláno vojsko do některých slovenských stolic a královských měst, kde „pre banické roboty a otázku národnosti nepokoje sa strhli“.⁶⁴⁾

Hlavním dějištěm nejdůležitějších politických akcí slovenských se stalo v březnu i v květnu město Liptovský Svätý Mikuláš. Ve srovnání se skvělým triumfem 28. března – ve stoličním domě! – schůzka v květnu na skromné Hodžově faře měla zcela odlišný ráz. Účastníky porady tam svolal mladý advokát z Tisovce Štefan Marko Daxner na den 10. května. Přijelo jich víc než dvacet. Rokování za Štúrova předsednictví zapisoval Francisci. Jednotlivé body petice navrhovali hlavně Daxner, Hurban, Štúr a Hodža.

Původní návrh celonárodní petice vypracovali už v březnu radikální demokraté Daxner a Francisci. Nejsmělejší požadavek stylizoval v dubnu Hurban jako jeden z požadavků Nitrianské stolice; tuto verzi prosadil nyní až po dlouhé diskusi. Vznikl nejvýznamnější dokument slovenského politického jara – *Žiadosti slovenského národa* Výsledný text zhotovil Hurban.⁶⁵⁾ Některé z požadavků byly převzaty ze Štúrových návrhů na uherském sněmu nebo z jeho článků v novinách, jak upozorňuje historik Ján Hučko. Poukazuje na požadavek úplné svobody tisku, požadavek všeobecného volebního práva, svobody shromáždění a spočívání; zdůrazňuje spojení národních požadavků se sociálními potřebami rolnického lidu a smělý pokus o důsledné zrušení poddanství.⁶⁶⁾

V průběhu rokování musel Štúr vyslechnout nepříjemnou kritiku svých novin za příliš opatrné psaní. Připustil autocenzuru, ale postěžoval si, že existence novin je ohrožena příliš vysokou kaucí... Nepochybně z jeho iniciativy se dostal do *Žiadostí slovenského národa* požadavek, který se týkal haličských Poláků, jejichž svobodě překáží nešťastná byrokracie.

Žiadosti byly zveřejněny na letáku, tištěném v Levoči ve značně vysokém nákladu (10 000 výtisků). Bylo však zakázáno je rozšiřovat. Štúrovy noviny o nich mlčely. Německou veřejnost s nimi seznámil v létě Michal Miloslav Hodža ve své brožuře *Der Slowak*. Štúrovi spoluredaktoři začali po návratu z Liptova do Bratislavy psát v novinách odvážněji než předtím.⁶⁷⁾ Rázně vystoupily na obranu Ľudovíta Štúra, když bratislavský německý časopis *Pannonia* proti němu zaútočil „obviňovaním z rusizmu“ a vtipkoval o jeho nepatrných novinách (*Winkelblatt*). Podle informací *Pannonie* prý se slovenské pohyby soustřeďují v Banské Štiavnici „v osebe Ľodovíta Štúra“.⁶⁸⁾ Kampaň proti rusismu komentoval dopisovatel Prostovravec. Označil ji za „čírú aristokratickú taktiku a hnusný terorizm“.⁶⁹⁾

Z Liptovského Mikuláše napsal Štúr 18. května některému svému polskému příteli-redaktorovi a s dopisem poslal článek o slovenských pohybech a snažení („o naszym daženíu i ruszeniu Slowieńskiem“). Obsah tohoto příspěvku neznáme, naznačuje ho jen připojený dopis.⁷⁰⁾ V té době věnovaly *Slovenské národné noviny* stále velkou pozornost politickému dění v Evropě.⁷¹⁾ Štúr zůstal v Liptově u přítele Hodži až do 24. května.

Jeho pobyt na Slovensku začal být velmi nebezpečný, protože maďarský ministr vnitra nařídil vydat na Štúra, Hurbana a Hodžu 12. května zatykač. Pokud redaktora Štúra, aby se aspoň krátce zastavil cestou do Prahy v Bratislavě, byl neúspěšný a riskantní, spojený s obtížným skrýváním pronásledovaného psance. To bylo hlavní příčinou jeho zdržení na Slovensku. Přijel do Prahy až 31. května, o devět dnů později než Hurban.

7. Červen v Praze a zánik novin

Štúr se zúčastnil spolu s několika významnými Slováky v Praze Slovanského sjezdu. Do rokování zasahoval pohotově a promyšleně. Těmito diskusními příspěvky skončila vrcholná fáze jeho politické publicistiky. Skončila téměř současně se zánikem *Slovenských národných novin*. – Jejich konec se v posledních týdnech zdál už neodvratný. Signály o tom přicházely přímo z bratislavské redakce.⁷²⁾ Na počátku června přinesly Štúrovy noviny s odvoláním na Havlíčkovy *Národní noviny* pouze dvě zprávy z Prahy, která už se připravovala na zahájení Slovanského sjezdu.⁷³⁾ Druhou z nich otisklo v pátek 9. června poslední 292. číslo novin.

Štúr přijel do Prahy pozdě večer 31. května. Hned už si mohl přečíst leták Jozefa Miloslava Hurbana *Z Prahy na Slovensko*, který právě 31. května začínaly také publikovat *Národní noviny*. Urychleně se musil seznámit s materiály přípravného výboru, zejména s programem sjezdu, na jehož vypracování se podílel i Hurban. V předvečer zahájení sjezdu se více slovanských hostů zúčastnilo na Žofínském ostrově lidové zábavy, během níž v slavnostně vyzdobeném

žofínském sále vystoupili na připravené řečnické tribuně Štúr, Hurban a několik dalších účastníků s krátkými projevy k větší skupině nadšených posluchačů. – Avšak při slavnostním zahájení sjezdu dne 2. června přednesli své projevy jiní řečníci. Za Slováky promluvil Šafařík a Hodža.

Štúra poznali Pražané jako vynikajícího řečníka už na počátku dubna ve Vídni a hlavně 30. dubna při založení Slovanské lípy. Proto velmi pozorně sledovali v červnu jeho řečnická vystoupení; nejen účastníci sjezdu, ale i široká pražská veřejnost – při několika jeho příležitostných projevech, které si vyžádalo zejména studentstvo. Diskusní příspěvky, které přednesl v průběhu sjezdového rokování, jsou zachyceny v protokolech zapisovatelů. Obsah jeho příležitostných projevů k Pražanům známe jen z kusých informací denního tisku.⁷⁴⁾

Sjezd zasedal v budově muzea od 3. do 12. června. Nejzávažnější diskusní příspěvky Ludovíta Štúra mají datum 3. června. Přednesl je při dopoledním i odpoledním zasedání v československé sekci, které předsedal Pavel Josef Šafařík.⁷⁵⁾ V prvním delším projevu oponoval Štúr předsedovi sjezdu Františkovi Palackému a Josefu Fričovi, když oba navrhovali vyhlásit za hlavní cíl Slovanského sjezdu zachování Rakouska. Štúr důrazně protestoval.⁷⁶⁾ Rakouskou vládu označil za vládu německou, na půdě němcké; „musíme ji přinutit, aby přestěhovala se na slovanskou zem“. Argumendoval i zřetelem k Slovanům v Uhrách a k Polákům, varoval před spojenectvím Maďarů a Němců v Rakousku. „My nemáme posud samostatné slovanské obce v Rakousku. Vyslovme se, že chceme jako samostatné spojené slovanské obce stát pod Rakouskou říší.“⁷⁷⁾

V další diskusi tento návrh vytrvale obhajoval. Dlouze se zabýval vztahem Čechů k Vídni, kritizoval vídněskou vládu za postoj k chorvatskému bánovi a za volby do Frankfurtu.⁷⁸⁾ Volal po zničení maďarské převahy v Uhrách a německé převahy v Čechách; rovnoprávnost většiny s menšinou není možná. V Čechách musí převládat český živel! Dunaj musí být řeka slovanská, spojuje nás s Jihoslovany!... Současně obvinil rakouskou vládu za „neštěstí Haliče“. Prudce při tom zaútočil na ty české vysoké administrativní úředníky, kteří se tam stali jejími „hanebnými nástroji“.⁷⁹⁾ (Jak už víme, také jeden bod mikulášských *Žiadostí slovenského národa* se zastával haličských Poláků, jejichž svobodě dosud ještě brání „nešťastná byrokracia“.)

Rokování pokračovalo ve tři hodiny odpoledne. Štúr trval na formulaci „samostatné spojené slovanské obce v Rakouské říši“. Jeden ze zapisovatelů zaznamenal v konceptu protokolu Štúrovu smělou myšlenku: „Samostatná západní obec Čechů, Moravanů, Slováků“.⁸⁰⁾ Hurban oponoval, objasňoval důvody, které nedovolují v nynější nejistotě spojení Slováků s Čechy, a raději se připojil k opatrnější formulaci Šafaříkově. Štúr však trval na svém. Žádal zanechat obvyklých plačtivých proseb a přistoupit k činům.⁸¹⁾ Šafařík argumentoval, že nemáme vojsko. Štúr namítal, že „armády mnoho nezmůžou. Můj návrh již byl v *Österreichische Zeitung*; jestli cizinci to od nás očekávají, proč bychom to nechtěli vyvést!“⁸²⁾ Nakonec zvítězila formulace Šafaříkova.

Poté se přistoupilo k projednávání dopisu od jihoslovanské sekce, požadující vymáhat ve Vídni oficiální schválení činů bána Jelačiče. Štúr naopak radil tento požadavek vynechat, protože vláda takový souhlas nedá. Také by to mohlo bánovu energičnost oslabit.⁸³⁾ Jednání bylo přerušeno přestávkou Štúrovi se po-

dařilo přemluvit Chorvaty, aby se o bánovi nezmiňovali... Po přestávce naléhal na okamžité vyslání deputace k císaři.⁸⁴⁾ Vyslovil také přání, aby se rokovalo raději společně, aby všechny tři sekce byly spojeny. – Štúrový diskusní příspěvek z prvního pracovního dne Slovanského sjezdu mu nikdy neodpustil zemský správce hrabě Leo Thun, hlavní představitel rakoušské byrokracie v Haliči od roku 1847 do května 1848 a vlivný politik v letech padesátých...⁸⁵⁾

V neděli 4. června rokování v sekcích nepokračovalo. Ale menší skupina účastníků sjezdu využila volného času k důvěrným poradám. Protože nebyli spokojeni s příliš opatrnou linií, která zvítězila po názorovém střetnutí prvního dne, usilovali o výrazně demokratický program zaměřený na zájmy všech Slovanů, nejen rakouských. Tuto skupinu založili polští politikové Karol Libelt, Jerzy Lubomirski, ruský emigrant Michail Bakunin a slovenský politik Ľudovít Štúr. Toho dne vznikl v Praze tajný spolek Bratrstvo budoucnosti slovanské, o němž se dovídáme z pozdějších neurčitých informací od M. Bakunina a J. V. Friče. – O značném vlivu Bratrstva na pražské studentstvo svědčí slavnost svěcení praporů studentské legie v úterý dopoledne 6. června za účasti Lubomirského a Štúra. Oba přijali čestnou funkci „kmostrů“ praporu filozofické kohorty. Ještě toho dne pozdě večer je přišli pozdravit s pochodněmi a s vojenskou hudbou studenti pod okna hotelu, kde byli ubytováni. Štúr promluvil z okna hotelu k shromážděnému studentstvu a jeho řeč vyvolala hlasitý jásot.⁸⁶⁾

Rokování ve velkém výboru se 5. června uskutečnilo na žádost Poláků. Předseda polsko-rusínské sekce Karol Libelt předložil návrh nového postupu, který podporoval i Štúr.⁸⁷⁾ Mluvil už jen o spojení v obranném spolku.⁸⁸⁾ Diskuse směřovala k přijetí dokumentů, které navrhoval K. Libelt a které by vypracovaly tři komise. Štúr Libeltův návrh zopakoval vlastními slovy: „Jsem srozuměn s Libeltovým návrhem, abysme v manifestu k Evropě osvědčili své principy, pak ke císaři, a stran Slovanů krom rakouských. Můžem je poslat tak turecké a ruské vládě. Dále aby stálý výbor se vyslovil ke správě záležitostí našich“.⁸⁹⁾ Libeltův návrh byl přijat velkou většinou. Manifest k Evropě měl zredigovat diplomatický komitét.

Následujícího dne dopoledne nebyl Štúr při rokování přítomen, zúčastnil se s Lubomirským slavnosti studentských legií. Velkou část dne asi věnovali Štúr, Lubomirski, Libelt, Zach a několik dalších mužů práci na nejdůležitějším sjezdovém dokumentu, manifestu k evropským národům. Jejich společná schůzka zřejmě pokračovala ještě i v ranních hodinách 7. června. Štúr se totiž dostavil až s velkým zpožděním na důležité zasedání československé sekce, která projednávala obsah a formulaci dalšího závažného dokumentu, adresy k panovníkovi. Ta měla obsahovat ve zvláštních přílohách soupis požadavků jednotlivých národů.⁹⁰⁾

Štúr zasáhl do debaty o slovenských požadavcích, když jednali o budoucím slovenském sněmu. Navrhoval „zřídit na Slovensku sněm podobný srbskému, který by literární, školní atd. žádosti řídil; odtrhnouti od Uherska že žádati nechtějí. Také myslí, že by se měl státi permanentní výbor na Slovensku“.⁹¹⁾ Hlavním autorem dokumentu *Žiadosti Slováků a Rusínů uherských* byl Hurban. Ovšem o nepostradatelné součinnosti Šafaříkové, Štúrově i Hodžově není pochyb. Na rozdíl od mikulášských *Žiadostí* mohli už předložit zhodnocení politické práce nového uherského ministerstva.⁹²⁾ Zatím co *Žiadosti slovenského národa* směřovaly v květnu k uherskému sněmu, pražský dokument byl o měsíc později ur-

čen pro Vídeň... Debatu o formulaci slovenských požadavků považuje historik Daniel Rapant za mimořádně významnou – pro přímocharost a vývinovou souvislost dalšího postupu slovenské politiky. Právě v tom vidí snad největší význam Slovanského sjezdu pro Slováky.⁹³⁾

V jedenáct hodin dopoledne začal rokovat velký výbor. Vyslechli „materiál“ předložený Libeltem. Patrně šlo o návrh proklamace k evropským národům, jak její znění vypracovala Libeltova skupina. Poté Hurban a Šafařík informovali Jihoslavy o ranním rokování československé sekce. To vyvolalo bouřlivou výměnu názorů, protože slovenský postoj k uherskému ministerstvu Jihoslavy překvapil a rozhořčil. Štúr chápal jejich zklamání a připomenul jim, že předtím sám navrhoval samostatné spojené země v Rakouském mocnářství, nyní však Slováci uznali za potřebné zůstat na jakémsi legálním poli.⁹⁴⁾ Hurban odmítl výčitlu neupřímnosti a neochoty bojovat. Štúr se k němu připojil.⁹⁵⁾ Ideu společného sněmu všech rakouských Slovanů, kterou zastával Hodža, odmítl už předtím Palacký v československé sekci a nyní tak učinil také Štúr: protože by to znamenalo vypovězení války.⁹⁶⁾

V následujících třech dnech od 8. do 10. června pokračovaly práce na definitivním textu proklamace k evropským národům, jediného dokončeného oficiálního dokumentu Slovanského sjezdu, který byl – jak oznamovala úřední zpráva – „jmenovitě na základě návrhů Zacha, Libelta a Bakunina od Palackého zhotoven“.⁹⁷⁾

Návrh Libeltovy skupiny má i jako neoficiální dokument Slovanského sjezdu nemalou historickou cenu. Zveřejněn byl v červenci 1848. Obsahoval imponující řadu moderních demokratických, směle pokrokových principů a konkrétních cílů.⁹⁸⁾ – Definitivní německou verzi manifestu k evropským národům, podepsaného Františkem Palackým 12. června, zveřejnili na tištěném letáku. Stejným způsobem byla publikována i adresa k panovníkovi, která obsahovala také stížnosti a požadavky Slováků i Rusínů v Uhrách.⁹⁹⁾

10. června 1848 napsal Štúr krátký dopis některému z pražských přátel (asi Amerlingovi). Žádal ho, aby co nejdříve doručil buď Zachovi, nebo jemu „ty mapy, o kterých sme včera mluvili“. Žádané mapy, totiž tři plány pražských objektů a mapu Čech, objevila potom v Štúrově hotelu pražská policie. Touto „šťastnou“ náhodou zůstal zachován v policejním archivu onen stručný list, vlastně jen vzkaz, který naznačuje, že i během intenzivní práce pro sjezd našel si Štúr čas na důvěrné porady s vojenskými odborníky. Zabývali se přípravami slovenského povstání, ale mysleli také na obranu Prahy proti očekávanému vojenskému zásahu.

11. června byla neděle a začínaly svatodušní svátky. V muzeu probíhaly dopoledne jen krátké porady sekcí. – Do univerzitní auly přišlo velké množství studentů, aby vyslechli projev radikálního řečníka J. M. Hurbana.

Nikdo ještě v Praze nevěděl, že toho dne zanikly v Bratislavě *Slovenské národné noviny*. Začal totiž platit nový zákon tisku a bratislavský starosta Németh nedovolil ani vydat poslední číslo, které by to sdělilo předplatitelům. Janko Štúr proto vydal na zvláštním lístku aspoň stručné oznámení, datované 15. června. Konstatoval, že noviny „hlavne pre nemožnosť složenia na určenú lehotu novšími zákonmi zvätsenej istiny (kaucie) vychádzať prestať museli“.

12. června došlo nedaleko budovy muzea, kde zasedal Slovanský sjezd, ke srážce pražského lidu s vojskem. Obránci Prahy bojovali proti vojenské přesile do 17. června. Téhož dne napsal Štúr dopis J. Fričovi. Bolestně se loučil, těžko se smířoval s kapitulací Prahy a s předčasně ukončeným Slovanským sjezdem.¹⁰⁰⁾ Dva soukromé dopisy Štúrovy, napsané v Praze dvěma pražským přátelům, jsou jedinámi jeho písemnými projevy z dramatických červnových dnů. Jako novinář se na delší dobu odmlčel. Nevíme ani, kdy se dověděl o zániku novin a jak tuto tragickou zprávu přijal. Víme jen, že dlouho považoval tuto ztrátu za dočasnou...

V pokořené Praze nesměly po dva týdny vycházet noviny. Na Hradčanech zasedala vojenská vyšetřovací komise, a denní tisk uveřejnil jen málo zpráv o průběhu Slovanského sjezdu. Opožděnou informací o rokování v československé sekci 3. června přinesly *Konstituční pražské noviny* teprve 23. června.¹⁰¹⁾ Manifest k evropským národům otiskly *Pražské noviny* 6. července. V Bratislavě začaly 3. července vycházet *Slovácké noviny*, které ihned prudce zaútočily na Ľudovíta Štúra. Vydával je advokát Andrej Kostolný s finanční podporou maďarské vlády. O vysokou kauci se postaral hrabě Karol Zay s Jozefem Justhem. Redakčním pomocníkem Kostolného se stal Štefan Launer.¹⁰²⁾ Ve značné části českého tisku vyvolaly Kostolného noviny rozhořčenou odezvu.¹⁰³⁾ S velmi ostrou kritikou vystoupil zejména brněnský redaktor František Matouš Klácel. Vyzvedl současně „nevšedné zásluhy“ novináře Štúra.¹⁰⁴⁾ Vřelý komentář s hodnocením tříletého působení Štúrových novin obsahoval původní dopis ze Slovenska v *Národních novinách*.¹⁰⁵⁾

Dříve než uveřejnil Havlíček tento dopis, přišly ze Záhřebu radostné zprávy od Viléma Dušana Lambla o novém politickém žurnálu *Slavenski Jug*.¹⁰⁶⁾ O týden později Lambl doplnil své informace. Vyjmenoval a charakterizoval hlavní spolupracovníky *Slavenského Jugu* a mezi nimi také Štúra.

8. Retrospektiva ze Záhřebu a z Modry

Ľudovít Štúr přijel 29. července z Vídně do Záhřebu spolu s chorvatským přítelem Dragutinem Kušanem. *Slavenski Jug* začal vycházet 6. srpna třikrát týdně, redigovaný D. Kulanem a Nikolou Krestičem. Štúr byl nejen jedním ze zakladatelů tohoto významného politického žurnálu, ale v první době i spolupracovníkem: autorem prvního rozsáhlého úvodníku *Poglad na europejske dogadjaje god. 1848*, který vyšel anonymně v prvních čtyřech číslech 6. až 12. srpna s pseudonymem „Slaven dunavski“.

17. srpna uveřejnily Havlíčkovy *Národní noviny* třetí část úvodníku s pozměněným názvem *Pohled na děje Slovanstva r. 1848*. Také čtvrtá část následovala v *Národních novinách* 30. srpna s názvem *Rusové*. Havlíček převzal ze *Slavenského Jugu* jen druhou polovinu Štúrova úvodníku, která obsahovala velmi cenná svědectví o pražských událostech na počátku června 1848. Název třetí části naznačoval návaznost na úvodník Ľudovíta Štúra v *Národních novinách* 2. května (*Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů*).

Všechny čtyři části záhřebského úvodníku byly však přímým pokračováním Štúrova novoročního článku (*Časy sa menia*) ve *Slovenských národních novinách*

4. a 7. ledna 1848, který obsahoval přehled politického vývoje v západní Evropě i v Rusku za uplynulý rok 1847.¹⁰⁷⁾ O půl roku později vypracoval Štúr po zániku svých novin přímé pokračování této své bratislavské retrospektivy pro záhřebský *Slavenski Jug*. Znovu se věnoval především vývoji v západoevropských zemích. Ale také se již hodně zabýval situací v Rakousku, o níž se v lednu ještě zmiňoval co nejméně. Naopak o nejnovějším vývoji v Rusku informoval v lednu věcněji a podrobněji – ve srovnání s poněkud zdrženlivým komentářem v srpnu.

První dvě části této retrospektivy komentovaly politickou situaci v západní Evropě, zejména revoluční přeměny v jarních měsících 1848. Nejpodrobněji referovaly o vývoji ve Francii až do konce června. Štúr psal svou úvahu v červenci, ovlivněn silným dojmem z posledních otřesných událostí v Paříži. Byl hluboce přesvědčen o velkém významu francouzské republiky pro svobodu a pokrok lidstva. Nikde nevyslovil až do té doby tak otevřeně svůj obdiv pro tuto zemi.¹⁰⁸⁾ Podobně jako v lednu znovu líčil Štúr s nadšeným obdivem zápas Mladé Itálie (giovine Italia).¹⁰⁹⁾ Na povstání Rumunů měl skeptický názor: nastolili republiku, ale spíše jen proto, aby následovali Francouze. Komentoval revoluční pohyby v Mnichově, Berlínu, Vídni.¹¹⁰⁾ S uznáním znovu hodnotil politický vývoj v Anglii, ale připomněl i nešťastné Irsko.¹¹¹⁾ Podobně jako v lednu ho velmi zajímá vývoj ve Švýcarsku.¹¹²⁾ Svůj pohled na západní Evropu zakončil optimistickým přesvědčením o vítězství ve spravedlivém boji.

S tak jednoznačným optimismem už se nesetkáme v druhé polovině úvodníku, naopak s mnohými obavami o budoucnost Slovanstva. Třetí a čtvrtá část se snaží podat ucelený pohled na „náš svět slovanský“.¹¹³⁾ Začíná zamyšlením nad úpadkem slovanského národa, který vystoupil „z kalužiny a tmy“ až s příchodem nové doby, kdy se vzchopily některé větve, zvláště česká. „Ona si dobyla některá politická práva ve Vídni, avšak posud spíše slíbená než pojištěná. Ostatní větve slovanské v Rakousích přišly k těmtěž beze snahy a přičinění svého“.¹¹⁴⁾ Se zaujetím Štúr líčí politický zápas, porážku v boji proti přesile řadového vojska i utrpění Poláků v Poznani. Vytýká Polákům lehkověrnost vůči Němcům a Francouzům, dovolává se jejich slovanského smýšlení. Pokračuje nadšenou reportáží o svolání Slovanského sjezdu do Prahy.¹¹⁵⁾ Upozorňuje na pronásledování Slovanů v Uherském království a na boj Srbů proti Maďarům. Vybízí Chorvaty k solidaritě se Srby. Vytýká jim i netečnost k osudu Slovanů pod tureckým jaňmem.

Závěrečná čtvrtá část úvodníku je vlastně meditací před nastávajícím vojenským střetnutím. Zabývá se hlavně ruskou otázkou.¹¹⁶⁾ Začíná úvahou o zklamání novinářů v celé Evropě a zejména v Německu, kteří očekávali „nějaké vzbouření“ také v Rusku, „ale zmýlili se. V Rusku není takové neshody mezi vladařem i národem, jako jest jinde“.¹¹⁷⁾ Štúr se tu vyjadřuje příliš všeobecně, málo konkrétně, na rozdíl od své lednové úvahy. Velmi zjednodušuje, argumentuje iluzemi, mluví nekriticky o „přírozeném“ sjednocení vlády s národem. Okamžitou situaci hodnotí zdrženlivě, neskrývá obavy do budoucna.¹¹⁸⁾ Domnívá se, že Rusko postupuje promyšleně, i když pomalu vpřed. Nadšeně připomíná vítězství Petra Velikého u Poltavy a porážku Napoleonovu v bitvě u Borodina. Pevně věří ve šťastnou budoucnost Ruska: „Až se duch slovanských v Rusích ještě více rozšíří, až se pokrok svobody i tam objeví, vykoná země tato díla veliká i důležitá Slovanstvu, vážná i rozhodná světu“.¹¹⁹⁾ – Stejně optimisticky viděl

ruskou budoucnost v lednu, kdy však lépe akcentoval perspektivu pokrokové vývoje ruské společnosti postupnými reformami a vzdělaností. Nyné je zdrženlivější, snad vzhledem k připravovanému slovenskému povstání a pro nepřízeň vládních úřadů projevenou *Slavenskému Jugu*.¹²⁰⁾

V závěru svého úvodníku se Štúr znovu vrací k hodnocení velkého významu prvního Slovanského sjezdu. Je přesvědčen, že evropské národy směřují „k samostatnému, svobodnému i bratrsky vzájemnému sdružení,... patřme na Němce, Vlasy, Galy (Irčany). Dejž Bůh, aby se jim to podařilo, neb jen tehdy, když toto i jiní učiní, vzejde jednou dávno toužebně očekávaná, dávno žádaná doba lidskosti. Na místo předešlých kongresů nastoupí kongresy národů, rozhodující o záležitostech mezinárodních. Tuto myšlenku nejprve vyslovil kongres slovanský a německá děla ji nikoli neudusila“.¹²¹⁾ – Tato Štúrova úvaha upozorňuje na závěr manifestu k evropským národům, hlavního dokumentu Slovanského sjezdu, podepsaného Františkem Palackým 12. června.¹²²⁾ Palackého formulace převzala základní myšlenku z posledního programového bodu Libeltova návrhu.

Celý Štúrův záhřebský úvodník z roku 1848 považujeme za první tištěnou verzi pozdějšího utopického politického spisu *Slovanstvo a svět budoucnosti*.¹²³⁾ Vznikal v letech 1851–1855, po Štúrově přestěhování do Modry. Měl odlišné určení než úvodník ze *Slavenského Jugu*, který se obracel k chorvatské veřejnosti na počátku demokratického procesu („hýbání“) západních a jižních Slovanů. Modranská retrospektiva je jakýmsi memorandem určeným hlavně vlivným činitelům v ruské diplomacii za krymské války.¹²⁴⁾ Předpokládáme, že podstatnou část o problematice slovanské napsal Štúr až za války Ruska s Tureckem, která začala r. 1853. V této porevoluční práci Štúr opakuje a dále rozvádí náměty ze záhřebského úvodníku. Některé vynechává, neboť ztratily časem na aktuálním významu; ale někdy záměrně vynechává i takové, které měly nadčasovou hodnotu, a přesto se je snaží zamlčovat, nebo se od nich výslovně distancuje. To se týká především tematiky slovanské z třetí a čtvrté části záhřebského úvodníku, kde došlo k překvapivým změnám. Právě v této slovanské problematice nevyhnul se realistický politik Štúr mnohým jednostranným romantickým předsudkům a iluzím.

Ponechme stranou Štúrovy námitky adresované českým politikům, které byly pokračováním novinářské diskuse J. M. Hurbana s K. Havlíčkem Borovským o liberalismu, federalismu a centralismu.¹²⁵⁾ Tento rozpor byl hluboký a nutně znamenal také Štúrův pozdější pohled zpět na události v jarní Praze roku 1848. Podobně jako tehdy znovu s hořkostí připomíná postoj pražských Němců v době agitování pro Frankfurt a při pražském povstání.¹²⁶⁾ Znovu se zmiňuje o velkých výsledcích dosažených českým národním hnutím, ale skepticky podotýká, že česká šlechta nebyla až na malé výjimky tomuto hnutí nakloněna.¹²⁷⁾ Choulostivé tematice Slovanského sjezdu se ovšem vyhnout nemohl, ale všemožně se snažil zamlžovat nejen důvody jeho svolání, ale i průběh rokování. Tento změněný Štúrův postoj nejvíc překvapuje tím, co vše zatajuje, nebo i tendenčně zlehčuje.¹²⁸⁾

Při konfrontaci této porevoluční retrospektivy s její předchozí záhřebskou verzí neubráníme se bolestnému zklamání nad naprosto kontrastním „pohledem“. Toto zjištění by nás mohlo vést k závěru, že Štúr změnil své smýšlení, nejen

aby zapůsobil na ruskou carskou politiku, ale také protože „nesmírná zklamání a ještě větší úzkost o budoucnost Slováků otrásla i vírou v někdejší ideály, k nimž se už nechtěl znát!“¹²⁹⁾

Skutečnost byla jiná. Jeho víra v „jednotu a svobodu Slovanů“ zůstala neo-
třesena. Touto ideou žila štúrovská generace v letech třicátých a čtyřicátých, to-
to heslo proklamovali ve Vídni účastníci velkého shromáždění 2. 4. 1848 a Štúr
se k němu i potom opětovně vracel v projevech k veřejnosti i v soukromé ko-
respondenci. Po revoluci na počátku let padesátých uvěřil, že tento ideál při-
jmou také Rusové, což je sblíží s ostatními Slovaný.

Ideály z jara 1848 transformoval Štúr v letech padesátých do zvláštního me-
sianismu. Neočekával revoluci, kterou ohlašoval Bakunin, ale spoléhal na de-
mokratické reformy v carském Rusku. Toto své přesvědčení, k němuž došel v le-
tech čtyřicátých, nezměnil ani později ve svém anonymním „poselství“
k Slovanům.¹³⁰⁾ V tomto rozsáhlém politickém spisu spojil s krásnou vizí de-
mokratické, sociálně spravedlivé a svobodné ruské společnosti některé své star-
ší romantické představy, na nichž stále lpěl, i své nové úzkosti a obavy s tou-
hou zabránit nejhoršímu. Proto se jako politický publicista zejména za války
v letech 1853–1855 tolik angažoval pro nezbytné změny v ruské zahraniční po-
litice, a také za potřebné reformy v tehdejší ruské společnosti a státním zřízení
– shodně s ideou, kterou vyslovil Pavel Josef Šafařík při slavnostním zahájení
Slovanského sjezdu v Praze 2. června 1848: „Vláda bodákův a špehův jest dá-
le naprosto nemožná!“

Poznámky

- 1) Český překlad *Politika Jihoslovanů* vyšel 20. 4. 1848 v Havlíčkových *Národních novinách* (dále NN). KUKULJEVIČ v tomto článku také ujišťuje, že Jihoslované usilují o úplnou svobodu a rovnoprávnost, nebudou souhlasit s panstvím žádného národa ani jazyka ani stavu.
- 2) ČEJCHAN, V.: *Ke vzniku myšlenky slovanského sjezdu*. Slovanský přehled, 1928, s. 495 n.
- 3) ŠAFAŘÍK, P. J.: *Myšlenky o provedení stejného práva českého i německého jazyka na školách českých*. Časopis Českého muzea, 1848, sv. 2, s. 171 n. – Šafařík tu jde ještě dále než Palacký a tvrdí, že „Rakousko jest povoláno, aby mezi velikými evropskými hlavními kmeny, kteříž podle přirozenosti vedle sebe bydlíce někde se pronikati musí, mír sjednávalo.“
- 4) V úvodníku *Neopůstajme sa!* ujišťuje Štúr, že „národy budú vždy šťastnejšie, povýšenejšie, vznešenejšie, čím viac ich bude vzdelanejších, osvietenějších, šťastnejších, a že nie je štestia nad druhými sa vypínať a druhých utláčať, ale štestia s druhými žiť, rovne vzdelanými, rovne šťastnými, rovne spokojnými. Tak potom... padne sebestvo hnusnô, a uznania jedných i druhých, zrozumenia sa jedných s druhými nastúpi. V starozitnosti žili národy jeden po druhom, žili po sebe. Ale ide vek, kde budú žiť a znášať sa spoločne“. Slovenské národné noviny (dále SNN), s. 217; ŠTÚR, Ľ.: *Dielo v piaticich zväzkoch*, zv. 1. Bratislava 1954 (dále *Dielo* 1), s. 165.
- 5) Šedesátiletý J. V. FRÍČ v konceptu nedokončené přednášky *O Štúrovi* připomněl jeho vliv na mladou generaci: „Štúr při geniálních svých koncepcích vycházel ze stanoviska samobytnosti národů, pevně přesvědčen, že národy jakožto osoby mravné, určené k tomu, aby každý zaujal své místo a vyplnil světodějnou úlohu svou, musejí se konečně mezi sebou dohodnout, sobě porozumět – a být by se po celá století navzájem trýznily a druh druhu porážely“. Podobnými slovy charakterizoval tuto Štúrovu koncepci také jeho životopisec J. M. HURBAN v druhé kapitole svých memoárů. Frič akceptoval a doplnil Hurbanovo hodnocení.
- 6) Šlo zejména o politickou publicistiku: *Cesta do Lužic* v Časopise Českého muzea 1839 za redakce Šafaříkovy, *Zásluhy Slovanů o evropejskou civilizaci* v Pospíšilových Květech 1840 a *Určení Ruska v ohledu na Asii* ve Vlastimilu za redakce Tylovy a 1842 za redakce Štorchovy.
- 7) NN 8. a 12. dubna; hlavně však Pražské noviny, redigované Karlem Sabinou, přinesly 16. dubna více zpráv, i takových, které mohly nemálo přitížit Štúrovi v očích uherského ministerstva. Neopatrně zveřejnily soukromý dopis F. KAMPELÍKA, napsaný ještě před velkým shromážděním Slovanů 2. dubna: „Slováci zvláště potřebují pomoci,... protož i vůdce takřka a redaktor Slovenských novin v Prešpurku Lud. Štúr zejtra neb pozejtří do Prahy odejde v záležitosti Slováků. Oni praví, že jsou na vše odhodláni, i na odtrhnutí od uherské koruny, že by se raději ke Koruně české jakožto nejbližší a bratrské připojili“. Totéž číslo Pražských novin má i zprávu od jiného dopisovatele z Vídně o schůzkách Slovanů 2. a 9. dubna, i o proklamaci Slovo k Moravanům, a také o jakémsi provolání na všechny Čechy, Moravany a Slováky, které bylo připraveno k otisknutí, což se neuskutečnilo.
- 8) Článek v Bohemii 25. dubna, fodepsaný šifrou „Fd.“, oznamuje, že první bojovník uherských Slovanů, výtečný Ljudevít Štúr, vydavatel Slovenských národných novin a Orla tatranského, je už několik dní zde.

- 9) *Pohádka o svornosti mezi Čechy a Němci*. NN 22. až 27. 4. 1848, s. 61 n. – LAMBL („Vilém Dušan“) se zápletem argumentuje, cituje známé verše z *Královédvorského rukopisu*, dovolává se českých dějin – „naší krvi je každá hrouda země vykoupena, je svatý každý kámen co pomník slávy staročeské“. Volá po spravedlnosti pro Italy, Poláky a Čechy. Ať se už přestane mluvit o Ultračeších, slavomanech a panslavistech – „to jsou jména pro svobodu slovanskou, a kdo proti té jest, sám není hoden svobody žádné“, s. 70. Pevně věří v budoucnost – „jako Fénix vzejde národ slovanský z krutého boje na obloze nových dějin slovanských“, s. 93.
- 10) NN 25. 4. 1848, s. 68.
- 11) NN 27. 4. 1848, s. 76: „*Památní lístek, 27. dubna 1848. Čeho nám třeba*, chceme-li dbáti o důstojnost našeho milovaného krále, a nechceme-li dáti svůj vlastní život všanc. Spojení se všemi slovanskými kmeny rakouského mocnářství a veřejné osvědčení přátelského svazku našeho. Ani chvíli nemělo by se déle váhati s vyslanstvím do Haliče, na Slovensko a především do zemí Království illyrského a chorvatsko-slovanského. 18 milionů Slovanů pro svého krále a pro nerozlučné mocnářství! – Bůh je s námi, kdo proti nám, toho Perun smete!“
- 12) V lednu HAVLÍČEK v Pražských novinách rozhodně odmítl „naše národní strýcovství s Rusy a Poláky... My se jmenujeme Čechové, po německu Böhmen, a jenom v národopisném ohledu náležíme ke Slovanům“. V polovině března se radoval z konstituce, svobody. „A ty naše vonná lípo slovanská rozložíš svobodně ramena kmenů svých po veškerých vlastech“. *Dílo II*. Praha 1986, s. 132 a 140.
- 13) *Pohled na Evropu*. NN 13. 4. 1848, s. 78. LAMBL vydal v Praze u Pospíšila r. 1846 studii *Evropa v ohledu národopisném*. Nyní toto téma v polemickém článku aktualizoval. Vyslovil pochybnosti o kosmopolitismu, pro který agitují Němci; na severu vedou neúspěšnou válku, na západě se obtížně brání proti „jaré Francii“, na jihu i na východě je Italové i Slované nenávidí.
- 14) Problematikou autorství úvodníku *Panslavismus* se zabývá mé pojednání *Štúrovy články v Havlíčkových Národních novinách r. 1848*. Slovenská literatúra, 2, 1955, s. 220–221.
- 15) *Panslavismus*. NN 30. 4. 1848, s. 85.
- 16) „My verní Slováci pozdravujeme bratrou Čechou, Moravanou, Srbou a Horvatom; Slavoncom, Poliakom ruky podávajme, Rusom ku slobode našej pomáhajme. Slovenskie národy dovedna sa spojme, potom sa na svete ničoho nebojme“. Šlo asi o verše Sama CHALUPKY. Blíže RAPANT, D.: *Slovenské povstanie roku 1848–49*, I. 1., Turčiansky Sv. Martin 1937, s. 331.
- 17) Věnujme proto pozornost hlavně těm partiím v úvodníku *Panslavismus*, u nichž s jistotou předpokládáme Štúrovo hlavní autorství! Anonymní Štúrova úvaha o panslavismu, vložená do Lamblova úvodníku, začíná zmínkou o „mladém Slovanstvu“ v mocnářství rakouském a o slovanské vzájemnosti: Byla to idea skrývaná, kaceřovaná. Nyní se národy spojují ve větší celky k obraně svých práv a svobody. Šafaříkova národopisná mapa a jeho spisy by mohly být považovány za kodex panslavismu... Nedávno se v jednom pražském časopise objevil názor, že panslavismus byl jen strašákem v době útisku slovanských národů, ale nyní ho už není třeba. Nikoli! „Slyšte, páni! Panslavismus bylo posud slovo, a slovo nyní učiněno bude tělem. Neboť teprve na základě politické svobody může v skutek uvedeno býti to, co bylo předtím pouhou teorií, ačkoliv vřelým duchem pěstovanou. V těchto řádkách nemožná široko rozjímati

o panslavismu nebo o *obou* panslavismech“... (Poznámka pod čarou: „Les deux panslavismes, par Cyprien Robert“.) „Jedno budiž pověděno zkrátka a bez okolků. Jako nemůže býti žádný kosmopolitismus bez národomilství, tak stojí idea všeslovanstva založena na probuzených národnostech našich. Ale pojištění těchto jest jedině ve vzájemnosti“. – Vzájemností vzroste význam literatury pro všechny Slované. Vzájemnost předpokládá součinnost slovanských vysokých škol, i stále dopisovatele v slovanských ohniskách vzdělanosti, nepřetržitě proudění myšlenek mezi nimi. „A časopisy pilně sledujtež každý krok v politice sbratřených kmenů, a sdílejte je svému obecenstvu. – Sestupme do podrobností. Ohniska slovanská (v mocnářství Rakouském) jsou nyní Praha, Brno, Krakov, Lvov, Lublána, Záhřeb, Štávnice. Jmenuji zde jenom ta místa, kde se může idea opírat o svůj lid, kde má základu a spolu záštity národní“. Nemůže to být „všennárodní“ Vídeň, ani „německá“ Bratislava, ani „mnohonárodní“ Pešť. „Praha bude míti školy československé i německé; německé proto, že jest hlavním městem v zemi, kde i Němci obývají; slovenské nejen proto, že jest Praha hlavním městem českým, nýbrž hlavně proto, že je také tvrzí proti návalům a převaze cizinstva, protože jest domovem vzájemnosti naší, Římem slovanským“. Podobně Lvov bude míti školy polsko-rusínské. (Jde o „všechn život duševní“.) Rusínů je v Rakousku víc než Poláků. Ale nemají šlechtu, a proto „nebyl lid posud ničím“. Poláci by měli dát světu příklad šlechtěného smýšlení, a vyprostit Rusíny z podřízenosti tělesné i duševní. „Ne aby jen *dovolovali*, aby snad jen *připouštěli* emancipaci Rusínů: nýbrž sami ať ji přivodí, sami ať jim školy zřizují, sami ať je probudí k životu duševnímu. Jenom tak se osvědčí jejich duch slovanský“. Krakov bude polským střediskem v Rakousku, podobně Záhřeb jihoslovenským. „Na Slovensku v Uhřích není posud ústřednosti pevné, protože se kolísala mezi Prešporkem, B. Bystřicí a Štávnicí, jako na Moravě mezi Brnem a Holomúcem. Štávnice snad bude míti přednost, protože je čistě slovenská, a na vše strany spojky (silnice) vysílá. – Brno na Moravě nemá sice měšťanstva našeho v té míře, jako bychom přáli, ale sousedství čistě slovenské, a ústavy vyšší, jmenovitě semenišťe bohoslovecké, pro nás musí býti důležité. – Vídeň a Paříž jsou města světa, určená k centralizaci Slovanů v ohniskách jinonárodních. Vídeň bude míti tak dlouhou svou důstojnost pro Rakousko, dokud se křiklounům tamějším nepodaří, učiniti z hlavního a sídelního města pouhé provincialní, Frankfurtu podrobené. To by měli Vídeňáci povážiti, zvláště proto, že je posud Vídeň pro východní Evropu střediskem národností a politiky, přístavem a skladem výměnným všech vyšších myšlenek, jako Paříž na západě. *Ale slovo budiž učiněno řečem*, o tom chceme mínění své vysloviti takto“. (NN s.81. – Zde končí první část, uveřejněná jako úvodník 29. dubna.)

Následující 22. číslo mělo 30. dubna už jiný úvodník: *Politika Jihoslovanů* od KUKULJEVIČE. Za ním následovalo dokončení *Panslavismu* (s. 85–86). Zmiňuje se o vzniku a působení Spolku česko-moravsko-slezského v jarní Vídni. „Zároveň s Vídní probuzeno jest v Praze přání k zaražení slovanského spolku“ a studenti si založili zvláštní družstvo, slovanský spolek nazvaný Slávia. Jeho působení bylo přerušeno velikonočními, kdy se studentstvo na svátky rozešlo – a své hlasy obrátilo na venkov. „Přejeme si, ano žádáme, aby po celých Čechách a na Moravě i ve Slezsku, ano ve všech ostatních vlastech slovanských na všech vyšších školách (filozofie, lycea, akademie atd.) podobná družstva povstala, a aby spojení s námi prozatím dopisováním odevšad bylo zavedeno. – Avšak studentstvo, ačkoliv ve vyšších záměrech nejohnivější a k oběti nejodhodlanější, nedostálo by oučeli takovému, kdyby mu měl chyběti *nervus rerum*

gerendarum – peníze a jiné prostředky, Nastává tedy nevyhnutelná potřeba, aby se studentstvo přidržovalo měšťanstva; a mezi tímto přece je v každém městě, kde je život čilý a probuzený, tolik zdravé, nepředpojaté, nezrezavělé mysle a pravé vzdělanosti, že pokročilým záměrům našim porozumí. Kde jsou besedy, čtenářské spolky, porady, jakákoliv družstva již založena, tam není pochybnosti, že bude věc tato, života našeho se týkající, dobře uvážena; a na úvaze této rázně jednáno ve smyslu Prahy, této upřímné matky své země, odhodlané vůdkyně svých zdárných synů. Hlavní zřetel náš obracíme nyní jako posud vždycky na *semináře theologické*, jichžto výbornému duchu národ náš největší díl svého vzdělání děkuje. – Avšak nejmocnějším hybatlem musí v družstvích slovanských býti *spisovatelstvo*, zvláště tam, kde se působení jeho vydáváním knih a časopisů soustřeďuje. – Na základě tomto založeno má býti v Praze veliké družstvo pod názvem ‚Lípa‘, jehož oudové bez rozdílu na stav, náboženství, jedině k tomu cíli pracovati budou, aby pronikla idea vzájemnosti všechen život náš, aby hýbala jedna myšlenka veškerými vlastmi, aby oduševněly všechny kraje od Šumavy do Urálu, od Baltu až do Adrie duchem všelavnosti. Každý občan, literát, kněz, student, měšťan, průmyslník i řemeslník, nevyjímaje ani vzdělaného rolníka, každý má míti volný přístup k vznešenému úkolu, k vybavení této otázky životní. – Jakmile budou zřízena podobná družstva v jiných městách, a všechny kraje slovanské budou míti své orgány, jimiž k sobě budou mluvit, hlásejte se jedny k druhým a upevněte onen svazek duševní, který se již dávno v tužbách vašich víele, ale skrytě osnuje. – Spěšte, směšte, ať se brzo uhlídáme na *sněmu slovanském*. Není více v nečas promluvití o sněmu slovanském. Má-li nám býti pomoc, budiž brzo pomozeno; *brzo, ať není pozdě!* My stojíme sice pevně *jako muri hradné* – ale my stojíme posud osamotě -. Ještě slovo k čtenářstvu, jemuž by mešlenka vzájemnosti slovanské byla neobyčejného cosi. Neděste se žádný před tím, že jest rozmanitost a rozličnost spisovních jazyků slovanských veliká. Toť naše bohatství!. My nemáme jeden jazyk spisovní, ale my máme jednu výhodu, kterou nemá národ na světě žádný: jeden smysl. Jak málo je k tomu třeba, aby se Čech smluvil s Polákem nebo se Slovákem, tento se Srbem nebo s Rusínem atd. atd. Hleďte, bratři, vy si porozumíte ze vzdálenosti na 300 mil brzo, kdežto jiní národové,. k.p. Němci, svým nářečím sotva na 50 hodin vzdáleným, ani neuvěří, že jsou pouhá nářečí jednoho jazyka. Tak blízcí jsme si, že netřeba nežli skoro změněnou toliko formou čísti spisy vaše, abychom je za své míti mohli. A co jsme my posaváde pouze z ochoty takořka proti zákonu a zákazu dovedli, dokážene za půl leta mnohem lehčeji, až nás bude tomu učiti otec náš, milovaný Šafařík, a až povstanou také ve vašich hlavních městách stolice jazyka slovanského podle žádosti národů“. – Poslední odstavec napsal asi Lambl. Podtrhl větu „*Slovan nebyl nikdy výbojný!*“ Touto svou tezí argumentoval v Národních novinách už 9. dubna, nyní ji jen opakuje, Připouští možnost agresivity Němců, ale Slované se budou vždy jen bránit... „Milujme a nedejme se!“ Tímto provoláním Lambl celý dlouhý úvodník ukončil.

- 18) L. Štúr oznamuje v listu J. E. Vocelovi 30. 11. 1841: „Posílám k tomu ještě některá data maďaromanie docela pravdivá, jichž snad budete použití moci“. *Listy Ludovíta Štúra*, III, s. 31. – Štúr si dopisoval r. 1841 se Šafaříkem, Pospíšilem, Hankou, Riegrem, Amerlingem, Staňkem, Fričem, Vocelem a snad ještě s dalšími Pražany. Některé jeho a Hodžovy neuveřejněné články spolu s dalšími údaji („daty“) o násilné maďarizaci, které dal Štúr Vocelovi k dispozici, uplatnil v apologetických článcích v Augsburger Allgemeine Zeitung r. 1841 kromě J. R. Vocela pravděpodobně také L. Thun.

- 19) Fotokopie Štúrova rukopisu proklamace *Slavjani, Bratio!* a také původního českého znění (opisu) s dodatečnými úpravami a s prvními čtrnácti podpisy jsou v knize ŠTÚR, L.: *K přátelům, k bratrům*. Praha 1956, obrazová příloha. Původní verze Štúrova návrhu tamtéž, s. 269. Podrobnější údaje o postupu dodatečných úprav tamtéž, s. 374 a 375.
- 20) Tuto první verzi proklamace ocitujeme v doslovném znění, dodatečně připojené tři věty Františka Palackého v hranaté závodce: „*Slované! Bratři! Kdo z nás nepohlédne se žalostí na minulost naší? A kohož tajno, že to, což jsme přetrpěli, stalo se v našem nepovědomí a rozdrobenosti, dělicí bratry ode bratří? Ale po dlouhých věkách, v nichž zapomněli jsme jedni na druhé, v nichž tolikeré neštěstí na hlavy naše sesypalo se, přišli jsme k tomu poznání, že jsme jedno – že jsme bratři. Přichvátili časové důležití, jenž osvobodili národy, a sňali s nich břímě, pod jehož tíží stonaly; časové tito sňali břímě namnoze i s nás, a my teď to, co jsme již odedávna cítili, můžeme vysloviti, to, co k prospěchu našemu slouží, rozvážití a uzavíratí. Národy evropejské usrozumívají a sjednocují se; [Němci povolali ku sjednocení svému do Frankfurtu parlament, kterýž na tom stojí, aby jemu mocnářství Rakouské ze své neodvislosti tolik ustoupilo, kolik toho k jednotě německé potřeba, a aby mocnářství se všemi zeměmi mimo-uherskými do nové Německé říše se vtělilo. Takový krok zrušil by netoliko jednotu Rakouska, ale i spojení a samostanost kmenů slovanských, jichžto národnost by se tím v nebezpečenství uvedla. Na nás jest, abychom toho, co nám jest nejsvětějšího, statečně hájili;] přišel čas, abychom i my Slované usrozuměli se a sjednotili úmysly své. A protož k mnohým žádostem, zaslaným k nám z rozličných krajín slovanských, radostně přivolující, činíme pozvání ke všem Slovanům Rakouského mocnářství, a vyzýváme všechny muže, důvěru národu mající, kterýmž na obecném prospěchu našem záleží, shromáždití se v staroslavné slovanské Praze české ke dni 31. máje t. r., kdežto bychom společně v poradu vzali všechno to, co prospěch národa našeho žádá, a co za důležitých těchto časův činiti máme. Dokládáme ale spolu, že nám i všickni jiní Slované, mimo mocnářství naše žijící, při schůzce naší srdečně vítání budou, ve kteréž, jako i ve všem jednání našem že oučastenství vezmou, silně doufáme a snažně žádáme.“ Připojeny jsou vlastnoruční podpisy: „Josef Matyáš hrabě z Thunu, Vojtěch hr. Deym, Karol Malisz, czlonek deputacyj polskiej, Jan rytíř z Neuberka, ... Ludevít Štúr,... Frant. Palacký...” Za podpisy následuje organizační pokyn.*
- 21) Na tištěné proklamaci bylo celkem 20 podpisů (ve změněném pořadí: Thun, Deym, Neuberk, Šafařík, Malisz, Palacký, Hanka, Štúr, Jórdan, Vocel, Zap, Rieger, Grzybowski, Štulc, Panic, Villani, Erben, Miklosich, Beck, Klácel). RAPANT, D.: c. d., II. 2, s. 4.
- 22) SNN 12. 5. 1848, s. 1139. Z téhož pramene uvedly ještě další dodatečně připojené podpisy s upozorněním, že se toto pozvání rozposlalo „ilýrsky, polsky, lužicko-srbsky a nemecky po rakúsko-slovanských krajínách“. Tamtéž, s. 1140.
- 23) Jde jen o udržení samostatnosti a celosti Rakouské říše, není tedy důvod, aby se spravedliví a svobodomyšlní spoluobčané neslovanského kmene ani trochu znepokojovali. SNN, s. 1139–1140.
- 24) *Česká. Z Prahy dne 3. května*. SNN 8. 3. 1848, s. 1136: „Či je toto nie do porazenia? Teda v Čechách, zemi silou českou vydobytej, mozolmi Čechov зробenej, krvou českou poliatej, menom českým oslávenej, má panovať nemčina. Nemec si má usadnúť za stól ako pán, a Čech mu stáť za chrbátom a posluhovať ako sluha“. Dále POVAŽSKÝ oznamuje: „V Prahe k uvedeniu do života vzájomnosti slovanskej povstali už

dva spolky, jeden Slávia medzi mládežou na univerzite študujúcou, a druhý Lipa medzi obecnosťou pražským napospol. Tento sa založiu dňa 30. dubna. Mnohie stá boli pri zakladaní, a bude údov na tisíce. Práve teraz k uzavreniu sväzku slovanského, najdriev Slovanov v Rakúskej, rozpisuje sa shromaždenia slovanskô na deň 31. mája do Prahy, Pozvania samo Vám sdelím tieto dni. Pevnú máme nádeju, že i Slováci ta pošlú svojich ľudí“.

- 25) Leták „Pozvání“ předem definoval účel spolku: „1. Chránění konstitučního principu...; 2. Bdění nad uskutečněním rovnosti české řeči s německou...; 3. Chránění samostatnosti Koruny české...; 4. Pěstování vzájemnosti slovanské“. Leták byl podepsán pouze „Od slovanských vlastenců“. Mezi anonymními organizátory byli asi hlavně ti repealisté, kteří předtím svolali první takový míting do Svatováclavských lázní 11. března, těsně před pádem absolutistického režimu.
- 26) Tento korektiv je třeba akceptovat, jednak protože se shoduje se Štúrovými názory z té doby, jednak protože ta tři vynechaná slova cituje i TOUŽIMSKÝ, J. J.: *Na úsvitě nové doby*. Praha 1898, s. 344.
- 27) NN 4. 5. 1848, s. 97 a Pražské noviny 5. 5. 1848, s. 116.
- 28) Stefan opatrně objasňoval užší pojetí panslavismu, k němuž se zakladatelé spolku přihlašují: bude to panslavismus v mezích monarchických, a především v mezích říše Rakouské. Další řečník Slavomil Vávra přečetl návrh spolkového programu v deseti bodech. Všechny byly jednomyslně schváleny. Pak byli zvoleni členové prozatímního výboru: Hanka, Rypota, Tyl, František Havlíček, Gauč, Vávra, Stefan, Mnouček, Brabec. Členství nepřijal redaktor Karel Havlíček, protože „jak namítl, brzy odjede k bratřím našim slovanským do Polska, Slovenska, Horvatska aj. k docílení schůzky poslanců všech Slovanů rakouských. Nato vystoupil na všeobecné vyzvání p. Štúr, pohostinsku v Praze bydlící, a mluvil k shromážděným, mluvil libým nářečím bratrů našich Slováků, a rozčilil ohnivou řečí svou mysl i srdce všech přítomných“. *Slovanský spolek Lípa slovanská*. Pražské noviny 5. 5. 1848, s. 176.
- 29) Národní noviny, Květy, Bohemia 2. května. Květy mají v anonymní zprávě zajímavý údaj o přejmenování spolku – „na návrh p. Štúra v ‚Slovanskou lípu,‘“ s. 230.
- 30) Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů. NN 2. 5. 1848, s. 89–90. Reedice v knize ŠTÚR, L.: *K přátelům, k bratrům*. Praha 1956, s. 254–285.
- 31) „V takovém bídáckém položení živořili jsme my Slované v Rakousku...Vidouce, že nic nám poříditi možno není, a nesmějíce také ven s pravdou, abychom se systémem se docela nerozpadli, dali jsme se také do omálení stereotypních fráz o ochraně milostivé vlády“. Ta vláda padla, i zásluhou Slovanů v Rakousku, s. 255–256.
- 32) „V Čechách tento div způsobila literatura“. Jejím vlivem se probudil mocí slova národ „hluboko padlý, k hrudě zemské s někdejší výšky své srazený, o dávné své slávě zapomněvší, německou byrokracií stísněný,... v království Českém, v zemi, silou českou vydobyté, potem českým zrosené, krví českou ve velkých zápasech polité, jménem českým v člověčenství oslavené“. Nic takového se nepodařilo na Moravě. Ale co nedokázala vlastní silou, to dokázala Morava „s pomocí jiných, a jmenovitě Česka, ku ktrémuž aby stála, aby se vždy čileji a čileji k němu toulila, jest přání a žádost spravedlivá tuším každého našince,“ s. 256–258. Národní život na Slovensku začal a pohnul se stejným způsobem a ve stejném čase jako v Čechách, literaturou. Ale Slovensko nemělo tolik památek z minulosti, a proto ani literatura „neměla nikdy toho působení a toho účinku a toho zaslíbení jako v Čechách“. A zatím

co se snažila pozdvihnout hluboko upadlý národ, rozvinul se v Uhrách politický a společenský život. Literatura zůstávala „jediné hýbadlo života našeho národního“, ale slabé. Nebylo možno vedrat se literaturou „v hluk politického života“. Tomu bránili jediní tehdejší reprezentanti politického života, slovenská i maďarská šlechta – výčitkami, že „k jiné vlasti se přiznáváme, že... nejsme doma, stojíce literaturou naší k Čechům, politicky s námi nespojeným“. Bylo třeba pozvednout společenský život, a ten se vždy konal v řeči domácí, slovenské. Rozhodli se tedy pro slovenštinu, přestože očekávali odpor od těch spisovatelů, kteří kladou hlavní váhu na literaturu. Bylo též nutno spojit se s katolíky, většinou národa, sjednotit se s nimi ve spisovné řeči. Nepřijali od nich bernoláčtinu, ale museli pro první dobu přijmout Bernolákův pravopis – přesvědčení o tom, že „budoucí čas to opraví a vyrovná“. Čeština se nemohla plně uplatňovat ani u evangelíků, nebylo možné zavést ve školách vyučování češtině. Bylo tedy třeba získat pokud možno šlechtu, znemožnit výčitky nevlasteneckého smýšlení, a bylo také nutno spojit dvě literatury, zmírnit náboženský rozpor, přitom „získat lid, pohnout jeho srdcem a naklonit úmyslům našim“, s. 258–261. „Všem ale těmto úmyslům našim nechtěli rozumět mužové naší literatury a hnedle po našem vystoupení dali se do něj, vzbudíce tak proti našim počínáním nepřítelů i u bratří českých, jenž z počátku byli se na pozorování kroků našich obmezili. Takto povstala polemika, polemika polemiku zplodila, my ale jisti jsme byli, že se to časem vše vyrovná, budoucnost naše kroky i před bratry českými ospravedlní, a že z celé naší polemiky žádné nepřítelství mezi námi povstati nemůže, jak to i přítomnost skutečně osvědčuje. Nikdy jsme my na odtržení nepomyslili, neb kdo by se teď od bratří slovanských v tomto věku všeobecného rozčlenění slovanského odtrhnouti mohl, kdyby i chtěl, a kdo by měl dost vůle a snělosti teď to učiniti? Že jsme prospěch našeho kroku ne zle vypočítávali, ukazuje teď Liptovská stolice, v níž slovenský jazyk do veřejného života našeho národa jest uveden a za kterou půjdou druhé stolice slovenské“, s. 261–262.

33) Tamtéž, s. 264–265.

34) Štúr porovnával a hodnotil i takto: „Před pádem starého režimu v Čechách nebylo ani stínu veřejného politického života, na Slovensku byl sice, ale maďarismem zaplavený... tento život ustísněných a od světa vyloučených Slováků byl se ztratil“. Tamtéž, s. 256–259.

35) „Všade jedna a táž mysl jednoty a svobody slovanské!... Musíme to jináče zavést a najednou s politickými orgány ve všech kmenech a vlastech našich vystoupit, neboť nemáš teď mohoutnějšího hýbadla národů jako tribunů a deník. Jen jen se chystej, a pak započneme časem. Ale se cvič v řečnění“. V dopisu J. V. Fričovi z Vídně do Prahy 12. 4. 1849. *Listy Ludovíta Štúra*, II, s. 204.

36) Tento pojem na Slovensku zdomácněl i zásluhou Petra Kellnera-Hostinského, překladatele známé Libeltovy rozpravy *O milosci ojczyzny*. Štúrovo pojetí může nejlépe osvětlit jediná věta z polemického článku, napsaná r. 1846: „Kdekoľvek vidím dáke hýbanie sa k životu, dáke povstávanie z terajšej ničoty u kmeňov slovanských, hlbokú a najvrúcnejšiu cítim k tomu úctu, a že sa i z českého preberania sa k životu tešíme, o tom sme už i v našich novinách dostatočné dôkazy dali, zpravu podávajúc o všetkých krokoch a hýbaní sa českého života“. SNN 24. 11. 1846, s. 380. Dielo V, s. 148. KELLNERA – HOSTINSKÉHO charakterizuje radostné zvolání: „A už akó hýbanie sa ukazuje medzi poddanými!“ SNN 3. 4. 1846, s. 281.

- 37) *Láska otčiny*. Orol tatranský, 26. 8. 1847, s. 569 a 570: „Spojenia sa materiálnej a duchovnej otčiny k životu otčiny, stopenia a vytvorenia sa všetkých čiastok tela a ducha na jeden živý a činný národ. Život národa je teda najúplnejšie určenia obce... Všade hýbania, plnosť života: to je obec“.
- 38) Na pražské nádraží doprovázel Štúra velký počet členů Svornosti a studentských legrů. U vlaku zněl zpěv a radostné volání – „Štúr odpovéděl nadšenou řečí“. *Z Prahy*. Květy 9. 5. 1848, s. 242. Navzájem se s jásotem ujišťovali o slovanské Praze, která nesmí být německou. NN 6. 5. 1848, s. 120. Další Lamblova zpráva ještě oznamovala, že Štúr před odjezdem „daroval Slávii 15 zl. stř., kterýžto dar spolku mladému při vstupování do života velice poslouží. Slávie přijme dar tento vděčně, ovšem s tím vděčným oumyslem, že ho jako půjčku považovati bude, jsouc připravena při první příležitosti na podobnou oběť k slovanskému oučelu“. *Ludovít Štúr*. NN 11. 5. 1848, s. 124, podepsán „V. D. L.“.
- 39) Zpráva v Orlu tatranském současně také informuje o novém politickém časopisu v Lipsku Slawische Rundschau a o srbských novinách v Pešti. „Tak aj v Prahe od 5. dubna začali vychádzať ‚Národní noviny, ktorých odpovedným redaktorom je predešlý správca Pražských novín K. Havlíček. Noviny tieto sú jasným dôkazom znamenitie pohnutiego života národniego v Českej, ktorý si teraz už, od viacej ako dve sto rokov potlačený, zrazu prednosť nad druhými živlami na veky vydobudnuu a základ k českej budúcnosti založiu. Heslo týchto každý deň okrem pondelka vychádzajúcich novín je: Skutočná rovnosť národností. Spojenia zemí koruny našej. Zrušenia práv feudálnych. Rovnosť všetkých stavov před zákonom. Súdý boženické (jury). Odpovedné ministerstvo pre korunu našu. Všeobecný snem celieho národa. Národnia garda všade. Úplná obnova škôl a úradov. Miestokrál v Prahe“. – Bezprostředně následovala další důležitá informace: „Podľa českých Národních novín robia sa v Prahe prípravy, aby sa na gymnasium Staro- i Novomeskom ešte tohoto roku všetkie predmety prednášali po česky. Gymnasium Malostranskô zostane nemeckô“. Zaujímavá v tomto souhrnném zpravodajství je také zmínka o časopisu Pardubický hlasatel svobody tisku a práva. Orol tatranský 5. 5. 1848, s. 750. Tyto informace posílal do rubriky *Slovanskie správy* pravděpodobně Štúr za svého pobytu v Praze, nebo i později z Lipovského Mikuláše. Poslední zpravodajství z českého kulturního života přinesl Orol tatranský 26. 5. 1848, tři krátké glosy: *Kosmos Alexandra Humboldta*, *Matica česká a Politické noviny na Morave*, s. 765. Humboldtovo přírodovědné dílo překládá pro Matici českou J. F. Smetana. Připravuje se nákladné vydání Thiersovy *Histórie francúzskeho prevratu*. Na Moravě už také začnou vycházet spolu s Týdeníkem i politické noviny.
- 40) SNN informovaly podle berlínského pramene o amnestii pro odsouzené Poláky, s. 1084. Ale brzy došlo po srážce lidu s vojskem k strašnému krveprolití, s. 1092 a 1100. Pruský král 21. března oznámil, že usiluje o spojení všech německých knížectví. Na ulicích Berlína oslavovali pruského krále jako německého císaře, jinde v Německu provolávali slávu rakouskému císaři Ferdinandovi co budoucímu německému císaři, s. 1110. Podle zpráv německého tisku dovolil pruský král Poznaňsku, aby se reorganizovalo v národním duchu. Poláci propuštění z berlínských žalářů přicházejí do Poznaň a jsou přijímáni s nepopsatelným nadšením, s. 1100. Polský národní výbor není však spokojený s odpovědí pruského krále a žádá pro poznaňské velkoknížectví více práv. „Mysli sú rozdráždenie a agitácia už mala dňa 27. brezna ku zbúreniu

všetko svolávať... Poliaci sa majú o čo oprieť, lebo pluky poľských koscov stoja už k boju hotovíe“. *Poznaňsko*. SNN 7. 4. 1848, s. 1104. V Nemecku očakávali koncom března vpád Fransouzů a začátek evropské války, s. 1096.

- 41) Podrobné zprávy psal většinou vídeňský dopisovatel Černohorský.
- 42) Vídeňský dopisovatel ZECHENTER („G. Z.“) vylíčil rozčilenou atmosféru, když komentoval průběh okázalé slavnostní vojenské přehlídky, které se také zúčastnila národní garda i studentstvo. „Na žiadosť kráľa sme všetci maširovali cez mesto a cez kráľ. hrad... Už deň predtým chodili chýry po meste, že žiakov preto do prostriedku vystavia, aby ich tým lepšie do cviku vziať a postrieľať mohli. Chýry tie iste z toho pochodili, že mnohí mešťania... na žiakov reptali, že si oni od sopliakov chlapcov žiakov príkazy viac predpisovať nedajú, že oni chcú mať svatý pokoj“. Studenti si opatrili před slavností pro každý případ ostré náboje. S novou ústavou nemohou být spokojeni, jsou v ní některé body „ozaj čudnie!“ *Rakúška*. SNN 2. 5. 1848, s. 1127–1128.
- 43) „Kus po kuse, okolia za okolím odrýva od tela poľskoslovianskeho... i tuná pohltнутý bude živel poľský – lebo je Berlín blízko – a Poľská v hrobe!“ *Pruská*. SNN 5. 5. 1848, s. 1132.
- 44) *Poznaň*. SNN 12. 5. 1848, s. 1140.
- 45) „Len zriedka sa niekdo na ulici ukáže, majúć národniu kokardu čiernym závojom pristretú“. *Halič. Krakov*. SNN 2. 5. 1848, s. 1128.
- 46) „Metternichova politika počína zase mátať!“ *Frankfurt*. SNN 2. 5. 1848, s. 1128.
- 47) Členové národního výboru se přý vzdali, když uslyšeli, že se k městu blíží ozbrojený sedláci z okolí... Střelbu z nešťastného Krakova uslyšelo i nedaleké ruské vojsko. Rakouský generál oznámil ruskému generálovi, že jejich pomoc nepotřebují, s. 1131.
- 48) „Gazeta polská donáša príhlas na Rusov, aby, následujúc príklad Západu, striasli jarmo despotickô. Znie on takto: ‚Rusi, bratia naši, synovia jednej matky Slávy! Dau by Boh, aby hlas bratov vašich od západu a poludnia hodiú do srdcí vašich semä skriesenia! Pozývame vás ku slobode! Spojte sa s nami! Despotism utláča vašu domovinu; on vás ako pohanov predstavuje svetu! Či ste počuli po celej Europe sa rozlievajúci krik nenávisťi a rozhorčenia proti vám? Naproti vám nie, Rusi, vás svet nepozná. Pozná len tu moc, ktorá vás utláča, pozná iba ľad sibírsky. Rusi! My vás pozývame, bojujte s nami za slobodu, osvetu, za vaše i naše blaho! Zakopajme na večnosť v pustatinách sibírskych despotism asiatský!‘“ *Pruská. Z Vratislavi*. SNN 5. 5. 1848, s. 1132.
- 49) Podle údaje F. Zemialkowského měl Karol Libelt cestovat 11. května (!) do Uher, aby připravil povstání v Haliči. Blíže RAPANT, D.: c. d., I. 1, s. 349.
- 50) „Páni Spišiaci ešte len neverili, že by sa tej hydre urbárskej hlava sfala? Ej, ej, na tých Spišských Karpatoch pozde sa ľad topí!“ *Spišská*. SNN 14. 4. 1848, s. 1111.
- 51) „My len prajeme, aby novie zákony ľud náš čím skôr poznau a neostávau v neistote, či je už voľný od robotovizne, a či nie... My na túto otázku odpovedáme: urbár sa zrušiu, a tak na panštinu sa viac sedliaci vyhãnať nemôžu. Prečo že sa tam IX. zák. článok neuverejniu?... obviňovať sa tu musí vrchnosť, alebo panskí úradníci – tí, tí panskí úradníci!“ *Malý chýrmik*. SNN 21. 4. 1848, s. 1119–1120.
- 52) Gerometta promluvil pod širým nebem k veľkému množství lidu. Při nadšené dvou denní slavnosti převzala národní garda několik zástav, na jedné z nich byl dokonce slovenský nápis ‚Zástava Slobody‘. Zavládla všeobecná radost. Večer obdivovali slavnostní osvětlení a jistá paní Maršovská se těšila zvláštní chvále všech, neboť si ji za-

sloužila, třebaže je zemanského rodu! – K tomu redaktor Štúr poznamenal: „No čo to? Či by sa teraz ozaj ešte našieu človek, čo by si na tom rode dačo zakladau?“ – Nyní zde nosí kdekdo kokardy, všechny nápisy jsou slovenské! – Redaktor: „V slovenskom meste to ani inakšie byť nemôže; ak by inakšie bolo, nie sme hodní opravdivej slobody“. *Denník domáci*. SNN 21. 4. 1848, s. 1118.

- 53) Dopisovateľ Ján ONDRISÍK, kaplan z Nového mesta nad Kysucou (pseudonym PROSTOVRAVEC), se omlouval za opožděnou zprávu. Na poště mu dopis zadrželi a pak vrátili uazpět. Oznamuje, že kysucký lid přijal sice změny s radostí, ale i s nedůvěrou, zvláště když uslyšel, že nové zákony neplatí, dokud je nepotvrdí panovník. Samozřejmě, že už nechtějí robotovat. „Jediní bývalí poddaní osv. grófký Ludmily Csáky, ktorej z druhieho panstva ľud do roboty sa ponúka – za jej materinskú lásku a mnohie tisíce zlatých, k dobriemu poddanstva svojho obrátenie“. – Redaktorova glosa: „Tak je to, kdo mau lásku k ľudu, k tomu ľud i uznalým bude. Nie je náš ľud taký bezcitný, za aký by ho niektorí vyhlásiť chceli“. – Zato v okolí Čadce „páni popredku odsúdili biedny ľud k robotám až do 1. listopadu! Lež veru sa im prieči; dobrí ale títo páni pálenkou ho k sebe vábá!“ – Následující poznámka pod čarou je beze slov: „! ! !“ . Z *Trenčianskej stolice, dňa 26. dubna*. SNN 2. 5. 1848, s. 1127.
- 54) „1. Administrátori stoliční sa svojich úradov pozbavujú. 2. Platy hlavných županov budú tie, ktoré boli před r. 1845“. SNN 28. 4. 1848, s. 1121.
- 55) „Napredok vieme, že o tomto liste v krajine našej veľa rečí bude. Známe zo skúseností, že na nás nič tak citlivo nepôsobí, ako keď počujeme, že treba platiť. Desat milionov dane každý rok na úroky státnych rakúskych dlžieb má platiť Uhorská! Teraz, v týchto okolnostiach! To my nevidíme toho možnosť. Vláda, alebo rakúski ministri volajú na uhorskú veľkodušnosť; lež nadarmo. Pre marnú chválu sotva dáme 10 milionov, a to ešte každý rok“. Se špatným stavem rakouských financí je slovenský redaktor obeznámen. „Ale navrátime sa k nám. Známe, že náhradu zemským pánom, ktorú za zrušenia urbárskych dôchodkov dostanú, prejala krajina na seba. Krajine teda, a menovite ministerstvu treba sa postarať, aby prú tuto svoju dlžobu splatila. Treba nám na vychovávanía, na školy, na krajinský dom atď., slovom, všetkým ministrom bude treba peňazí: i akože v týchto okolnostiach rakúski ministri od nás 10 mil. ročnej dane žiadať môžu?“ Rakúska a financie. SNN 28. 4. 1848, s. 1122.
- 56) *Pešť*. SNN 28. 4. 1848, s. 1123.
- 57) SNN 28. 4. a 2. 5. 1848, s. 1123 a 1126.
- 58) *Brezová, d. 27. dubna (v Nitránskej)*. SNN 2. 5. 1848, s. 1128. O Hurbanovi stručně informovala jiná zpráva z Myjavy v témže čísle, s. 1126.
- 59) SNN vynechaly požadavek, aby „Národnia správa stolice“ vymohla u ministerstva propuštění uvězněného básníka Janka Krále a učitele Rotaridesa (bod devátý). Opatrně také vynechaly nejmělejší požadavek (v bodu osmém): „Žiadame, aby sa pre uspokojenia spoluobčanov našich po dedinách, mestečkách a kopaniciach byvajúcích a od dávnych rokov na rozličnie spôsoby od rozličných ľudí utláčaných, klamaných, o hory a pasienky, o role, obecníe živnosti, kopanice, a inie majetky pripravovaných, aby sa pre uspokojenia týchto doteraz nešťastných občanov krajiny odrazu takie poriadky porobili, že by oni k svojim predošlým nepohnutým majetkom, teda ku svojim dávnym kopanicám, pasienkom, horám atď. prijsť a týmto imaním neobmedzene oni i jejich potomci podľa práva vládnúť mohli“. SNN 2. 5. 1848, s. 1126–1127. Úplný text letáku má RAPANT, D.: c. d., I. 2, s. 138–140.

- 60) *Rakúska. Viedea* 8. mája. SNN 22. 5. 1848, 1139. ZECHENTER se zmínil i o tom, že študenti s meštánským výborem chčejú prosadiť zmeňy v ústavě – „aby sa ministerium pre robotníkov utvorilo“, aby se do sněmovny volili „aj chudobnejší“...
- 61) „My sa tomu veľmi čudujeme, že v Pešti, kde sa predca všetko za slobodu, rovnosť a bratstvo osvedčilo, nájde sa človek, ktorý by aj len prosíť zabrániť chceu. Zákonná cesta žiadostí je každiemu otvorená – bo keď by to stáť nemalo, teda by bola všetká sloboda len satíra na slobodu, ba práve otroctvo. Prečo že sa tešíme slobode? Preto, že naše mienky a žiadosti ku štěstiu všetkých smerujúce slobodne, v duchu nie zotročilom predniesť môžeme, bo len tam je opravdová sloboda, kde každý cestou zákonnou môže vyjaviť, čo ho bolí, čo mu po pravde a zákone náleží, čo rozkvití vlasti a jej národov napomôže. A či azda majú voľaktorí chuť račí krok urobiť? Poprobujte! My aspon naspäť nepôjdeme, radšej na zrúcaliskách slobody zahynieme. ‚Napred cestou zákonnou!‘, to je naše heslo. Korbáče a kule vojska sú proti zbojníkom, lupičom, drancovníkom, rabovníkom – ale nie proti žiadostiam a prosbám“. *Malý chýrník*. SNN 5. 5. 1848, s. 1132.
- 62) *Rakúska*. SNN 5. 5. 1848, s. 1130.
- 63) Týž dopisovateľ vylíčil už 5. března v SNN radostné vítání svobody v této stolici, kde čtyři pětiny obyvatelstva tvoří Slováci. Nyní o měsíc později tam organizoval s několika přáteli politické vystoupení před početným shromážděním, které svolali do Zlatých Moravců. Chčeli vyslovit jen tři požadavky: aby se při veřejném rokování používala kromě maďarštiny také slovenština, aby slovenské obce dostávaly úřední přípisy ve slovenštině, aby slovenské děti měly vyučování ve slovenštině. Avšak stoliční vrchnost nic takového nedovolila. Hlavního agitátora Plošice označili za buřiče, který chce „panslavismus v stolici upevníť“ a „krajinu Rusovi zapredať“. Marň se snažil nehořázné výmysly vyvrátit. *Z Tekovskej*. SNN 9. 5. 1848, s. 1134.
- 64) SNN 12. 5. 1848, s. 1137.
- 65) RAPANT, D.: c. d., I. 1, s. 300.
- 66) HUČKO, J.: *Život a dielo Ľudovíta Štúra*. Martin 1984, s. 164.
- 67) V SNN se objevily také zprávy z báňských měst, zejména energické původní sopsy E. ŠPARNENSISE-ZLATIBORSKÉHO z Hodruše i z Banské Štiavnice (s. 1152).
- 68) „V tom istom čase, keď horlili proti Štúrovi jako zradcovi Uhorska, že je v Česku, vídia ho i na čele pohybov slovenských v Štiavnici. Poznáva sa stadiaľto zajedenia sa len do Štúra, a rozražovania myslí vlastencov proti nemu. A či by to bou rusizmus – k národnému povzbudzovať životu národ? Tak sú teraz všetky národy rusistie, bo sa všetky k národnosti berú!“ *Prehľad časopisov domácich*. SNN 23. 5. 1848, s. 1145. Tento polemický článek, podepsaný šifrou „J.“, napsal patrně redaktor SNN Jurovský.
- 69) SNN 6. 6. 1848, s. 1164.
- 70) Štúr pouze stručně v dopisu poznamenal, že Maďari by chčeli být jen ti staří, ale to už v tomto světě nejde. Také přítele informoval, že se v Liptově zdrželo několik Poláků, a s potěšením připomněl čerstvé zprávy o zlepšení věcí v Poznani. *Listy Ľudovíta Štúra*, II, s. 188–189.
- 71) SNN se živě zajímaly nejen o další vývoj v Haliči a v Poznani (s. 1142, 1163, 1168), ale podrobně informovaly také o francouzských sympatiích projevených Polákům v Paříži (s. 1148, 1152, 1163). S nevolí glosovaly praktiky ruských úřadů používané proti „povstaniu polskiemu“. SNN 23. 5. 1848, s. 1148. Nadále uveřejňovaly reportáže z revoluční Vídně od svého stálého dopisovatele a člena studentské legie ZECHEN-

TERA-LACKOMERSKÉHO (s. 1147, 1159, 1167). Povšimly si protičeských nálad ve Frankfurtu (s. 1140, 1148), a brzy nato s radostí oznamovaly, že „Nemci v Praze se celkom spriatelili s národnou českou stranou,... ani vyslancov do Frankfurtu voliť nebudú“. *Malý chýrník*. SNN 26. 5. 1848, s. 1151.

- 72) Redaktor Bohuslav Nosák přijel do Prahy 17. května, jak oznamovaly Květy 21. 5. 1848, ale Štúra už nezastihl. Marně ho také v Praze hledal dopis, který poslal 16. května z Bratislavy Janko Štúr na Havlíčkovu adresu; oznamuje, že v redakci zůstal téměř sám a všemožně se snažil noviny zachránit. „Dnes už noviny vyjsť nemohli“. Na základě této informace od J. Štúra uveřejnil HAVLÍČEK už 19. května předčasnou zprávu o jejich zániku. Také brněnský Týdeník 1. června oznamoval, že redakce Slovenských národních novin „se rozprášila“. Naopak jiná zpráva ze Slovenska v Pokroku 6. 6. 1848 byla ještě optimistická: „Redakci Novin slovenských v Prešpurku vede Janko Štúr, bratr Ljudevitův. Přenesou se do Bystřice“.
- 73) První zpráva se stručně zmiňuje o slovanských hostech v Praze a jejich řečnických projevech na Žofíně. Upozorňuje na začátek sjezdu 2. června. SNN 6. 6. 1848, s. 1162. Poslední zpráva seznamuje se jmény devíti mužů, kteří budou přijímat účastníky sjezdu do tří výborů – pro východní Slované, pro Jihošlovany a pro západní Slované: Čechy, Moravany a Slováky. SNN, 9. 6. 1848, s. 1167.
- 74) Některé novinářské zprávy citovaly také útržky z rozhovorů s L. Štúrem, jedním z nejváženějších politiků mezi slovanskými hosty. Hned po příjezdu 31. května musel na nádraží odpovídat na otázky, co se děje na Slovensku a jak se mu podařilo uniknout. Pražský večerní list oznamoval (1. června, s. 2), že Štúr „sotva ušel Maďarům – jenom 10 minut, a on by se stal obětí maďarského fanatismu. Vypravoval strašlivé věci“. Tento radikální politický list, redigovaný J. S. Liblinským, stručně informoval (2. června, s. 7) o Štúrově projevu na Žofíně v předvečer zahájení sjezdu. Zmínil se pouze o velkém potlesku „na ohnivá a rázná slova“ Hurbanova i Štúrova. Více se dovíme z reportáže reakčně zaměřeného německého publicisty F. J. SCHOPFA: Štúr se zaměřil na výrok z německého tisku o Praze jako německém městě.
- 75) Používalo se také termínu „česko-moravsko-slezsko-slovenská“, „československá“, nebo „česká“ sekce. Zápis o rokování 3. června doslovně otiskl již 6. a 7. června deník Pokrok, orgán zemského správce L. Thuna, redigovaný V. V. Tomkem, v článku *Slovanský sjezd*. Tím bylo porušeno ustanovení, aby průběh dopoledního rokování zůstal tajný. Štúrovy nejmělejší projevy na sjezdu se ihned tímto způsobem dostaly na veřejnost.
- 76) „Cíl náš měl by býti zachovati říši Rakouska? Náš cíl jest zachovati nás. Nejdříve musíme sloužit sobě, pak jiným. Dosavád Rakousko stálo, a my hnili. Co by nám řekl svět, kdybychom o nic více nestáli, než o zachování Rakouska. Pádem Rakouska nepodáme my“. *Protokol zavedený v posezení sboru československého dne 3. června 1848*. RAPANT, D.: c. d., II. 2, s. 21.
- 77) „Neříkejme, že chceme zachovat Rakousko, ani utvořit rakouskou slovanskou říši. Toť nás připraví o všechny sympatie evropských národů. Řekněme, že chceme jako samostatné slovanské obce stát pod vládou rakouskou: tím dáme akcent Slovanům. Pak s nimi může vláda rakouská žít“. Tamtéž.
- 78) „Do Frankfurtu vypisuje vláda volení, a kdyby se výroky frankfurtského sněmu vyplnily, bylo by Rakousko zničeno. Vláda již nic nemůže, je to vyžítá formule, ba jsme i proti tomu jménu Rakouska, leží na něm krvavá kletba. To jediný náš cíl, že chceme samostatné svobodné spojené slovanské obce v Rakouské říši“. Tamtéž, s. 27.

- 79) „Nechtějme pouhé zachování Rakouska, opakují, že by sme se tím připravili o sympatie všech svobodných národů. Co jest Rakousko? Rakousko jest kvintesence servilismu, špehounství a podobného neřádu. Co z vás, Čechové, udělalo Rakousko? Váš vysílalo do Polska za nástroje nejhanebnější vlády. Co z vás udělalo, z vás, o kterých dějepis svědčí, že nebylo šlechtetnějšího a hrdinětějšího národa, a teď jste se stali hanebnými nástroji servilismu. A co teď Němci dělají? Teď vám celé neštěstí Haliče připisují. Teď jejich hanba na vás padá, nic ji nezakrýváme. Nic si nezakrýváme! To je největší posměch, že právě my chceme Rakouskou říši zachovati. Kdybychom to chtěli, tu bychom musili táhnout proti Vlachům, proti Polákům a snad sami proti sobě. Řekněm, že nechcem nic jiného, nežli zřízení samostatných slovanských obcí v Rakouské říši a pak zničení maďarské převahy. Z toho ohledu je návrh Havlíčkův výborný, aby se bez odkladu pluky dobrovolníků sbíraly“. Tamtéž, s. 27–28.
- 80) Tamtéž, s. 29. Štúr si byl vědom toho, že se tím vypovídá válka Maďarům. Navrhoval požadovat rovnost politických práv se všemi národy v Rakouské říši, opakoval návrh sbírat dobrovolníky a doporučoval i prohlášení k Maďarům.
- 81) „Kdo ví, kdy se zase sejdem. Boj v Uhrách nastává. Frankfurt může Čechy do nebezpečných pletich přivést; tedy stůjte na tom, aby se zřídily obce slovanské, a nejen ujistila jejich národnost“, s. 31.
- 82) Tamtéž, s. 32. Štúr se tu odvolává na diskusi o státoprávním uspořádání, kterou zahájil ve vídeňském žurnálu 31. března článek citovaný 12. 4. 1848 v SNN. V diskusi se později objevila úvaha o hrozivém projektu česko-illyrského císařství, na niž upozornily Slawische Centralblätter 28. 5. 1848, s. 35.
- 83) „Nač potvrzování a plášť vlády na revoluci?!“ Tamtéž, s. 32.
- 84) „Věc tak náhlá, že žádného odkladu. Tam boj, tedy kvůli bratrům hned!“ Tamtéž, s. 33.
- 85) Štúrovy názory o Haliči vycházely z poznatků o tragickém povstání r. 1846, jemuž tehdy SNN věnovaly velkou pozornost. Znovu se jím zabývaly na jaře 1848, po setkání L. Štúra s J. Lubomirským ve Vídni. Dopisovatel ČERNOHORSKÝ se zmínil o diplomatických krocích polské delegace v Haliči: „Zásluha kniežaťa Lubomirského je to, že on vyslancov zo Lvova, Tarnova i Krakova prišlých na to nahovoriu, že sa spojili“. Společnou delegaci vytvořili katolický biskup, několik polských šlechticů, malíř, rabín, ruský kanovník, sedlák, lékař, krakovský profesor a slavný polský herec. „Tu máte dokaz toho, že kde panuje túžba po štestí a sláve vlasti a kde za ňu niečo robíť treba, tam pri *kniežati* aj *sedliak* stáť môže, a že tá ukrutnosť z roku 1846 mala púvod v bezbožných byrokratoch haličských“. *Rakúska. Vieden*. SNN 21. 4. 1848, s. 1118. Totéž číslo SNN upozornilo na Hammerovu stať o byrokracii v Haliči: „Dr. Hammer píše o tomto raku na tele človečenstva, ktorý najmä utrápených bratov našich v Haliči náramne zožierau“. Tamtéž, s. 1119.
- 86) Informace 8. 6. 1848 v NN a v Bohemii.
- 87) „Na nás sú oči Slovanů všech obráceny jakožto na jádro Slovanů pod Rakouskem stojících, musíme se tedy ve jménu všech vyslovit. Musíme odložit ouzkovost, ovšem ale ne opatrnost“. – „Zach praví o výminkách spolku rakouských Slovan. Jak můžem ale mluvit o výminkách, nemajíce svobody! Proto myslím, že by záslužno bylo, abychom se veřejně osvědčili, že chcem všem posud v nesvobodě jsoucím bratřím dopomoci na svobodu. Mluvme ostatně o Slovanech, ne o Rakousích“. Tamtéž, s. 36–37.
- 88) „My nemůžem svazek v právním smyslu. Maďari a Němci nám toho mohou překaziti. Ale můžeme zato učinit Schutz- a Trutzbündnis, Tam sme na púdě legální“. Tamtéž,

- s. 37. Za Libeltův návrh se postavil zejména František Palacký. Zdůraznil „svobodu národů na základu rovnoprávnosti“. Navrhl vydat ihned osvědčení „světu i císaři“. Tamtéž, s. 38.
- 89) Tamtéž, s. 39. Libelt ihned Štúra doplnil: „Zásady naše netýkají se formy vládní. Zásady naše jsou: a) zásada bratrstva všech lidí, b) volnosti pro všechny, c) by se Slované, co jedno plémě, spojili v přirozený svůj poměr vzájemný. Žádný parlament aby neměl vplyvu u věci slovanské. Sjezd dvakrát do roka střídavě na jiných místech“.
- 90) Návrh formulace požadavků moravských a slezských přečetl Klácel, slovenský elaborát Hurban. Rozproudila se debata. Hodža hájil ideu spolkového státu, Hurban však dlouze objasňoval důvody, které stojí v cestě spojení Slovenska s českými zeměmi. Také Šafařík považoval prozatím („na čas“) snahu o odtržení Slovenska od Uher a jeho „vtělení“ ke koruně české za málo rálnou. Tamtéž, s. 46.
- 91) Tamtéž, s. 48. Poté Hurban a Šafařík vysvětlovali Štúrovi, co se projednávalo za jeho nepřítomnosti. Šafařík nesdílel Štúrovův názor na budoucí slovanský sněm; ten musí být jiný než „dosti špatný“ sněm v Srbsku! Tamtéž.
- 92) „Osvědčují se Slováci a Rusíni uherští, že s dosavadním uherským ministerium, pouze a výhradně maďarsky smýšlejícím, ani s jeho jednáním spokojeni nejsou“. Tamtéž, s. 51.
- 93) RAPANT, D.: c. d., III. 1, s. 20.
- 94) „Nemáme národ tak ozbrojený jako Chorvaté a Srbové, sic bychom se hned ze jha svého vysekali. Náš národ není pro nás ještě dobyt, nesmíme k němu ještě otevřeně mluvit; máme národovníky, kdybychom jim ale smýšlení protiuherské okázali, tisíce jich bylo by proti nám. Počněte jen, bratři Srbové a Chorvátí; my nezůstaneme pozadu“. RAPANT, D.: c. d., II. 2, s. 53–54. *Protokol zavedený v sezení výborů dne 7. června 1848 o 11 hod. dopoledne.*
- 95) „Zdaliž vám Jihoslovanům slovo milejší než cit a srdce, kteréž od věků znáte? Vyslovíme-li se nyní pro odtrhnutí od Uher, učiníme svým rodákům, co by se všem Slovanům panslavistickou proklamací bylo učinilo. Pronásledování velké, šibenice čekaly by pak v každé vsi. Žádáme národní sněm jen v záležitostech čistě národních, spolu ale též co nástroj, jímž bychom se mohli nebezpečným záměrům maďarské vlády protivit. Jest a má to býti jen první stupeň; Jihoslované byli již dříve na něm, teď mohou tedy ovšem na druhý stoupati; jen číňte, doskočíme pak najednou za vámi“. Tamtéž, s. 55.
- 96) „Vina padla by na nás, že jsme k tomu přivolili“. Tamtéž, s. 56. Také Šafařík uvažoval stejně; uherští Slované k říšskému sněmu nenálezejí... Tím debata skončila, jen ještě Lubomirski oznámil, že „diplomatický komitét některé práce již dokončil“, a Šafařík upozornil, že se zítra bude volit do druhého a třetího komitétu. Druhý komitét pověřili vypracováním petice k císaři, třetí komitét měl navrhnout prostředky potřebné k uskutečnění slovanského svazu v Rakousku. Členy obou výborů se stali Hodža a Štúr ve funkci náhradníků. RAPANT, D.: c. d., II. 1, s. 6.
- 97) *Historická zpráva o sjezdu slovanském*. Časopis Českého muzea, 1848, sv. 2. s. 11.
- 98) *Původní návrh Karla Libelta, podaný 7. června*. Tamtéž, s. 34 (*Příloha VI*). Tento dokument cituje SOJKOVÁ, Z.: *Fragmenty z knihy o Štúrovi*. Slovenské pohľady, 72, 1856, č. 1, s. 36–37.
- 99) RAPANT, D.: c. d., II. 2, s. 61–72.
- 100) „Vidouce, že na Praze zráda se stala, a poněvadž měšťanstvo se poddalo, nemajíce zde žádného více bezpečí, odhodlali jsme se odjet i s Hurbanem, když Vám v ta-

komto stavě nic více pomoci nemůžeme. Odcházejících nás prosba nejsrdečnější k Vám jest ta: abyste toho muže, p. Bloudka, na místo svého určení odeslati ráčili, pakli Vám to jen jiné okolnosti dovolí. Mnohoť nám na tom záleží. Račte toto sdělit i p. Šafaříkovi. Dále: stranu slovanského sněmu radili bychom Vám, abyste jej vyhlásili za odročený, v kterém se pokračovat nemohlo. A vskutku to tak vyhlíží, že nedá se více rokovat. Poroučejte Vás a Vaši Prahu Bohu, jsem Váš srdečný ctitel Ludevít Štúr. V Praze české 1848 dne 17. června“. *Listy Ludovíta Štúra*, II, s. 189.

- 101) Nepodepsaný článek *Co se u nás děje?* Konstituční pražské noviny 23. 6. 1848, s. 253: „Mnoho výborných řečníků mluvilo. Známý apoštol Slovákův Lud. Štúr dělal ten návrh, by se utvořila samostatnost spojených obcí slovanských v Rakousku. Mluvil dále: Mají býti všickni národové před Bohem i na zemi stejně oprávněni, avšak bohužel toho se až dosud nestávalo; pobratřenci naši Slováci uherští jsou utiskováni od surovců maďarských; takovéhoho prohrěšení déle trpěti nesmíme. Protož navrhnul mužně státi na tom, aby vláda rakouská ztroskotala převahu maďarskou. Podporovali návrh Štúrův M. Hodža, Moravan Prúdek, Havlíček a Hurban. Slavný Šafařík mluvil: že právo, kteréž si Maďari osobují, nelidské jest a v konstitučním státu nesnesitelné; byl tedy toho mínění, že se již nesmíme choulostivě chovat, nýbrž máme vyslovit, že chceme vstoupiti do jednoty slovanských národů Rakouské říše a vybojování stejných práv politických. Následovně byla formulována odpověď na první otázku programu sjezdu slovanského, navrhnutá Šafaříkem“.
- 102) RAPANT, D.: c. d., I. 1, s. 385.
- 103) NN 11. 7. 1848, s. 293: „S velikým potěšením vzali jsme nové Slovácké noviny z Břetislavy do rukou, protože již dávný čas pohřešujeme Štúrovy Noviny slovenské,... ale s hořkostí a bolestí naplnil nás jejich duch... Doufáme, že národ slovenský vbrzce pochopí, jaký vlk se tu kryje v rouše ovčím přátelském“. – Podobně Včela 22. 7. 1848, s. 214: „Zdá se nám, že Slovácké noviny nebudou nikdy zastávat interesy slovenské, tím méně slovanské vůbec, neboť již první číslo brojí proti návrhu L. Štúrovu o spojení obcí slovanských, jakož učinil tento na sněmu slovanském. Vůbec, píšou dále, nebyl prý ani Štúr, ani Hodža a Hurban oprávněn mluvit v Praze ve jménu Slovákův“.
- 104) Týdeník 27. 7. 1848, s. 238: „Štúr má nevšední zásluhy o národ svůj, o Slovanstvo vůbec; i sám odpor jeho, jímž Čechům navzdory byl v pero uvedl nářečí slovácké, posloužil celku; avšak již smířily se tyto strany. Štúr ale, když nejlepší byla naděje k rovnosti, nejvíce pronásledován opustil krvavým srdcem milé bojiště, Noviny jeho umlkly, Orel tatranský zaletěl. To jest zpráva ovšem přesmutná, ale mnohem smutnější, že našel se Slovák, jenž v ty samy milé zvuky obaluje zrádu na Slovanstvu“. Podepsán M. KLÁCEL.
- 105) NN 1. 8. 1848, s. 367: „Den 9. června byl pro Slováky osudný, smutný; tehdy zapadla jim poslední hvězda veřejná, která svítila jasně na pouti jejich, která jim byla vůdcem i potěшитelem. Slovenskie Národnie Novini, nemohouc ani tři ouplná leta dokončit, pro překážky rozličné po mnohých bojích pouť svoji dokončily. Nemohlo se větší neštěstí přihoditi Slovákům“. – „Kdo jenom něco nahlédl do života Slováků, pocítil, že od těch časů, co noviny tyto oučinkovat začaly v oudolích Tatry, strojily se nevidané reformy a proměny. Sotva totiž první svůj půlrok dokončily, a již na všech stranách povstaly spolky mírnosti, ústavy hospodářské, čítárny atd.. Bylo ze všeho pozorovat, že se již i na Slováka slunce líbezněji počíná usmívat“. Nyní sice vznikly ji-

né časopisy pro slovenský lid, ale ty nejsou ani stín „předešlého, od Slováků milovaného časopisu“. Podepsán „A. B.“

- 106) NN 25. 7. 1848, s. 341: „Tu vidíte výsledek sjezdu slovanského ponejprv u veřejný život uvedený“. Zpráva je datována v Záhřebu 20. 7. 1848, podepsán „Vilém D.“.
- 107) S obsahem novoročního článku Štúra seznamuje SOJKOVÁ, Z.: *K problematice přelomu a vrcholu v politické publicistice Ludovíta Štúra*. Slovenská literatúra, 33, 1986, s. 50–51.
- 108) Francie učinila už r. 1791 mnoho pro svobodu člověka i celých národů a na počátku r. 1848 doplnila ideje rovnost, volnost (égalité, liberté) o velkou a krásnou myšlenku sbratření národů (fraternité des peuples). Štúr vyslovuje výhrady k jednotlivým francouzským politikům. Zamýšlí se nad mentalitou pařížského lidu, zmiňuje se o socialismu a komunismu, o problému chleba (le pain). Namítá, že „problém potravy (le pain) sa nemôže stať hlavným problémom ľudstva, a ľudstvo sa kvôli tomu nedá uzavrieť do Zuchthausrepubliky“. Boj sociální republiky v Paříži skončil porážkou. Byla to „vojna nemajetných proti majetným, majúca za cieľ rozdelenie majetku medzi všetkých, bez akejkoľvek zásluhy, bez akejkoľvek práce“. Slovenský překlad uveřejnil BOKES, F.: *Dokumenty k slovenskému národnému hnutiu 1848–1914*. Bratislava 1962, s. 27 a 31.
- 109) Štúr znovu kometuje nadšením Itálii pro papeže Pia IX. a jeho úspěšné reformy. Už se netají kritickými výhradami k obdivovanému reformátorovi, který „k lútosti národu trochu cúvol“. Ovšem jeho dílo „už mocne účinkovalo na jeho národ“, v Neapoli „národ chopil sa zbrane a prisvojil si práva, ktoré dala svetu veľká francúzska revolúcia“. Také v Lombardsko-benátském království začala revoluce – „lebo tam bačovala Metternichova vláda“. Tamtéž, s. 32. Štúr jako Slovan chce se řídit příslovím: „Čo praješ sebe, dopraj aj iným!“ – „Dovoľte národom, aby boli slobodné: to bude pýcha ľudstva, to prinesie aj hmotný osoh všetkým“. Metternicha, vedoucího představitele rakouského absolutismu, charakterizoval takto: „Metternich, starý nepriateľ každej slobody, človek bez srdca, ktorého najvyšším cieľom bola politická dynastia a ktorý všetky národy považoval za jej prostriedky“. Tamtéž, s. 33.
- 110) Podle Štúra mínění byl německý sněm ve vleku pruského a hlavně rakouského dvora, a proto nikdy nereprezentoval celek německého národa, nepůsobil podle jeho vůle. Byl jen nástrojem jednotlivých panovíků – „a hlavne nástrojom na utláčanie nemeckej slobody“. Nový sněm ve Frankfurtu je pouze jeho druhým vydáním. Tamtéž, s. 33.
- 111) Anglie „už dávno kráčala v duchu slobody, a preto národ nemusel hľadať prostredníctvom vzbury to, čo dostal mierovou cestou. Len v nešťastnom Irsku, kde Angličania už od storočí vyciciavajú národ,... tu sa dávny duch agitácie chce vzbúriť“. Irové žádají nezávislost, chtějí uskutečnit Repeal, a Slované s nimi sympatizují. „My utláčaným národom, a teda aj ľom, želáme všetko dobré a veľa šťastia“. Tamtéž, s. 34–35.
- 112) Ve Švýcarsku „takmer každý kantón sa stal sebe pánom. Tento stav, ktorý podkopával silu mladého štátu, chceli v poslednom čase niektoré kantóny zneužiť, a keďže boli zavedené reakčnou stranou, a obzvlášť jezuitmi, utvorili Sonderbund“. Ten však byl vojensky poražen. „Treba bojovať za spravodlivú vec, a vtedy sa zvíťazí“. Tamtéž, s. 35.
- 113) *Pohled na děje Slovanstva r. 1848*. NN 17. 8. 1848, s. 421. Reedice v knize ŠTÚR, Ľ.: *K přátelům*, c. d., s. 276.
- 114) „Čechy zavrhlý mužně a statečně všechny outoky německé, odmrštily všechny rozkazy německé vlády stranu volení poslanců pro Frankfurt, pak zničily statně všechny

machinace Němců, jež po celé zemi rozváděli. Proto se staly trnem v oku všem Němcům, chtícím osvojit si krásnou tuto zem, kolébkou hrdin. Ale genius Slávie radostně patřil na tuto zem, jenž po století Němectvem sklíčen statně přece zachovala starý svůj slovanský ráz“. Tamtéž, s. 277.

- 115) „V ten čas spadá svolání Slovanského sjezdu v Praze. S nadějemi a zvláště vřelým citem sešli se Slované od severu a jihu, od východu a západu do tohoto města, matky západního Slovastva. – Ještě nikdy nebyli se takto sešli“. – „Úkaz to byl veliký, nadšení poetické a Praha naše byla horlivé shromážděště a řečníště toho výjevu. Čekáno s radostí na všechny hosti slovanské a slavení byli oni dnové v Praze důstojně. Nezničitelný dejem učinil na každého Slovana první výjev; šli totiž naši, napřed všechny slovanské korouhve, za zpěvu starých hrdinských písní českých. – Zdálo se, že ožívují staré zdi pražské a šeptají nám historii naši. Po výjevu všeobecného plesu přistoupili členové sjezdu k dílu. Chtěli našinci vyjeviti myšlenky své Evropě a oučast bratřím slovanským; chtěli dále přání svá vzněsti před vládu rakouskou a na konci chtěli uzavřítí spolek větví slovanských. O to se radil sjezd“. – „Slované, od nichž se žádala jen pokora a jen služba, hovořili v duchu svobodném a vstoupili přede svět“. Proto nepřátelé rozehnali slovanský kongres. „Pozitivní výsledek neměl, ale mravný nevyslovený. Poznali se všichni i po duchu, i po řeči, a poznanli i ty, jež ve své lehkověrnosti a zaslepenosti měli za své přátele a za mohutné jakési útočiště jedné části Slovanstva. To je však sjednotilo a nepřítel přepočítal se. Mezitím klesl sám kongres ranou, i klesli taktéž bratři Čechové, na jichž mladou svobodu s druhé strany rána byla namířena. Těto svobody ujmuli jim, mnoho-li se jim zdálo, a ostatní ponechali si na lepší čas k odejmutí. Ale pro to všechno není udušen tímto outokem duchu národa českého, jak nyní ze všeho vidíme, ba on povstal mužnější a slavnější“. Tamtéž, s. 278–279.
- 116) Ruské otázky se Štúr dotkl už v třetí části úvodníku, když se zmiňoval o „veliké Rusi, před kterou Němci tak zvaný respekt mají“. A o polském „strachu před Ruskem“. Tamtéž, s. 278.
- 117) *Rusové*. NN 30. 8. 1848, s. 470. Reedice ŠTÚR, L.: *K přátelům*, c. d., s. 282.
- 118) „Jedna otázka proletuje celou Evropou: Budou-li se Rusové místiti v nynější práce Evropy, čili nebudou?“- Nyní ještě „nalezáme se v Evropě teprve na počátku drámy, která se později vyvine. Bezpochyby vynaloží strana račí, čili tak řečená reakcí, všechny své prostředky i napne všechny síly své, jen aby, pokud možné, navrátil se starý stav; ale tento pokus, byť i za nějaký čas potrvál, dlouho se nikoli udržeti nemůže a prostředky, jichž užívá, v obecném mínění jí připraví hrob a poslední ránu zasadí. Nechť jenom nás Slované opatruje dobrý duch světa i historie, abychom právě my spásy své nehledali takovým prostředkem, v podobných případech již tolikráte užívaným!“ Tamtéž, s. 282–284.
- 119) Tamtéž, s. 283.
- 120) Když vyšlo čtvrté číslo Slavenského Jugu, byl jeden z redaktorů Bohuslav Šulek pohnán před soud, jak později připomněl Josef Jakub TOUŽIMSKÝ v časopise Osvěta, 1896, s. 216.
- 121) ŠTÚR, L.: *K přátelům*, c. d., s. 283.
- 122) *Manifést sjezdu slovanského k národům evropským* (závěr): „Vystupující my co nejmladší, ač nikoli nejslabší opět na politickém dějišti Evropy, činíme tudíž návrh k obelánání všeobecného evropského sjezdu národů na vyjednávání všech mezinárodních

- otázek. Přesvědčení jsme zajisté, že národové svobodní snáze se unesou nežli placení diplomati. Kéž by návrh tento našel povšimnutí, dříve nežli zpátečnická politika jednotlivých dvorů zase přivede k tomu, aby národové, podnícení záštím a nenávisť, sami vespolek se hubili. Ve jménu svobody, rovnosti a bratrství všech národů“. Časopis Českého muzea, 1848, sv. 2, s. 42. (*Historická zpráva o sjezdu Slovanském.*)
- 123) *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Botschaft eines Slovaken vom Jahre 1855.* Ruský překlad vyšel r. 1867 v Moskvě a znovu r. 1909 v Petrohradě, slovenský překlad r. 1993 v Bratislavě, reedice původního německého rukopisu v Bratislavě r. 1931.
- 124) Blíže MATULA, V.: *Štúrovo dielo Slovanstvo a svet budúcnosti. (K otázke jeho vzniku a hodnotenia.)* Historický časopis, 38, 1990, s. 520 n.
- 125) ŠTÚR, L.: *Slovanstvo a svet budúcnosti.* Bratislava 1993, s. 123, 137, 147 n. Autor zazlival Čechům vytváření politických stran, mnohé přívržence radikalismu, republikanismu a komunismu, šíření západních ideí. Rozhořčeně odmítl Rakousko i austroslavismus.
- 126) Tamtéž, s. 134.
- 127) Tamtéž, s. 135–136.
- 128) Tamtéž, s. 147–148. Autor se výslovně distancuje od Palackého koncepce přetvoření Rakouska. Nerad připouští, že se Čechům podařilo získat pro tuto myšlenku i takzvaný illyrismus. S nechutí se vyjadřuje o urychleném svolání Slovanského sjezdu do Prahy, o jeho průběhu a předčasném ukončení, o ztroskotání rakousko-slovanských nadějí.
- 129) SOJKOVÁ, Z.: *Štúrova idea Slovanského sjezdu.* Slovanský přehled, 13, 1956, s. 272. Budiž mi zde dovoleno, abych někdejší svůj ukvapený mylný závěr korigovala!
- 130) ŠTÚR, L.: *Slovanstvo a svet budúcnosti*, c. d., s. 168: „Ó, kéž by si to vzala každá slovanská vláda k srdcu! Nie za každým voľným prejavom sa skrýva zlý úmysel, nie každý voľný pohyb znamená hneď atentát!“ – „...ruská vláda pochopí svoje veľké svetodejinné poslanie a bude sa riadiť slovanskou myšlienkou, oprúc sa o slovanstvo. Až potom sa budú slovanské kmene cítiť pripravené pripojiť sa k Rusku“. Tento kategorický požadavek uplatňuje stěžejní „zásady“ a hlavní „cíle“, vyslovené v původním návrhu dokumentu *Maniřest evropejský*, který předložil 7. 6. 1848 Karol Libelt Slovanskému sjezdu.

OBRANA PROTI HROZBĚ DUALISMU ROKU 1850

Od konce roku 1849 počínaje nastává v práci slovenských politiků změna: jejich součinnost s vídeňskou vládou končí. Vláda nesplnila závazky, proto ji postupně opouštějí.¹⁾ Neopouštějí však demokratické principy, uplatňované v dosavadním zápase o „nové“ Rakousko a o budoucnost Slovenska.²⁾ Tento politický boj stále ještě pokračuje i během následujícího roku, třebaže jen se slabou nadějí na úspěch. Postupně přechází v odhodlanou, často až zoufalou obranu proti narůstající hrozbě eakousko-uherského dualismu. Možnost přeměny jednotné monarchie v dualistické soustátí jevila se zvláště pro Slovensko jako krajní ohrožení, a téměř neodvratné nebezpečí. Jestliže novinář Štúr ujišťoval, že chce jako redaktor politických novin hájit tytéž hlavní zásady jako v dosavadním boji a že zůstanou vedoucími v jeho budoucím žurnálu, myslel to jistě naprosto upřímně.

O tehdejších jeho záměrech, spojených i nadále s čilou organizační aktivitou, dovídáme se hlavně z dobové korespondence. Z ní je zřejmé, že agitační činnost Štúra dostávala stále více pouze soukromý ráz, někdy dokonce se snahou o utajení. Jen výjimečně vystoupil jako politický řečník na veřejném shromáždění v Trenčíně 6. 3. 1850. Jeho novinářská práce, pokud nám je známa, obsahovala jen několik anonymních článků v německém bratislavském a pražském tisku. Zatím co jeho nejbližší přátelé a spolupracovníci tehdy publikovali ve vídeňských *Slovenských novinách* a v některých českých časopisech, Štúr sám je v tom asi nechtěl následovat, protože pomýšlel na vlastní politické noviny,

Politickou publicistiku Ľ. Štúra v dramatickém roce 1850 si přiblížíme v devíti kapitolách: 1. Zápas o Trenčianskou stolicí a slavnostní řečníci 6. března; 2. Začátek otevřeného sporu s českými novináři a návrat k literární práci; 3. Zoufalá reportáž z Trenčianské stolice; 4. Diskuse o slovanské otázce a program politických novin; 5. Diskuse o slovenské šlechtě i o povstání, o nových školách i o budoucích novinách; 6. Povzbudivé zprávy a výzvy z Trenčianské stolice; 7. Kollárův a Hurbanův konflikt s Havlíčkem; 8. Návrh císařského manifestu a dopisy z Vídně do Ruska; 9. Dějepisné práce, politické vědy a „ta věc“.

1. Zápas o Trenčianskou stolicí a slavnostní řečníci 6. března

Trvalý politický boj proti přežívajícímu feudálnímu systému, který probíhal v Trenčianské stolici od září 1849 za přímého vedení Ľ. Štúra, přinášel dlouho jen velmi neuspokojivé výsledky. Na počátku roku 1850 to musely přiznat o vládní *Slovenské noviny*.³⁾ Dobře byl informován o Trenčianské stolici také Jan Kollár, vládní dlvěrník a profesor slovanské archeologie na univerzitě ve Vídni. V oficiálním připsu, kterým se obrátil k vládě „jménem Slováků“ 17. ledna, zhodnotil kritickou situaci na západním Slovensku. Důrazně protestoval proti zákazům organizovat další deputace do Vídně.⁴⁾ S rozhořčením se vyjádřil o náhradě za vá-

lečné škody na majetku, které vymáhají vrchnosti zejména v Nitrianské, Turčianské a Trenčianské stolici. Sedláci se domnívají, že jde o pomstu. Kollár své informace opíral i o zpravodajství denního tisku.⁵⁾ Stěžoval si, že nově jmenovaný suplent na katedře slavistiky v Pešti nerozumí slovensky, ačkoli má největší počet slovenských žáků.⁶⁾ Litoval, že vláda nedbá na velké zásluhy Hurbana a jeho společníků, a přimlouval se, aby tento velmi způsobilý a skromný člověk dostal přiměřené postavení, neboť mnoho vytrpěl, ztratil všechn majetek, často se ocitl v největším nebezpečí...

Když si tyto Kollárovy „prosby a návrhy“ přečetl ministerský předseda Schwarzenberg, v rozhovoru s ním je všechny rázně odbyl. Dal mu najevo údiv nad tím, že se může zastávat sedláků proti šlechtě, a vysmál se mu za to, že se odvolává na pražské *Národní noviny* – „to jsou ty pravé!“ Vypτάval se na Hurbana, kde teď je; Kollár to nevěděl.⁷⁾

Brzy po této nepříjemné audienci u ministerského předsedy přijel Hurban se Štúrem do Vídně. Od Kollára se asi hned o všem dověděli a jeho zklamání na ně muselo zapůsobit skličujícím dojmem, který Hurban vyjádřil v soukromé korespondenci.⁸⁾ Hned po návratu z Vídně vypracoval Štúr novou analýzu současných poměrů v Trenčianské stolici, Odeslal ji koncem ledna z Uhrovice hraběti Attemsovi, novému vládnímu komisaři Bratislavského distriktu.⁹⁾ Připojil k ní pro jeho informaci také text memoranda, které adresovali Haynauovi 22. září v Zemianském Podhradí. Spolu s tímto memorandumem obsahoval nový přípis faktografický materiál, důležitý pro pozdější článek *Vom linken Waagufer*. Proto je třeba se s ním seznámit.

Shodně s Kollárem poukazoval na šikanování Trenčanů pro jejich politickou akci na podzim ve Vídni. Zveřejnění přehmatů a jejich vyšetřování nevedlo k nápravě, naopak se obrátilo proti žalobcům a svědkům. Ten, kdo podepsal rekurz za oddělení Slovenska od Uherska, je označen za pansláva. Říšská ústava nebyla ještě v Trenčianské stolici vyhlášena, protože dnešním vládcům ve stolici se nelíbí rovnoprávnost a liberální zásady. Chtějí lidu zprotivit vídeňskou vládu krutými tresty za lesní škody a pokutami, které vymáhají za asistence vojska, výsměchem i zastrásováním.

Některé stížnosti už obsahovalo také starší memorandum pro ministra vnitra Bacha, zveřejněné v denním tisku. Štúr s Hurbanem a Bórikem už tehdy apelovali na uplatňování slíbené rovnoprávnosti při jmenování nového úřednictva. V lednu 1850 Štúr v přípise Attemsovi přímo vyjmenoval několik mužů, kteří by měli zastávat v Trenčianské stolici veřejný úřad.¹⁰⁾ Na počátku února je sám plný optimismu a nové energie. S radostí oznamuje Hurbanovi, že byl v Trenčíně „v důležitých vecach. Následky môjho účinkovania sú už daktorie na svetle. Naši mladí ľusia dostali při terajšej obnove v Trenčíne všetci stoličníe úrady“. Nejvíc ho potěšilo, že novým stoličním komisařem bude od 14. února Kučiny a že „pár lumpov, dráčov ľudu a našich nepriateľov z úradu vypadlo... Stane sa, myslím, ešte i viac“.¹¹⁾

Dík obnově úřadů začala se situace v Trenčianské stolici aspoň částečně zlepšovat. Úřadovalo se německy, maďarsky, latinsky – a jen ve styku s obcemi také slovensky.¹²⁾ S velkými nadějemi očekávala slovenská veřejnost příchod nového vládního komisaře Rudolfa Kučinyho (Kutsényho). Přicházel z Oravy, kde

působil několik měsíců a získal si nejlepší pověst. Podle zpravodaje *Slovenských novin* jej Oravci neradi ztráceli.¹³⁾ Trenčané mu připravili okázale skvělé přijetí. Dne 6. března svého nového nejvyššího stoličního představitele, který nahradil zlopověstného Piaczeka, radostně uvítali v Trenčíně pochodňovým průvodem a řečnickými projevy – ve slovenštině. Na uvítací řeč L. Štúra odpověděl také Kučiny slovensky. Ujišťoval, že se postará o to, aby slova panovníkova nezůstala jenom na papíře. Pak promluvili ještě další řečníci Závodník a Gerometta. Nadšenou zprávu o této výjimečné události, kterou uveřejnily *Slovenské noviny*, převzalo několik českých i německých listů.¹⁴⁾

Podle této novinářské zprávy mluvil Štúr o tom, že Slováci očekávají od Kučinyho uskutečnění rovnoprávnosti, zaručené ústavou. Navázal tedy na svou loňskou mnohem závažnější politickou řeč právě v tomto městě, kde tehdy s mimořádným úspěchem agitoval.¹⁵⁾ Když tu znovu vystoupil o půl roku později s veřejným projevem k spoluobčanům, opět si získal nadšené posluchače, ale nebyl už hlavním řečníkem. Mikuláš Dohnány o tom napsal v soukromém dopise: „L. Štúr rečnil Kučinymu, můžeš si myslieť, aká to bola reč, a Kučiny krásne... po slovensky, v duchu slovenskom odpovedal“.¹⁶⁾ Na počest nového komisaře napsal M. Dohnány báseň, která vyšla brzy potom tiskem v Banské Bystrici s Kollárovým mottem: „I my máme z kmene vlastního mužů, kterým sluší čest a díka“. Následujícího dne 7. března pozval nový komisař Štúra, Hurbana, Závodníka a několik dalších významných Slováků k obědu.

Z Trenčína odjel Hurban se Štúrem do Uhrovce, kde vypracovali společně 10. března pamětní spis, kterým odpovídali na vyzvání ministra Bacha, aby se ucházeli o místa ve státní službě. Trvali na svém dřívějším vyjádření, kterým už na počátku října odpověděli ve Vídni Geringerovi: nepřijali by nepřiměřené postavení. Ale využili této příležitosti k dalšímu protestu proti působení úředníků na významných místech, kteří neplní zásady obsažené v ústavě a v proklamacích. Oni sami budou i nadále pro tyto zásady, za něž předtím bojovali, nezištně žít a pracovat.¹⁷⁾

O svém budoucím působení po válce na Slovensku měli původně Hodža, Hurban a Štúr smělé plány, jimiž se netajili před veřejností. Také denní tisk jim často věnoval pozornost. Ještě před skončením války se objevila tato informace: „Až vzejde den míru nad Rakouskem a nad Tatrami, pak teprve ukážou tito tři muži veškerou svou moc. Hodža v církevních, Štúr v literárních, Hurban v politických věcech. Nepodaří-li se opět některému ďasovi skvělou jich zásluhu zatemnit“.¹⁸⁾

V únoru 1850 odmítl Hodža místo ve státní službě – mimo území Slovenska. Podobně nepřijal Hurban 21. března místo okresního soudce, neboť by v tomto postavení nemohl působit v zájmu ideje nového Rakouska, tak jako za revoluce... Ale současně se domáhal úřední cesou svého práva k návratu na faru v Hlbokém. Hodža se nadále věnoval především záležitostem církevním, Hurban spolu se Štúrem si ponechali rozhodující vliv na oblast politiky a literatury. V tomto společném úsilí se navzájem dobře doplňovali v úzké spolupráci. Kdykoli jeden z nich musel postupovat samostatně, ihned svého svého přítele podrobně informoval. Ale během roku 1850 jejich společné literární plány ještě musely ustupovat do pozadí před naléhavými úkoly politického a společenského rázu.

Boj o Trenčianskou stolicí probíhal s velkou tvrdostí i po nástupu nového komisaře Kučinyho, kterého Štúr považoval za spojence v prosazování slovenských zájmů. Proto se na něj obrátil už 20. března s prosbou o pomoc proti Rédeky-mu, okresnímu komisaři v Bánovcích, s nímž měl sám nejhorší zkušenosti. Vy-líčil ho jako bezohledného, panovačného a cynického surovce.¹⁹⁾

Politický zápas přinášel jen pomalu drobné úspěchy, Několik mladých nových úředníků na podřadných místech v administrativě mělo stále ještě proti sobě ob-rovskou mocenskou přesilu bývalých kossuthovců i starokonzervativců. Některé obce se stavěly na odpor, připravovaly novou petici a novou deputaci do Ví-dně, nedbajíce zákazů, výhrůžek a trestů od svých stoličních úředníků.

2. Začátek otevřeného sporu s českými novináři

Po rozeznání kroměřížského sněmu na jaře 1849 pronikl na veřejnost Štúrův a Hurbanův spor s českou žurnalistikou jen v nepatrné míře. Nedošlo k otevře-né polemice s těmi českými novináři, kteří radili Slovákům smířit se s Maďary. Od těchto názorů se Štúr distancoval anonymním článkem v *Slavenském Jugu* a soukromými dopisy do Modry, které zčásti zveřejnila vídeňská *Die Presse*. Sám tehdy pomýšlel na cestu do Prahy, aby ovlivnil veřejné mínění, hlavně také vý-bor Slovanské lípy a radikální mládež. Tento úkol pak svěřil Františku Zachovi. K nějaké diskusi na toto téma v českém tisku nedošlo, spor zůstal tehdy před širší veřejností téměř utajený.

Připomněl ho však M. M. Hodža 2. 1. 1850 „příteli“ Karlu Havlíčkovi Bo-rovskému. Napsal mu soukromý dopis osobního rázu. Litoval, že k němu ne-mohl přijít v Praze s novoročním blahopřáním, protože odejel na Slovensko. Posílá mu několik adres dalších slovenských předplatitelů *Národních novin* – a komentuje politickou situaci. Snaží se vysvětlit důvody, které jsou Čechům nepochopitelné, „že tak urputně s vládou držíme. S kýmže budeme jiným?... S kýmže se spojíme? Naše, lidu našeho jediná naděje je vláda, t. j. císař ra-kúsky“.²⁰⁾ – Touto argumentací Hodža předem Havlíčka upozornil na východi-sko budoucího hlubokého rozporu mezi českou a slovenskou politickou publi-cistikou, který se vyhroutil v druhé polovině roku 1850. Hodža nepochybně znal Havlíčkovy úvahy z *Národních novin* o státoprávním uspořádání Rakouské mo-narchie a také novou stať Františka Palackého *O centralizaci a národnostní rov-noprávnosti v Rakousku*, uveřejněnou v *Národních novinách* 23. 12. 1849, kte-rá iniciovala bouřlivou novinářskou diskusi. Ale v dopise Havlíčkovi se o ní nezmiňuje. Hurban ji označil za výbornou; pochyboval jen o možnostech rea-lizace této koncepce.²¹⁾

Havlíček se postavil za Palackého ideu v *Národních novinách* 6. a 8. led-na pojednáním *Federalisté a centralisté*. Touto svou politickou angažovaností však nebezpečně své noviny ohrozil. Do těžké situace se současně dostal z po-dobných důvodů také záhřebský *Slavenski Jug*.²²⁾ Vídeňské *Slovenské noviny* se 24. ledna od Havlíčkových *Národních novin* distancovaly nemotorným pro-hlášením, že s nimi nesouhlasí, neboť „pokračují po dlouhý čas pevně v ten-denci, kteráž vzdoruje položenému smíru národností, ale i také uváděním v po-

dezření u obecnstva každého od vlády zavedeného zřízení na škodu celého mocnářství“.

Od 1. 1. 1850 nahradily *Slovenské noviny* štúrovskou slovenštinu takzvanou „staroslovenčinou“, nebo též „českoslovenčinou“. Na chystanou změnu upozorňovaly už 22. prosince *Moravské noviny*. Radaktoři *Slovenských novin* ji zdůvodňovali na počátku ledna. Přívržence spisovné slovenštiny ovšem nepřesvědčili.²³⁾ Nemohli ostatně přesvědčit ani pražského redaktora Havlíčka, který měl z Vídně věrohodné informace.²⁴⁾ Na obranu slovenštiny vystoupila vídeňská *Die Presse*, kde neznámý dopisovatel zaútočil na ministra Bacha, že nutí slovenské sedláky k češtině. Ujišťoval, že *Slovenské noviny* brzy zaniknou a slovenští vůdcové si založí slovenský časopis na Moravě.²⁵⁾

Nejrozhodnější zastánci spisovné slovenštiny se z taktických důvodů prozatím vyhýbali novým sporům o jazyk. Tento jejich postoj vyjádřila v *Moravských novinách* mrzutá úvaha: „Zase nové spory mezi nami a Čechmi sa otvoria. Ale keď čas príde slovenčine, nespomôže mu ani autorita ministrov, ani intrigánska duša Kollárova, ani nadávania do zradcov pánov redaktorov“.²⁶⁾ Sám Štúr sledoval staronový spor o slovenštinu s nevolí. Už na jaře 1849 zaregistroval první náznaky a upozornil na ně přítele J. V. Friče: „A že zase prý opakují otázky stranu řeči a říkají, že sme my Slovensko do Čech odtrhli“.²⁷⁾ Ale do nějaké polemiky se nechtěl pouštět ani tehdy, ani nyní, zvláště protože věděl, jak nepříznivě o něm smýšlí Thun a jiní vídeňští ministři. Zdrženlivý postoj zaujal i Hurban, jehož osobní situace se značně zhoršila, když se v denním tisku opakovaly od února zmínky o hanlivé brožuře, která vyšla anonymně ve Vídni s názvem *Die Umtriebe Hurbans... (Pikle Hurbana a společníků s několika poznámkami o Palackého rovnoprávnosti)*.

Na obranu štúrovského hnutí vystoupil M. Dohnány anonymním článkem v *Česko-batrském věstníku*. Tento nový časopis vycházel v Praze od 9. února za redakce Josefa Růžičky. Už 15. února tendenčně vychvaloval „znamení krok“ v *Slovenských novinách*, učiněný rozhodnutím ministra Bacha, a sliboval si velký pokrok „k literárnímu spojení mezi Čechy a Slováky“, naopak vytkl Štúrovi a Hurbanovi, že začali psát pro lid ve slovenštině a tím se „skutečně odtrhli“ od společné literatury. Autorem článku byl nejspíš některý Čech. Jakousi nepřímou odpovědí byla úvaha M. Dohnányho, zabývající se společenským životem na Slovensku před rokem 1848.

Nešlo v ní ještě o výměnu názorů s českými oponenty.²⁸⁾ Tu vyvolal až další článek, namířený v tomto časopisu proti Hurbanovi a Štúrovi.²⁹⁾ Polemická odezva přišla se značným zpožděním až na počátku května – z pera J. M. Hurbana. Jeho anonymní článek z *Moravy* reagoval na útoky v tomto českém časopisu, bránil slovenštinu a slovenskou literaturu, otevřeně řešil před veřejností spornou otázku. Za jeho autora je považován Hurbanův švagr Daniel Sloboda.³⁰⁾ Ale hlavní část tohoto významného článku napsal nepochybně sám Hurban, který se takto na jaře 1850 vracel k literárněhistorické práci, slibně započaté před revolucí v *Slovenských pohľadech*.

O něco dříve, než tato stať v pražském časopisu vyšla, dostal Štúr dva silné impulzy, které motivovaly jeho návrat k literární tvorbě. První přišel z Bělehradu od Družstva srbské slovesnosti. Na jeho výzvu písemně požádal, aby byl

zapsán v historické sekci této společnosti, a slíbil uveřejňovat své práce v tomto oboru.³¹⁾ Další jeho literární plány se týkaly kalendáře, o němž se zmiňuje v dopise Hurbanovi: „Napišeš dačo do toho kalendára? Ja vari napíšem“.³²⁾ Zmínka se týkala patrně *Koledy*, kalendáře Moravské národní jednoty. – Ale hlavním společným literárním cílem obou přátel byly už tehdy slovenské politické noviny. To Štúr připomíná Hurbanovi 23. dubna listem z Uhrovc: „Budeme vydávať noviny! Preveliká je všade po nich túžba. Vyprávau mi o tom Gočár, jako ich vo Zvolene čakajú. Pri prvšom našom zastatí sa usnesieme sa na dačom konečne“.³³⁾

Ve Zvolenské stolici se demokratické síly soustřeďovaly kolem vládního komisaře Michala Ráruše. Ján Gočár, profesor na katolickém lyceu, se osvědčil ve funkci Rárusova tajemníka, v níž ho vystřídal od 27. dubna Ján Francisci. Slovenské zájmy výborně hájil také stoliční fiškal Matej Slabej, banskobystriický dopisovatel pražského německého časopisu *Union*.

Stoliční úředníci a jiní mocní odpůrci hurbanistů se začali zabývat jejich oficiálními proklamacemi, citovali výňatky z revoluční poezie štúrovských básníků a z dokumentu *Žiadosti slovenského národa*, nebo také vybraná místa z Thunovy brožury – na důkaz Štúrova protirakouského postoje roku 1848. S nepřátelskými úmysly se úřední činitelé blíže zajímali také o činnost nepovoleného spolku Tatrín. Během května posílal M. Dohnány další polemické články do pražských časopisů, namířené hlavně proti redaktorovi *Slovenských novin* Lichardovi. Odmiatal výčitky, že staví proti sobě rakouskou vládu a slovenský lid.³⁴⁾ Současně polemizoval s redaktorem Palárikem, jemuž mimo jiné připomněl starší práce L. Štúra v oblasti literatury.³⁵⁾ Svůj dlouhý spor s redaktorem Lichardem chtěl přenést i do nového politického časopisu *Slovan*, který začal vycházet v Kutné Hoře 8. května. Jeho redaktorovi Havlíčkovi napsal s tímto úmyslem 26. června dopis, který však asi neodeslal.³⁶⁾

Nesmírně Štúra potěšil v květnu dopis od banskobystriických katolických bohoslovců. Odpověděl jim 10. června z Uhrovc listem adresovaným Michalovi Chrástkovi. Sliboval, že budou nejpозději od nového roku vydávat v Trnavě politické noviny, že Hurban chce ještě předtím vydat své *Pohlady* – „a ja epické dva spevy, Svatoboja a Matúša“. Tím skončí „tento čas nečinnosti naoko“. Také vysvětloval, proč se až dosud s Hurbanem neozvali proti staroslovákům. „S mrtvými načo sa hádať a biť?!“ V závěru dopisu vzkázal pozdravy Rárusovi, Červenovi, Gočárovi, Rimavskému „i všetkým bratom mladým v semenisku. – Či dovolíte Váš list vytlačit' v našich budúcich novinách? Ten bude hovorit' za všetkých“.³⁷⁾

Škoda, že se nedá zjistit, kde asi Štúr v jarních měsících svého prvního roku po válce nacházel vzácné chvíle samoty a soustředění k literární práci! Bylo to jen v Uhrovcí? Nebo i v Podhradí? Zdá se, že se nejvíc věnoval poezii, která musela v druhé polovině roku opět ustoupit novinářské činnosti. Podobně také Hurbanův návrat k literárněhistorické práci musel ještě ustoupit angažované politické publicistice. Pro moravský lidový kalendář *Koleda* napsal *Obrazy ze slovenského povstání roku 1848*. A stejná tematika rezonuje také v současné poezii Štúrově: v definitivní verzi poémy *Matúš z Trenčína* i v drobné reflexivní básni *Pripomienka (národa nášho bojovníkom)*.

3. Zoufalá reportáž z Trenčianské stolice

Jediný novinářský článek z roku 1850, o němž bezpečně víme, že ho napsal Štúr, měl přímou souvislost s nově připravovanou peticí a další podpisovou akcí. Podnět k ní nepřišel z Vídně, tak jako loni na podzim, ale ze Zvolenské stolice. Na petici se už měli podepisovat pouze vzdělanci. Štúr horlivě podporoval Rárusovu iniciativu, která zmobilizovala síly vzdělců v několika slovenských stolicích. Ale sama Zvolenská se brzy dostala do defenzivy. Už v květnu se Rárus musel úřední cestou hájit, dovolávat se ústavy. Slabej utržil za svůj postoj úřední pokárání.

Současně přicházely alarmující zprávy z Liptova. Koncem března si ve Vídni stěžovala skupina liptovských obcí na přestupky vrchnosti v lesním a polním obecním majetku. Od ministerstva vnitra dostali příznivou odpověď, o níž se doma pokusili podat informaci na veřejném shromáždění. Následovalo za-tykání domnělých panslavistů a komunistů v Liptově.³⁸⁾ Také Trenčané se odhodlali předložit „nejponiženější prosbu“ vládě, prostřednictvím vládního komisiariátu.³⁹⁾

Štúr byl s úspěchem podpisové akce spokojen. Koncem června hlásil Hurbanovi, že už sesbírali několik set podpisů.⁴⁰⁾ Janko Štúr, nejmladší Ľudovítův bratr, napsal krátký článek do vídeňských *Slovenských novin* a podepsal ho celým jménem. Věřil, že pod Tatrami už svítá. Nadšeně chválil aktivitu spolků mírnosti a pana vládního komisaře Kučinyho, který je podporuje. Věřil dokonce tomu, že i zlomyslní nepřátelé přestanou osočovat dobré záměry, a byl si jist konečným vítězstvím tam, kde nechybí „dobrá vůle a účinnost“, neztrácejte důvěru v „našeho hrdinského panovníka“.⁴¹⁾

Od konce května probíhaly ve Vídni u císaře porady o uspořádání Uherska. Zúčastnili se jich Forgách, Attems a další vládní komisaři. Slovenskou stranu tam nikdo nezastupoval, což nemile překvapilo Chorvaty... Očekávalo se rozhodnutí o samostatné korunní zemi uherské. Proto se v denním tisku objevily znovu články, požadující oddělení Slovenska od Uher jako samostatné korunní země.⁴²⁾ Kutnohorský redaktor Slovana Havlíček upozorňoval, že Itálové a Maďaři „ukázali vůli svou zrušiti Rakousko a státi se samostatnými“, a proto tvrdil, že „vlády nikdy z přesvědčení, nýbrž vždy jen ze strachu národům práva povolují“. Litoval, že vláda nerozdělila hned po vojně celé Uhersko na Slovensko a Maďarsko, Rumunsko a Jihoslovansko.⁴³⁾

Slovenský dopisovatel Slovana informoval, že „naš slavný Hodža hodlá do Vídně! Nač? Klepatí na dveře ministerského kabinetu“.⁴⁴⁾ Tých dopisovatel se znovu zmínil o netrpělivě očekávaném Hodžově příjezdu ve zprávě *Z Vídně dne 10. června*. Je nápadné, že v této souvislosti o Štúrovi a Hurbanovi mlčel. Avšak upozornil na těžkou situaci, do níž se právě dostal Hurban, což je nepochopitelné! „Že téměř celý národ podtatranský věrně stál při věci císařské, jediný Hurban, Hodža a Štúr, pak více horlivějších, má o to zásluhu!“ O budoucím uspořádání Uherska rozhodují na poradách ve Vídni Maďaři. „Takovýmto činem ostatní národy jsou velmi uraženy, a rovnoprávnost hrozně znectěna, když o jejich budoucnosti, o jejich spasení jakýsi Forgách et comp. rozhodovati bude... Hodžu čekáme každým dnem do Vídně!“⁴⁵⁾

Geringerovo nařízení, kterým byl Hurban brzy po návratu na svou faru zbaven úřadu, šokoval slovenskou veřejnost. O něco později následovalo další přísné Geringerovo rozhodnutí, zakazující sbírání podpisů na nové rekurzy.⁴⁶⁾ Rozbouřené veřejné mínění a pesimistické nálady se pokusil mírnit v úředních bratislavských novinách *Pressburger Zeitung* 9. července neznámý autor článku *Vom linken Donauufer im Juli*. Ujišťoval, že se poměry všeobecně zlepšují, proto vzrůstá spokojenost. Článek vyvolal okamžitě polemickou odezvu v těchže novinách.⁴⁷⁾ K této výměně názorů se na konci července vyslovil také Štúr. Jeho rozsáhlá reportáž *Vom linken Waagufer, 26. Juli* vyšla ve dvou číslech těchto bratislavských německých novin 30. a 31. července, podepsaná šifrou „Z – y“.⁴⁸⁾

Faktografický materiál sbíral Štúr delší dobu. Mnohé věrohodné údaje už předtím obsahovaly oficiální dokumenty Trenčianské stolice, předložené na podzim ve Vídni, a také nová petice, nedávno odeslaná prostřednictvím Kučinyho přes Bratislavu do Vídně. Geringerův zákaz organizovat sbírání podpisů nebyl respektován. Ovšem osud petice byl předem zpečetěn. Za této situace pokusil se Štúr některé konkrétní údaje zveřejnit v anonymním článku, zejména v jeho druhé části.⁴⁹⁾

První část obsahovala především polemiku a obranu, i sebeobranu. Článek začínal radostným uznáním, že *Pressburger Zeitung* nyní už zaujímají pevnější postoj a rázněji než předtím se přimlouvají za ústavní práva. Hned potom odmítl domněnky o uklidnění na Slovensku a ujišťoval, že následující vylíčení poměrů v Trenčianské stolici je „od muža, ktorý spolu s mnohými svojimi rodákmi stál v boji za práva, sľubované v ústave, a pomáhal podľa svojich síl zakladať novoutvárajúcu sa éru Rakúska“. Půjde o pravdivou zprávu, bez zveličování a bez překrucování.⁵⁰⁾

Ve své pronikavé analýze viděl Štúr obyvatelstvo na Slovensku rozdělené do tří skupin. Nejméně početnou tvoří šlechta, druhá je skupina lidí nerozhodných a zastrašených, třetí tvoří ty vrstvy obyvatelstva, které se přidaly k vládě a obětavě jí prokázaly vydatné služby – „hlavne duchovenstvo, a to rovnako katolícke ako evanjelické, učiteľský stav, obyvatelia mestečiek a najmä veľké masy ľudu“.⁵¹⁾ Štúrova obhajoba se týkala této části obyvatelstva. Smýšlení šlechty charakterizoval podobně jako dřívější memoranda, ovšem jeho nová, důkladnější a útočnější analýza se opírala o nová konkrétní fakta.⁵²⁾

Nejostřeji a nejzřetelněji vyslovil své kritické soudy v druhé části článku, popisující současné poměry v Trenčianské stolici, které se s malými výjimkami shodují s poměry na celém Slovensku, jak nezapomněl zdůraznit. Podrobněji se zaměřil na nelidský způsob trestání a na zlořády v soudnictví.⁵³⁾ Toto bolestné pozorování promyšleně spojil s útokem na uherskou ústavu.

S určitým uspokojením konstatoval, že mnohé ve společenském životě se zlepšilo, páni už nemohou vystupovat se starou nádherou a „vydierať peniaze, ako sa im zachce, a v domoch i na dvoroch alebo na otvorenej ulici stovky palíc rozdávať trpezlivému ľudu!“ Nemohou už se tak okatě oddávat obžerství, ještě si však mnoho dovolují – „aby aspoň do istej miery mohli uchovať starý lesk tej ctihodnej inštitúcie“. To dědictví staré uherské ústavy se lepí na pány úředníky, kteří – až na některé výjimky – opravdu nejsou způsobilí napomáhat sta-

vu obrozujícího se Rakouska. Klika starokonzervativců se snaží šířit mínění, že lid stále ještě lne k úřednictvu ze starých dobrých uherských časů. Jde však jenom o svazky podvodu a bití. Ve skutečnosti „v lude je hlboká nenávisť voči všetkému z dobrých starých čias“.

„O tieto dobré staré uhorské časy, keď národne ani jeden národ okrem Maďarov neznamenal nič, a všetko bolo odsúdené na duchovnú smrť, keď ľudsky ani jeden človek okrem šľachtica nemal ozajstný význam, bojovali rady povstalcov... Za úplné panstvo nad národmi i jednotlivcami“. ⁵⁴⁾ Lehkověrný svět si dal namluvit, že to byl boj za ideje svobody, které vzali Maďaři do ochrany. „Hej, za maďarské idey slobody, ktorých symbolom bolo šafárenie stoličných sudcov v tých preslávných časoch Maďarstva! Izolovaný a osamele tu stojaci maďarizmus všetky tieto tendencie zastrel ostatnej Europe a tá bola vývesným štítom pomýlená!“ – „Iné národy dosáhli v týchto prechodných časoch azda lepšie výdobytky, no slovenský národ dosiahol ten smutný výdobytok, že bol vydaný svojim úhlavným nepriateľom“. ⁵⁵⁾

Téměř současně jako Štúrův článek v bratislavských novinách vyšla v pražském časopise *Union* kratší, ale tematikou a zoufalým závěrem hodně podobná reportáž neznámého dopisovatele ze Slovenska. Konstatoval, že Forgách dále posílá do čistě slovenských stolic maďarské úředníky a že maďarská strana stále věří v brzké obnovení staré Maďarie. Kučiny dělá sice mnoho pro Slovensko, ale osočují ho, kdykoli je to možné. Na Slovensku je chudoba, nouze. „Hůře už nemůže být“. ⁵⁶⁾

Také kutnohorský *Slovan* uveřejnil 24. července pesimistickou zprávu *Z Podtatranska* od svého dopisovatele Žahorlova („Ž...v“) o těžké politické situaci a o proměnlivých sympatiích v slovenské šlechtě. Současně vycházela ve *Slovanu* od 17. do 24. července závažná stať redaktora Havlíčka *Slovanská politika*, která obsahovala kritické výhrady k předrevoluční „chybné politice“ Ľ. Štúra. Ale Štúr sám se asi sotva zabýval touto kritikou a problematikou v době, kdy připravoval do tisku svou nanejvýš aktuální reportáž.

4. Diskuse o slovanské otázce a program politických novin

V červenci 1850 se Štúrovi jevila slovanská otázka v poněkud odlišných aspektech než před revolucí. Právě před třemi lety se rovněž zabýval novinářskou kampaní „o tom panslavizme vykřičanom“ a protestoval proti neodůvodněnému používání hanlivého termínu pansláv. Přitom ujišťoval, „že nieto duše slovenskej v zemi dunajskej, ktorá by despotizm alebo hocaký absolutizm hcela a si ho neošklivila“. ⁵⁷⁾ Argumentoval, že slovanské národy nejdu ve svém hnutí za ničím hrozným a nebezpečným, „ale za tým najšlechetnejším, čo ľudstvo má, t. j. za osvetou a slobodou“; a proto evropským národům „náramne na tom záležať musí, aby sa Slovania stali osvietenými a slobodnými, bo tak nebudú a nikdy sa užij nedajú za nástroj k udržovaniu iných v temnosti a nevoľi“. ⁵⁸⁾

Když o tři roky později čelil kampani proti panslavismu, dostalo už toto slovo poněkud změněný význam. Plným právem ho tedy označil za slovo „mnohoznačné“. Tentokrát se už spokojil jen s krátkým protestem a ráznou obranou:

„Všetkých tých starostov obcí a prisažných, ktorí sa zúčastnili na deputáciách Slovákov do Viedne vo veci konštituovania Slovenska jako korunnej krajiny, pri uskutočnenom menovaní do obecných úradov jako panslávov zosadili a inými najťažšími trestami vyhrážali, hoci títo jednoduchí dedinčania nikdy o nejakom panslavizme ani nesnívali, a už tým menej sú schopní toto mnohoznačné slovo rozlúštiť a mu porozumieť. Ak reč jedného národa z úradu a súdu vyobcovali, či nie je odsúdený taký národ na duchovné otroctvo?“⁵⁹⁾

Poslední věta opakuje stejnou myšlenku, kterou vyslovil na konci dubna 1849 v *Národních novinách* Janko Král, neboť už tehdy museli hurbanovci vyvracet podezírání z panslavismu a komunismu. Takové obviňování Král s rozhořčením odmítl jako nejhorší pomluvy. – Problematice panslavismu se často věnoval redaktor K. Havlíček v posledních číslech svých *Národních novin* a hlavně ve *Slovanu*, který se rychle stal důležitou tribunou pro mladou slovenskou inteligenci.⁶⁰⁾ Příspěvky „novoslováků“ ze štúrovsko-hurbanovského tábora se nejvíce zaměřily kromě obvyklého zpravodajství na polemiky se „staroslováky“ ve vídeňských *Slovenských novinách*. Ale už 31. července došlo k prvnímu otevřenému střetnutí štúrovské inteligence s redaktorem *Slovana*.

Velmi důležitý slovensko-český dialog ve *Slovanu* inicioval Havlíček rozsáhlou statí *Slovanská politika*. Současnou slovenskou politiku chápe Havlíček jako společnou obranu proti ohrožení od společných nepřátel.⁶¹⁾ Problematiku slovenských národů v Rakousku objasňuje ve spojitosti s ruskou otázkou.⁶²⁾ Pro budoucnost Rakouské monarchie vidí jedinou alternativu v „poctivé konstituční vládě“ a v „poctivém“ dodržení slíbené rovnoprávnosti. V opačném případě nebude nožno zabránit, „aby dříve nebo později při prvním nějakém převratu v Evropě nepřipadla větší část Rakouska k Rusku“.⁶³⁾

Zamýšlí se nad nedořešenou problematikou vzájemnosti mezi Čechy a Slováky.⁶⁴⁾ Vyslovuje pochybnosti o politice L. Štúra před revolucí. Dokonce tvrdí, že Štúr vždy, „nedbaje nic na národy, o to usiloval, odtrhnouti Slovensko literaturně od nás a založiti tam novou a zcela samostatnou národnost slovenskou“. Právě tato Štúrova „chybná politika“ stala se podle Havlíčkovy domněnky osudnou pro neúspěšný výsledek slovenského povstání.⁶⁵⁾ Přesto i nadále neztrácí Havlíček naději ve šťastnou budoucnost Slovenska. Spoléhá přitom na dobré vlastnosti slovenského lidu i na jeho mladou inteligenci, která je však málo početná.⁶⁶⁾ Proto uvažuje nejen o pomoci české inteligence, ale i o možnosti získat některé maďaróny.⁶⁷⁾

Komentuje polsko-ruské vztahy, politiku ruské diplomacie na Balkáně, blíže se zabývá osudem Rusínů v Haliči a v Uhrách. Vytýká rakouské vládě, že „na papíře Rusínům a Slovákům práva dává, ve skutečném životě ale jim je od polské a maďarské šlechty zabraňovati a zkracovati nechává. Neboť by ani nikdo nevěřil, že polská i maďarská šlechta při všem pronásledování od vlády rakouské přece ještě posud v zemi drží vládu nad Rusíny a nad Slováky dle starého zvyku a na základě sociálních poměrů“.⁶⁸⁾ – Kritizuje i polskou politiku jako chybnou, neslovenskou, škodlivou. Poláci by měli „uznat Rusíny za zcela sobě rovný slovenský kmen“, ba dokonce by si měli z nich učinit své upřímné spojence, kdyby, „odřeknouce se navždy krajů od Rusínů obývaných, ještě i Rusíny sami všemožně podporovali ve zvelebování jejich nářečí a v povznášení národu“.⁶⁹⁾

Samozřejmě přitom Havlíček očekává námitku Čechům, že „sami prohlašujete Slováky za nářečí své a chcete, aby s vámi jednu spisovni řeč měli“. Na to s hrdostí odpovídá: „Okolnosti jsou zcela jiné, my Čechové nikdy jsme ještě politicky nepanovali nad Slováky, jako Poláci nad Rusíny, a národ slovenský posud nic zlého od nás nezakusil, ovšem ale leccos dobrého. Avšak kdyby ještě nyní veliká většina Slováků na tom stála, že chtějí býti Slováci zcela zvláštním slovanským kmenem, že chtějí založit a mít svou zcela zvláštní literaturu: budu já, ačkoliv jsem zcela jiného přesvědčení, přece první, který tuto vůli jejich za pravidlo pro sebe uznám, a jim, jakožto samostatnému slovanskému kmenu, ke společnému bratrskému svazku a k vzájemné podpoře zase ruku podám, neboť jsem sobě naučil vůle každého a svobody nade všechno jiné vážiti.“⁷⁰⁾

Těmito slovy končila ve *Slovanu* 24. července Havlíčkova *Slovanská politika* a o dva dny později datoval Štúr svou reportáž *Vom linken Waagufer, 26. Juli*. Její závěrečnou část přinelsly bratislavské německé noviny 31. července a téhož dne vyšel v kutnohorském *Slovanu* polemický článek *Politika Slováků před r. 1848*, podepsaný pseudonymem „Jeden Slovák“. /Za pravděpodobného autora označil D. Rapant s jistým zaváháním Špárnensise.)⁷¹⁾ Bránil štúrovské hnutí, vyzvedl zásluhy *Slovenských národných novín* a také korigoval Havlíčkovy nereálné představy o možnostech slovenských politiků před rokem 1848 i za povstání. Mnohé z Havlíčkova mylného pohledu na situaci Slovenska před revolucí a zejména během povstání se dalo vyvrátit a tohoto úkolu se zhostil mluvčí slovenských dobrovolníků se zdarem, i když se mu nepodařilo svého oponenta zcela přesvědčit.⁷²⁾ K jazykovým sporům před rokem 1848 jako důsledný zastánce spisovné slovenštiny a redaktora Štúra vyslovil optimistický závěr: „A potom – však se na kongresu slovanském v Praze všechny ty různice vyrovnaly, a v zapomenutí vrhly; tam znovu předtímní láska a svornost upevnila.“⁷³⁾ Havlíčkovy názory o praktické vzájemnosti a hlavně závěrečná část jeho pojednání mu zřejmě imponovaly, přesto nemohl sdílet „při nynějších okolnostech“ jeho naděje.⁷⁴⁾

K tomuto polemickému článku připojil Havlíček svůj *Dodatek redakce*. V něm poprvé otevřeně mluvil i o možnosti politického (!) spojení Slovenska s českými zeměmi.⁷⁵⁾ Snažil se ještě důkladněji než předtím objasnit své výhrady k redaktorovi *Slovenských národných novín*. Znovu teoretizoval o nevyužitých možnostech jeho novin a slovenského povstání. Své názory formuloval opatrněji než předtím, ale trval na svém. Nedbaje věcných připomínek svého dopisovatele, argumentoval nereálnými domněnkami a klamnými iluzemi o předrevolučních Uhrách. Za nejsilnější z jeho argumentů, převzatý zřejmě od Palackého, považujeme názor, že ve sporech se stranou Štúrovou šlo o „politickou a národní budoucnost“. Proto by považoval za nezbytné „dle nějakého určitého, dobře rozmyšleného, okolnostem přiměřeného plánu pracovati k větší budoucnosti Slovanstva, a nespolehající se na dobrou náhodu, z vlastního přičinění očekávati jen nějakou spásu. Dvojí ale může být plán náš. buďto očekávati zcela pasivně, aby Rusko nás vytrhlo časem svým z rukou nepřátel našich, což jest velmi pohodlné, ale málo čestné, a budoucímu duševnímu vývinu Slovanstva málo prospěšné; anebo zas, aby západní a jižní Slované bez materiální pomoci Ruska sami si společně proti nepřátelům svým pojistili svobodu a národnost svou, a časem svým, vyvinuvše mezi sebou neznámý v Rusku živel politické svobody, prospěšně působiti mohli v tomto ohledu i na Rusko samé.“⁷⁶⁾

Souhlasil s názorem svého dopisovatele, že naše politická a národní vážnost nebude nám nikdy přiměřena dle spravedlnosti, ale jen „dle naší moci“.⁷⁷⁾ Zpochybnil však jeho příliš optimistický závěr, že na Slovanském sjezdu byl už literární spor vyrovnán a zapomenut.⁷⁸⁾ Na konci svého redakčního článku tvrdil, že Maďarům záleží „na utvoření samostatné literatury slovenské a na odtržení Slováků od spojení s námi“.⁷⁹⁾ Měl patrně na mysli některé protislovenské noviny ve spisovné slovenštině, když upozorňoval, že Maďari svým vlivem a peněží podporují slovenskou literaturu. Skutečnost byla složitější, protože také vídeňská vláda podporovala finančně Lichardovy *Slovenské noviny*, které zprvu vycházely ve slovenštině!

Havlíček převedl diskusi o slovanské problematice ve svém *Slovanu* do dialogu o česko-slovenských vztazích v nedávné minulosti, hlavně však o programu politické práce v nejbližší budoucnosti. Kritikou „chybné“ politiky Štúrovy chtěl nejspíš také jeho samého vtáhnout do diskuse o sporné problematice. Ale to se mu nepodařilo. Štúr si nejspíš ponechával svou odpověď na pozdější dobu. Je ovšem nemožné, že by ho dialog ve *Slovanu* nezajímal. Nepochybně mu neunikly také závažné články o slovanské otázce, které začal v polovině července publikovat I. I. Tkalac v záhřebských *Südslawische Zeitung*, jistě ho zaujala také zpráva o novém filozofickém spisu A. Smetany, který právě vyšel v zahraničí a týkal se „historického poslání Slovanstva“.⁸⁰⁾ Časopisecká diskuse o slovanské otázce pokračovala i během srpna. Mladý Slovinec L. Svetec uveřejnil v *Südslawische Zeitung* polemický článek *Über die Zukunft des Slawentums*. Pozoruhodný článek *Slované v Uhrách* Josefa Němce („J. N.“) vyšel 28. srpna ve *Slovanu*.

O slovanské a slovenské politice se diskutovalo i v zahraničním tisku. Neznámý korespondent z Bratislavy zaútočil na Štúra, Hurbana a Hodžu, kteří prosazují požadavky o autonomní Slovensko. Článek vyvolal nesouhlasnou odezvu ve *Vídenském deníku*, kde se izývaly hlasy volající po ustavení Slovenska jako zvláštní korunní země. Ale nejzávažnější ze všech příspěvků na toto téma je tam článek *O oddělení Slováků* od J. Záborského („Z. z.“), který požadoval pro Slovensko zvláštní postavení „jestli ne v říši, aspoň v korunní zemi uherské“. Směřování rakouské monarchie k dualistickému soustátí patrně už považoval za neodvratné, a zaměřil se na budoucnost Slovenska v rámci Uher: „Od nové ústavy pro korunní zemi uherskou očekáváme, aby Slovensko svou zvláštní správu obdrželo a pevnými mezemi ohraničeno bylo“.⁸¹⁾ V tomto novinářském článku Záborského zazněly z Vídně stejně zoufalé tóny jako ve Štúrově o měsíc starší reportáži z Trenčianské stolice.⁸²⁾

Právě tehdy na konci srpna Štúr oznámil Hurbanovi, že žádá o povolení vydávat noviny. Rozhodl se, protože na něj „zo všetkých strán dorážajú, noviny čím skôr vydávať, a viacej sa už čakať nedá“.⁸³⁾ S dopisem posílá text své odpovědi Attemsovi, vládnímu komisaři Bratislavského distriktu. Datoval ji však potom až 1. září. Týkala se hlavně budoucích novin.⁸⁴⁾

Dochoval se koncept žádosti, vícekrát opravovaný. Zdůvodňuje nezbytnost politických novin pro slovenský národ v jeho mateřské řeči. V této žádosti, adresované vojenskému velitelství v Uhrách, poukazuje Štúr na svou práci v bratislavské redakci politických novin před revolucí a na svou pozdější účast v boji

„za posvátný trón a jednotu monarchie“. Chce pokračovat v dávno započaté činnosti „k lepšímu rozkvetu monarchie“, a prosí úpěnlivě (!) o příznivé rozhodnutí. K žádosti připojil *Program politických novin, které mají s názvom Slovan, Národné noviny vychádzať v slovenskom jazyku*.⁸⁵⁾

Podle tohoto programu bude hlavním posláním novin „pôsobiť, aby dobrodeňia oktrojovanej ústavy zo 4. marca, ktorými Jeho Jasnosť cisár pamätal na všetky svoje národy, vstúpili do života aj u slovenského národa a aby mu ich nik neupieral, a aby takto dôvera národa k vláde Jeho Jasnosti rástla a zosilňovala sa“. Druhým posláním časopisu bude, „aby národ varoval před všetkými zneužitiami a priestupkami, a vo všeobecnosti dvíhal ho v intelektuálnom i materiálnom smere, aby sa tak dôstojne pripojil k rovnoprávnym národom Rakúska“. Zamýšlená reforma novin, rozdělení na rubriky apod., připomíná dřívější podobu *Slovenských národných novin, bez Orla tatranského*. Tuto literární přílohu by nahradil nově zaváděný fejeton. Noviny budou vycházet zase třikrát týdně, redigované a vydávané v Trnavě. „Zodpovedná redakcia: Lud. Štúr“.⁸⁶⁾

Původně chtěli podat žádost Štúr s Hurbanem společně, ale nyní to musel Štúr učinit sám – pro nepříznivou situaci, do níž se právě Hurban dostal.⁸⁷⁾ O názvu budoucích novin se v citovaném listu nezmiňuje. Nevíme tedy, zda se na něm oba přátelé dohodli, nebo zda ho zvolil Štúr sám. Můžeme se jen dohadovat o tom, do jaké míry toto rozhodnutí ovlivnil kutnohorský časopis Havlíčkův, s nímž se nepochybně budoucí redaktor chystal polemicky střetnout.

5. Diskuse o slovenské šlechtě i o povstání, o nových školách i o budoucích novinách.

Anonymní Štúrova reportáž v *Pressburger Zeitung* vyvolala rozruch. Svým pesimismem a zoufalým závěrem nepůsobila depresivně, jak by se dalo očekávat, naopak posílila přesvědčení o nutné změně neudržitelných poměrů, spojené ovšem s osobností komisaře Kučinyho. Zvýšila sebevědomí slovenské inteligence v Trenčianské i v sousední Nitrianské stolici a odhodlání k nové aktivitě.⁸⁸⁾ Na Štúrův článek příznivě reagoval i vídeňský a moravský tisk.⁸⁹⁾ S velkou nevolí se naopak setkal u starokonzervativců Windischgrätzova a Pongráczova ražení – a jistě plným právem, protože sotva se až dosud seznámili s tak otevřeným útokem proti slovenské šlechtě. Ani Štúr sám nikdy předtím nešel tak daleko, třebaže před revolucí už velmi ostře útočil na „ochlokratické“ smýšlení stoliční šlechty.⁹⁰⁾ Nyní tohoto termínu sice nepoužil, ale stále mu o nic jiného nešlo, než o zlomeňi přeživajícího feudálního systému. Přitom ve své reportáži upozorňoval, že jsou mezi slovenskou šlechtou a jejím úřednictvem i světlé výjimky.

S nadějemi na demokratizaci veřejného života vzrůstala snaha získat více vlivných spojenců i mezi šlechtou. Se slovenským hnutím sympatizovalo velmi málo zámožných velkostatkářů, ale velkou oporou mu byli někteří vynikající jednotlivci z řad drobného zemanstva. K těmto vzdělaným a obětavým lidem patřil zejména mladý advokát Štefan Marko Daxner, Mikuláš Dohnány a jiní. Dohnány byl právě tak hrdý na svůj šlechtický původ jako na hodnost dobrovolnického důstojníka a na své dopisovatelství.⁹¹⁾

V srpnu 1850 zahájila gemerská stoliční šlechta přísné vyšetřování nebezpečných „panslávů“ v čele se Štefanem Daxnerem a jeho bratrem Jurajem, hlavních organizátorů politické schůzky na salaši v horách, kam se dostavilo kromě tamních národovců i několik hostů ze sousední Zvolenské stolice, i z Turce a Liptova.⁹²⁾ – M. Dohnány se stal oficiálním historikem slovenského povstání. Předběžnou zprávu o jeho připravované publikaci přinesl už 28. srpna *Českokobratrský věstník*.⁹³⁾

Ve *Slovenských novinách* 7. září Hurban, bývalý předseda Slovenské národní rady, předložil věrohodné údaje o padlých dobrovolnících a jiných ztrátách na životech. Reagoval i na úvahy o nepříznivém výsledku povstání.⁹⁴⁾ V Havlíčkově *Slovanu* vystoupil na obranu slovenských dobrovolníků dopisovatel Žahorlov („Ž...v“). Vyzvedl zásluhy „našich národních mužů“, kterým by měla vláda udělit nějaké vyšší úřady, třebaže „oni ne pro ouřady, ne pro zisk, ne pro vyznamenání a chválu, ani z pouhé msty proti Maďarům... s největším nebezpečím své rodiny, odřeknutím se svých přátel i své domoviny tak odhodlaně věci císařské se ujali“. Vytkl starokonzervativcům, že „zatracovali revoluci, udávavše tu lež, že ji to jen samý proletariát natropil, ... představovali nás vládě jako stohlavé draky, jako panslavisty nebe i zemi bořící, jako komunisty všechny cizí majetky sežírající, a slibovali jí budoucně proti nám pomoc“. Ujišťoval, že sbor slovenských dobrovolníků se nikde nedopouští takových přestupků, jaké se „v čas vojny páchají, a i od regulárních vojsk páchaly“. Zmínil se o nepřátelském útoku na Hurbana v Hlbokém a o svévolném postupu c. k. komisaře, který „nekteřé mladíky slovenské pod tou záminkou, jako by byli nějaké psané panslavistické noviny čítali, svévolně zatknouti dal“.⁹⁵⁾

13. září vyhlásilo monisterstvo vnitra definitivní uspořádání politické správy Uherského království. To se bezprostředně dotýkalo i organizace slovenského školství a soudního zřízení. Proto asi přijel Štúr do Bratislavy, tehdejšího působiště dr. Kozáčka, hlavního dozorce škol, a také dr. Hánricha, nového generálního prokurátora Bratislavského distriktu... S nejbližšími přáteli debatoval také o svém záměru obnovit vydávání politických novin. Ve *Vídenském deníku* vyšla neurčitá, poněkud rozpačitá zpráva: Štúr se prý sám ještě nerozhodl o zaměření novin – a už asi nebude zastávat slovenštinu jako spisovný jazyk.⁹⁶⁾ Současně si jiný dopisovatel stěžoval, že „spor o pravopis a nářečí dělí Slovensko na tři nepřátelské tábory; všude se objevuje mdloba, nesvornost, rozdrobení“.⁹⁷⁾ Velmi skepticky uvažoval dopisovatel *Vídenského deníku* Jonáš Záborský o možnosti aktivizovat slovenskou společnost působením politických novin. Radil raději „pomáhat skrze školy“.⁹⁸⁾

Pražský časopis *Union* dostal z Vídně informaci o rozhodnutí ministerstva školství zřídit v Banské Bystrici slovenské gymnázium. Dopisovatel, podepsaný šifrou „-r-r“ (asi František Brauner), současně také upozorňoval na Štúrovy bratislavské rozhovory. Při rozhodování o městě, kde bude vydávat své noviny, Štúr asi zvolí Banskou Bystricu.⁹⁹⁾ – Týž dopisovatel poslal během října do *Unionu* větší počet původních dopisů, které se týkaly hlavně slovenského školství. Zajímalo se o vyučování v češtině, což považoval za praktické.¹⁰⁰⁾

O slovenských gymnáziích se diskutovalo také ve *Slovanu*.¹⁰¹⁾ Sám redaktor Havlíček měl bližší informace, pravděpodobně z Vídně od Braunera, jež se týkaly gymnázií na Slovensku: tří německých, jednoho německo-slovenského a tří slovenských – „ale jen pokud okolnosti dovolí“ (!).¹⁰²⁾ – Proti útokům *Vídenského deníku* na

Havlíčkův *Slovan* se co nejrozhodněji postavil korespondent Nosák („x-y-z“). Nejménovanému dopisovateli odpověděl na jeho útoky energickou obranou „pevných hradeb“ časopisu *Slovan*. Jednoznačně se přihlásil jménem „valné části našeho Slovenstva“ k liberální politice, jak ji hlásá kutnohorský *Slovan*. Ironicky glosoval reakční zaměření vládního *Vídenského deníku*. Jeho dopisovatele zval, aby jen přišel na Slovensko, kde se přesvědčí o tom, „jak blahodárny vplyv má Slovan na naši odrodilou menší šlechtu, a uvidí, že právě tam, kde se on čte, i náhledy celé šlechtetnější o Slovanstvu panují. Posud Slovanům vůbec a Slovákům zvláště od našich maďaronů nadáváno bylo otroků, slepých přívrženců absolutismu, schwarzelgebů, rusistů atd., nyní s radostí pozorujeme, jak se u mnohých tyto nepravdivé náhledy změnily, a nás Slovany nepovažují již co pouhé nástroje reakce, ale co národ svobodou nadšený, co lidi opravdu po křesťansku smýšlející. Ba i ne jeden příklad by jsme mohli p. dopisovateli uvést, kterak Slovan již odrodilců u nás na cestu pravou znovu napravil a pobloudilé syny národu zpátky získal... Slovan bedlivě, k naší chvále budíže řečeno, čítáváme“.¹⁰³⁾

Mluvit o smýšlení „valné části“ slovenské inteligence bylo trochu předčasně. Přesto tento výrok v sobě neskrýval ani nějaké velikášství, ani sebeklam; nešlo o nic jiného než o ujištění, že stoupence takového zaměření je možno najít i na nejvzdálenějších místech po celém Slovensku. Tuto jistotu získal Nosák nejspíš na tajné schůzce v gemerských horách. Jedním z účastníků schůzky byl Samo Vozár, mladý úředník v Rimavské Sobotě, nadějný básník a publicista, autor nedokončeného spisu *Hlas od Tatier*. (Vzápětí po jeho tragické smrti vyšel v Banské Bystrici v březnu 1851 zásluhou jeho přátel a vrstevníků, zejména Gemerčanů Š. M. Daxnera, J. Francisciho a P. Kellnera-Hostinského.)

V Bystrici byly za revoluce i v porevoluční době vytištěny příležitostné oslavné básně a politické písně. Působil tam čilý kulturní spolek gemerských národovců, který v létě 1850 zorganizoval náročnou literární soutěž.¹⁰⁴⁾ Současně tam vyšla publikace J. Kozáčka *Slovák urovnoprávněný. Budeš-li šťastný?* – V srpnu přišla do novin radostná zpráva, že se stane záhřebský kanovník Štefan Moyzes banskobystrickým biskupem. Brzy potom skutečně Moyzes přijel na několik dní na Slovensko, ještě před očekávanou instalací...

Není tedy divu, že B. Bystrica zaujímala stále více místa v plánech novináře Štúra! Nedaleko na Hrochoti ve Zvolenské stolici napsal Andrej Sládkovič znamenitý novinářský článek *Slovenská šľachta*, který považujeme za nejvzácnější bezprostřední ohlas Štúrovy anonymní reportáže z Trenčianské stolice. Obsahoval otevřený dopis adresovaný hlavně maďarónským zemanům. Sládkovič připravoval své „otvorenie dopisy“ nejspíš pro budoucí Štúrovy politické noviny, a proto zůstaly neuveřejněny. V mnohém se názorově shodovaly s Vozárovým spisem, který však vysoko převyšovaly kultivovanou formou – i optimismem.¹⁰⁵⁾

6. Povzbudivé zprávy a výzvy z Trenčianské stolice

Na podzim 1850 se Štúr maximálně věnoval záležitosti Hurbanova soudního procesu. Hodně cestoval, aby obstaral potřebná písemná svědectví. Tato získaná „písma“ hned posílal s povzbuzujícími dopisy Hurbanovi.¹⁰⁶⁾ Rozšířil okruh svých

kontaktů i na vzdálenější kraje. Především patřil nyní jeho zvýšený zájem probuzenému Turci, tomu kraji, kde – jak připomněl neznámý dopisovatel ve *Vídenském deníku* – povstalo na počátku roku 1849 „6 000 chrabrého lidu na pomoc dobrovolnictvu“; potom se na Slovensku objevili Rusové, a tamní maďarónští úředníci se ve strachu rozutekli; avšak už zas „převládají ve všem... Stará zášť proti lidu, pánovitost, oligarchická despotie s licoměrnictvím k trůnu nabývá opět volného pole“.¹⁰⁷⁾

Podobné stížnosti přicházely do *Slovenských novin* z Liptova, kde dosud někteří „zásluhy pána Hodži, Hurbanu, Štúra, které sobě o trůn a národ nadobudli, ještě vždy za zradu vlasti a za největší zločin považují; a to veřejně, bez ostýchání všudy hlásají, nejen v obcování každodenném, než i v novinách – a to takových, které orgánem vlády jsou“.¹⁰⁸⁾ Rovněž zpravodaj z Košického distriktu vyzvedal nesmazatelnou důvěru k oblíbencům národa Hurbanovi, Hodžovi a Štúrovi, „kterých zásluhy protivníci naši načas zastínili, ale odtajiti nijak nemohli“.¹⁰⁹⁾

Štúr napsal z Modry 16. října Hurbanovi naléhavý dopis, týkající se obsazování soudních úřadů v Nitrianské stolici a organizování delegace do Vídně. Také informoval o současné situaci v Turčianské stolici: „Do Turca som písau listy, aby teraz robili kroky náhle proti ledajakiemu svojmu Pongrácovi a druhým maďarónskym úradníkom, proti gen. konventu, a aby dopisovali o všetkom do novín“. Dodatečně ještě připsal, že z Modry půjdou do Vídně Kalinčiak a Hájiček: „Písau som i Kozáčkovi do Prešporku, aby sa im pripojiu. Či to urobí, neviem“.¹¹⁰⁾

Vídenský deník chválil nového prokurátora Bratislavského distriktu Hánricha, „snaží se nyní velmi horlivě, aby rodáky naše probudil z hříšné nečinnosti“.¹¹¹⁾ Rovněž dopisovatel *Unionu Brauner* („-r-“) ujišťoval, že na Slovensku začíná svítat, slovanský jazyk začíná konečně vstupovat do veřejného života, organizováním soudnictví (Justitzstellen) byl pověřen generální prokurátor Hánrich, který se tolik zasloužil o Slovensko a „který měl nemalý podíl také na uspokojivých školských nařízeních“, což rozptýlilo všechny obavy o způsob obsazování těchto tak důležitých míst.¹¹²⁾

S tímto nadšeným závěrem nemohli ovšem všude na Slovensku souhlasit. Velké zklamání prožívali Trenčané, protože do funkce předsedy zemského soudu v Trenčíně nebyl jmenován Gustáv Ostrolúcky, jak pevně doufali – zvláště po příznivém zakončení Hurbanova soudního sporu. Radostnou informací o něm přinesl článek neznámého dopisovatele z Trenčína v *Pressburger Zeitung* 27. října. Za ním ještě následoval 1. listopadu anonymní původní dopis *Vom linken Wagufer*, 30. Okt., který napsal s největší pravděpodobností opět Štúr. K této domněnce nás vede jednak název článku, jednak volba stejných bratislavských novin jako předtím v červencové reportáži, jednak obsah, dikce, politická tendence a útočnost i tohoto dalšího příspěvku, který je sice ve srovnání s pronikavou analýzou z července mnohem stručnější, sleduje daleko skromnější a jen krátkodobé cíle, přesto však má dalekosáhlý význam zhodnocením soudního sporu, který měl zdiskreditovat slovenské dobrovolnictvo.

Štúrův nový článek upřesňuje známá už fakta o vyšetřování v Trenčíně proti obžalovanému Hurbanovi, které vedl soudní rada G. Ostrolúcky, muž chvalně

známý už z předbřeznových časů, kdy prokázal ve funkci vicišpána nestrannost v soudnictví. To byla „zajisté nejvýznamnější výjimka v tehdejší době i v tehdejší stoličnickém zřízení“. Už v předbřeznových časech byl milován a ctěn tehdy ještě téměř bezprávným lidem. Stejně jako tehdy prokázal při této příležitosti smysl pro právo. Vedl vyšetřování proti mnohonásobně obžalovanému Hurbanovi až do nejmenších podrobností, aby vypátral, co se skutečně stalo. Vyšetřování skončilo před několika týdny. Z obžaloby, kterou podal bývalý poštmistr Paltauf – „ostatně jenom nástroj oně kliky, pro niž je ohavností jednota monarchie, rovnoprávnost kmenů i jednotlivců, pro niž získané zásluhy o jednotu monarchie jsou trnem v oku“ – z té obžaloby se nepotvrdilo ani písmeno.

Naopak vyšly najevo proti žalobci různé hanebnosti. Těžko uvěřit, že tento Paltauf prý vydává ve Vídni list s názvem *Colonist*, který je podporovaný vládou, a tedy stojí ve službách vlády! G. Ostrolúcky dostal v těchto dnech pochvalu od svobodného pána Geringera, zplnomocněného civilního komisaře v Uhrách, za obezřetné a energické vedení toho vyšetřování. Proto se musíme ptát, jak je možné, že muž jako Paltauf vydává ve Vídni časopis *Colonist*, podporovaný vládou a stojící ve službách vlády; jak je možné, že soudce G. Ostrolúcky, který je pro svou nestrannost všeobecně milovaný a ctěný trenčianským lidem, který je pro nestrannost a čestnost v právních kauzách také známý v jiných stolicích, který je shora pochválený pro svou obezřetnost a energii při soudním řízení a jehož smýšlení pro monarchii nemůže být vládě neznámé, proč tedy už dávno nebyl jmenován za předsedu trenčianského soudu!¹¹³⁾

Článek ihned vyšel také v pražské *Union*, kde následovalo už 5. listopadu jakési důležité doplnění, které pravděpodobně napsal také Štúr. Úvodník s názvem *Prag, 4. November*, otištěný v nápadně výrazné formě, začínal krátkou redakční glosou: „Z vážené ruky nám přišlo toto vysvětlení, jehož uveřejněním – protože zasílatel zodpovídá za oprávněnost všech faktů a shromáždil soudní doklady pro jejich potvrzení – cítíme se být naléhavě povinováni, vzhledem k velmi porušené cti tisku“. Text zmíněného prohlášení cituje redakce v uvozovkách. Je to vlastně otevřený dopis, určený vídeňské a vůbec rakouské žurnalistice. – Proto jej asi nechtěl Štúr zveřejnit v bratislavském tisku, ale v druhé části monarchie. Dá se předpokládat, že se pokusil o jeho uveřejnění také v některém z vídeňských deníků.

Prohlášením začíná zmínkou o Paltaufově vídeňské brožurce *Die Umtriebe Hurban's et Companie und die Palacký'sche Gleichberechtigung*. Poté stručně komentuje právě skončený proces v Trenčíně, který prokázal Hurbanovu naprostou nevinu, ale ničemnost žalobce. Týž Paltauf nyní vydává další paskvil proti Hurbanovi, a dokonce ho nabízí veřejně k prodeji. Proto by měla vídeňská žurnalistika vědět, koho má ve svých řadách. Vídeňská policie by měla vědět, jaký člověk tropí neplechu v sídelním městě. Každý čestný Rakušan by měl vědět, s jakými zločinci se spojují nepřátelé Slovanů, když chtějí vyvolat skandál a výsměch namířený proti národu, který obětoval tolik krve pro monarchii. „My jim takové spojence nezavidíme“.

Další část prohlášení podrobně seznamuje s vícekrát soudně stíhaným „nenařaditelným zlodějem“ Paltaufem. Obrací se k vídeňské veřejnosti s palčivými otázkami, týkajícími se jednak Paltaufových novin vydávaných ve Vídni, jednak

tiskárny, která publikovala ve Vídni jeho paskvily. Vybízí vídeňskou žurnalistiku, aby pozvedla po tomto oznámení svůj hlas „pro čest tisku“ (tato slova jsou podtržena) a aby nedovolila, i ve smyslu 8. § tiskového zákona, předkládat vídeňské veřejnosti už ani řádek od notorického a nízkého zločince. „Jsme přesvědčeni, že příslušné úřady nenechají hlasy vídeňského tisku nevyslyšené“.¹¹⁴⁾

Tento anonymní otevřený dopis k vídeňským novinářům se nemínil účinkem. Na základě tiskového zákona bylo rozhodnutím soudu zakázáno další vydávání časopisu *Colonist*. Obsah úvodníku z *Unionu* reprodukovaly některé žurnály. Havlíčkův *Slovan* si přitom neodpustil štiplavou poznámku na účet vlády.¹¹⁵⁾

Když koncipoval Štúr toto prohlášení, dobře věděl o tom, že do Vídně přicházejí nové hromadné deputace a přinášejí nové petice, s nadějí, že se jim právě nyní podaří vymoci od vlády „dobré úředníky“. Deputace Turčanů se v říjnu vracela z Vídně domů přes Bratislavu, kde dostala cenné rady od komisaře Attemce i od prokurátora Hánricha, jak informoval v soukromém dopise 24. října z Bratislavy Ján Jesenský Andreje Hodžu.¹¹⁶⁾ Brzy potom se některé obce v Turci vzchopily a zahájily boj za odstranění všemocného Pongráce. Obec Blatnica se obrátila 21. listopadu k hraběti Attemsovi obsáhlým přípisem, který obsahoval prosbu, aby dostali za představeného komisaře „buď pana Ostroluckého, Ľ. Štúra, nebo i Francisciho“.¹¹⁷⁾ S podobnou probou se o týden později k Attemsovi přihlásila i „celá obec Podhradí“ a Sučany. Stěžovali si na hraběte Pongráce a prosili o „takového vládního komisaře, který by byl jak přísným učedníkem, tak i naším otcem, a kterého bychom našli, jak věříme, v osobě urozeného pana Ostroluckého nebo Štúra, nebo též Francisciho ve Zvolenské stolici“.¹¹⁸⁾

Předtím na počátku října podnikl ministr spravedlnosti Schmerling inspekční návštěvu na západním Slovensku, která měla nemalý ohlas v tisku. Na slavnostní audienci v Bratislavě se mu představili političtí úředníci v předepsaném úředním stejnokroji, kdežto všichni soudní úředníci kromě Hánricha – v maďarském.¹¹⁹⁾ Neudržitelné poměry v soudnictví, jimiž se zabývala i tato ministerská inspekce, komentovala obsažná reportáž *Aus dem Norden Ungarns*, 5. *November*, kterou uveřejnila pražská *Union* 8. listopadu. Autor podepsaný šifrou „H I“ se blíže zmiňuje o Trenčíně a okolí. Jde tedy o další reportáž z levého břehu Váhu, i když název naznačuje, že půjde o téma celouherské. Neznámým dopisovatelem byl podle všeho někdo z Trenčianské stolice. Jeho článek působí dojmem situační zprávy, napsané z podnětu prokurátora Hánricha nebo distrikturního komisaře Attemse, dodatečně zpracovaný k uveřejnění v politických novinách. Tematicky úzce souvisí s oběma Štúrovými reportážemi v *Pressburger Zeitung*; proto přisuzujeme autorství opět Štúrovi, třebaže připouštíme, že není tak nepochybné jako v předchozím otevřeném dopise rakouským novinářům.

Článek začíná polemikou s předsudky, které vyčítají Slovanům v Uhrách, a zvláště Slovákům, že si ustavičně stěžují na maďarismus; měli by se prý více starat o své domácí věci než o politiku a její machinace. „To budeme dělat, aniž bychom přitom zůstali němí, když se nás jedna perfidní frakce snaží podezřívát a utiskovat. Chceme v našich záležitostech především pořádek, řád; chceme schopné, mravně dobré úřednictvo, které není utvořeno pro zbytek přivrženců insurekci, ale vzešlo ze středu slovenského lidu“. Budou nám vytykat aro-

ganci, rýpání, panslavismus. Také nyní tvrdí, že Slovák se nedá použít pro kancelář. Přitom uvnitř některých kanceláří jsou poměry hodné politování, zejména tam, kde nadřízení kryjí chyby svých podřízených. Vzmáhá se pohodlnost a požívačnost, rakovina předbřeznové doby... „Nekonečně užitečná vzhledem k tomu byla cesta ministra justice v naší stolicy, a jak se dovídám z dopisů i z rozhovorů, prý narazil při svých nečekaných návštěvách na nedostatky a nedbalost, která ho uvrhla v němý údiv a dala podnět k citelným trestům. Obzvlášť by se brzy měla zjednat náprava v systému bití, který se zde udržuje s železnou důsledností“. Naši páni z justice by se neměli divit, „jestliže Pressburger Zeitung mluví o provinilci, který byl odsouzen k 400 ranám – také my jsme se narodili v Arkádii, také my máme příklady na ukázkou“. Bude prý se při obsazování úřadů brát přednostní zřetel na Slovany. Proto „naši mladí lidé se připravují ke státním zkouškám, kterým se mají napříště podrobit všichni, kteří se ucházejí o ustanovení. A tak je to správné! Kdo chce něčím být, ten ať se učí, namísto aby půlku dne trávil na lovu, jako mnozí úředníci...“ – Za touto povzbudivou úvahou a rozhořčenou kritikou ještě následoval žalostný příběh příliš důvěřivého starého faráře z malé dědiny poblíž Trenčína. Okradli ho dva gauneři v uniformách, vydávající se za četníky, kteří ho přišli chránit před lupiči.¹²⁰⁾

Byl-li Štúr autorem této reportáže, podal v ní další důkaz toho, jakým způsobem se snažil zlomit starý předbřeznový systém, aby se mohl na Slovensku díky novému modernímu systému v úřadech uplatnit především pořádek, řád („vor allem Ordnung, Regelung“). Jeho novinářské články publikované na počátku listopadu svědčí o tom, že stále přisuzoval velkou důležitost žurnalistice, neboť boj o moc viděl spojený s bojem o veřejné mínění.

7. Kollárův a Hurbanův konflikt s Havlíčkem

Záhřebské politické noviny *Südslawische Zeitung* uveřejňovaly v říjnu na pokračování v německém překladu obě Havlíčkovy červencové stati *Rusové a Slovanská politika*. Tento záhřebský list se stal po zániku *Slavenského Jugu* jeho nepostradatelnou náhradou a důležitou tribunou rakouských Slovanů. Redigoval ho Josef Praus, přítel Hurbana i Štúra. Doufal, že se stanou dopisovateli jeho novin, které budou mít i zvláštní slovenskou rubriku.¹²¹⁾ Obě Havlíčkovy pojednání v německém překladu vzbudila pozornost a podnítila výměnu názorů na dané téma. Sám redaktor Havlíček v té době znovu formuloval své názory v novinářské polemice s Kollárem.

Když začal v září zpochybňovat nové vědecké výzkumy univerzitního profesora Kollára v oblasti slovanské archeologie, odpověděl mu Kollár ve *Vídeňském deníku*. Havlíček jeho útok odrazil.¹²²⁾ Roztržka se vyostřila, když neznámý dopisovatel („Ze Slovenska“) Kollárovi ve *Slovanu* vytkl nedostatek osobní odvahy na počátku slovenského povstání. K jeho útočnému článku připojil Havlíček redakční *Dodatek*.¹²³⁾ Byl to současně i jakýsi dodatek, návrat k červencovému pojednání o slovenské politice, kde odmítl kollárovske pojetí panslavismu, aniž by přitom Kollárovo jméno vyslovil. Avšak nyní už s ním začal otevřeně polemizovat.¹²⁴⁾

Své slovanské krédo vyslovil Havlíček ve *Slovanu* 2. listopadu. Aby důkladně objasnil svůj zásadní postoj, vrátil se až do roku 1846. Je zřejmé, že v celém nynějším střetnutí s Kollárem šlo mu o tentýž základní rozpor jako na počátku roku 1846, kdy jako mladý novinář zaútočil v článku *Slovan a Čech* nejen proti Kollárovi, ale i proti mladé slovenské inteligenci v čele se Štúrem a Hurbanem. Dávný spor znovu otevřel, avšak nezabýval se jen svým čtrnáct let starým článkem; mnohem důležitější bylo, že uplatnil a domýšlel nejsilnější argumenty F. Palackého z *Hlasů o potřebě jednoty mezi Čechy, Moravany a Slováky* (Praha 1846). Svůj tehdejší postoj poněkud zrevidoval pouze zmírněním účinnosti. Své tehdejší kritiky se nevzdal, jen ji zbavil podrážděného tónu.¹²⁵⁾

Havlíčkův konflikt s Kollárem vyústil v mnohem větší a prudší konflikt s Hurbanem. Redaktor *Slovana* se znovu zabýval problematikou slovensko-českých vztahů v rozsáhlém článku *Spisovní jazyk na Slovensku*. Uveřejnil ho ve dvou číslech *Slovana* 6. a 22. listopadu; a ještě 27. listopadu ho doplnil o „dodatek k pojednání“ s týmž názvem. Závažnou tematiku postupně rozšiřoval, usilovně hledaje východisko z těžké politické situace, která se mu jevila stále více jako krajní ohrožení českých a slovenských zájmů při nebezpečném směřování rakouské politiky k dualismu. S velkým nasazením hájil zájmy Slovanů v Uhrách i v celé monarchii, vysvětloval a uváděl v život principy demokracie, hlásil se k demokratismu a federalismu. Těžký politický boj musel proto jeho *Slovan* vést proti reakčnímu *Vídenskému deníku*.

Ve stati *Spisovní jazyk na Slovensku* se obracel především k české veřejnosti, aby ji zbavil přehnaných nadějí a iluzí o definitivním vítězství spisovné češtiny na Slovensku.¹²⁶⁾ Zamýšlel se nad rozvojem života v českých zemích a na Slovensku někdy ve vzdálené budoucnosti.¹²⁷⁾ Zdá se, že na tomto místě ve svých úvahách tlumočil také mnohé z názorů mladých slovenských vzdělanců, s nimiž se osobně setkal, nebo z jejich písemných projevů, i těch neuveřejněných v tisku. Po této překvapivě optimistické prognóze začal znovu objasňovat své teorie o přerevolučním Slovensku, znovu se vrátil k Štúrovým novinám a jejich slovenštině, která byla pro Maďary méně nebezpečná než spojení Slováků s Moravou a Čechami. To vše vysvětloval hlavně českým čtenářům. Ale závěrečnou část svého článku se obrátil 22. listopadu přímo k mladé štúrovské inteligenci: „Kdyby bezpečnost národního života našeho byla nade všechnu pochybnost, ...pak by arci nebyla věc příliš důležitá, máme-li o jeden spisovní jazyk víc, nýbrž ještě by snad větší rozmanitost všeslovanská jistým způsobem více se ceniti mohla než veliká jednotvárnost. Ale tak, jak nyní věci stojí zvláště pro Čechy, Moravany a Slováky, kdežto se pořád jedná o život a smrt, v takovém pádu jest každé drobení nepotřebné – vraždou, a nejen vraždou, nýbrž také samovraždou“. Po těchto děsivých slovech vyslovil „z hloubi své duše“ upřímné přání, aby se už Slováci konečně mezi sebou dohodli, a rozhodli. Přitom ovšem sám velmi doufal, že se přece jen rozhodnou podle jeho představ, dokonce „i ti, kteří posud nespustili se myšlenky zvláštního nářečí“.

Takové volání nemohlo zůstat bez odezvy, Ve *Slovanu* vyšel článek *Slovanstvo v Rakousku (Ze Slovenska)*, podepsaný pseudonymem „Adam střelec od Ipla“, který v mnohém s Havlíčkem souhlasil a jeho názory doplnil svými.¹²⁸⁾ – Naopak velmi rázně vyslovil svůj protest 23. listopadu ve *Vídenském deníku* ano-

nymní autor úvodníku *Hlas ze Slovenska o centralizaci a federaci*. Připojená redakční poznámka upozornila, „že jest psán od jednoho z nejpřednějších obránců národnosti slovenské“. Úvodník měl ještě pokračování a dokončení 25. a 26. listopadu. Autorem byl Hurban, který znovu publikoval svůj polemický text následujícího roku ve zvláštní brožuře. Postavil se proti Palackého koncepci federovaného Rakouska, radil k mírnému centralismu. Ostře odsoudil Havlíčkovy názory na liberalismus a federalismus a zazlívá mu ovšem také výpady proti spisovně slovenštině před revolucí, stejně jako úvahu o nezdaru slovenského povstání.¹²⁹⁾

Havlíček hned poznal, kdo je oním neznámým autorem úvodníku, a odpověděl mu ve *Slovanu* 4. prosince. Polemizoval s Hurbanovými názory o federaci, varoval před germanizačními záměry rakouské vlády.¹³⁰⁾ Objašňoval postoj „právních federalistů“, zazlívá Hurbanovi nedůvěru ke konstitučnosti a liberalismu.¹³¹⁾

Havlíčka podpořil v polemice s Hurbanem anonymní dopisovatel „*Ze Slovenska*“, asi Josef Viktorin. Jeho pozoruhodný článek vyšel ve *Slovanu* 11. prosince. (Byl to jeden z posledních slovenských příspěvků ve *Slovanu* před zákazem tohoto kutnohorského časopisu pro Slovensko a celé Uhry.) S politováním konstatuje, že „ti, jež jsme nedávno jako vůdce liberální národní politiky ctili, mohli nyní plášť obrátit a přidat se straně, která jako rak leze nazpět do díry zlatých metternichovských časů“. Postavil se za slovenského dopisovatele „x-y-z“, který na rozdíl od *Vídenského deníku* „Slováky za zralé k užívání ovoce konstitučního drží a uznává“.¹³²⁾ Ještě o týden později uveřejnil Havlíček zajímavý článek *Maďarská svoboda a uherští Slované* od neznámého dopisovatele, podepsaného šifrou „A“, který pozoruhodně glosuje maďarskou propagandu o panslavismu.¹³³⁾

V listopadu se konečně Hurban mohl definitivně ujmout svého úřadu v Hlbočím. Dostal od vlády peněžitou náhradu za ty dva roky, kdy byl vzdálen od své fary. Havlíček si neodpustil při tomto sdělení sarkastickou poznámku: „Znameníť jenom, že tato náhrada v hotovosti tak dlouho čekat musela, až vyšel ve *Víd. den. Hlas ze Slovenska*“.¹³⁴⁾ Proti stále častějším útokům *Vídenského deníku* na Havlíčkův *Slovan* se jednotliví dopisovatelé postavili na jeho obranu, ale jiní naopak sdíleli Hurbanovo pojetí federace. V *Slovenských novinách* 28. listopadu neznámý dopisovatel tvrdil, že „na Slovensku jest federalismus tolik, co navrácení se starého Uherska k přednostnostvím maďarismu. Čím více federalismu, tím více historického práva, a čím více tohoto, tím více otroctva slovenského“.

Hurban znovu vystoupil proti Havlíčkovi a jeho slovenským stoupencům rozsáhlým polemickým článkem ve čtyřech číslech *Vídenského deníku* na konci prosince.¹³⁵⁾ Trval na svém, že „federace a historické právo, toto pak a panstvo maďarismu v Uhřích jsou jedno, aspoň že se tyto věci tak považují“.¹³⁶⁾ Věnoval delší zamyšlení problematice spisovného jazyka. Ujišťoval, že Slováci potřebují češtinu i slovenštinu.¹³⁷⁾ *Vídenský deník* věnoval pozornost souboji statečných Turčanů s hrabětem Pongrázczem, o němž referoval 17. prosince anonymní článek (*Ze Slovenska. Turčané se vzbouřili*). S radostí oznamoval, že Pongrázczovo odvolání požadovaly na vyšších místech téměř všechny obce, „jednohlasně za nového předstedu stoličního buď Ostroluckého, Štúra neb Francisci-Rimavského žádající. Ačkoliv pochybujeme, že by některý z tří těchto národovců našich usta-

noven byl za správce stolice Turčanské, s jistotou přece očekáváme, že se na žádosti obecní ohled vezme, a že se Pongrácz ve svém posavadním úřadu definitivně neustanoví. Při této příležitosti pochválit musíme statečné Turčany; neboť dokázali protestací touto, že se znají dle možnosti své hájiti a spravedlivým hlasem u vysokého místa se ozvati... S libostí patříme na takovýto úkaz volného občanského života“.

Štúr si mohl tento článek přečíst ve Vídni, kam přijel k delšímu pobytu 9. prosince. – Hrabě Pongrácz, vládní komisař Turčianské stolice, napsal 10. prosince z Turčianské Sv. Martina do Bratislavy vojenskému velitelství úřední zprávu, v níž si stěžoval na Jána Jesenského, který organizuje protestní akci, a komentoval snahy o „nového vládního komisaře v osobě buď Gustáva Ostrolúckého z Trenčína, Francisciho z Kremnice, nebo veleslavně známého pana Štúra“ (des rühmlichst bekannten H. Stur). Trpce si stěžoval, že častěji naléhavě prosil vládu o to, „aby směl aspoň zde šlápnout na hlavu zmiji demokratického slavismu, který se snaží pod firmou věrnosti k císařskému domu dosáhnout malými prostředky velikých cílů; ale zdá se, že Slované mají mocné přátele, a moje dobře míněné rady zůstávají bez odpovědi a bez povšimnutí“.¹³⁸⁾

K mocným přátelům a zastáncům slovenských zájmů patřil zejména bratislavský generální prokurátor, z jehož iniciativy asi vzešel návrh, nabídnout Štúrovi místo tajemníka při zemském soudu v Bratislavě. Ale to Štúr po delším váhání nepřijal.¹³⁹⁾

Brzy po příchodu do Vídně mohl si Štúr s Hodžou přečíst v *Pressburger Zeitung* 10. prosince úřední zprávu, kterou vydalo vojenské velitelství v Bratislavě 4. prosince, o zákazu Havlíčkova *Slovana* pro celé Uhry. Tento úřední zákaz a vynucený „rozchod“ kutnohorského redaktora se slovenskými čtenáři komentoval Havlíček 14. prosince ve *Slovanu* jako velkou a bolestnou prohru. Ztrátu oblíbeného časopisu těžce neslo i mnoho čtenářů v Bratislavském, a hlavně v Košickém distriktu.¹⁴⁰⁾ O to více vzrostla touha široké veřejnosti po Štúrových politických novinách. Havlíček chápal tuto touhu a věděl i o Štúrově žádosti o úřední povolení vydávat politický list s názvem *Slovan, Národné noviny*. Předem se obával budoucího zaměření Štúrových novin, kdyby měly sledovat stejnou politickou linii jako Hurban ve *Vídenském deníku*.¹⁴¹⁾ – Ale jak se brzy ukázalo, Štúrova žádost o noviny neměla úspěch, a předběžná obava Havlíčkova byla tedy zbytečná.

8. Návrh císařského manifestu a dopisy z Vídně do Ruska

Večer 30. listopadu oznamoval Štúr krátkým dopisem z Podhradí Hurbanovi: „Som na ceste do Viedne v najdôležitejších vecach“. Velmi mu záleželo na tom, aby se spolu setkali. Předběžně pouze naznačil, proč s ním chce tak naléhavě mluvit: „Včera večer a dnes ráno som rozprávau v Trenčíne s Miškom Hodžom, na ceste do Viedne postaveným“.¹⁴²⁾ – Do Vídně přijel současně s Hodžou 9. prosince, aby se tam zúčastnili důležitých rokování, jež vedli Hánrich a Kozáček. Šlo hlavně asi o školské a církevní záležitosti, o nichž informoval denní tisk. Štúrovi také záleželo na tom, aby získal povolení pro celonárodní spolek

Tatrín, jak to zdůrazňoval v soukromých listech přátelům. Také se snažil získat podporu vlivných činitelů svým snahám o politické noviny. O tomto záměru informoval své budoucí dopisovatele a spolupracovníky, ale opatrně je prosil, aby to ještě tajili. Ani nejmenší zmínku však nenajdeme v jeho soukromé korespondenci o tom, že Hodža připravuje ve Vídni text významného dokumentu, kterým by panovník vyhlásil Slovensko za novou korunní zem.

Vůbec asi nešlo o nějaký okamžitý Hodžův návrh, ale o déle připravovanou akci, předem dohovořenou jen s malým okruhem přátel. Se Štúrem se o tom nejspíš radil 29. a 30. listopadu v Trenčíně a potom během společného pobytu ve Vídni. Definitivní text manifestu Hodža koncipoval ve Vídni přibližně v polovině prosince. Štúr ho nepochybně znal. Můžeme předpokládat nejen jeho souhlas, ale aspoň minimální spoluúčast na přípravě dokumentu.

Dochovaly se koncepty navrženého manifestu. Není známo, zda Hodža svůj návrh někomu z vlivných činitelů předložil, nebo zda sám nakonec od beznadějněho pokusu neustoupil. Jeho smělý pokus neměl už reálnou naději na úspěch, je však alespoň dostatečným důkazem toho, že idea slovenské korunní země byla ještě i na konci roku 1850 živá. Podle navrženého znění tohoto císařova manifestu do řady ostatních korunních zemí mělo být postaveno území s názvem „Slovenia“, „Slovenská zem“ („Slovenien“).¹⁴³⁾

Štúr sám neměl iluze o možnostech uskutečnění takového návrhu. Otevřeně vyslovil své pochybnosti už na jaře 1848 v soukromém dopise Bórikovi. Přesto ani tehdy nepřestal prosazovat program oddělení od Maďarů, ani na podzim téhož roku, kdy boj proti přežívajícímu stoličnímu zřízení orientoval na hromadné politické vystoupení odhodlaných občanů a na jejich uplatnění v místní samosprávě. Ale během následujícího roku bylo už další organizování podobných politických akcí stále více znemožňováno všemocnými úřady. Reformy v soudnictví a ve školství postupovaly vpřed jen pomalu a neuspokojivě. Pokus obnovit spolek Tatrín byl předem odsouzený k nezdaru, dokud trvá stav obležení, a jen velmi slabou naději měl redaktor Štúr, když se ucházel o povolení znovu vydávat své politické noviny... Poměrně dlouhý pobyt ve Vídni na konci roku 1850 nebyl tedy příliš úspěšný. Hluboké zklamání nad tím vyjádřil Štúr v dopisech, které napsal 15. prosince v hlavním městě Rakouské monarchie dvěma mladým ukrajinským profesorům na ruských univerzitách, I. I. Sreznevskému a O. M. Bodjanskému.

Jako vždy ve Vídni, pohyboval se hodně ve společnosti tamních Slovanů. Petar Alexievič, u kterého se ubytoval, nedávno cestoval z Ruska přes Prahu a přivážel pozdravy z Moskvy od Boďanského, i jakousi zásilku pro Šafaříka. To byl pro Štúra impulz k tomu, aby obnovil přerušené dopisové spojení. Napsal delší dopis nejen Boďanskému, ale současně také petrohradskému příteli Sreznevskému. Velká část obou dopisů, v podstatě shodná, měla publicistický ráz, připomínající podobně koncipovaný původní Štúrův anonymní dopis z Vídně v březnu 1849 pro *Slavenski Jug*, napsaný po několika měsících odmlčení.¹⁴⁴⁾ Avšak listy do Ruska musely zaplnit mnohem delší mezeru, vzniklou několikaletým odmlčením.

Zpravodajská část v obou listech obsahovala stručný přehled politického dění na Slovensku. Je stylizována tak, aby mohla být v ruském překladu ihned pub-

likována, což připomíná podobný záměr, jaký předtím sledovaly Štúrovy polské dopisy roku 1848 z Liptovského Mikuláše a z Prahy.¹⁴⁵⁾ Tehdy Štúrovi záleželo na tom, aby se dostaly do polského politického žurnálu, což se skutečně podařilo. Dá se předpokládat, že stejné, byť utajené přání měl novinář Štúr i na konci roku 1850, kdy posílal své informativní dopisy do Ruska, zvláště protože ho k tomu pobízel Rajeuskij a jiní vídeňští přátelé. M. F. Rajeuskij, pravoslavný kněz při ruském vyslanectví ve Vídni, znal Štúra už nejméně šest let. Vzdělaný, mezi vídeňskými Slovany velmi vážený Rajeuskij byl sám také literárně činný. Uveřejňoval v ruských časopisech informativní příspěvky o poměrech v různých slovanských zemích. Roku 1850 napsal i větší spis o Hercegovině... Slíbil Štúrovi, že se postará o spolehlivé doručení jeho korespondence do Ruska.

V obou dopisech Štúr jen krátce informoval o důvodech svého vídeňského pobytu. Ani když referoval o svém redigování politických novin před revolucí, nezmínil se o plánu na jejich obnovu. Jen něco málo snad přece aspoň nepřímou prozradil: upozorněním, že v dopisu používá opravený „slovanský“ pravopis. (Je tedy pravděpodobné, že už byl rozhodnut zavést ho ve svých novinách, aniž by čekal na souhlas Tatrína.) – Význam celonárodního spolku Tatrín objasňoval poměrně důkladně. Když uváděl důvody pro spisovnou slovenštinu, vyzvedl snahu odporovat „neslovanskému separatizmu čechoslavskému a s ním spojenému ilýrskému“.¹⁴⁶⁾ (Podobně teoretizoval už roku 1843 v obšírném listu Srezněvskému o „abstrakcii“ ilýrizmu. Svůj odpor k ilýrizmu i k „českej agitácii“ zdůraznil roku 1846 v dopise Pogodinovi.)¹⁴⁷⁾

Stručně a jasně zhodnotil slovenské povstání a spojenectví s Vídni: Slováci bojovali proti Maďarům „najprú sami, potom ale – porazení – jako spojenci vojsk rakúskych. Nosili sme meče skoro rok a bojovali sme v počte do 20 000 mužov všetkíeho a v rozličných časoch. Za to nám slúbila rakúska vláda rovnakie práva s druhými národami, ale nedržali a nezdržia z toho nič – Nemci! My sme zase vo zlom položení, a nespokojnosť nie len u nás, ale u všetkých rakúskych Slovanov, rovne zavedených, je veľká a všeobecná“.¹⁴⁸⁾ S neskrývanou radostí glosoval vojenský zásah ruské armády v Uhrách.¹⁴⁹⁾

Svou zprávu o politickém vývoji na Slovensku nepsal ovšem jen pro informaci oběma univerzitním profesorům a jejich posluchačům na katedrách slavistiky; jako novinář jistě toužil po širší publicitě, např. v některém ruském odborném časopise. Projevil svůj zájem o ruskou slavistiku – narážkou na starší Boďanského práce publikované „v západních časopisach slovanských“, i zmíenkou o Ševyrevově pojednání, otištěném kdysi v časopisu *Moskviťanin*.¹⁵⁰⁾ Zvláště pozoruhodný je však v této souvislosti závěr dopisu Srezněvskému: „Maj sa dobre, pozdrav srdečne vel. pp. Nadeždina, Panova, Čižova – a nezabúdaj na Slovákov“.¹⁵¹⁾ Tato tři jména patřila známým ruským novinářům. S N. I. Nadeždinem se Štúr setkal na podzim 1847 v Bratislavě. V. I. Panov roku 1849 zemřel, ale to nemohl Štúr vědět. Nejvíc ho asi zajímal ekonom a matematik F. V. Čižov, který v srpnu 1845 navštívil Bratislavu a debatoval se Štúrem, zejména o záměru vydávat v Rusku časopis všeslovanského zaměření. Slíbil, že o tom bude informovat své přátele a spolupracovníky, hlavně Chomjakova. K jeho dalším stykům se štúrovskou Bratislavou asi už nedošlo, protože roku 1847 se Čižov dostal do velkých nesnází pro podezření z účasti v ukrajinském Cirillo-Methodějském bratrstvu... Štúr

se dověděl asi až nyní ve Vídni o básni, kterou napsal roku 1847 Chomjakov v Praze, a podařilo se mu získat celý její text. (V únoru 1851 poslal z Modry vkastnoruční opis Hurbanovi.)

Velké naděje, které vkládal do Čižova a Chomjakova, budoucích redaktorů všeslovanského časopisu, byly už staršího data. Štúr je spojoval s rusko-polským varšavským časopisem *Dennica-Jutrzenka*, později také s plány přítele Sreznevského.¹⁵²⁾ Sám potom na jaře 1848 formuloval své určité představy o takové slovanské žurnalistice, která bude usilovat o lepší vzájemné poznávání a nepřetržitě proudění myšlenek, směřující k vzájemné solidaritě při obraně proti mocným nepřátelům. Tyto postuláty uveřejnil v Havlíčkových *Národních novinách*. O rok později však zklamaně kritizoval v přátelském dopise z Vídně do Prahy právě redaktora Havlíčka pro nedůslednost.¹⁵³⁾ Zdá se, že na konci roku 1850 vídeňský pobyt znovu oživil v novináři Štúrovi tyto úvahy a záměry.

Současně se tu dostal také do styku se světem vědy, speciálně slavistiky. Během několika týdnů mohl získat pro své odborné zájmy víc než za celý rok doma v Uhrovcí, třebaže i tam si dovedl najít čas pro studium a pro literární práci. Ujišťoval o tom i v dopisech do Ruska, když stručně líčil svůj současný život „v mrzutosti a tůžbach“ doma u rodičů: že žije u starého otce a píše, čítá a loví... Ovšem univerzitní město Vídeň mu poskytovalo mnohem víc než nezbytnou pomoc při získávání odborné literatury a další velké možnosti praktického rázu! Nepochybně tam na něj také zapůsobil genius loci, dáváje mu podněty ke snění – o budoucí slovanské žurnalistice, o budoucí slovanské univerzitě: „A byl by to ústav u nás jiný, jak u suchoparných německých metafyziků! Pomni jen na Lelewela a na jeho historická přednášení ve Vilně. To byly elektrické jiskry pro celou Polskou. Než k tomu třeba i duše i úst slovanských“.¹⁵⁴⁾

Současnou situaci na ruských univerzitách si zřejmě nijak neidealizoval. Přitom si velmi vážil zásluh P. J. Šafaříka i V. Hanky „při založení slovanských stolic na ruských všeučiliskách... a pomocou svojich mnohočetných priateľov v Rusku, a hlavne výborného Koppena“.¹⁵⁵⁾ Zsvěcené informace získával nejdříve z vyprávění mladých filologů, zejména Boďanského a Sreznevského, později také z jejich časopiseckých příspěvků. Jistě ho zaujala i Havlíčkova reportáž *První zkouška z československého jazyka v Moskvě*, kterou otiskly *Květy* roku 1842 – téměř současně s podobnou informací Boďanského v *Časopise Českého muzea*.¹⁵⁶⁾

Toto Havlíčkovo a Boďanského zpravodajství z Moskvy doplnil ještě téhož roku charkovský profesor Sreznevskij článkem *Veřejné přednášky o Slovanech (Publičnija čtenija o Slovjahach)*, uveřejněným rusky ve varšavské *Dennici-Jutrzence* a o rok později německy v pražském časopise *Ost und West*. Tento informativní článek o studiu slavistiky na evropských univerzitách – v Rusku i v zahraničí – zmínil se velmi pochvalně také o slavistice na bratislavském lyceu, kde „poslouchají Slované přednášky ve své mateřské řeči“. Sreznevskému imponoval i obsah Štúrových přednášek svou encyklopedičností. V závěrečné části článku se autor zamýšlel nad novým pokolením slovanské inteligence. Varoval před bezuzdnou rojčivostí a samochválou, doporučoval studium, práci, trpělivost a pomalý postup vpřed, obezřetný, odvážný, ale nenásilný.¹⁵⁷⁾ Na tento článek reagovala štúrovská mládež nadšeným souhlasem. (Štúr děkoval dopisem 18. 4. 1844.)

Sreznevského vliv na Štúra byl silný a trvalý, také protože se hodně shodoval s těmi názory, které předtím převzala mladá štúrovská inteligence od milovaného a obdivovaného Šafaříka. Roku 1846 se však Sreznevskij po přechodu z Char-kova na petrohradskou univerzitu začal Štúrovi poněkud vzdalovat. Právě tehdy začínal na Ukrajině působit politický proticarský spolek Cirillo-Methodějské bratrstvo. Na jaře 1847 zahájila ruská policie zatýkání a výslechy členů spolku i dalších podezřelých stoupenců panslavismu. Mezi nimi byli také Čižov a Rigelman, kompromitovaní svou návštěvou v Bratislavě roku 1845. Během výsledeků všemožně obhajovali jak sebe, tak i Štúra – tendenčním líčením jeho neškodných politických názorů.¹⁵⁸⁾

Rigelman uveřejnil roku 1847 v moskevském časopisu své cestopisné zážitky, včetně dojmů z Bratislavy. Přehnaně vychvaloval politicky nezávadné Štúrovo rusofilství... V té době získal Štúr asi jen málo informací o tom, co se děje na Ukrajině. Zajímal ho pronásledovaný Nikolaj Kuliš, kterého policie zatkla ve Varšavě, když cestoval do Čech a na Slovensko s dopisem od Rigelmana, adresovaným Štúrovi. O tom se adresát asi nic bližšího nedověděl. Ale vzrušeně reagoval ve svých novinách na zprávy o uvězněných mladých lidech, kteří „trpí za panslavismus“.¹⁵⁹⁾

Je pozoruhodné, že právě roku 1847 zpravodajství Štúrových novin o kulturním životě v Rusku obsahovalo větší množství hodnotných informací, čerpaných z původních ruských pramenů. Aktuální zprávy z petrohradského života patřily k nejzajímavějším.¹⁶⁰⁾ Není známo, zda měl o to přímou nebo nepřímou zásluhu profesor Sreznevskij. V moskevském *Sovremniku* vyšla roku 1846 jeho podnětná studie *Literaturnoje oživlenija u zapadnych Slavjan*, v níž autor vyslovil vyhraněný názor na slovanskou vzájemnost. Má být uplatňována nerevolučním způsobem, v rámci zákona. Jakékoli politické aspekty všeslovanského sblížení jsou nepřijatelné. Podobně varoval Sreznevskij české přátele soukromým dopisem do Prahy Hankovi 1. 2. 1848.

Počátky slavistiky na ruských univerzitách připomněl jen zběžně roku 1850 redaktor *Slovana* v pojednání *Rusové*, opíraje se o vlastní poznatky získané na počátku let čtyřicátých. Je pochopitelné, že se Štúr v porevoluční době pokusil získat soukromou korespondencí hodnověrné čerstvé informace, jaké v soudobé žurnalistice postrádal.

9. Dějepisné práce, politické vědy a „ta věc“

Na první pohled se jeví rok 1850 jako neúrodný pro politického publicistu Štúra, protože známe jediný tehdejší jeho novinářský článek, jehož autorství je nesporné. Přesto byl onen rok velmi důležitý pro další mnohostrannou literární tvorbu Štúrova, v níž politická publicistika neztrácí dominantní postavení. Je to patrné především na dějepisné tematice, počínaje roku 1850, kdy Štúr závazně slíbil posílat své příspěvky z oblasti slovanských dějin Družstvu srbské slovesnosti v Bělehradu. Nejsou známy jeho konkrétní záměry, které naznačoval tento slib. Známe však básnickou tvorbu, které se Štúr věnoval právě na jaře 1850.

Svou vyhraněnou filozofií dějin obsahovala tato poezie naléhavý politický apel. Je možno konstatovat, že se tehdy na jaře vrátil k tematice svých dějepisných přednášek na bratislavské katedře. Na konci roku ve vídeňském příbytku Petara Alesieviče, srbského vzdělance z Bělehradu, zajímal se samozřejmě i o současné „srbské poměry“. (Na toto téma zanedlouho uveřejnil německý článek v zahraničních novinách.)¹⁶¹⁾ Bělehrad nebyl jen sídlem učené společnosti, které slíbil posílat své dějepisné práce; byl také působištěm dr. Janka Šafárika i jiných dávných přátel. Nyní tam zakotvil také František Zach. Jeho pozice v Srbsku byla však dosud hodně vratká, jak informoval denní líst: prý „ruská vláda požádala od srbské, aby p. Zach (jeden z náčelníků povstání slovenského r. 1848), nyní učitel na dělostřelecké škole v Srbsku, ze služby své odstraněn byl“.¹⁶²⁾ – (Zach si brzy potom získal velkou zásluhu o přeměnu dělostřelecké školy na vojenskou akademii...)

Ve Vídni se Štúr pravděpodobně také stýkal se svými dávnými srbskými příznivci – s patriarchou Josipem Rajačićem a s knížetem Milošem Obrenovićem.¹⁶³⁾ Velmi si oblíbil jeho syna Michala, který mu imponoval vzděláním a povahou, i jako autor francouzské polemické brožury, kterou vydal roku 1850 v Paříži s názvem *Miloš Obrenović, neboli pohled na dějiny Srbska od 1813 do 1839*.¹⁶⁴⁾

Z nejváženějších slovanských výtečníků ve Vídni pro Štúra znamenal ovšem nejvíc pravoslavný kněz v ruských diplomatických službách Rajevskej, který se stal ochotným a spolehlivým doručovatelem jeho zásilek do Ruska. Nebylo radno svěřovat poště důležitou korespondenci, ani ve Vídni, ani na Slovensku. Proto někdy používal Štúr s přáteli poněkud složitý způsob doručování dopisů. Nejlépe se o tom přesvědčíme z krátkého listu, který napsal 11. 12. 1850 v Uhrovci bratru Jánovi. Omlouval se, že omylem otevřel jeden z dopisů posílaných přes Uhrovec do Žiliny, totiž ten, který posílal M. Dohnány Hurbanovi. Janko Štúr měl Dohnányho ujistit, že si Ľudovít z jeho listu nepřečetl ani slovo.¹⁶⁵⁾

V této úzkostlivé omluvě je patrna jakási nervozita, snad pochopitelná na konci roku 1850, kdy Štúra trápily starosti o těžce nemocného bratra Karola, i nebezpečná otcova choroba. Také těžce nesl, že se mu nesplnil plán vydávat od 1. ledna své noviny. Naopak Hurbanova naděje na obnovení *Slovenských pohľadů* byla mnohem reálnější. – K určitému napětí mezi oběma blízkými přáteli a spolupracovníky přispěly možná i Hurbanovy příspěvky ve *Vídenském deníku*, které mu značná část štúrovské inteligence zazlívala. Ani Štúr nebyl asi ochoten bezvýhradně s ním sdílet naprosto vše z jeho rozhorlených polemik s Havlíčkovým *Slovanem*. Ale v základní orientaci a stěžejních závěrech s Hurbanem souhlasil a byl rád, když ho mohl ujistit, že tak smýšlí také Francisci.¹⁶⁶⁾

Problematikou liberalismu a parlamentarismu se zabýval zanedlouho i Štúr v Hurbanových *Slovenských pohľadech*, kde už své příspěvky často podepisoval, a proto jsou dobře známy. Zbývá však ještě povinnost vyhledat jeho práce publikované anonymně – ve slovenských, českých, německých a snad i jiných soudobých žurnálech. Teprve důkladná analýza politické publicistiky Štúrovy na počátku let padesátých – v Rakouské monarchii i v zahraničí – umožní rekonstruovat genezi jeho posmrtného spisu, který vyšel v Moskvě r. 1867 s názvem *Slavjanstvo i mir budúceho*.

Štúrovi se pravděpodobně nepodařilo na konci roku 1850 proniknout za pomoci Rajevského, Sreznevského či Boďanského do ruské politické publicistiky.

V té době si připravoval materiál do prvních čísel obnovených politických novin, shromažďoval příspěvky budoucích spolupracovníků a dopisovatelů; nepochybně už měl v zásobě také některé vlastní novinářské články a uvažoval i o možnosti publikovat v záhřebských *Südslawische Zeitung*. Kromě toho netrpklivě očekával z Petrohradu odpověď na svůj list. Už za několik týdnů ji urgoval dalším dopisem Sreznevskému. Tentokrát mu psal z Modry – po smrti nejmilejšího bratra Karola...

V modranské samotě nepřestával pilně pracovat. Chystal příspěvky do *Slovenských pohľadů*, hlavně však urychleně dokončoval některé větší i menší práce pro *Südslawische Zeitung*.¹⁶⁷⁾ Bohužel v té době už tyto liberální záhřebské noviny těžce zápasily o svou existenci, stejně jako v Kutné Hoře časopis *Slovan*.¹⁶⁸⁾ Proto asi už neměl Štúr možnost svůj záměr uskutečnit.

Obsah jeho příspěvků, které připravoval roku 1850 pro své noviny a na jaře 1851 v německé verzi pro *Südslawische Zeitung*, není známý. Můžeme ho s určitou dávkou pravděpodobnosti jen předpokládat. Zcela jistě aspoň některý z těchto novinářských článků přímo navazoval na předchozí Štúrovu součinnost se *Slavenským Jugem*, hlavně na úvodník z prvních čtyř čísel tohoto časopisu, podepsaný pseudonymem „Slaven dunavski“. Šlo tam jen o komentář, který se týkal politického vývoje evropských národů v prvních sedmi měsících roku 1848, takže vznikla delší mezera, která si žádala rozšíření tohoto celoevropského „pohledu“.

To skutečně realizovala až poslední varianta na dané téma z roku 1855. Rozsáhlý politicko-utopický spis *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* obsahoval některé formulace, jež mohly být napsány nejpozději roku 1851. Tehdy se asi nepodařilo je uveřejnit, ale Štúr se tímto nezdarem nedal odradit a pokračoval v literární práci, v níž měla důležité místo tematika jihoslovanská. To mohlo souviset s očekávanou nabídkou z Bělehradu, aby přijal profesuru politických věd na tamní akademii.

Pro člověka, který miloval učitelské povolání, naskytla se roku 1851 jediná možnost pedagogického působení – v Bělehradě. Přitom široké téma politických věd přinášelo lákavou možnost uplatnit odborné zaměření k slavistice. Ale nebylo mu dopřáno, aby mohl navázat v Bělehradě na své bratislavské přednášky o slovanské poezii a o dějinách Slovanů. Mohl se však vrátit k tematice těchto přednášek literární prací. O svém předsevzetí věnovat se několika větším spisům z oboru slavistiky zmínil se v přátelském listu 17. 9. 1851: „Ja pracujem na viacej obširnejších dielach, Slovanstva všeobecne sa týkajúcich“.¹⁶⁹⁾

V červnu 1852 dokončil větší spis *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských* a na konci téhož roku vyšlo v lidovém kalendáři *Živena* jeho anonymní pojednání *Matúš Trenčiansky*. (Český překlad uveřejnil v březnu 1853 pražský beletristický časopis *Lumír*). Tato dějepisná studie měla silný politicko-publicistický aspekt, tak jako i rozsáhlá epická báseň o Matúšovi, napsaná roku 1850, ale publikovaná až o tři roky později.

Spis *O národných písniach a povestech plemen slovanských. Od Ludevíta Štúra* vyšel roku 1853 v Praze, ve vysokém nákladu 4 000 výtisků, s tištěným věnováním knížeti Michalu Obrenovičovi. Několik výtisků autor ihned poslal do Ruska. Doufal, že za českým překladem budou brzy následovat další překlady,

v ruštině a jiných slovanských jazycích, a později také slovenský originál. Toto přání svým přátelům nijak neskrýval.

Naopak velmi nenápadně si počínal při jiné zásilce do Ruska, kterou také svěřil Rajevskému. Předem se o ní spolu dohodli. Z dopisu, který pak Rajevskému napsal, je zřejmé, že mu na ní nesmírně záleželo. Podle všeho byl obsahem zásilky nějaký rukopis. Štúr ho v tomto srbochorvatském listu označuje termínem „ta věc“. Očekával od Rajevského, že předloží tu věc („ovu stvar“) těm, které on sám předem určil, a že jim nezapomene sdělit předem domluvený ústní vzkaz od Štúra, s dodatkem, že „to“ bylo napsáno už na jaře 1851.¹⁷⁰⁾

Obsah tajemné zásilky neznáme. Předpokládáme, že termínem „ta věc“ označil Štúr německý rukopis, původně vypracovaný pro záhřebské *Südslawische Zeitung* a o dva roky později upravený, pravděpodobně také doplněný o novou aktuální motivaci, jež se vztahovala k současné mezinárodní politice. Na jaře 1853 se nebezpečně vyhrotil konflikt mezi Ruskem a Tureckem, válka se zdála neodvratnou. (Do centra pozornosti rakouských Slovanů se dostaly dramatické události na Balkáně a v oblasti Černého moře. V červnu vyplulo francouzské a anglické loďstvo do zátoky u Dardanell na obranu Cařihradu, ruská armáda vstoupila do Multan a Valaška. Car Mikuláš ještě stále spoléhal na vojenskou pomoc rakouského císaře.)

O dva roky později posílal Štúr do Ruska další tajemnou zásilku. Válka na Krymu dosáhla vrcholu. Štúr očekával ruský vojenský úspěch, který umožní ruské diplomacii zakročit nejen ve prospěch Slovanů na Balkáně, ale také hájit zájmy rakouských Slovanů – mnohém lépe než předtím po ukončení války v Uhrách!

Svůj názor o ruském úspěchu v uherské válce vyslovil v dopisech z Vídně do Ruska 15. 12. 1850. Ale tím tuto tematiku nevyčerpал. Znovu se jí zabýval na jaře 1851. Naše domněnka se opírá o komentář, který se stal součástí spisu z roku 1855, mohl však být napsán jedině v letech 1849–1851. Obsahoval totiž naléhavé výzvy, jimiž se Štúr obracel nejen k ruským Romanovcům a srbským Obrenovičům, ale také k černohorskému vladykovi Petru Petrovičovi (který roku 1851 zemřel).¹⁷¹⁾

Štúr se v této souvislosti asi zamýšlel nad nezdarem slovanských snah o konkrétní zem Slovensko. Mezi hlavními odpůrci viděl i Rusko, které se snažilo zabránit projektovanému slovanskému státu rakouskému: neboť každý slovanský neruský stát by se nevyhnutelně dostal do opozice proti Rusku, musel by pro svou bezpečnost buď přitáhnout Rusko k sobě, nebo proti němu bojovat za pomoci západních ideí a západních národů. Proto Rusko až dosud „tak málo podporovalo slovanské tendencie. Je ľahko možné, že z rovnakého dôvodu schvalovalo požiadavky starých uhorských konzervatívcov“.¹⁷²⁾

Nedá se zjistit, kdy napsal tuto deprimující úvahu; ani v jeho soukromé korespondenci, ani v recenzi politického spisu S. Vozára *Hlas od Tatier* (v *Slovenských pohľadech* 1852), kde se k tomu nabízela nejvhodnější možnost. Podobně jako Štúr soudil o spojenectví carského Ruska s uherskými starokonzervativci také Vozár. Ten dokonce tvrdil, „že sa nie Slováci, keď mali nájdenú príležitosť, ale Maďari koketne rúcali do náručia cárovho, s ktorého rubľami pred revolúciou naveky potvárali nás“.¹⁷³⁾ Své bolestné připomínky oba vyslovili nedlouho po skončení uherské války, Štúr asi později než Vozár.

Důležitý pro nás je ten fakt, že Štúr převzal svou trpkou úvahu do konečné verze svého „poselství“ k Slovanům z roku 1855. Tento rozsáhlý rukopis – *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Eine Botschaft an alle slawischen Völker. Von der Donau im Jahre 1855* – vznikl nepochybně jako rozšířená verze dřívějšího nám neznámého „poselství“ z roku 1853, které autor označil termínem „ta věc“. Podobně pro svůj dokončený spis použil v ruském dopise Rajevskému roku 1855 místo názvu jen kratičké slovo „to“, rusky „eto“. ¹⁷⁴⁾

Neznáme důvod, proč považoval za potřebné ponechat v konečné verzi svého „poselství“ takové úseky, které byly aktuální v letech 1849–1851. Jejich nečasovost si sám dobře uvědomoval. Přesto mu asi záleželo na jakési kontinuitě s dobou, kterou sice už končila revoluční etapa, kdy však stále ještě pokračoval a vrcholil tvrdý zápas o „nové“ Rakousko, i zoufalá obrana proti hrozbě rakousko-uherského dualismu. Novinář Štúr chtěl možná takto zanechat svědectví o těžké době, která sice ještě nemohla být považována za čas „zaživa pohřbených“, ale už se k němu nebezpečně přiblížila. Básník Štúr tu dobu charakterizoval roku 1850 zoufalým doznáním: „Po túžbach a nádejach veta!“ Ten výsledek nepovažoval ovšem za rozhodující v moderních slovenských dějinách. Neztrácel naději a víru ve šťastnější budoucnost: „Bola noc, ráno, bude deň Slovákov“. ¹⁷⁵⁾

Politický zápas proti hrozbě dualismu, obnovený s novou silou na počátku let šedesátých, nebyl úspěšný. Porážce už nezabránil ani politický spis Františka Palackého *Idea státu rakouského* z roku 1865. O dva roky později se uskutečnila přeměna Rakouska v dualistický stát Rakousko-Uhersko, a téhož roku se konal v Rusku za hromadné účasti předních českých, slovenských a jihoslovanských mužů „celoslovanský“ sjezd. Právě tehdy, jedenáct let po předčasné smrti Štúrově, vznikl v Moskvě ruský překlad jeho spisu – *Slavjanstvo i mir buduščego. Poslanie Slavianam s beregov Dunaja Ljudevita Štura*. K jeho bohužel už značně opožděnému vydání došlo právě tehdy, v osudném roce 1867.

Poznámky

- 1) RAPANT, D.: *Štúr a štúrovci v službe národa a pokroku*. Slovenská literatúra, 12, 1965, s. 455.
- 2) Tamtéž, s. 452–456: „Pritom zo strany Slovanov nešlo o spojenectvo s činiteľmi nejak vyslovene reakčnými, ale s nesporne pokrokovým (ďaleko pokrokovejším než bol snem uhorský) ríšskym snemom (jeho slovenskou zložkou) a s viedenskou vládou, ktorá, i keď pod tlakom udalostí vzdaluje sa postupne od revolučného radikalizmu, nepúšťa ústavnú a na vtedajšiu dobu pokrokovú postać parlamentnej monarchie“. Bylo tragedií podunajských národů, že se nepodařilo „postavit sa za spoločnú federalizačnú ústavu ríše, inými slovami postavit sa za prezieravejší a predvídsvejší slovenský program, program to budúcnosti“. Autor oceňuje „štúrovskú reformnú zapálenosť, ktorá však nikdy nestráca politickú rozvahu“. Tamtéž, s. 444.
- 3) Nepodepsaná zpráva *Z Trenčína d. 2. Jan.* Slovenské noviny, 12. 1., s. 19. V Trenčianskej stolici zůstala rovnoprávnost jen na papíře. Kdo se hlásí k slovenské národnosti, je vykřičen za pansláva, hrozí se mu vězením nebo šibenicí. Ve školách je stále maďarština... (Článek převzala pražská Union, 15. 1.)
- 4) KOLLÁR, J.: *Bitten und Vorschläge an das hochlöbl. k. k. Ministerium im Namen der Slowaken von Joh. Kollar, Vertrauensmann. Wien 1850 17. Januar*. RAPANT, D.: *Slovenské povstanie roku 1848–49*, V. 1, s. 77.
- 5) Šlo o nepodepsaný článek *Ze Slovenska v Národních novinách*, 10. 1., s. 31, který cituje RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 265–268.
- 6) Tamtéž, s. 267: „Kollár, Lichard, Kuzmány nejsou již mezi námi, jiní zas, jako Štúr, Hurban, Rimavský sobě jiný okres oučinkování vyvolili: ale máme mužů dosti, kteří znají vše slovenské nářečí a literatury, jako kněží Šťastný, Gerometa, Sládkovič, profesori Kalinčák, Repický, Gáber, kteří by profesuru slovenských nářečí vděčně přijali, aspoň většina z nich“.
- 7) Kollárův záznam o audienci u Schwarzenberga tamtéž, V. 1, s. 79–80.
- 8) J. M. Hurban 24. 1. 1850 z Vídně ženě Anně; 4. 2. a 7. 2. 1850 švagrovi D. Slobodovi. Blíže tamtéž, IV. 1, s. 369 a 530.
- 9) Obsah Štúrova přípisu Attemsovi tamtéž, s. 371–372.
- 10) Štúr doporučuje Štefana Závodníka, Michala Rešetku, Gustáva Ostroluckého, Karola Modrániho, Andreje Ottlíka, Mikuláše Dohnányho, Ľudovíta Dohnányho a Janka Štúra. Tamtéž, s. 372.
- 11) Ľ. Štúr 9. 2. 1850 z Uhrovice J. M. Hurbanovi: „Mikuláša Dohnányho som schválne neodporúčal, lebo ten je najsúcejší za profesora, a na tých nám náramne záleží“. Štúr si byl jist, že s jeho „trenčianskym účinkovaním“ bude Jožko Hurban spokojený a že sám podnikne stejné kroky ve prospěch „všetkým našim úradu verejného schopným Nitranom. Urob to, braček, a neodkladaj; my sa musíme ta drať s ľuďmi našimi“. *Lis-ty II*, s. 216–217.
- 12) Zpráva z Trenčína v *Pressburger Zeitung* 22. 2., zmínka o úředních zápisnicích Trenčína ve slovenštině v *Slovenských novinách* 26. 2. Blíže RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 403 a 402.
- 13) Tamtéž, s. 373.
- 14) Původní zpráva *Z Trenčína*, d. 7. Mar. Slovenské noviny, 14. 3., s. 124.

- 15) Ľ. Štúr 21. 9. 1849 z Podhradí J. M. Hurbanovi: „Hovoriu som k národu v Uhrovci, v Bánovciach, v Trenčíne. V Trenčíne to bola demonštrácia, našim nepriateľom do živeho idúca. Veď Ti o tom povieme“. *Listy* II. s. 212.
- 16) M. Dohnány 4. 4. 1850 S. Šipkovi. *Listy a denníky M. Dohnányho*. Matica slovenská 1971, s. 31.
- 17) V ríjnu 1849 byli Štúr a Hurban ochotni přijmout místo v administrativě nebo v justici, které by nebylo podřízeno vládnímu komisaři nebo předsedovi sedrie. Až dosud jen soukromě, nevyzváni pracovali pro stát, jak o tom svědčí mnohé memoriály, a zasvětili se „studiu rakouské ústavy“ (dem Studium der Constitution Österreichs). Ale nyní, povzbuzeni ministram Bachem, přijali by případně též „řízení studijních obvodů v slovenských distriktech“ (die Direktion der Studien-Bezirke in slowakischen Distrikten). RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 378–379.
- 18) *Náčelníci Slováků*. Pražské noviny a Pražský večerní list, 27. 6. 1849. Nepodepsaný článek je převzatý z vídeňského Lloydů.
- 19) RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 373–374.
- 20) M. M. Hodža 2. 1. 1850 z Liptovského Mikuláše K. Havlíčkovi: „A mnohé se děje, co není po mé chuti, tuším i po Vaší ne“. Stěžoval si nejen na postoje Maďarů a maďarónů, o nichž se v Čechách bohužel jen málo ví, ale vrátil se také k loňskému „hříchu, jehož se dopustili někteří s vašinců, na slávu Maďarů a Košutovi křičevších“. Podstatnou část dopisu cituje (s chybným datováním) PRAŽÁK, A.: *Slovenská otázka v době J. M. Hurbana*. Bratislava 1923, s. 102–103.
- 21) J. M. Hurban 4.1.1850 D. Slobodovi: „Ale Palackého článok o federaci Rakúska – to je dač výborného. Lenže to sú perly Nemcom hodené: Oni ich do blata zašliapu. Ani ja napospol veriť nemôžem, jako by sa Nemci mohli dať odohnať od panovania svojho nad Slovanmi článkami novinárskymi: Das geht holt nicht. A Nemci v centralizovanej Austrii majú vždy nebezpečnô panstvo nad Slovanmi... Tú otázku rozhodne iba jeden veľký meč“. *Sborník Matice slovenskej*, II, 1924, s. 81.
- 22) Redakci Slavenského Jugu převzal po D. Kušlanovi B. Šulek. Palackého stať z Národních novin brzy zveřejnily kromě Slavenského Jugu také Südslawische Zeitung. Následovalo obviňování ze separatismu, panslavismu, ohrožení státu. Blíže RAPANT, D.: u. d. IV 1, s. 549.
- 23) M. Hurban 4. 1. 1850 z Vídně D. Slobodovi: „A naša slovenská literatúra? Tá ohlu-chla, oslepla, ochromela odvtedy, čo sme sa my vojaci prestali s perom hrať a nechali vedenie týchto vecí iným,... teraz už doma súc, literárne pracovať budeme“. Dočasné víťezství češtiny na Slovensku z vůle vídeňského ministerstva Hurbana nijak netrápilo: „Však by to i tak len slovenčina bola, bo šlechta slovenská sa nebude českej gramatike učiť. My ale pevne máme pred sebou, slovenčinou ľud vzdelávať. Ak sa stát dokonale skrytalizuje, a Slovensko bude k jednej, lebo k druhej slovanskej zemi pripojenô, alebo korunná zem pre seba, v tom budúcom páde sa i los slovenčiny určí. S väčšou slovanskou zemou príme iste Slovensko reč väčšiny bratov svojich; ak bude s Maďarskom spojenô, zadrží svoju reč, a ak bude o sebe korunnou zemou – podobne“. Ujistiuje, že mu nikdy nešlo o jazyk, ale o národ. „Keď budeme mať slovenský národ, potom bár po rusky, polsky, ilyrsky propter augendam nationis gloriam písat budeme: pokým ale ešte ani len Slováci nie sme, nesmieme byť Čechami. Punctum“.
- 24) Karel Havlíček přijal v srpnu 1849 se sympatiemi slovenštinu v Lichardových Slovenských novinách. O pochybném vítězství češtiny v tomto vídeňském vládním orgá-

- nu Havlíčka podrobně informoval 17. 4. 1850 K. Tieftrunk. Blíže RAPANT, D.: u. d., IV.1, s.114 a 465.
- 25) Die Presse, 17. 1. 1850. Na tento útok reagovala 21. 1. pražská Union, argumentující praktickými důvody a srozumitelností češtiny pro Slováky. S tím nemohla souhlásit Die Presse, a znovu odmítla 28. 1. nepřipustný úřední zásah ve věci kulturní.
 - 26) Zpráva *Od Hostýna 21. února*. Moravské noviny, 28. 2., s. 215. Dopisovatel D. Sloboda tu ocitoval výňatek z dopisu Ľ. Hroboně J. M. Hurbanovi z 26. 1. 1850.
 - 27) Ľ. Štúr 29. 3. 1849 z Vídně J. V. Fričovi. *Listy II*, s. 202.
 - 28) Původní dopis *Ze Slovenska, 2. března 1850*. Českobratrský věstník, 3. 3. ,s. 74–76. Dohnány vyvracel názory slovenských oponentů. Káral nejen zlomyslné maďaromany v čele s hrabětem Zayem, ale také předrevoluční pasivitu nitrianských kněží.
 - 29) Nepodepsaný článek *Spisovný jazyk Slováků*. Českobratrský věstník, 15. 3., s. 80.
 - 30) Nepodepsaný článek *Z Moravy*. Českobratrský věstník, 3. 5, s. 164. Rovněž další nepodepsaný příspěvek (v Českobratrském věstníku 7. 6.) napsal Hurban, když navštívil svého moravského švagra Slobodu. Blíže RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 379 a 530.
 - 31) Ľ. Štúr 16. 3. 1850 z Uhrovce do Bělehradu Družstvu srbské slovesnosti. *Listy III*, s. 63. Štúr informoval Hurbana 23. 4. 1850: „Do Belehradu som ja už družstvu slovesnosti odpovedau a k historickiemu odseku som sa pripojiu. Zabudnuu som Ti to v predošlom liste písať. *Listy II*, s. 220.
 - 32) Ľ.Štúr 19. 4. 1850 v Trenčíne J. M. Hurbanovi. *Listy III*, s. 64.
 - 33) Ľ. Štúr 23. 4. 1850 v Uhrovci J. M. Hurbanovi. *Listy II*, s. 220. Žádost o povolení vydávat politické noviny původně zamýšleli Štúr s Hurbanem podat společně.
 - 34) Dohnányho polemiku s Lichardem sleduje RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 572.
 - 35) *Ze Slovenska. (Z přátelského dopisu p. M. D.)* Českobratrský věstník 22. 5, s. 192 n: Dohnány si stěžoval na tichost a nečinnost, jež panuje na Slovensku. Nesouhlasil s používáním termínu „štúrovčina“, viděl v tom posměch a namítal: „Kdo zná práce p. Štúra v českoslovenčině psané, jichžto výbornost od největších protivníků slovenčiny uznána byla, s jakovým prospěchem on na poli liter. vystupoval, toho netřeba přesvědčovat, že tento vlastenec slovenčinou by se byl chtěl proslavit“. Dohnány si současně pochvaloval v dopise M. M. Hodžovi 27. 5. 1850, „že i bratia Česi, jako ste to Vy, velebný pane, predpovedali, počínanie slovenské a slovenčinu pomaly uznávať počínajú“. Konkrétně poukázal na Moravské noviny, Českobratrský věstník a Union. Oznamoval také, že „Ľ. Štúr zamýšľa vydávať politické noviny, ale sám nevie, kedy začne, keď to teraz veľmi kritické podujatie“.
 - 36) Dohnány byl dopisovatelem Národních novin, ale ve Slovanu asi nic neuveřejnil.
 - 37) Ľ. Štúr 16. 6. 1850 v Uhrovci M. Chrástkovi. *Listy II*, s. 221 a 222. O dopise bystrických seminaristů informoval Štúr písemně Hurbana 29. 6. 1850, že je to „list hodný okamžité tkače. Plný je najväčšej rozhorčenosti proti Viedencom a najväššieho zápalu za slovenčinu. A takó je vraj všetkó tamojšie okolia. Podobnieho obsahu listy prišli mi z viacej strán, a menovite z Trenčianskej“. Zmínil se Hurbanovi také o zajištění kauce i o brzkém podání žádosti. Tamtéž, s. 223.
 - 38) *Wien. Union*, 14. ř., č. 246.
 - 39) *Z Trenčína, d. 8. máje*. Slovenské noviny, 14. 5., s. 229. Jiná zpráva *Z Trenčína* v Slovenských novinách 25. 5. informovala o sbírání podpisů na nový prosbopis
 - 40) Ľ. Štúr 29. 6. 1850 z Uhrovce J. M. Hurbanovi. *Listy II*, s. 223. Štúr současně oznamuje, že bylo v Trenčíne jakési vyšetřování. Šlo asi o projednávání stížností na prak-

tiky úředníků. „Na Kučinyho maďaróni naši hrozne vrú. Dau v Tepliciach bál a rozposlalu slovenskie vstupnie lístky... Kučiny bou teraz vo Viedni a donesou vraj dáke dôležitie věci... Na náš rekurz je už zobraných viacej sto podpisov. Spolky miernosti uvedie Kučiny v celej stolici, ale to pôjde vedľa predložených statút naozajstne. Uvidíme!... U Kučinyho je Paulíny Vilhelm, a drží ho za prvieho vo svojej kancelárii“. O mladých úředníkch Jankovi Štúrovi a Ľudovítu Dohnánym ujišťuje, že za nimi jde „ľud v okolí žilinskem so zápalom!“

- 41) Ze Žiliny, dne 29. jun. Slovenské noviny, s. 327.
- 42) Komentáře o samostatné korunní zemi Slovensko uveřejnil anonymně bystrický advokát Matej SLABEJ v pražském časopise Union už 14. února, znovu 7. června. O této problematice tam uveřejnil také neznámý autor, pišící pod šifrou „-r-“, pozoruhodnou úvahu 5. 7. s názvem *Über die slowakische Trennungsfrage*. Blíže RAPANT, D.: u. d., s. 574 – 575. Za nejlepší alternativu v zájmu Rakouska považuje samostatnou korunní zemi slovenskou, kde bude úředním jazykem slovenština. Autorem článku byl pravděpodobně František Brauner.
- 43) *Pozorovatel politický*. Slovan 8. 6., s. 214.
- 44) *Z Pováží na Slovensku*. Slovan, s. 250, podepsán „X-y-z“.
- 45) *Z Vídně dne 10. června*. Slovan 6. 7., s. 464 a 465, podepsán „X-y-z“. Dopisovatelem byl asi Bohuslav NOSÁK. Blíže RAPANT, D.: u. d. IV. 1., s. 577.
- 46) Zákaz dalšího sbírání podpisů k petici Trenčianské stolice potvrdil Geringer v Pešti 21. 7. 1850. RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 345.
- 47) *Vom linken Donauufer Mitte Juli*. Pressburger Zeitung 20. a 21. 7. RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 506
- 48) Svě autorství Štúr potvrdil v dopise Hurbanovi 29. 8. 1850. *Listy II*, s. 225. Ještě předtím se o Štúrově autorství přesvědčil obvodní komisař Bratislavského distriktu Attems.
- 49) Článek *Vom linken Waagufer* má RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 349–356. Slovenský překlad J. AMBRUŠE vyšel r. 1954 (*Dielo I*, s. 363–372), český překlad Z. SOJKOVÉ r. 1956 (*K přátelům, k bratrům*, s. 303–312). Citujeme ze slovenského překladu.
- 50) *Dielo I*, s. 363. Redakční glosa před Štúrovým článkem oznamovala: „Dostáváme následující vyličení poměrů na Slovensku vůbec a zvláště v Trenčianské stolici. Pero, z něhož vzešlo, je pravdymilovné a nadšené pro státní jednotu Rakouska“. Štúr se rozhodně distancoval od škodlivě působících oficiálních vyhlášek a různých ujišťování, varoval před konejšivým sebeklamem – „ale vypočujte mužov, ktorí to s monarchiou i so sľubovanými sľobodami a svojím národom statočne myslia a majú možnosť o pravom stave zvedieť“. Tamtéž.
- 51) Tamtéž, s. 364. Jde o tu část obyvatelstva, „ktorá sa v pominulých zmätkoch vyznačila svojou činnosťou v prospech novoutvárajúcej sa monarchie,... mnohí stáli v radoch bojovníkov za monarchiu“. Někteří si odpykali svůj věrný postoj v těžkém vězení v Trenčíně, Komárně a Mukačevě. Nyní musí slovenský lid hledět na to, jak bezmocní jsou tito „bývalí cisársky zmýšľajúci ľudia“. Tamtéž, s. 365. – Svoboda se stala prázdnu frází, rovnoprávnost trpkou satirou. Lid stále vidí „len vyznamenávanie svojich odporcov a nepriateľov, zatiaľ čo pozoruje, ako sú jeho priatelia ostrkovaní. Ako ináč znelo to, čo sa zrovnoprávnením sľubovalo všetkým národom!“ (Těmito slovy končí první část.) Tamtéž, s. 367.
- 52) Štúr pranýřuje „jednostranné záujmy privilegovaných a... staré skvelé šafárenie stoličných sudcov, ktorému je všetok ľud iba stádom, a palica a bič jediným prostriedkom

- na udržovanie poriadku... A čože ľudu hovoria páni tejto kategórie? „No čo máte z tej svojej vernosti? Vidíte, že sme zas tí, čo sme boli, my sme páni a tak to ostane naveky, nech sa stane čokoľvek!“ Tamtéž, s. 365. Na úradoch vládne protekce, svévolné rozhodovanie a pronásledovanie jednotlivcov verných vládě. Maďarsky smýšlející úředníci používají slovenštinu jen z donucení, raději by používali maďarštinu, němčinu nebo latinu. Pouze několika málo mužům slovanského smýšlení s podařilo dosáhnout malých úřadů. Tamtéž, s. 366–367.
- 53) Tamtéž, s. 368–370. „Vládne orgány nielenže toto všetko trpeli; lež panským a veřejným úradníkom, ktorí súdili stránky, poskytovali dokonca vojenské asistencie na vymáhanie trestných poplatkov uložených ľudu“. Sumy vyměřené za trest jsou obrovské. „Poniektoří statkáři si vytřkli z týchto trestných kontribucíí toľko, že sa cítia nejaký ten rok po vypršaní urbáriálnych zaviazaností náležite odškodnení“. Odhady lesních škod se ponechávají úplně libovůli. „Ak sa nájde kdesi priateľ ľudu, čo mu poradí, ako by sa tá vec dala potisnúť, vykričia ho za štváča, ktorý poburuje ľud proti vrchnosti, a za komunistu, všetky lesné priestupky sa uvalia na neho a ľudu sa dojmavými slovami položí na srdce, aby sa vystríhal takých zloduchov, ktorí ho vedú iba do záhuby. Naši páni okresní komisári, ale lepšie, stoliční sudcovia, ako sa radi volajú, s neveľa výnimkami podedili z dobrých starých čias šafárenia stoličných sudcov toľko, ako to len za prísneho dohľadu, ktorý majú teraz nad sebou, bolo možné“.
- 54) Tamtéž, s. 370–371. „Títo páni sa zbesile vzpierajú proti akýmkoľvek cudzím živlom, lebo pri takomto šafárení sa dá s rovnorodými živlami ďalej dôjsť, a tamtie by neboli schopné preniesť staré dedičstvo preslávnej uhoskej ústavy v jej čistote na ich potomkov“. Tamtéž, s. 371.
- 55) Tamtéž, s. 372.
- 56) *Aus der Slowakei*, 27. Juli. Union 6. 8.č. 398.
- 57) Úvodník *Kde leží naša bieda?* Slovenské národné noviny 6. 8. 1847, s. 830; *Dielo I*, s. 319.
- 58) Úvodník *Panslavizmus a naša krajina*. Tamtéž 10. 9. 1847, s. 865; *Dielo II*, s. 248.
- 59) *Vom linken Waagufer*, 26. Juli. Pressburger Zeitung 30. 7.; *Dielo I*, s. 367.
- 60) Slovenským dopisovateľúm Havlíčkova Slovana venuje pozornosť zejména TKADLEČKOVÁ-VANTUCHOVÁ, J.: *Češi a Slováci v národnooslobodzovacom boji do rakúsko-uhorského vyrovnania roku 1867*. Bratislava 1970, s. 115–124.
- 61) *Slovanská politika*. Slovan 17. až 24. 7., s. 552 n; *Politické spisy*, III. Praha 1902, s. 184: Zásada naše musí býti: *Bud' všichni budeme svobodní, nebo všichni upadneme!* Proti této zásadě prohřešili se Poláci, bojujice v řadách maďarských proti Jihoslovánům a Slovákům; proti té samé zásadě bychom se byli prohřešili my Čechové, kdybychom byli svolili k návrhu maďarskému, že nám české koruně chtějí pojistiti ta samá práva v Rakousích, jako má (neb vlastně měla) uherská, jestli upustíme od spojení se Slováky a s Jihoslovany“.
- 62) Při objasňování vztahu rakouských Slovanů k Rusku Havlíček odmítá nereálné názory. Považuje za přepjatost a krajnost každou touhu po slovanské „jednotvárnosti (uniformitě),... aby totiž měli jednu vládu, jeden jazyk, jednu literaturu, jedno náboženství a jedno zřízení“. Tamtéž, s. 171. Věnuje pozornost vývoji na Balkáně a kritizuje rakouskou vládu, že zklamala očekávání Jihoslovánů v Turecku. Kdyby se Rakousko drželo liberální slovanské politiky, mohlo se stát „úhlavním sokem despotické ruské vlády, měloť paralyzovati a v šachu držeti moc ruského cara; místo toho ale vedlo

své záležitosti takovým způsobem, že se stalo téměř ochrannou jeho zemí". Tamtéž, s. 177.

- 63) Tamtéž, s. 190.
- 64) Tamtéž, s. 174: „Slováci se také ještě pořádně neodhodlali, chtějí-li býti s námi jedním kmenem a jednou literaturou, aneb chtějí-li býti zvláštním kmenem, odtrhnuvše se od nás docela“. Havlíček se tu vrací k tematice svých prvních konfliktů se Štúrem z roku 1846, kdy sám jako novinář útočil na štúrovskou slovenštinu jako horlivý tlumočnický názorů Kolářových. Roku 1850 nepřímo propaguje už jen tehdejší názory Šafaříkovy a Palackého: „Československé země, Čechy, Morava, část Slezska a Slovenska v Uhřích jsou již dávno v literárním a duševním životě jedním národem... Znamenitější duchové jak z Čech, tak z Moravy, tak i ze Slovenska odjakživa směřovali k úplnému spojení těchto zemí jednoho národu, a považovali sebe vždy za oudy jednoho kmene. Tamtéž, s. 178.
- 65) Tamtéž, s. 178–179: „Dříve vždy říkal p. Štúr, že jen takovou cestou, jakou on nastoupil, dá se oživit a povzbuditi kmen slovenský; a několik set povstalců národních proti Maďarům byl celý resultát politiky p. Štúrov. Jak zcela jinak by bylo vypadalo povstání na Slovensku, kdyby se byl starý svazek s Moravou a s Čechy nezrušil!“
- 66) Tamtéž, s. 179–180: Slovenský lid byl až do poslední doby v tuhé porobě šlechty a skoro všechna inteligence – „jak to již uherské zřízení s sebou neslo, příznávala se k maďaronům“. Ale za nějaký čas po osvobození od panské poroby uvidíme, jak se celý slovenský kmen povznese, jak staroslovenské dobré vlastnosti, udušené maďarskou porobou, zase se objeví. Veliké naděje můžeme mít na Slováky, ba odtamtud z Tater musíme očekávat nové síly, zmlazení našeho celého československého národu. Jest též i naděje, že žádný vůdce ratolesti slovenské nebude již nyní opakovati chybnou politiku p. Štúrovu, a že kdyby se i chtělo opakovati, nenajde ve vzdělanější mládeži slovenské žádného sluchu a ohlasu“.
- 67) Tamtéž, s. 180: „Maďaronů (t. j. Slováků rodilých držících se maďarstva) jsou dva druhy, jedni drželi se Maďarů z příčin podlých a chlebařských,... aby s nimi měli podílu v panování jejich, a zradili národ svůj pro kus chleba... Jiní ale drží s Maďary z příčin šlechtetných, vidouce totiž v Maďarích zástupce svobodomyšlnosti, a Slováky majíce za nástroj despotie. Víme dobře, že jak Němci, tak i Maďari proti nám Slovanům mezi jinými také té nechvalitebné, ba ďábelské taktiky užívali, že nás představovali co lid podlý, v despotii si libující, a jmenovitě nám vždy jakési tajné sympatie k ruskému cíaru připisovali“.
- 68) Tamtéž, s. 188.
- 69) Tamtéž, s. 197. Podobné přání vyslovili už koncem dubna 1848 v Havlíčkových Národních novinách autoři úvodníku *Panslavismus* Lamba a Štúr.
- 70) Tamtéž, s. 198.
- 71) RAPANT, D.: u. d., IV. 1., s. 538.
- 72) *Politika Slováku před r. 1848. Odpověď na článek: Slovenská politika*. Slovan 31. 7., s. 673–678. Auror („Jeden Slovak“) se zabýval sporem o spisovnou slovenštinu po vydání Hlasů a důrazně hájil slovenské dobrovolníky: nešlo o žoldnéře... Připomněl také, že „Bloudek měl zakázáno vyvolati českou mládež do zbraně na pomoc Slovákům“. Tamtéž, s. 677.
- 73) Tamtéž.
- 74) Tamtéž: „Upřímnou radu slovenskou, kterou při konci tohoto článku nalézáme, s přesvědčením přijímáme; že by se to ale při nynějších okolnostech podařilo, pochy-

bujeme. Vláda totiž jaksí opovrhuje Slováky; hlasy naše, prosby naše, stížnosti naše jsou hlas volajícího na poušti; položení naše sotva jest lepším, jako bylo pod Maďary“.

- 75) *Politika Slováků před r. 1848. Dodatek redakce.* Slovan 31. 7., s. 678–681; *Politické spisy*, III, s. 200: „Hodlajíce nyní něco obšírněji odůvodniti nazvání naše chybnou politikou, musíme především vysloviti své přesvědčení, že objektivní důvody v takové záležitosti málo bývají platné, a že tu vždy rozhoduje jenom dobrá vůle. Když by Slováci chtěli utvořiti zcela neodvislou a zvláštní literaturu, bylo by docela nadarmo uváděti i na sta nejsilnějších příčin proti tomu. V takových záležitostech rozhoduje více cit, pak osudy samé nežli všechny důkazy. Pan dopisovatel praví sice sám, že nyní již uznává potřebu nejužšího spojení Slovenska s Moravou a s Čechy..., poněvadž ale toho mínění jsme, že otázka tato strany budoucích osudů Slovenska ještě není rozhodnuta, poněvadž myslíme, že ještě nyní bude dosti silná strana na Slovensku proti literárnímu a časem svým i politickému (jak doufati musíme) spojení s námi a s Moravou, uznáváme přece za prospěšné důvody své netajiti“.
- 76) Tamtéž, s. 203.
- 77) Tamtéž, s. 202.
- 78) Tamtéž, s. 204: Havlíček namítá, že to nebyly jen hádky o literky, ale šlo „o život, o bytí neb nebytí českoslovanského národu“, a proto tehdejší rozhořčení nemohly nejjisté a zdrženlivé sliby na Slovanském sjezdu v Praze zcela odstranit.
- 79) Tamtéž.
- 80) *Der Welthistorische Beruf des Slawenthums.* Union, č. 387. Šlo o spis A. SMETANY *Die Katastrophe und der Ausgang der Geschichte der Philosophie.*
- 81) *O oddělení Slováků.* Vídeňský deník 27. 8., s. 167. RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 363.
- 82) Tamtéž, s. 362–363: ZÁBORSKÝ se obává o budoucnost Slováků, jestli nebudou mít svůj sněm, své vlastní území a vlastní administrativu, své školy a instituce. „Jinak zůstaneme i dále národ nenárodní, který jest a kterého přece není... Jinak my Slováci nikdy nebudeme ani na říšském, ani na krajinském sněmě zastoupeni, ... budeme bezprávným přílepkem. Jinak se nikdy nedožijeme domácí administrace slovenské. Co nemůže jíti po maďarsky, půjde po německy, a slovenská řeč jen tolik práva podrží, že kdo doma po slovensky mluvíti bude, tomu se jazyk nevyřeže. Jinak slovenský národ žádných společných, veřejných ústavů míti nebude nikdy... Jinak se nám sotva jedna vyšší škola za podíl dostane“.
- 83) Ľ. Štúr 29. 8. 1850 v Podhradí J. M. Hurbanovi. *Listy* II, s. 225.
- 84) Ľ. Štúr 1. 9. 1850 v Uhrovci A. Attemsovi. Tamtéž, s. 228–233. Slovenský překlad tamtéž, s. 485 n. Štúr zdůvodňoval své rozhodnutí pro novinářskou činnost také tím, že už nespolehá na diplomatickou práci pomocí písemných memorand, protože už napsal množství takových písemností, ale neviděl téměř žádný účinek; je už skutečně unavený psaním takových písemností, šetří drahocenným časem. Už nemůže setrávat na odlehlém místě bez určité činnosti, proto se rozhodl znovu vydávat ve slovenštině politické noviny. „Vedúcimi zásadami v mojom časopise zstanú tie, za ktoré sme bojovali“. („Die Grundsätze, für die wir gekämpft, bleiben die leitenden in meinem zukünftigen Blatte.“ Tamtéž, s. 233.)
- 85) *Program unter dem Titel ‚Slovan, Národňje Novini‘ erscheinen sollenden politischen Zeitung in Slowakischer Sprache.* *Listy* II, s. 227 a 483.
- 86) Tamtéž, s. 483.

- 87) Ľ. Štúr 29. 8. 1850 v citovaném dopise J. M. Hurbanovi: „Keď budeš chceť a vynedeš z týchto otravných chytaníc, môžeš vo vzťahu tom, v akom sme sa na Brezovej dohovorili, zaraz k vydávaniu pristúpiť, a ak bys nechceu a nešlo by Ti, hotový som so všetkým, čo len bude, sa na pravie poly s Tebou deliť. Ale šak o tom pohovoríme“. Tamtéž, s. 225.
- 88) *Z Bráneckého panstva*, d. 14. aug. Slovenské noviny, s. 403: Nitrianská stolice závidí Trenčianské, „kde v čele občanské správy takový muž stojí, jako jest osv. p. Kučíný“. Jiný dopisovateľ (*Z trenčianského Pováží*) se obává o komisaře Kučíného, který má být odvolán, a smutně konstatuje: „Nemáme jiného způsobu, anť podpisy sbíráti zakázáno, prosby naše vládě přednésti, jako tyto Noviny“. Mají v úmyslu poslat do Vídně třeba i několik vyslanců. Páli by Kučínymu, aby měl po boku „několik aspoň takových mužův, jako je p. Ostrolucký, spoluúd krajinského súdu, muž to vzdělaný, spravdivý a přeniknutý velebnými zásadami, jejichž pomocí se nové Rakúsko přeporoditi má! Potom by se onedlúho ukázalo, že Trenčanská stol. z čistě slovenských stolic jest nejen počtem obyvatelův největší, ale že se také v čelo mravné velikosti slovenských stolic postaviti může“. Tamtéž, s. 399.
- 89) Vídenský deník 3. 8. , s. 89: „Ó, by si takových dopisů Prešpúrských novin vláda všimla!"; Moravské noviny 7. 9. , s. 856: Daniel Sloboda („D. S.") podrobně informuje o projednávání Hurbanovy soudní pře v Trenčíně a upozorňuje na článek *Z levého břehu Váhu*.
- 90) Článek Ľ. Štúra (podepsaný pseudonymem „Jeden Nezemän“) v Slovenských národných novinách 11. 1. 1848, s. 1004, který vyšel předtím v Augsburger Allgemeine Zeitung. Snahy o udržení stoličního zřízení označil za bezprávné a za důkaz, že opozice „nie slobodomyselne, ale ochlokraticky zmýšľa“.
- 91) Union 10. 5., č. 239. Blíže RAPANT, D.u. d., IV. 1, s. 572.
- 92) Podrobné informace o tajné schůzce posílá vládní komisař Gemerské stolice Ján Szilárdy 27. 8. 1850 v Rimavské Sobotě nadřízenému úřadu v Košicích. RAPANT, D.: u. d., IV 3, s. 366–367: Schůzky se zúčastnil Ján Moravčík, Juraj Daxner, Štefan Daxner, Timotej Nosák, Samuel Vozár a jiní „panslávi“ z nejbližšího okolí a také z Liptova Hodža, z Turce Ján Jesenský. Juraji Daxnerovi (hlavnímu slůžnému) Szilárdy zazlival, že vydal pas Nosákovi, aby mohl tento účastník schůzky odcestovat do Pešti, což on sám Nosákovi předtím odepřel.
- 93) *Od uherských hranic*. Českobratrský věstník 28. 8., s. 367: „V Uh. Skalici se tiskne Historie povstání slovenského z r. 1848, sepsaná od Mik. Dohnányho. Použito prý k tomu výtahu z Obrazů slovenského povstání, pérem p. Hurbana nakreslených a p. Dohnánymu k použití sdělených“. Další zpráva D. Slobody („D. S.") hodnotí Dohnányho spis jako výborný. Upozorňuje, že se autor věnuje také „maďaronskému hospodářství a aristokracii na Slovensku“. Tamtéž 9. 10., s. 438.
- 94) HURBANŮV nepodepsaný článek *Ze Slovenska*. Vídenský deník 7. 9., s. 205–206. Odmítá nařčení, které diskreditovalo slovenský boj za svobodu „co zamýšlený odpor proti zákonnosti, zničení veškeré šlechty a zámožných občanů, rozdělení se o jejich statky, jedním slovem co státu nebezpečný komunismus“, i nařčení z panslavismu. Slovenské povstání se nevydařilo, ale „toho vinu nenesou oni sami, ta vězí jinde“. Při sbírání věrohodných informací (např. o náhlých soudech nad slovenskými dobrovolníky) pomáhal Hurbanovi Štúr, jak to dokazuje jeho písemná informace 11. 9. 1850 z Trnavy. *Lísty II*, s. 234.

- 95) *Znamení uznalosti ke křivdám i k zásluhám*. Slovan, s. 1352–1355.
- 96) *Ze Slovenska*. Vídenský deník 21. 9., s. 254. Dopisovatelem byl asi J. GASPARIDES VLADÁR. Brzy potom vyslovil týž korespondent obavu, že maďarští starokonzervativci sympatizují s Havlíčkem a že se Slovan stal oblíbeným časopisem pro maďaróny. Stavěl se proti odchylování Slováků „z praktického stanoviska národu československého“. Tamtéž, s. 321.
- 97) *Ze Slovenska*. Vídenský deník 7. 10., s. 305.
- 98) *O zřízení slovenských škol*. Tamtéž 29. 8., s. 175.
- 99) *Wien, am 7. Okt.* Union 8. 10., s. 465: Štúr se rozhodl převzít redakci nového československého žurnálu a v těchto dnech se konala v Bratislavě za tím účelem porada několika slovenských výtečníků. Za místo, kde se má ten žurnál objevit, jmenují Bratislavu nebo Banskou Bystricu. Podle všeho víc nadějí má Bystrica. (Zmínka o redigování budoucího československého žurnálu – „eines neuen chechoslavischen Journals“ – je matoucí. Pojem „československý“ měl možná v Braunerově pojetí širší význam než pojem „český“, zahrnoval také pojem „slovenský“; to však mnohým Čechům a staroslovákům unikalo, a proto si vytvářeli klamně naděje o Štúrově návratu k spisovné češtině. (Dá se ovšem předpokládat, že se Štúr v Bratislavě snažil získat porozumění pro reformu pravopisu, kterou má uskutečnit obnovený Tatrín.)
- 100) Blíže RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 629 a 655.
- 101) O nově založeném větším gymnáziu v Trenčíně se zmiňuje dopisovatel Nosák („X. Y. Z.“). Slovan, s. 1309.
- 102) *Pozorovatel politický*. Slovan 19. 10., s. 1367. HAVLÍČEK namítá, že podle toho je němčina povinný předmět na všech gymnáziích, kdežto „slovenčinu na německých jen dle libosti rodičů!! (Krajina jest slovenská)!!“ Podle toho se tedy může německy hned začít vyučovat, „kdežto hned slovensky vyučovati okolnosti nedovolují, a profesorům se to jen na dobrou vůli zanechává“. Havlíček si tu zavtipkoval na adresu Vídenského deníku (který označil za „panoše pana ministra osvěty“), že podle jeho vyjádření „provedení rovnoprávnosti nezáleží na vládě, nýbrž jen na nás samých“, a nakonec Slovákům i Maďarům doporučil, „aby se hleděli mezi sebou přátelsky porovnat, a oba dohromady proti svému nevolanému dědici němčině mužně se opírali. Teď alespoň již zřetelně viděti počínáme, že se nejednalo o zavedení rovnoprávnosti v Uhřích, nýbrž jen o zavedení němčiny“. – Zneklidňující byla i další zpráva o vyučovacím jazyku na slovenských gymnáziích (Slovan, s. 1370). Naopak s uspokojením se mluví o používání českých učebnic. „Zdá se podle všeho, že sice p. ministr osvěty Slovákům zřejmě nepředpisuje, aby ve školách písemního našeho společného jazyku se drželi, že ale přece svého vplyvu k uvedení staropísemního jazyka v Uhřích užívá, a ukazuje alespoň tamějším profesorům, že by takové zavedení rád viděl“. (Slovan, s. 1401. O tom blíže RUTTKAY, F.: *Lichard a slovenské novinárstvo jeho doby*. Martin 1961, s. 185.)
- 103) *Ze Slovenska*. Slovan 26. 10., s. 1439–1441. NOSÁKOVA polemická stať končí varováním: Kdyby se Slováci nepostavili proti svévolné germanizaci ve školách, úřadech a v celém veřejném životě, podali by tím nejjasnější důkaz, „že nechceme být národem, že jsme nepoznali bouři, jenž se nedávno i nad Tatrami vznesla“. K tomu připojil HAVLÍČEK redakční komentář s naléhavou radou: Kdyby Slováci nemohli ubránit svou slovenskost a spojení s ostatními Slovany, byla by maďarština méně nebezpečná pro jejich budoucnost než němčina. V tom případě by měli držet „raději s Maďary nežli s Němci!“ Tamtéž, s. 1443.

- 104) Slovenské noviny 13. 7. oznamujú, že spolek dvaceti gemerských národovců vypisuje soutěž o nejlepší báseň a o slovenské odborné spisy (*Prečo hľvie náš priemysel a obchod...; Dejepis národa slovenského*), které se mají odeslat Franciscimu do Banské Bystrice. Porotu tvoří Francisci, Daxner a Čipkay. Poměrně vysoká cena se vypisuje také na nejlepší pohádku, „povešť“. Toto tištěné oznámení citoval i český tisk. RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 512.
- 105) Sládkovičova žurnalistická próza imponovala jeho vrstevníkům hloubkou myšlenek i vytríbeným jazykem a ušlechtilým stylem. M. DOHNÁNY si poznamenal do deníku 6. 6. 1851: „Braxatoris jadrno, hlboko, dôkladne a sviatočným slohom píše. V dnešnom liste som sa o tom presvedčil“. (Co tehdy Sládkovič napsal, případně zda něco z toho publikoval v tehdejších žurnálech nebo v psaných novinách, nepodařilo se dosud zjistit.)
- 106) Ľ. Štúr 11. 9. 1850 z Trnavy J. M. Hurbanovi. *Listy II*, s. 233.
- 107) *Z Turčianské stolice*. Vídenský deník 26. 9., s. 269.
- 108) *Z Liptova*, 10. Okt. Slovenské noviny, s. 503.
- 109) *Z okresu Košického*, 12. Okt. Tamtéž, s. 515.
- 110) Ľ. Štúr 16. 10. 1850 z Modry J. M. Hurbanovi. *Listy II*, s. 234 a 235.
- 111) *Ze Skalice*. Vídenský deník 1. 10., s. 287.
- 112) *Wien*, 30. Okt. Union 1. 11., č. 508.
- 113) *Vom linken Waagufer*, 30. Okt. Pressburger Zeitung 1. 11. a Union 3. 11., č. 509–510.
- 114) *Prag*, 4. November. Union 5. 11., č. 512.
- 115) Slovan, s. 1560: „Nedá se zapříti, že naše vláda není vybíravá v prostředcích“. HAVLÍČEK se později k celému případu vrátil ještě další výčitkou rakouské vládě: „Dost smutné, že Hurban, který pro vládu rakouskou ve vojně uherské kolikrát život nasadil, místo odměny ještě byl vyšetřován! Čekali jsme pořád, že vláda aspoň něčím svou vděčnost jemu proukáže“. Současně smutně oznamoval, že vojenské úřady v Praze zakázaly další vydávání Unie, našeho posledního časopisu v Praze. Slovan, s. 1622 a 1621. Unie odhalila osočovatele Slováků Paltauf. Tamtéž, s. 1623.
- 116) RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 389–390.
- 117) Tamtéž, s. 392.
- 118) Tamtéž, s. 394.
- 119) Tamtéž, IV. 1., s. 599 a 600.
- 120) *Aus dem Norden Ungarns*, 5. November. Union 8. 11., č. 515.
- 121) J. Praus 12. 4. 1851 v Záhřebu J. M. Hurbanovi: „Pozdrav příležitě Štúra, nezapomeňte tak docela na mě, a máte-li si co postejskat, napište mně to, já to milerád vytknu; beztoho bych sobě přál nějaký stálý referát ze Slovenska. Tvůj upřímný bratr Praus“. S dopisem posílá na výměnu svůj žurnál za Slovenské pohľady.
- 122) HAVLÍČKOVY kritické připomínky k nové Kollárově práci uveřejnil Slovan 7. 9. a znovu 23. 1. Blíže RAPANT, D.: u.d., IV. 1, s. 697.
- 123) *Panu profesoru Janu Kollárovi. Odpověď od H. B.* Slovan 23. 10., s. 1406: „Mně alespoň jest nyní jeden živý a čiperný slovenský hošík, z kterého něco může být, milejší a důležitější než všecy staroslovenské bůžky“.
- 124) *Ze Slovenska*. Slovan, s. 1485: „Tedy Havlíček jest podle p. K. ztracen pro Slovanstvo!“ Dopisovatel kritizuje Kollára za nedostatek osobní odvahy čelit hrozbám žaláře a šibenice, měl se stát mučedníkem jako Hus! *V Histórii povstania slovenského se Dohnány měl aspoň zmínit o tomto Kollárově hřichu.*

- 125) *Ze Slovenska. Dodatek.* Slovan 22. 11., s. 1489: „Já neodpíral Slovanstvu reálnost, nýbrž dokazoval jsem jen, že reálnost Slovanstva založena jest na reálnosti jednotlivých kmenů: slova moje – že s hrdostí řeknu: já jsem Čech, ale nikoli: já jsem Slovan – nemohou se tak rozuměti, jako bych snad Slovanem býti se toho času byl styděl, nýbrž jen v tomto smyslu, že slovanství jest teprve ideál, ku kterému směřujeme,... že něco jiného jest pracovati k rozšíření tohoto vědomí na nynější praktické půdě, a něco jiného předpokládati něco, co by mělo být, co si přejeme, již jako skutečné, a stavěti na tom již základy. Já jsem tedy, abychom to zkrátka řekli, nemluvil mnoho o slovanství, ale jednal jsem vždy jako Slovan, a sit venia verbo – jako panslavista, což zajisté i před sepsáním onoho článku i po něm vždy každému patrnó býti muselo. Zcela naopak ale – zdá se mi – bylo chování takzvaných Novo-Slováků, oni vždy nadšeně mluvili o všeslovanství, ale jednali zřejmě proti němu, poněvadž vystoupením svým a uvedením nářečí místního do literatury, místo dosavadního s námi společného jazyka, seslabili patrně ten kmen slovanský, který má nejtěžší boj s největšími a nejnebezpečnějšími nepřáteli Slovanstva“... „Speciální československá provincie Čechy připadá nám jako bašta u mostu, přes který vede cesta do srdce slovanského, a tuto baštu... máme všichni ve společném zájmu upevňovati a hájiti, nikoli slabiti. Jestli Čechy padnou, jistě se ani Morava ani Slovensko neudrží“.
- 126) *Spisovní jazyk na Slovensku.* Slovan 9. 11., s. 1544 n.; *Politické spisy*, s. 456: HAVLÍČEK připouští, že nyní „Slováci uherští užívají s námi společného jednoho jazyka v zákoníku říšském“ i ve vládních Slovenských novinách, ví také „o velikém počtu bývalých mladých novoslováků, a mezi nimi o velmi horlivých ctihodných mužích, kteří nyní zřejmě od bývalého nářečí pro literaturu ustoupili..., že nově ustanovená gymnázia slovenská v Praze o školní naše knihy se ucházela“. Přesto neradí k ukvapené radosti nad návratem Slováků k společnému spisovnému jazyku. Doslechl se, „že p. Štúr zamýšlí vydávati noviny opět v nářečí, a z mnohých zpráv ze Slovenska nás došlých souditi musíme, že ani p. Hurban, ani p. Štúr posud ještě se nenaklonili k staré spisovné jednotě celého kmene československého. Pokud mužové jako p. Hurban a Štúr upřímně nenahlízejí potřebu této literární jednoty s námi, nemůže se ještě považovati tato pro celý národ, ano pro všechny Slováky veledůležitá věc za ukončenou“.
- 127) Tamtéž, s. 1547 n.; *Politické spisy*, s. 458 n.: Čechy jsou nyní „nejpokročilejší krajina nejen mezi Čechoslováky, nýbrž i mezi Slováky vůbec,... v Čechách již téměř celý lid slovanský bere účastenství v literárních, politických a náboženských záležitostech,... obecný lid německý v Čechách daleko pozadu jest za slovanským ve věcech vzdělanosti občanské... Kdežto český venkovan z větší části rozumí nynějším politickým převratům a čítáním knih a časopisův se obírá“. Přesto HAVLÍČEK soudí, že Slovensko má „větší a lepší naději pro budoucnost než Čechy a Morava, ba při všech těch nyní tak nepříznivých okolnostech stalo by se přece Slovensko časem svým první zemí československou, odtamtud by vyšlo znovuzrození Čech a Moravy, odtamtud vůdcovství a síla celého kmene československého!“ Havlíček jednak poukazuje na třetinu německého obyvatelstva v Čechách, jednak na to, že Slovensko si „starý a čistý ráz našeho kmene československého nejvíce uchovalo, a že tedy jen odtud cizotou načichlé Čechy a Morava zase rovné životní síly na sebe vsáti, a tak v jistém způsobu omládnouti mohou“. Soudí, že Slovensko je „země veliké budoucnosti, oplývající vším, co může národ učiniti výtečným“. Že se ještě nestalo průmyslovou zemí,

to zavinila „nepořádná, polofeudální vláda maďarská, jakož i utištění všelikého ducha slovanského na prospěch maďarstva. Hlavní ale faktor, který by dle našeho mínění Slovensku brzy získati musel přednost mezi ostatními kmeny českoslovanskými a učiniti Slovensko brzy vůdcem celého národa českoslovanského v politických a literárních i vůbec veřejných záležitostech, jest jeden zvláštní živel, který nám v Čechách a na Moravě schází buď docela, nebo z větší části – jest to nižší šlechta slovanská čili zemanstvo“. Až dosud se slovenské zemanstvo ještě své národnosti neodcizilo tak, aby se k ní nemohlo vrátit, „neboť pomadžarštění netrvá ještě tak dlouho“. Bylo by jen třeba, aby na Slovensku začal „nějaký veřejný a národní život“. – Následovalo ještě pokračování. Slovan, s. 1644 n.; *Politické spisy*, s. 466 n.

- 128) *Slovanstvo a Rakousko (Ze Slovenska)*. Slovan 27. 11. 1850, s. 1665 n. Autor článku zavrhuje hádky o literu a o nářečích, kárá nejednotnost. Vidí dva pilíře obrany proti nepřátelům: Čechoslovany a Jihoslovany. Základem národního života má být snášenlivost vůči ostatním národům, ústavnost, svoboda. Budoucnost Rakouska bude záviset na jeho postoji k Slovanstvu. V kladném případě „sláva konstitučnímu panovníkovi!“ (Slovo „konstitučnímu“ je podtrženo.) Ale v opačném případě, a ten už podle všeho nastává, neboť Rakousko nepochopilo svou úlohu a neuskutečňuje slíbenou rovnoprávnost, v tom případě budou rakouští Slované i s Rakouskem živořit; avšak „tam, kde živoření Rakouska konečný konec bude, nastoupí Slovanstvu opravdivý život“. – Za pravděpodobného autora je považován Janko KRÁL. RAPANT, D.: u. d., IV. 1, s. 738–739.
- 129) *Hlas ze Slovenska o centralizaci a federaci*. Vídeňský deník 23. 11., s. 474: „Já aspoň dokážu, že z péra páně Havlíčkova tolik posměchu a potupy se již na slovenský národ a na slovenské muže vyrojilo, jako třeba kteréhokoli ‚liberálního‘ Maďara a maďaróna péro sobě toho dovolilo“. HURBAN považoval za uličnické jeho „posměchování slovenskému povstání (jenž dle p. Havlíčka toliko několik set bojovníků postavilo)“, vytkl mu i pozdější „uštěpačné Kollára znevažování“. Argumentoval zásluhami vídeňské vlády o Slovensko, připomněl nedocenené výsledky obětavého, úspěšného působení slovenských vládních důvěrníků. Tamtéž 25. 11., s. 479. (Hurbanova výčitka o domnělém výsměchu slovenským povstalcům nebyla oprávněná, protože Havlíček měl na mysli výpravu dobrovolnického sboru z Vídně na Slovensko, nemluvil o tisících povstalců, kteří se k nim na Slovensku připojili.) Hurban se též pozastavil nad tím, že maďaróni sympatizují s Havlíčkem. Tamtéž, 26. 11., s. 483.
- 130) *Hlas ze Slovenska o centralisaci a federaci*. Slovan 4. 12., s. 1750; *Politické spisy*, s. 503 – 504. HAVLÍČEK odmítl Hurbanovo pojetí „federace a maďarství, která u něho synonyma jsou... Práví, že federace musí býti zosnovaná na historických právech jednotlivých zemí a korun!!“ Odmítl výčitku, že sympatizoval s Maďary roku 1849, „že radil Slovákům, aby drželi s Maďary...“ že nazval Maďary šlechtným národem!“ Varoval, že nyní na Slovensku „vláda centrální pod pláštěm rovnoprávnosti chce germanizovat, t. j. vytrhnout Slováky z vplyvu maďarizace a hoditi do proudu němečtví“.
- 131) Tamtéž, s. 505 n.: HAVLÍČEK ujišťuje, že „federace žádá pokud možná největší samostatnost každého ve svém domově“ a že „jakožto praví federalisté a ctitelé každé vlastní vůle nic proti tomu nemáme, ba toho si žádáme, aby Slovensko bylo zcela samostatnou korunní zemí a federativní jednotkou, tak jako bychom i Moravě dle našeho individuálního přesvědčení to samé právo rádi uznali: neboť jediné na té cestě můžeme míti pevnou naději, že se časem svým ve všech těchto tří zemích národu českoslovanského tím vřelejší touha po spojení ukáže, což se stane tenkrát, až pomine se-

sláblý již beztoho vplyv jistých agitátorů, kterým se více líbí, aby oni sami hráli v malém role jistých mohykánských kacíků, nežli aby jejich národ sám se stal mohutným a opravdivě neodvislým“. Ironicky oponoval anonymnímu dopisovateli Hurbanovi, že „považuje nezbytně sebe a několik svých kamarádů za slovenský národ“. (Tyto námitky, výčitky a ukvapené závěry bohužel připomínají opět Havlíčkovy předpojaté, pichlavé útoky z roku 1846–1847!) Odmítl názor, „že nikoli teorie, nýbrž jen meč mohl navrátiti Slovákům právo“. Zazlíval svému oponentovi, „že se bojí, jestli prý národ na Slovensku ke konstitučnosti jak náleží připraven jest, a nazývá naše zásady velmi opovrhlivě nezralými francouzsko-německými teoriemi. Ej! milý haranguisto studentstva pražského v červnu 1848! Tak hluboko již spadl termometr tvého liberalismu?“ Nakonec vyzval neznámého dopisovatele, aby sám prozradil veřejnosti své jméno – „kterému se jistě všichni velice podiví“. (Podněcovatelem pražského studentstva jej Havlíček nazval pro jeho projev k univerzitní mládeži v pražské aule 11. 6. 1848.)

- 132) *Ze Slovenska*. Slovan 11. 12., s. 1796. VIKTORIN se vrací k Palackého pojednání v Národních novinách o federalismu: „Tane nám ještě v živé paměti, s jakou sympatií, s jakým plesáním dotčené pojednání přivítáno bylo na Slovensku... Tehdáž se inteligence slovenská jednými ústy přiznala k zásadám tam vysloveným“. Dokonce i onen dopisovatel z Vídenského deníku tehdy „s jakýmsi zalíbením četl znamenitý článek tento“. Viktorinův příspěvek je zakončen drsným vtipkováním: prý asi „potom, až vláda přece uvidí, že Slovensko není zralé ke konstituci, a co takovému ji odejme, pana dopisovatele jmenuje za diktátora, který nás bude knutou připravovat ke konstituci!... My tedy na Slovensku žádné diktátorství neuznáváme!“ Tamtéž, s. 1800 a 1801. – Nesouhlasím s názorem, že šlo jen o „nevýrazný“ článek. RAPANT, D.: u. d., IV. 4, s. 739. Viktorinův příspěvek uveřejnil redaktor Slovana až po svém komentáři *Čím dál, tím hůř!* HAVLÍČEK varuje, že vláda musí „buď upřímně konstitučních zásad se držeti, nebo poznenáhla do úplného poručnictví sousední vlády ruské padnouti musí, poněvadž při tajném odporu všech svých národů nebude moci časem svým jinak nežli hrozbou intervence ruské udržeti takovou libovolnost“. Přesto ani v nejhorší situaci nechce Havlíček ztrácet naději v budoucnost a zanedbat naši povinnost k budoucnosti. „Poučování lidu, otvírání očí jeho, přivýkání ke čtení, atd., nese sice hned veliké následky do očí bijící; ale ve skutečnosti jest to přece jen jediná jistá a bezpečná cesta k budoucí svobodě a rovnoprávnosti“. Slovan, 7. 12., s. 1774 n.; *Politické spisy*, s. 510 a 511.
- 133) *Maďarská svoboda a uherští Slované*. Slovan 18. 12., s. 1863 n. Podle dopisovatele „A.“ západní Evropa a demokratická Amerika vidí v Maďarech hrdiny svobody a ve Slovanech zpátečníky; zapomnělo se, že „uherští Slované netáhli do boje co slepí strojové innsbrucké kamarily, nýbrž že zápasili pro svatou věc své národnosti“. Propagandě o panslavismu by se mělo čelit uveřejněním manifestu Slovanského sjezdu k evropským národům. Blíže RAPANT, D.: u. d., s. 751–752.
- 134) Slovan, s. 1843. HAVLÍČEK současně reagoval na Kollárovo pokračování polemiky ve Vídenském deníku. Slovan, s. 1844: Kollár dobře věděl, že v čele dobrovolnické výpravy z Vídně, která v září 1848 vtrhla na Slovensko, jsou Hurban, Štúr a Hodža, kteří „mají jiný účel než drancování, toho přec se p. K. domýšleti nemohl!... Kdyby byl raději z Peště utekl, nežli napsal takové národu zrádné osvědčení!“ Havlíček už o tom nechce z ohledu na jeho staré zásluhy mlčet, když nyní Kollár ve Vídni sedí „u zdroje rozličných lásek, zvláště ministerstva osvěty a duchovních záležitostí!“

- 135) *Odpověď Slovanu od spisovatele článku Hlas ze Slovenska o centralizací a federací.* Vídenský deník 27. 12., s. 145: HURBAN považoval za své právo a povinnost mluvit s úctou o bratřích, kteří padli v boji za ideu a obětovali na popravisti život za pravdu.
- 136) Pokračování tamtéž, 28. 12., č. 146.
- 137) Pokračování tamtéž, 30. 12., č. 147: „Teď, když vláda uvádí český jazyk na Slovensku, my jsme jednoho slova neztratili proti tomu, ba srdečně se radujeme, dobře znajíce, že toliko vláda má v moci připravit slovenskému národu cesty, po nichž by mohl dohonit bratrský kmen český ve vzdělanosti“. Hurban soudí, že teď ještě česká řeč potřebuje na Slovensku pomocníka slovenštinu, která „zaletí tam, zasáhne onam, kam české slovo nedostihne a nedosáhne. Proto k dokonalejšímu povzbuzení národa nech přátelé jeho mluví k němu zvuky, jakovými nejlépe se proniknou vnitřnosti duše. Sám jsem slyšel naše maďaróny, kterak sobě přáli, „kdyby Slovan po slevensky psán byl“... Nám nepomůže nic litera, ani literatura, pokudkoli nejsme bezpečni životem a stáním vlastním... Kdo vede slovenčinou k tomuto, stejně nám má být drahým s tím, jenž to samé hledá řečí českou; vždyť konečně je to i to naše... My uznáváme češtinu i slovenčinu za naši; a podle potřeby přisluhujeme sobě jednou i druhou; pak ale věříme, že přijde čas, kdy čeština i slovenčina se obapolně zprostředkují, jen neforzírujeme věci, které se musejí rozvinout“. – Dokončení tamtéž, 31. 12., s. 148: Hurban zareagoval na Havlíčkovu znevažující prorocství o slábnoucím vlivu „jistých agitátorů“ i na jeho narážku o „harangistovi“ pražské mládeže v době Slovanského sjezdu. Znovu vytkl Havlíčkovi, že „nás odevzdává do spojení s těmi, jenž nám šibenice stavěli“.
- 138) RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 395 a 396.
- 139) Tamtéž, IV. 1, s. 380 a 600.
- 140) J. Chalupka 20. 9. 1850 J. M. Hurbanovi: „Havlíček u nás v Brezně má 19 předplatitelů, v Bystrici také mnoho. Aspon se ti lidé naučí slovenčině anebo češtině“. – J. Holček 21. 1 1851 Hurbanovi: „Ej, škoda Slovana Havlíčkového!“
- 141) *Slovan se loučí s Vídenským deníkem.* Slovan 7. 8. 1851: HAVLÍČEK v polemickém článku napsal o sobě, že „chtěl vydávati Národní noviny tak, jak byly, a kdosi je chtěl zase vydávati sice s titulem Národní noviny, ale s obsahem Vídenského deníka“. (Šlo asi o narážku na L. Štúra.)
- 142) *Listy II*, s. 235 a 236.
- 143) RAPANT, D.: u. d., IV. 3, s. 430.
- 144) Štúr nucené odmlčení zdůvodnil redaktorovi Slavenského Jugu D. Kušanovi v dopisu z Vídně 27. 3. 1849. *Listy III*, s. 60.
- 145) Osud Štúrova dopisu odeslaného do Polska z Liptovského Mikuláše v květnu 1848 neznáme. Ale dopis datovaný v Praze 24. 11. 1848, adresovaný K. Libeltovi nebo jinému polskému redaktorovi, uveřejnily v prosinci polské žurnály v Poznani a Krakově s plným autorovým podpisem. Blíže *Listy II*, s. 456 a 457.
- 146) Ľ. Štúr 15. 12. 1850 z Vídně I. I. Srezněvskému. *Listy II*, s. 237; také O. M. Boďanskému. *Historický časopis*, 38, 1990, s. 570.
- 147) Ľ.Štúr 8. 5. 1843 z Bratislavy Srezněvskému a 31. 10. 1846 z Vídně M. P. Pogodinovi. *Listy I*, s. 357 a *Listy II*, s. 148–149. Pogodina přitom prosil, aby nic z toho neuveřejnil v časopise, a současně také varoval před nevšímavostí Ruska k rozvoji slovanského hnutí u západních a jižních Slovanů, obává se „odrúznenia a izolovania sa slovanských kmenov“.

- 148) *Listy II*, s. 237.
- 149) Tamtéž, s. 238: „Rusi porazili Maďarov, to vie Europa, to u nás vie každý. Vojská ruskie veľmi sa mali dobre k nášmu národu, počujúc jazyk svojmu podobný, nazývajúc zem Slovenskú Ruskú a Maďarov Busurmanmi. Ale obzvlášte padala do očí nášmu ľudu dobrota ruských bojovníkov, ktorí zvláštnou láskou vinuli k sebe deti, a kde videli ubohieho človeka, zaopatrovali ho všetkým, čím mali, chlebom, mäsom i vodkou. Lud ruský odišiel od nás s požehnaním, s úctou od Maďarou, a dôstojníci jeho ubrali sa preč s nenávisťou k Nemcom“.
- 150) Štúr se pochvalně zmiňuje Boďanskému o Ševyrevově pojednání z roku 1841 *Vzhlad Russkago na sevremernoje obrazovanie Evropy* (Pohled Rusa na současnou evropskou vzdělanost).
- 151) *Listy II*, s. 238.
- 152) Ľ. Štúr 8. 5. 1843 z Bratislavy Sreznevskému: „Bude vycházeti Tvůj časopis, ku kterému si byl zde návrh urobil? Varšavskou Dennici čítáme“. *Listy I*, s. 358.
- 153) Ľ. Štúr 12. 4. 1849 z Vídně J. V. Fričovi: Havlíček podléhá podle názoru Štúrova náladám veřejného mínění. „Takové denikářství je na nic. Musíme to jináče zavést a najednou s politickými orgány ve všech kmenech a vlastech našich vystoupit, nebo nemáš teď mohoutnějšího hýbadla národů jako tribunů a deník“. *Listy II*, s. 204.
- 154) Tamtéž. Štúr se zmiňuje také o příspěvku S. Goszczyńského Cesta na Tatry, který vyšel kdysi v Česopise Českého muzea, a Frič by si ho měl přečíst: „Toť psáno čilou polskou duší!“
- 155) ŠTÚR, Ľ.: *Václav Hanka*. Slovenské pohľady, 3, 1852; Dielo 2, s. 331.
- 156) O průběhu zkoušek na moskevské univerzitě referoval profesor Boďanskij v dopise, který poslal přes Prahu do Bratislavy Štúrovi v květnu 1843 a který uveřejnil v českém překladu ještě téhož roku V. Hanka v Česopise Českého muzea. Blíže *Listy I*, s. 618 n.
- 157) MATULA, V.: *Štúrovci a Rusko*. Historické štúdie, 23, 1979, s. 73–74.
- 158) HARAКСIM, Ľ.: *O čom Štúr nevedel*. Kultúrny život 8. 12. 1967, č. 19, s. 1–2; HARAКСIM, Ľ.: *Die Slawischen Programme*. In: *Ľudovít Štúr und die slawische Wechselseitigkeit*. Bratislava 1969, s. 228.
- 159) RUSKÁ. *Petrohrad*. Slovenské národné noviny 9. 7. 1847, s. 800: Ako sa hovorí, vyzvalo ministerstvo osvety následkom najvyššieho rozkazu všetkých profesorov na ruských univerzitách, aby sa všetkých panslavistických námer striehli. Všetci boli prinútení podpisom svojich mien sľúbiť, že ani rečou, ani spisami na to sa vzťahujúcim cieľom slúžiť nebudú. Istieho Kulešu a viacej profesorov z Maloruskej, z panslavistických námer obžalovaných, medzi ktorými sa i učitelia kyjovskej univerzity nachodia, lapili a do Petrohradu dovedli, kde v pevnosti Petro-pavlovskej sedia a prísno sa vyšetrujú. Vec táto je ešte hlbokou temnosťou pokrytá, ale je vec istá, že chytenci títo trpia za panslavizmus“. – Kulišovo jméno je ve zprávě uváděno zkomolené.
- 160) Blíže SOJKOVÁ, Z.: *K problematice přelomu a vrcholu v politické publicistice Ľudovíta Štúra*. Slovenské literatúra, 33, 1986, s. 19–20.
- 161) *Serbische Zustände*. Augsburger Allgemeine Zeitung 3. 4. 1851. Článek, podepsaný pseudonymem „Von einem Slaven“, byl recenzí anonymní brožurky, která vyšla r. 1851 ve Vídni. Blíže *Listy II*, s. 497. Svou recenzi slíbil Štúr Hurbanovi pro Slovenské pohľady, kde však nevyšla.

- 162) Slovenské noviny 1850, s. 179 tuto zprávu převzaly z Gränzbote. – F. Zach označoval 8. 11. 1850 K. Havlíčkovi, že ruská vláda se vůbec nechce ujímat věci Slovanů, a upozorňoval, že Srbsko není žádný ráj, cizinci tu nejsou nošeni na rukách... Časopis Českého muzea, 93, 1919, s. 173.
- 163) Slovenské noviny 19. 12. 1850, s. 613: „Včera odcestoval pan Lud. Štúr, především pan J. Matúška z Vídně, zítra p. Hodža odejít má. Bývalý srbský kníže Miloš Obrenovič má přes tuto zimu meškati ve Vídni“.
- 164) ŠTÚR, L.: Obrenoviči. Slovenské pohľady, 3, 1852; *Dielo* 2, s. 307.
- 165) L. Štúr 31. 12. 1850 z Uhrovice J. Štúrovi. *Literárny archív*, 1965, s. 73.
- 166) L. Štúr 25. 2. 1851 z Modry J. M. Hurbanovi: Francisci-Rimavský se u něho zastavil na zpáteční cestě z Vídně a obšírněji si pohovořili. „Myslí celkom s nami a potrebu Tvojho článku vo Víd. den. sám od seba uznávu, a že si sa zo stanoviska slovenskíeho inakšie politicky vysloviť nemohou“. *Listy* II, s. 241.
- 167) L. Štúr 28. 4. 1851 z Modry J. Rajačičovi. Ujišťuje ho, že neustále pracuje, píše větší i menší věci a zanedlouho bude možno uvidět ovoce jeho práce v Südslawische Zeitung. *Listy* III, s. 65.
- 168) *Jeden paragraf*. Slovan 12. 7. 1851. *Dílo* II, s. 521: HAVLÍČEK očekává, že „co nejdříve dostane Slovan kutnohorský a Südslawische Zeitung v Záhřebě písemnú výstrahu atd.“.
- 169) L. Štúr 27. 9. 1851 z Modry J. Kutlíkovi. *Listy* II, s. 249. – V letech padesátých si Štúr opatroval potřebnou základní literaturu pro svou náročnou mnohaletou práci, dějiny Slovanstva, s pomocí Rajevského, Sreznevského, Boďanského, Palackého, Šafaříka, Hanky, Friče, Subbotiče, Kukuljeviče aj., tuto práci však nedokončil.
- 170) L. Štúr 20. 7. 1853 z Modry M. F. Rajevskému. Slovenská literatúra, 13, 1966, s. 372.
- 171) ŠTÚR, L.: *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava 1993, s. 162.
- 172) Tamtéž, s. 140.
- 173) VONGREJ, P.: *Dielo Sama Vozára 1823–1850*. Martin 1967, s. 189.
- 174) L. Štúr 50. 6. 1855 z Modry M. F. Rajevskému. Slovenská literatúra, 13, 1966, s. 382.
- 175) ŠTÚR, L.: Pripomienka. *Dielo* 4, s. 278.

K PROBLEMATICE ŠTÚROVA SPISU *SLOVANSTVO A SVET BUDÚCNOSTI*

Politickou publicistiku Ľudovíta Štúra uzavíra politicko-utopický spis *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*, jehož první vydání se uskutečnilo až roku 1867 v Moskvě v ruském překladu. Slovenský překlad vyšel teprve roku 1993 v Bratislavě a vyvolal vzrušenou diskusi. V následujících letech vyšly dvě závažné studie Vladimíra Matuly, předního současného znalce této problematiky, které doplňovaly a upřesňovaly jeho objevné pojednání z roku 1990 *Štúrovo dielo Slovanstvo a svet budúcnosti (K otázke jeho vzniku a hodnotenia)*.¹⁾

Vzrušená diskuse se brzy přenesla ze Slovenska i do Čech. Roku 1994 a 1995 stručně informovali v pražském časopise *Slovenské listy* o tomto Štúrově spisu významní slovenští literární vědci Vladimír Petřík a Peter Zajac. Českou odezvu vyvolal roku 1997 příspěvek Petra Stoličného, který označil Štúra za „chorobného zastánca panslavizmu“ a jeho *Slovanstvo a svet budúcnosti* za „nešťastnú knihu“. – „Myslel to Štúr vážne? Ak áno, treba sa spýtať, aká silná musí byť láska, aby zaslepila všetky hodnotové kritériá?“²⁾

S tímto článkem vzápětí polemizoval český slovakista Ludvík Patera. Ve své „dílič glose“ reagoval především na Stoličného charakteristiky „mýtický Štúr“, „milovník ruského despotizmu“, „veriaci, ktorý zrádza svoju vieru“, apod. Patera namítá Stoličnému, že jeho výklad Štúra a jeho odkazu je ahistorický. Sám vidí Štúrův „omylný spis“ v dobové situaci. Poukazuje na porážku revoluce a Štúrovo policejní obklíčení, „osobní situaci člověka, který měl vítězství demokratických ideálů pro svůj národ na dosah ruky a kterému se vše, do čeho se svými vrstevníky investoval veškeré své poznání a úsilí, zřítilo“. Má však výhrady k Štúrovi pojetí „svobodného Ruska“. Domnívá se, že Štúrův omyl vyplynul z nemožnosti poznání skutečný charakter Ruska. Připomněl, že literární věda slovenská (*Dejiny slovenskej literatúry* II, 1960) i česká (Z. Sojková, V. Forst) hodnotila Štúrovo „podléhání reakčnímu panslavismu, jež bylo v rozporu s autorovou demokratickou koncepcí Slovanstva z předrevolučních a revolučních let“. Nakonec velmi výstižně zdůraznil, že život velikého muže Ľ. Štúra „byl krátce po čtyřicetce tragicky přetržen a jeho dílo tedy nedopovězeno“.³⁾

Pokusím se připojit devět díličích glos k této problematice, navazujíc hlavně na badatelské výsledky Vladimíra Matuly, jakoby na okraj zmíněného polemického článku Ludvíka Patery. Proto také se zaměřím především na osudy Štúrova *Slovanstva* v českém prostředí.

1. Problematika rozporu s původní demokratickou koncepcí. – Na tento Štúrův rozpor si trpce postěžoval i Vladimír Petřík: „Štúrova koncepcia splynutia Slovákov a ostatných Slovanov s Ruskom je pochopiteľne scestná“. Odmítl také Štúrovo zdůrazňování státnosti „aj na úkor demokratickosti“.⁴⁾ Podobně upozornil Peter Zajac, že „po negatívnej skúsenosti z roku 1849 si Štúr vysníval víziu veľkého carskeho Ruska, do ktorého by Slovensko vplynulo za cenu straty iden-

tity jazykovej a kultúrnej. Táto vízia sa na Slovensku vynára raz silnejšie, raz slabšie počas celého 20. storočia“.⁵⁾

Predtím roku 1986 došiel k podobnému záveru Vladimír Forst ve své knize o Štúrovi. Připustil sice, že byly také „určité styčné body mezi tímto posledním Štúrovým dílem a jeho názory vyslovenými před revolučním rokem 1848, přesto zůstává skutečností, že zmíněný spis je, bohužel, něčím jiným, novým ve Štúrově díle.“⁶⁾

O celých třicet let dříve než Forst jsem se poprvé touto problematikou zabývala i já v časopisech Slovenské pohľady a *Slovanský přehled*.⁷⁾ Toto své starší hodnocení jsem v *Historickém časopise* roku 1996 korigovala.⁸⁾ Dnes souhlasím s Vladimírem Matulou, že „niet nijakého nepochopiteľného rozporu medzi Štúrovými ideami zo štyridsiatych rokov a ideami v tomto spise. Ani takými, ako sú zdanlivo protirečiacie si požiadavky nacionálneho sebaurčenia a všestranného, nehateného vývinu všetkých slovanských národov“ (1994, s. 107).

2. Je to omylný spis? – Vladimír Forst se dovolává nejen názorů Samuela Štefana Osuského, Alexandra Matušky a Vladimíra Matuly, ale i českých znalců Josefa Jiráska a Franka Wollmana. Josef Jirásek, středoškolský profesor v Bratislavě, věnoval se v několika článkách této problematice a byl editorem rukopisného díla Štúra *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* (Bratislava 1931) v německém originálu. Toto vydání považuje Forst za vynikající čin. Silný vliv na Forstovo hodnocení Štúrova spisu měl patrně Frank Wollman, který v knize *Slavismy a antislavismy za jara národů* (Praha 1968) odsuzuje „reakční stanovisko Štúra“, mluví dokonce o Štúrově „černosotněnství“ (s. 388 a 398). – Už mnohem dříve roku 1947 se Frank Wollman o Štúrově *Slovanstvu* zmínil ve sborníku *Slovanství v českém národním životě*, který vyšel v Brně roku 1947, redigoval ho Josef Macůrek. V pojednání *Český slavismus, jeho minulost a program* označil Wollman Štúrov spis za „reakční“ knihu (s. 239).

Téměř současně s tímto brněnským sborníkem vyšel v Bratislavě v únoru 1947 sborník *Philosophica slovacca*, který obsahoval stať Svätopluka Štúra *Obrodná koncepcia Ľudovíta Štúra*. Byl to úryvek ze spisu *Smysel slovenského obrodzenia*, který se podařilo vydat až následujícího roku. Autor vysoko hodnotil buditelství význam Štúrova myšlení, jeho „důmyslný, premyslený a hluboko reálný systém“. S obdivem se vyjádřil i o Štúrově předúležitěm spise *Slovanstvo a svet budúcnosti*, který je „velkolepou korunou Štúrovho diela, nie azda preto, že by v ňom vôbec nebolo omylov, ale že tak skvele doplňuje a završuje celé jeho učenie“.⁹⁾

Svätopluk Štúr navázal na významnou práci Samuela Štefana Osuského z roku 1926 *Štúrova filozofia*. Šel však ve svém příznivém hodnocení Štúrova *Slovanstva* mnohem dál než tento jeho předchůdce. – Podobně v českém prostředí Frank Wollman šel mnohem dál ve své rozhořčené kritice než jeho předchůdce Jan Blahoslav Čapek roku 1934 v *Jakubcových Dějinách literatury české*. Čapek ukázal i na některé přednosti spisu *Slovanstvo a svet budúcnosti*, zejména ocenil „významné partie politické“ – například pronikavé posouzení Rakouska. Vy-

hrady však převažovaly: „Štúr již tvoří přechod k panrusismu, který nepromyšleně odhazuje starou vlastní duchovní tradici a uctívá vše, co vidí na Východě“; „slovenskou kulturu klidně ochudil o bohatou starší tradici, kterou prohlásil za nicotnou a přímo škodlivou“; „připojil se posléze k nejreakčnejší ideologii caristické“... „Je třeba uvážit, že on určoval slovenský vývoj v době, kdy jej v Čechách určovali Palacký a Havlíček.“¹⁰⁾

3. Nemožnost poznání ruského absolutismu. – Karel Havlíček odmítl 3. 5. 1843 v dopise z Moskvy příteli K. V. Zapovi nekritické soudy o ruské společnosti a namítal, že „v knihách o Rusku více se píše, co by mělo neb mohlo být, než co jest. Pravý rozdíl teorie a praxi žádný jiný se nenaučí, než kdo byl v Rusku“. V témže dopise ostře kritizoval ruské poměry. Pozorně je studoval víc než rok v Moskvě i na venkově. Naději na jejich zlepšení spojoval později s liberálním programem prvních slavjanofilů.

Velmi krátký byl pobyt Františka Palackého v Moskvě a Petrohradu roku 1867. Vícekrát a delší dobu se v Rusku zdržoval Tomáš Garrigue Masaryk. Jejich názory o ruském státním zřízení byly Havlíčkovi velmi blízké. Jozef Macúrek upozorňuje, že Havlíček po revoluci „přestal myslet na spojení rakouských Slovanů a dovolával se opět Slovanstva celého. Roku 1850 obhajoval dokonce carismus, i když se nestal ctitelům ruského samoděržaví, proti kritickým hlasům, omlouvaje chyby ruské jako následky neblahého vlivu cizinců“.¹¹⁾ Václav Černý konstatoval, že Palacký odjíždí do Ruska, protože už nevěří v možnost reformy Rakouska, ale věří, že „Rusko Alexandra II., jenž nedávno zrušil nevolnictví (1860), dává se na nové demokratické cesty“. Podobně „o Rusku Masaryk až do 1907 věří, že bude lze je přebudovat na stát demokratický“.¹²⁾

Štúrovi nebylo dopřáno přímé seznámení s Ruskem, jen o něm sbíral informace od ruských přátel a z četby. Mezi takovými písemnými prameny nechyběl ani Havlíček. Štúra zaujal a pobouřil jeho článek *Slovan a Čech* (1846). Znal i jeho *Obrazy z Rus.* V *Orlu tatranském* informoval roku 1846 (s. 160) o *Časopisu Českého muzea*, který právě uveřejnil článek „*Cudzozemci v Ruskej*“ od H. Borovského. Nepochybně znal také dva Havlíčkovy články z časopisu *Slovan* v červenci 1850 – *Rusové* a *Slovanská politika*. Oba vyšly znovu ještě téhož roku také německy v záhřebských *Südslawische Zeitung*. Havlíčkův *Slovan* byl už tehdy na konci roku 1850 úředně zakázán pro Uhry, kde byl předtím na Slovensku velmi populární.

Mimořádně velký Štúrův zájem vzbudil trojdílný spis Nikolaje Ivanoviče Turgenjeva *La Russie et les Russes*, který vyšel roku 1847 v Paříži. Štúr mu věnoval nadšenou recenzi v *Slovenských národných novinách* 18. června 1847. Zejména ho zaujaly autorovy „náhledy o budoucnosti ruského círstva“. Hlavní záměr jeho díla vidí Štúr ve snaze „potřebu zrušení otroctva tak dôkladne, ako len možnô bolo, predstaviť a prostriedky k tomu ukázať. – Pôvodca veľkú má dôveru k národu Ruskiemu a myslí, že je to nie tak veľmi ťažká vec, tie najhlavnejšie obnovy v Ruskej uviesť, kadenáhle jesto dobrá vôľa širšie pole popustiť civilizácii, a nie len čiastočne.“

Štúr si tedy dobře povšiml toho, s jakou podmínkou spojil Turgenjev své nejmělejší naděje v ruskou budoucnost.

4. Podmíněná chvála. – Mnozí vytýkali Štúrovi obdiv pro metternichovský absolutismus i pro ruské samoděržaví ve dvou politických utopických spisech: ve vídeňské bružure z roku 1845 *Das XIX. Jahrhundert und der Magyarismus* a v porevolučním spisu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*. V obou případech šlo však o stejnou tendenci, totiž – o podmíněnou chválu. Právě z toho důvodu bylo jistě velmi správné, že se editor slovenského překladu porevolučního *Slovanstva* rozhodl připojit do téhož svazku i slovenský překlad podobně tendičního spisu z roku 1845.

V polovině let čtyřicátých znal Štúr stíny rakouského reakčního absolutismu, záměrně se však o nich nezmiňoval v této práci, když objasňoval svou vizi budoucího spravedlivého a stále významnějšího rakouského státu, v němž je, prý, shoda etiky a politiky. To však je i podmínkou! – Tehdy kreslil Štúr ve svých novinách a v projevech na uherském sněmu současně také svou vizi šťastné, harmonické země uherské v budoucnosti, za určité podmínky. V té době šlo o zkoumání možnosti další existence slovenského národa v rakouské monarchii a v Uhrách... Po pádu metternichovského absolutismu však Štúr vícekrát ve svých písemných i řečnických projevech roku 1848 rozhořčeně charakterizoval stinné stránky dosavadního rakouského vývoje, podobně už roku 1848 neskrýval své obavy o další vývoj Slovenska v Uhrách.

Ale nebylo mu dopřáno, aby mohl později dodatečně korigovat svůj příliš smělý sen o „světu budoucnosti“, který si na počátku let padesátých spojil s tendiční idealizací současného života v ruském absolutistickém státě. Přitom však vyslovil požadavky na nezbytné reformy v ruské společnosti, i na potřebné změny v zahraniční politice Ruska. Velmi si přál, také v zájmu ostatních slovanských národů, aby se i ve velikém Rusku ještě více rozšířil „duch slovanský“, aby se i tam objevil „pokrok svobody“! V politickém programu Štúrově byla konstantní devizou „jednota a svoboda“ Slovanů.

5. Úvahy o budoucnosti Ruska. – Jako redaktor Slovenských národných novin se Štúr trvale zajímal o zpravodajství ruského tisku a čerpal z něho podrobné informace. V letech čtyřicátých i po revoluci měl možnost prostudovat některé darované výtisky vědecko-literárního časopisu *Moskviťanin*, který redigoval Michail Petrovič Pogodin v duchu oficiální reakční ideologie. Štúra zřejmě nejvíc zaujaly ty příspěvky, které věnovaly pozornost literatuře západních Slovanů. Měl totiž sám eminentní zájem na tom, aby se ruští vzdělanci seznamovali s ostatními Slovaný a aby se i ruská zahraniční politika více všímala ujařmených slovanských národů.

V létě 1848 po porážce pražské revoluce a krátce před zahájením slovenského povstání zamýšlel se Štúr v Záhřebu nad Ruskem, jeho minulostí a budoucností: „Jedna otázka nyní proletuje celou Evropu: Budou-li se Rusové místiti v nynější práce Evropy, čili nebudou? Ať se stane jakkoli, to jediné jisto jest, že Rusko postupuje volným, ale rozmýšleným krokem. Až bude čas příležitý k činění, ono jemu zajisté minouti nedá“... Štúrovy naděje se opíraly o podmíněný optimismus: „Až se duch slovanský v Rusích ještě více rozšíří, až se pokrok svobody i tam objeví, vykoná země tato díla veliká i důležitá Slovanstvu, vážná i rozhodná světu.“ Nepodepsaný článek s názvem *Rusové*

vyšel 30. srpna 1848 v Havlíčkových *Národních novinách*, s podtitulem „*Sl. Jg.*“ (s. 470). Byl to výřatek (čtvrtá část) ze Štúrova úvodníku v záhřebském časopisu *Slavenski Jug*. Tam vyšel v prvních čtyřech číslech na počátku srpna anonymní úvodník *Poglad na europejske dogadjaje god. 1848* (Pohled na evropské události roku 1848). Přihlédneme-li k jeho obsahu, přesvědčíme se, že šlo v podstatě o první krátkou tištěnou verzi spisu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*.

Roku 1850 mohl Štúr již znát nejnovější Gercenovy, Tkalacovy, Havlíčkovy a jiné úvahy o budoucnosti Ruska, spojované s velkou důvěrou v občinu i artěl. Naopak „děkabrista“ Turgenev (podle Ottova *Slovníku naučného*) odmítal občinu i socialistické teorie. Redaktor *Slovana* Havlíček však v červenci 1850 v článku *Rusové* považoval už sociální otázku v Rusku za vyřešenou. Viděl v občině a v artělech rozumný, praktický socialismus a tvrdil, že v Rusku není žádný proletariát; že to vše by mohl mnohý francouzský socialista obdivovat, a že to předpovídá velikou budoucnost Ruska. – O něco dříve než Havlíček se velmi vážně zabýval otázkou sociální Štúrův přítel František Matouš Klácel v *Moravských novinách* 1849, kde uveřejnil své *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu*. Kritizoval francouzské hlasatele komunismu Babeufa a Cabeta. Na „Klácelův spor s komunismem“ a jeho argumentaci upozornil Václav Černý.¹³⁾

Po jednoznačně rusofilském článku *Rusové* následovalo ve *Slovanu* obsažné pojednání *Slovanská politika*, v němž se Havlíček zaměřil především na československou problematiku; ale uvažoval znovu také o ruské budoucnosti a o vztahu malých slovanských národů k Rusku. Předem kategoricky odmítl slovanskou uniformitu, „aby totiž všichni Slované měli jednu vládu, jeden jazyk, jednu literaturu, jedno náboženství a jedno zřízení“. S tímto rozhodnutím by Štúr tehdy roku 1850 tak jednoznačně nesouhlasil. Ale Havlíček odsoudil 31. července ve *Slovanu* i pohodlné pasivní čekání na nějaký ruský zásah a přál si, „aby západní a jižní Slované bez materiální pomoci Ruska sami si společně proti nepřátelům svým pojistili svobodu a národnost svou, a časem svým, vyvinuvše mezi sebou neznámý v Rusku živel politické svobody, prospěšně působiti mohli v tomto ohledu i na Rusko samé.“¹⁴⁾ Havlíčkovu představu o společném postupu jen západních a jižních Slovanů, kterou by se ocitlo Rusko v izolaci od ostatního Slovanstva a tím i od Evropy, musel by Štúr tehdy odmítnout jako nežádoucí a nereálnou. Předpokládal, že Rusko by nepřipustilo vznik jiného slovanského státu, protože „každý neruský slovanský stát by sa proti Rusku dostal nevyhnutně do opozície“.¹⁵⁾ Avšak závěrečnou smělou Havlíčkovu myšlenku sám vyjádřil jinými slovy – a vyslovil ji jako podmínku budoucího sblížení Ruska s ostatními Slovany. Doporučoval uvést ruskou abolutistickou monarchii do souladu s „duchem slovanským“ a se slovanskými „demokratickými inštitucemi“; tím by se také skončily nekonečné revoluce.¹⁶⁾

6. Postoj k liberalismu. – Štúr si nepřál násilnou revoluci, ani pro Uhry, ani pro Rusko. Věřil v postupný pokrok reformami. Rovněž Havlíček soudil, že by Rusku neprospěla revoluce, aspoň v nejbližších desetiletích ne. Ale Štúr byl na rozdíl od Havlíčka přesvědčen, že slovanské národy nepotřebují ani západoev-

ropský liberalismus a konstituci. Tvrdil to nejen ve svém „poselství ke všem Slovanům“, ale také slovenské veřejnosti, když recenzoval roku 1851 ve *Slovenských pohľadech* Vozárův spis *Hlas od Tatier*. V otevřeném sporu s Palackým a Havlíčkem řešil stejnou problematiku jako předtím na konci roku 1850 Jozef Miloslav Hurban, který nanejvýš rozhořčeně polemizoval ve *Vídenském denníku* s Havlíčkem a s opovržením odmítl jeho názory jako nezralé francouzsko-německé teorie. Palackého článek *O centralizaci a národnostní rovnoprávnosti*, který vyšel na konci roku 1849 v *Národních novinách*, považoval Hurban za něco výborného, ale i málo pravděpodobného. „Nemci v centralizovanéj Austrii mají vždy nebezpečnô panstvo nad Slovanmi“, napsal v dopise D. Slobodovi 4. ledna 1850, a dodal: „Tú otázku rozhodne iba jeden veľký meč.“ Do *Vídenského deníku* napsal anonymní článek *Hlas ze Slovenska o centralizaci a federaci*, v němž se postavil proti Palackého koncepci a velmi ostře odmítl Havlíčkovy názory na liberalismus a federalismus.

Již v letech čtyřicátých bojoval Štúr ve svých novinářských článcích proti pseudoliberalismu a „ochlokracii“ uherské šlechty. Při obraně slovenských zájmů spoléhal na veřejné mínění v Evropě, ale současně i na vzájemné dorozumění s ostatními Slovanmi. V den slavnostního zahájení Slovenského sjezdu v Praze vyšel v Havlíčkových *Národních novinách* s plným podpisem úvodník *Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů*. V něm Štúr předložil v pěti bodech svůj všeslovanský program.

17. srpna 1848 uveřejnil Havlíček v *Národních novinách* anonymní článek *Pohled na děje Slovanstva r. 1848 (ze „Slavenskog Juga“)*, kde Štúr nadšeně vylíčil a zhodnotil pražský Slovenský sjezd. Pozoruhodný je hluboký rozpor mezi Štúrovým pohledem na Slovenský sjezd v létě 1848 a znovu na počátku let padesátých, kdy nemohl sice o této události ve svém spise pomlčet, ale jako by se snažil vidět ji ruskými očima, vyložit ji přijatelně pro ruské politiky. Neboť Rusko má obrovskou moc, „a tým aj poslanie a právo rozmetat všetky slovanské separatistické tendencie“. ¹⁷⁾ O slovenském povstání už z opatrnosti zcela pomlčel. – Ale to neznamená, že by dodatečně považoval slovenské spojení s habsburským dvorem v letech 1848–1849 za chybu, jak se domnívá Vladimír Matula (1994, s. 105); jen už nadále od Vídně nic dobrého nečekal.

Svůj článek *Rusové* zakončil redaktor Slovana Havlíček s doufáním, že mu nikdo nebude „špatně rozuměti, aby mysleli, že zastávám a chválím ruskou despotii“. Chtěl jen ukázat na marné plány těch, kdo očekávají blízkou konstituci v Rusku. Za velmi důležité však považoval „vyjádření jednoho Jihoslovana: Jsem nepřítel a protivník vsí despotie a budu až do poslední krůpěje potu hájiti konstituci; ale kdybych se despotie nikterak již uvarovati nemohl, jest mi ruská despotie nejmilejší.“ -

Právě tehdy v červenci 1850 se Štúr zabýval zoufalou situací na Slovensku, psal bolestnou reportáž *Vom linken Waagufer* (Z levého břehu Váhu). Uveřejnil ji jako anonymní úvodník v bratislavských novinách *Pressburger Zeitung* 30. a 31. července. Trpce si stěžoval na vídeňskou vládu, na uherskou ústavu i na lehkověrnost ostatní Evropy, že se dala oklamat maďarským vývěsním štítem boje za idey svobody. Slovenský národ v poslední době získal jen to, „že bol vydaný svojim úhlavným nepriateľom“. ¹⁸⁾

Ještě dříve než vyšel tento německý úvodník, byl Štúr již pevně rozhodnut vydávat znovu vlastní politické noviny: „najdiaľ od novieho roku v Trnave“, jak oznamoval Michalu Chrástkovi 16. června 1850 (*Listy Ľudovíta Štúra II*, s. 221). Koncem června slíbil Hurbanovi, který se měl postarat o kauci, že hned potom podá žádost. Tuto žádost o povolení vydávat ve slovenštině politické noviny napsal doma v Uhrovci pravděpodobně koncem srpna. Dochoval se nedatovaný německý koncept adresovaný vojenskému velitelství, včetně připojeného programu novin, které se budou vydávat a redigovat v Trnavě třikrát za týden s názvem „Slovan, Národňje Novini“. (*Listy II*, s. 227.)

7. Vznik německého rukopisu. – Nový název budoucích novin svědčí o tom, že v druhé polovině roku 1850 Štúr již pomýšlel na tematiku „slovanská politika“ nebo „Slovanstvo a svet budúcnosti“ a podobně, kterou se bude zabývat ve vlastním politickém žurnálu. Je možné i to, že si už začal předem připravovat ve slovenském znění první úvodníky... Protože však nedostal povolení vydávat a redigovat vlastní slovenské noviny, rozhodl se pro záhřebský liberální žurnál *Südslawische Zeitung*, a proto začal psát své úvahy v němčině.

Už v dřívějších letech napsal německy lipskou i vídeňskou brožuru a některé články ve vídeňském, bratislavském a pražském německém tisku. Tyto dřívější i porevoluční práce byly vždy určeny širší veřejnosti, doma i v zahraničí. Jeho přáním bylo, aby se s nimi seznámila hlavně inteligence ve slovanských zemích; a dorozumívacím jazykem Slovanů byla obvykle němčina.

Záhřebské německé noviny zvolil asi také proto, aby mohl přímo působit na jižní Slovany, a také protože už nevycházel *Slavenski Jug*. Vznikající rukopis se asi měl stát jakýmsi doplňkem podobně zaměřeného úvodníku ze *Slavenského Jugu* v srpnu 1848. Byl další analýzou, v současné nové politické situaci. V dubnu 1851 ujišťoval Štúr Josefa Rajačiče, že neustále pracuje, píše „i větší i menší věci“ a zanedlouho bude možno uvidět ovoce jeho práce v *Südslawische Zeitung*. (*Listy III*, s. 65.) Tou větší věcí mohlo být vznikající *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Je to velmi pravděpodobné. Ale nemáme jistotu, že Štúr tuto svou práci skutečně poslal do záhřebských novin, které těžce zápasily s cenzurou a hrozil jim zánik. Štúrův spis jako celek by tam byl sotva přijatelný pro svou vyostřenou protirakouskou tendenci. Existenci rukopisu Štúr všemožně tajil, dozvěděli se o něm patrně jenom nejbližší přátelé.

Je jisto, že se k němu znovu vrátil roku 1853, rozhodnut odeslat ho přes Vídeň s pomocí Michaila Fjodoroviče Rajevského do Ruska. Šlo asi jen o německý opis původního rukopisu. O dalších osudech této záhadné zásilky nevíme. Snad zůstala zapomenuta v některé ruské redakci, nebo se vrátila k autorovi nazpět... Víme jen tolik, že ji Štúr odeslal z Modry 20. července 1853 Rajevskému, který mu předtím slíbil, že předloží „tu věc“ těm, které on sám předem určil, a které by měl upozornit, že „to“ bylo napsáno už na jaře 1851.

Na počátku roku 1853 se vyhrotila napjatá mezinárodní situace pro události na Balkáně. V červenci zahájilo Rusko vojenské tažení vstupem do Moldavska a Va-

laška, v říjnu vyhlásilo Turecko Rusku válku. Časopis *Moskvítanin* začal v prosinci uveřejňovat politické dopisy historika Michaila Petroviče Pogodina, který zdůrazňoval morální povinnost a historické právo Rusů postavit se do čela boje za politické sjednocení osmdesáti milionů Slovanů v jeden celek. Tomu bude patřit světová budoucnost.¹⁹⁾

Štúr si vážil moskevských učenců Pogodina, Ševyрева, Bodjanského. Ale nejlépe si asi rozuměl s petrohradským přítelem Sreznevským. Od prvních ruských slavjanofilů převzal mnohé názory, ale také se v mnohém velmi podstatném od nich vzdaloval. To brzy rozpoznal ruský literární historik Alexander Nikolajevič Pypin ve studii *Panslavizm v prošlom i nastojaščem* (Panslavismus v minulosti a přítomnosti, 1878) – Ve spise, který mohl vyjít Štúrovi jen v Rusku, bylo „prínajmenej odvážne“ vytykat zcela otevřeně jeho základní nedostatky a nabádat k ustavičné nápravě. „Štúrove rezultáty sú vzhľadom na Rusko oveľa viac opravné než oslavné“, upozorňuje Svätopluk Štúr (1948, s. 121 a 123). Vladimír Matula uzavírá, že „Štúrova koncepcia sa zdá byť väčšmi alebo v prvom rade projektom politického oslobodenia Slovanov než modelom budúceho politického usporiadania slovanského sveta“. (1997, s. 140.)

Štúr byl v průběhu krymské války přesvědčen o konečném ruském vítězství, jak je to vidět v jeho dopisech Rajevskému. Pádem Sevastopolu byl zdrcen. Ještě předtím 30. června 1855 poslal Rajevskému novou zásilku pro Rusko, pravděpodobně definitivní verzi svého spisu. Přál si, aby se „to“ dostalo do rukou velkoknížete Konstantina.

Před odesláním zásilky upravoval ještě definitivní text mnohými opravami a dodatečnými vsuvkami, jak zjistil Vladimír Matula (1997, s. 137). Přesto nepovažuje Matula toto dílo za poslední spis Ľudovíta Štúra, protože vznikl roku 1851; teprve potom dokončil a vydal Štúr spis *O národných piesňach a povestiach plemien slovanských* a básnickou sbírku *Spevy a piesne...* Avšak jestliže známe velké Štúrovy naděje, které vkládal do ruského válečného vítězství a hlavně asi také do následujícího mírového vyjednávání velmocí, není možno připustit domněnku, že by u něho zůstal rozsáhlý rukopis *Das Slawenthum* ležet v tak vzrušené době od roku 1853 až do června 1855 bez větších změn. Svou práci asi dokončil v první polovině roku 1855. Vyšla až po jeho smrti. Jde tedy o jeho poslední spis.

8. Ohlas ruského překladu. – Štúrovo dílo *Slavjanstvo i mir budúčago* vyšlo v Moskvě roku 1867, u příležitosti národopisné výstavy. Čerstvé výtisky dostali účastníci výstavy, mezi nimiž byla i česká delegace vedená Palackým a Riegrem. Z Moskvy potom čeští hosté odjžděli ještě do Petrohradu a nakonec byli slavnostně přijati velkoknížetem Konstantinem a jeho rodinou.

Výtisky *Slavjanstva* se rychle dostaly k českým čtenářům a širší veřejnost se poměrně brzy dověděla o obsahu spisu. Hodnotil ho už roku 1872 J. Schindler v Riegrově *Slovníku naučném*, následujícího roku Pavel Durdík v časopisu *Osvěta*, tam se o něm znovu zmínil František Věnceslav Jeřábek roku 1877 a téhož roku Ladislav Píč v ruském článku pro *Slavjanskij sbornik*, roku 1880 ho velmi chválil Rudolf Pokorný ve spise *Literární shoda československá*, následujícího ro-

ku Jaroslav Vlček v monografii *Literatura na Slovensku* označil Štúrovo *Slavjanstvo* za geniálny spis.²⁰⁾

V této své knižní prvotině Vlček roku 1881 bojoval za realismus proti „fantastickému blouznění“ ve filozofických a vědeckých spisech slovenských z let šedesátých a sedmdesátých. Štúrovým *Slavjanstvom* se ovšem nikdy nepřestal vážně zabývat. Po martinském vydání svých *Dejin literatúry slovenskej* uvažoval 16. srpna 1890 v dopise T. G. Masarykovi o vývoji myšlení ve slovenské literatuře, který byl podobný jako v Čechách a na Moravě: „Rád bych věděl, měli-li zde tak jasně a hluboce o věcech slovanských myslící hlavu, jako byl Štúr“, a takové národní básníky, jako byl Sládkovič, Chalupka, Botto, Kalinčiak, Hviezdoslav a Vajanský. „Ostatně Vám, milý pane profesore, vykládám to všecko zbytečně, víte to právě tak, a lépe ještě než já.“ – Petrohradské vydání Štúrova *Slavjanstva* roku 1909 asi Vlčka navrátilo k této tematice, protože si roku 1912 ve stati *Jubileum Ľudovíta Štúra* položil otázku, zda se někdo bude před tímto jubileem věnovat Štúrovi teoretikovi ve spisech *Určení Ruska* a *Slavjanstvo*. „Dokážeme sa vecného, objektívneho rozboru slavjanských teórií Štúrových?“

9. Úvahy o tradici. – Vladimír Matula sledoval velký ohlas v Rusku na moskevské vydání Štúrova *Slavjanstva* a ocenil Pypinovo hodnocení jako polemiku s jednostranným slavianofilsko-panslavistickým výkladem, i jako boj o Ľudovíta Štúra a jeho odkaz v ruském prostředí. „Na Slovensku bol Štúrov spis dlho takmer neznámy a ohlas naň oveľa menší.“ (1994, s. 109.) Soudím, že velmi malý byl ve slovenském i českém prostředí ohlas na slavianofilské teorie, jak je hlásal například u štúrovců velmi oblíbený básník Alexej Stěpanovič Chomjakov.²¹⁾ Velké naděje v Rusko a v jeho pomoc malým ohroženým slovanským národům vždy směřovaly do nejbližší budoucnosti a v tom smyslu byl obvykle Štúrův spis chápán především.

V předmluvě k slovenskému překladu Štúrova *Slovanstva* roku 1993 poukázal Svetoslav Bombík na nebezpečnost štúrovského i davistického „prehodnocovania hodnôt“ (s. 21). Jmenoval dvě práce Vladimíra Clementise napsané za války v londýnském exilu – „Clementis vtedy využíval bohatú slovenskú knižnicu University of London, kde voľakedy prednášal a vytváral svoju lobby T. G. Masaryk a kde pôsobil i Beneš“ (s. 19). Bylo by třeba zmínit se ještě také o závažné studii *Štúrovo dielo*, kterou Clementis uveřejnil roku 1943 v londýnském časopise *Nové časy*. Uvažuje v něm o „tradici štúrovské“. Tvrdí, že slovenský program štúrovců byl zcela realistický, že „Štúr nebol ‚romantický a nepraktický rojkoë- za akého je často vydávaný -“ a že ani slovenskému programu štúrovců není možno upřít jistý stupeň možno říci „přenesené“ reálnosti, protože dokázali „realizovať konkrétny slovenský program. Avšak tam, kde z ich ‚pojmutia slovanstva‘ vyvodzovali priame politické závery (Štúr v diele ‚Slavianstvo a svet budúcnosti‘ a po ňom Vajanský), rozchádzala sa ich predstava so skutočnosťou, ba stávala sa jednou z brzd slovenského rastu.“ V závěru své studie Clementis ujišťuje, že Štúr a štúrovci mají „trvalé miesto nielen v duchovnej tradícii slovenskej, ale i československej“. Doufá, že „definitívne slovo o Štúrovom diele povie nám až slobodná československá veda v slobodnom Československu“.²²⁾

Na nějaké definitivní slovo však nevěří Ludvík Patera, který o půlstoletí později namítá Petrovi Stoličnému: „Velikost odkazu Ľ. Štúra není mýtem“. – „Štúrovský mýtus nedosahuje objektivní skutečnosti, ktorá ho přesahuje. Podstata je v jejím trvalém poznávání.“

Poznámky

- 1) MATULA, V.: *Štúrovo dielo Slovanstvo a svet budúcnosti (K otázke jeho vzniku a hodnotenia)*. Historický časopis, 38, 1990, č. 4, s. 518–553; *Štúrov spis Slovanstvo a svet budúcnosti*. In: *Nad Tatrou sa blýska*. Bratislava 1994, s. 92–109; *Štúrov spis Slovanstvo a svet budúcnosti (Nové výsledky bádania o jeho vzniku, osudoch a hodnotení)*. In: *Ľudovít Štúr v súradniciach minulosti a súčasnosti*. Matica slovenská 1997, s. 130–145.
- 2) STOLIČNÝ, P.: *Národný buditeľ nás možno prebudí. (Korene proruského panslavizmu na Slovensku)*. Slovenské listy, 1997, č. 7–8, s. 18–19.
- 3) PATERA, L.: *Štúr v obklíčení*, Tamtéž, č. 9, s. 24.
- 4) PETRÍK, V.: *Ľudovít Štúr znovu aktuálny?* Slovenské listy, 1994, č. 12, s. 23..
- 5) ZAJAC, P.: *„Slovensko je fakticky rozdvojenou krajinou“* (rozhovor s Danielem Raussem). Slovenské listy, 1995, č. 2, s. 13.
- 6) FORST, V.: *Ľudovít Štúr*. Praha 1986, s. 100–101.
- 7) SOJKOVÁ, Z.: *Fragmenty z knihy o Štúrovi*. Slovenské pohľady, 72, 1956, č. 1–2, s. 47–51; *Štúrova idea Slovánskeho sjezdu*. Slovanský prehľad, 42, 1956, s. 272.
- 8) SOJKOVÁ, Z.: *Slovanský sjezd a koniec jara 1848 v politické publicistickej Ľudovíta Štúra*. Historický časopis, 44, 1996, s. 429.
- 9) ŠTÚR, S.: *Obrodenská koncepcia Ľudovíta Štúra*. Philosophica slovacca, I, 1946, s. 48, 50 a 61); *Smysel slovánskeho obrodzenia*. Liptovský Sv. Mikuláš 1948, s. 110 a 112.
- 10) ČAPEK, J. B.: *Doba Štúrova*. In: JAKUBEC, J.: *Dějiny literatury české*, II. Praha 1934, s. 881.
- 11) MACÛREK, J.: *Slovanská myšlenka v českém živote politickém*. In: *Slovanství v českém národním živote*. Brno 1847, s. 45.
- 12) ČERNÝ, V.: *Vývoj a zločiny panslavismu*. Praha 1995, s. 41 a 150.
- 13) ČERNÝ, V.: *Boje a směry socialistické kultury*. Praha 1946, s. 94.
- 14) HAVLÍČEK BOROVSÝ, K.: *Politické spisy*, díl III. Praha 1902, s. 171 a 203.
- 15) ŠTÚR, Ľ. *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava 1993, s. 140.
- 16) Tamtéž, s. 167.
- 17) Tamtéž, s. 140.
- 18) [ŠTÚR, Ľ.:] *Vom linken Waagufer, 26. Juli*. Pressburger Zeitung 30. a 31. 7. 1850; *Dielo I*, Bratislava 1954, s. 372 (překlad); *K přátelům, k bratrům*. Praha 1956, s. 312 (překlad).
- 19) VLČEK, R.: *Ruský panslavismus a krymská vojna*. Slovanský prehľad, 85, 1999, s. 19.
- 20) Blíže SOJKOVÁ, Z.: *Štúrovský problém studenta Jaroslava Vlčka*. Slovenská literatúra, 51, 2004, s. 445–6; znovu in: *Ľudovít Štúr – problémy a návraty*. Praha 2006, s. 39.
- 21) Nápadně podobné teorie hlásané Štúrem v jeho *Slovanstvu* obsahovaly CHOMJAKOVY *Poznámky ke světovým dějinám*. Hlavní teorie z nich uvádí BENEŠ, E.: *Úvahy o slovanství*. Praha (1945), s. 47–49.
- 22) CLEMENTIS, V.: *Štúrovo dielo*. Nové časy, 1943, srpen – září, č. 1–2, s. 7–13; znovu in: *Odkazy z Londýna*. Bratislava (1947), s. 454 a 455.

Ediční poznámka

Tyto studie už byly uveřejněny v bratislavských odborných časopisech, jen poslední vyšla v Praze:

K problematice přelomu a vrcholu v politické publicistice Ľudovíta Štúra. Slovenská literatúra, 33, 1986, s. 6–54.

Jaro 1848 v politické publicistice Ľudovíta Štúra. Historický časopis, 43, 995, s. 500–525.

Slovanský sjezd a konec jara 1848 v politické publicistice Ľudovíta Štúra. Historický časopis, 44, 1996, s. 398–430. *)

Obrana proti hrozbě dualismu roku 1850 v politické publicistice Ľudovíta Štúra. Historický časopis, 45, 1997, s. 207–248.

K problematice Štúrova spisu Slovanstvo a svet budúcnosti. Zrkadlenie-Zrcadlení, 3, 2006, č. 4, s. 14–27.

*) Následující studii *Zápas o „nové“ Rakousko a o budoucnost Slovenska roku 1849* vynecháváme. Vyšla dvakrát knižně: slovenský překlad r. 1997 ve štúrovském sborníku a český originál r. 2003 v knize *Slovenské jaro*.

OBSAH

K problematice přelomu a vrcholu v politické publicistice Ľudovíta Štúra

1. Princip slovanský v pojetí radikálních demokratů. – Rusofilská orientace Štúra
2. Vliv polský a ruský. – Karol Libelt a Nikolaj Turgenev
3. Předbřeznová diskuse o Heglovi a o tzv. hypochondrickém názoru folkloristy Štúra. – Literární kritika, *Něco o filozofii* a polemika s redakcí Květů
4. Zahájení vrcholné etapy. – Uherská vlast, ústava, sněm
5. Úvodník *Panslavismus a naša krajina*. – Moravské novinářství a třetí konflikt s Havlíčkem.
6. Evropské parlamenty na rozhraní věků. – Dva novoroční články.

Jaro 1848

[V Bratislavě]

1. Práce sněmovního řečníka a novináře
2. Pád absolutismu a zprávy z Bratislavy
3. Vývoj situace v slovenských městech
4. Ofenziva 31. března: *Nový vek*
5. Vztahy a výhledy koncem března
6. Záměry západních a jižních Slovanů
7. Březen v Orlu tatranském

[Ve Vídni]

1. Činnost slovanského výboru
2. Hurbanova proklamace *Bratia Slováci!*
3. Hostinského defenzíva 13. dubna: *Keď treba, ospravedľíme sa!*
4. Diskuse na téma sbližení národů

Slovanský sjezd a konec jara 1848

1. Lamblovo zpravodajství a úvodník *Panslavismus*
2. Proklamace *Slované, bratří!*
3. Projev při založení Slovanské lípy
4. Podepsaný úvodník *Pohled na hýbání západních a jižních Slovanů*
5. Situace v Evropě a cesta do Krakova
6. Situace na Slovensku a *Žiadosti slovenského národa*
7. Červen v Praze a zánik *Slovenských národných novin*
8. Retrospektiva ze Záhřebu a z Modry

Obrana proti hrozbě dualismu roku 1850

1. Zápas o Trenčianskou stolicí a slavnostní řečníci 6. března
2. Začátek otevřeného sporu s českými novináři a návrat k literární práci
3. Zoufalá reportáž z Trenčianské stolice
4. Diskuse o slovanské otázce a program politických novin

5. Diskuse o slovenské šlechtě i o povstání, o nových školách i o budoucích novinách
6. Povzbudivé zprávy a výzvy z Trančianské stolice
7. Kollárův a Hurbanův konflikt s Havlíčkem
8. Návrh císařského manifestu a dopisy z Vídně do Ruska
9. Dějepisné práce, politické vědy a „ta věc“

K problematice Štúra spisů *Slovanstvo a svet budúcnosti*

1. Problematika rozporu s původní demokratickou koncepcí
2. Je to omylný spis?
3. Nemožnost poznání ruského absolutismu
4. Podmíněná chvála
5. Úvahy o budoucnosti Ruska
6. Postoj k liberalismu
7. Vznik německého rukopisu
8. Ohlas ruského překladu
9. Úvahy o tradici

Ediční poznámky

Zdenka Sojková
NA ROZHRANÍ DVOU VĚKŮ
K politické publicistice Ľudovíta Štúra z let 1847–55

Vydal v roku 2007
Slovensko-český klub
v Edici Slovenských dotyků
Na obálce dobová kresba zasedání uherského sněmu v Bratislavě
a podobizna Ľudovíta Štúra, litografie Anastáze Jovanoviče z roku 1848
Grafická úprava a obálka: Milada Čerepušťáková

Vydal Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6,
IČO: 65398777, tel./fax: 224 919 525, e-mail: klub@czsk.net
Sazba a tisk: Sdružení MAC, spol. s r. o., U Plynárny 85, 101 00 Praha 10,
IČO: 49688685
Vydání první, Praha 2006
ISBN 978-80-87016-02-2

